ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము — ౮.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

ఇది

కార్వేటినగరసంస్థానవిద్వత్కవియగు

ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతికవిచే

నాంధ్రీకరింపఁబడినది.

చెన్నపట్టనము :

శ్రీనివాస వరదాచారి అంకుకంపెనీ వారిచే

ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు వారిచేఁ

బ్రకటింపఁబడినది.

౧౯౧౨.

వెల. రు. ౧—౦—౦

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణపీఠిక.

కవికాలనిర్ణయము.

ఈకృతి యొనర్చినకవి కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంకితుఁడును వాసిష్ఠగోత్రజుఁడును నగుఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి. ఆశ్వాసాంతగద్యములయందు "ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధాకరుఁ" డని తన్ను వర్ణించికొనుటచే నీతనితండ్రిపేరు తిరువేంగళార్యుఁ డైనట్లు తెలియుచున్నది. మఱియు గ్రంథావతారికలోఁ దాను "తిరువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయ ధన్యచిత్తవర్తనుఁ" డనియు—

"అత్తిరువేంగళార్యుని యుదారదయావిలసత్కటాక్షసం
పత్తినుదీర్ణమైన సుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను
ద్వృత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతిన్ రచియింప నేర్చి"

ననియు వ్రాసికొనుటచే నీతని కవితాగురువు కూడఁ దిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈతిరువేంగళార్యు లిరువురు భిన్నపురుషులై యుందు రని తోఁచుచున్నది. అట్లు కానిచో గురువును వర్ణించునవసరమున నతఁడు తనతండ్రియే యని చెప్పకుండునా?

కవికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారములు కొన్ని గ్రంథమునందేయున్నవి. వానిలోఁ గృతిపతివంశావతారము ముఖ్యమైనది. ఈకృతిపతి యిప్పుడు కార్వేటినగరసంస్థాన మని వాడఁబడుచున్న దేశమున కధిపతి యైన వెల్లంటి కసవరాజు. ఆదేశమునకుఁ దొండమండలము, తుండీరమండలము నని పూర్వనామములు. ఆంధ్రజైమినిభారతకృతిపతి యగుసాళువ నరసింగరాజు మొదలగు సాళువరాజులు పూర్వ మాదేశమును బాలించిరి. వారిపిదప మాకరాజు వంశ్యులు రాజులైరి. ఈమాకరాజుకులములోఁ జేరిన తిరుమలరాజునకే చదలువాడ మల్లయకవిప్రణీత మైన విప్రనారాయణచరిత్ర మంకిత మైనది. కొంతకాలమునకు రాజ్యము మాకరాజువంశమునుండి దౌహిత్రభాగముగా వెల్లంటివారికి సంక్రమించినది. ఈమార్పెప్పుడు జరిగినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణపీఠిక.

కవికాలనిర్ణయము.

ఈకృతి యొనర్చినకవి కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంకితుఁడును వాసిష్ఠగోత్రజుఁడును నగుఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి. ఆశ్వాసాంతగద్యములయందు "ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధాకరుఁ" డని తన్ను వర్ణించికొనుటచే నీతనితండ్రిపేరు తిరువేంగళార్యుఁ డైనట్లు తెలియుచున్నది. మఱియు గ్రంథావతారికలోఁ దాను "తిరువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయ ధన్యచిత్తవర్తనుఁ" డనియు—

"అత్తిరువేంగళార్యుని యుదారదయావిలసత్కటాక్షసం
పత్తినుదీర్ణమైన సుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను
ద్వృత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతిన్ రచియింప నేర్చి"

ననియు వ్రాసికొనుటచే నీతని కవితాగురువు కూడఁ దిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈతిరువేంగళార్యు లిరువురు భిన్నపురుషులై యుందు రని తోఁచుచున్నది. అట్లు కానిచో గురువును వర్ణించునవసరమున నతఁడు తనతండ్రియే యని చెప్పకుండునా?

కవికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారములు కొన్ని గ్రంథమునందేయున్నవి. వానిలోఁ గృతిపతివంశావతారము ముఖ్యమైనది. ఈకృతిపతి యిప్పుడు కార్వేటినగరసంస్థాన మని వాడఁబడుచున్న దేశమున కధిపతి యైన వెల్లంటి కనవరాజు. ఆదేశమునకుఁ దొండమండలము, తుండీరమండలము నని పూర్వనామములు. ఆంధ్రజైమినిభారతకృతిపతి యగుసాళువ నరసింగరాజు మొదలగు సాళువరాజులు పూర్వ మాదేశమును బాలించిరి. వారిపిదప మాకరాజువంశ్యులు రాజులైరి. ఈమాకరాజుకులములోఁ జేరిన తిరుమలరాజునకే చదలువాడ మల్లయకవిప్రణీత మైన విప్రనారాయణచరిత్ర మంకిత మైనది. కొంతకాలమునకు రాజ్యము మాకరాజువంశమునుండి దౌహిత్రభాగముగా వెల్లంటివారికి సంక్రమించినది. ఈమా ర్పెప్పుడు జరిగినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు.

వెల్లంటివారును గూడఁ బూర్వపుసాళువరాజులబిరుదములఁ దమబిరుదములుగాఁ జేసికొన్నారు.

కసవరాజువంశము గ్రంథములో నిట్లు వర్ణింపఁబడినది. కరికాళచోళుని వంశములో సింగరిరాజు పుట్టెను. సింగరిరాజునకు శ్రీరంగరాజును, శ్రీరంగరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకు సింగరి రాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకుఁ గసవరాజు, సింగరి రాజు, తిరువేంగళరాజు, పెరుమాళ్ళరాజు ననునలువురు కొడుకులును బుట్టిరి. ఈకసవరాజే కృతిపతి. కసవరాజుపిదప నేడవతరమువాఁడగుబ్రహ్మరాజు కాలమునఁ బుట్టిన ౧పద్మావతీపరిణయ మనుసంస్కృతచంపూగ్రంథ మీవంశ క్రమమును దృఢపఱుచుచున్నది. ఆగ్రంథములోఁ గసవరాజునకు మాఱు కేశ వరా జనియున్నది. కసవయనునది కేశవశబ్దభవము కాఁబోలును. కసవరాజు తరువాతి తరములవారు పద్మావతీపరిణయములో నీరీతిం జెప్పఁబడినారు :—

కసవరాజు పిమ్మట నతనితమ్ముఁడైన వేంకటపెరుమాళ్ళరాజు రాజ్యముచేసెను. అతని యనంతర మాతని యన్నకొడుకగుబ్రహ్మరాజు రాజ్యముచేసెను. బ్రహ్మ రాజుకొడుకులు కావేరిరాజు వేంకటపెరుమాళ్ళరాజులు. వేంకటపెరుమాళ్ళరాజు కొడుకు బ్రహ్మరాజు; అతని కొడుకులు కుమారవేంకటపెరుమాళ్ళరాజు, కావేరి రాజు, తిరుమలరాజు, సుందరకృష్ణరాజును. కుమారవేంకటపెరుమాళ్ళరాజుకొడు కులు ౨బ్రహ్మరాజు మొదలగువారు. ఈబ్రహ్మరాజే పద్మావతీపరిణయ కృతిపతి. కసవరాజునకు బ్రహ్మరాజునకు నడుమ నయిదుగురు రాజ్యముచేసినట్టులు దీనివ లనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈగ్రంథములోఁ గుమారవేంకటపెరుమాళ్ళరాజు తారణ సంవత్సరచైత్రమాసములో లోకాంతరగతుఁడైనట్లును, నాసంవత్సరజ్యేష్ఠ మాసములో బ్రహ్మరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడైనట్టును బ్రహ్మరాజునాజ్ఞ ననుసరించి యాగ్రంథము వికృతిసంవత్సరమునం దచ్చుపడినట్లు నున్నది. తారణసంవత్సరము 1884-వ క్రైస్తవసంవత్సరమునకును, వికృతిసంవత్సరము 1890 సంవత్సరమునకును సరిపోవును. కుమారవేంకటపెరుమాళ్ళరాజు సవతితమ్ముఁడగుతిరుమలరాజున కంకి తమైనట్టియు, గరుడాద్రి సుబ్రహ్మణ్యవిద్వత్కవి ప్రణీత మైనట్టియు శత్రుఘ్న

---

౧ ఈగ్రంథము కార్వేటినగరమునందలి శ్రీభారతీలీలాసదనముద్రాక్షరశాలలో నచ్చుపడినది.

౨ [illegible]

విజయ మీవంశక్రమమును దృఢపఱుచుచున్నది. ఈగ్రంథము ౧౭౮౬ వ (రసకరిమునిశశి) శాలివాహనసంవత్సరమునకు సరియైన ప్రభవసంవత్సరమునఁ బూరింపఁబడినట్లు గ్రంథాంతమం దున్నది. ఇది క్రీ. 1864-వ సంవత్సరమునకు సరిపోవును. అప్పటికిఁ గుమారవేంకటపెరుమాళ్ళరాజు సజీవుఁడై యున్నట్లును, నతనికి బ్రహ్మరాజు, కుమారవిజయవీరరాఘవరాజు, కావేరిరాజు, సింగరిరాజు నను నలువురుకొడుకు లున్నట్లును జెప్పి యింకను బలువురు తనయులు కలుగుదురుగాక యని కవి యాశీర్వదించినాఁడు. క్రీ. 1884 సంవత్సరమునఁ గాలధర్మమునొందిన కుమారవేంకటపెరుమాళ్ళా జీతఁడే యగుట నిస్సంశయము. ఈకుమారవేంకటపెరుమాళ్ళరాజు కసవరాజున కైదవతరమువాఁ డగుచున్నాఁడు. ఆచారానుసారముగాఁ దరమున కిరువదియైదుసంవత్సరములచొప్పున లెక్కించినచోఁ గసవరాజు క్రీ. 1714 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డగుచున్నాఁడు. స్థూలదృష్టిచే, క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనుకొందము.

వేఱొకలెక్కనుబట్టి చూచినను నించుమించుగా నీకాలమే ధ్రువపడుచున్నది. ఎట్లన :—

కవిగురువైన తిరువేంగళార్యుఁడు సాళ్వతిమ్మనృపాలుఁడు, వీరవేంకటరాయశౌరి, వెలుగోటివేంకటవిభుఁడు, చెంజి వరదేంద్రుఁడు ననుప్రభువులచే గౌరవింపఁబడినట్లు గ్రంథములోనున్నది. (ఆ. ౧ ప. ౩౧.) సాళ్వతిమ్మనృపాలుఁ డెవ్వఁడో తెలియదు. ఆకాలమం దాపేరుగల సుప్రసిద్ధరాజు గానరాఁడు. సామాన్యుఁ డైనజమీందారుఁడై యుండనోపును. చెంజి వరదేంద్రుని కాలము స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి యితరుల కాలము నిర్ణయింపవలసి యున్నది. చెంజి యనునది దక్షిణార్కాటు మండలములో సుప్రసిద్ధ మైనస్థలము. ఆంగ్లేయభాషను దీనిని "జింజి" యందురు. కర్ణాటరాజ్యకాలమం దీచెంజిదేశమును గొందఱునాయకులు పాలించుచుండెడివారు. ఆనాయకులలో నొక్కఁడగు "చెంజి వరదప్పనాయనయ్యవారు తీర్థాచరణవచ్చి సేతుదర్శనం శేశి స్వస్తిశ్రీశాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౫౯౩ కల్యబ్దాః ౪౭౭౨ అస్మిన్ వర్తమానె వైశాఖబహుళసప్తమి స్థిరవారం యీపుణ్యక్షేత్రమైన.........మరప్రదేశం ఆకార్తికశుద్ధపౌర్ణమినాడు కౌమారస్వామికి బం

గ్రామమునందలి దేవాలయములో నొక్క తెలుఁగుశాసనమును, దాని కనువాదముగా నొక యరవశాసనమును గలవు౧. ఈశాసనములో వరదప్పనాయనితోఁ గూడ నిరువదియైదు తరములవారు పేర్కొనఁబడియున్నారు. వీరిలో వరదప్ప యనుపేరుగలవాఁ డితఁ డొక్కఁడుమాత్రమే యున్నాఁడు. తిరుమలార్యుని గౌరవించిన చెంజి వరదేంద్రుఁ డీవరదప్పనాయఁడే యనుటకు సందేహ ముండఁ గూడదని నాయభిప్రాయము. వరదప్పనాయనిశాసనసంవత్సరము క్రీ. 1671 సంవత్సరమునకు సరిపడును. ఇఁక వీరవేంకటపతిరాయశౌరి యెవ్వరో చూతము. పేరునుబట్టిచూడ నీతఁడు కర్ణాటరా జని స్పష్టమగుచున్నది. సుప్రసిద్ధుఁ డగు వీరవేంకటపతిరాయలు క్రీ. 1614 ప్రాంతమున మృతి నొందెను. 1643 ప్రాంతమున శ్రీరంగరాయలు రాజ్యమునకువచ్చి 1678 ప్రాంతమందు రాజ్యభ్రష్టుఁడై మహిసూరుదేశములో మృతినొందెను. ఈయిద్దఱురాజుల నడిమికాలమునందుఁ బలువురు రాజ్యమును గాంక్షించుటచే ఘోరమగుపోరు పుట్టి శ్రీరంగరాయలు రామరాయలు వేంకటపతిరాయలు ననువారు స్వల్పస్వల్పకాలము సింహాసన మధిష్ఠించి పదభ్రష్టు లగుచువచ్చిరి. శ్రీరంగరాయలపిదప క్రీ. 1678–1680 సంవత్సరములలో వేంకటపతిరాయలు రాజ్యముచేసినట్టులు కొన్నిశాసనములవలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈవేంకటపతిరాయలకాలము చెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది. ఈతఁడే తిరువేంగళార్యుని గౌరవించిన వీరవేంకటరాయశౌరియైనట్లు తోఁచుచున్నది. నిజముగా శ్రీరంగరాయలతోడనే కర్ణాటరాజ్య మంతమైనది. అదిమొదలు చాలకాలమువఱకు నావంశములోనివా రెవ్వరో యొక రానెగొంది సమీపదేశమునకుఁ బ్రభువులై పూర్వాధికార మంతరించినను బూర్వరాజుల బిరుదములను మాత్రము పెట్టుకొనుచుండినట్లును, గౌరవార్థముగా వారినే కర్ణాటరాజులుగా మధురనాయఁకులు మొదలగువారు భావించుచుండినట్లును శాసనములవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇఁక వెలుగోటి వేంకటవిభుఁ డెవ్వరో చూడవలసి యున్నది. బ్ర. వెల్లాల సదాశివశాస్త్రిగారు రచియించిన వెలుగోటివారి వంశచరిత్రమువలన వేంకట యనునామముగలవారు ౧౯–౨౦–౨౧ తరములలోమాత్రమే యున్నట్టులు కనఁబడుచున్నది. ౨౦-వ తరమువాఁడైన యాచ

౧ ఈశాసనములు రాజకీయశాసనాధికారులు 1917 సంవత్సరములో సంపాదించిన శాసనము

పతికవి క్రీ. 1700 ప్రాంతమం దుండె నని సిద్ధాంతీకరించుట కాక్షేప మేమియుఁ గనఁబడదు.

పద్మావతీపరిణయమునందుఁ గసవరాజు నుత్తరచరిత్ర మిట్లు వర్ణింపఁ బడినది :—

"కసవరా జపుత్రకుండై వయసునఁ జిన్నవాఁడైనను గుణములచేఁ బెద్దయు, వేంకటేశ్వరాంశసంభూతుండు నైన వేంకటపెరుమాళ్ళా జనుచిన్నతమ్ముని రాజ్యతంత్రధురంధరుంగా నెంచి యతనియందు రాజ్యభార ముంచి నిస్పృహుఁడై వానప్రస్థాశ్రమము నంగీకరించి భార్యతోఁ గూడ మునినికరముం జేరి వారి చెంతఁ గొండగుహయందు వసించి దుష్కరమగు తప మొనర్చుచుఁ గొంతకాల ముండి యంతటఁ దనకు మోక్షకాలము సమీపించినదని యెఱింగి నిజరాజధాని యైననారాయణపురమున కేగి యందున్నకల్యాణవేంకటేశ్వరుని యాలయములో ధ్వజస్తంభముచెంత భగవత్పాదములు స్మరించుచు బ్రహ్మరంధ్రమునుండి ప్రాణమును విడిచెను." అని. చంపూరామాయణములోఁ గసవరాజునకు సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు పెరుమాళ్ళరాజు ననువారు ముగ్గురే తమ్ము లుండినట్లు చెప్పఁబడినది. పద్మావతీపరిణయములో నీతనికి, తిరుమలరాజు, వేంకటపతిరాజు, చిన్నరాజునను మఱి ముగ్గురుతమ్ములుఁగూడ నుండిరనియు నీయార్గురిలో వేంకటపెరుమాళ్ళరాజు కడపటివాఁ డనియు నీతఁడే [1]కార్వేటినగరమును గట్టించెననియు, నంతకుఁ బూర్వము నారాయణపురమే రాజధానిగా నుండె ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఈగ్రంథము ప్రతియొక్కటే అత్తిరాలలో బ్ర॥ వెల్లాల చిన్న వేంకటసుబ్బయ్య సిద్ధాంతిగారివలన దొరకినది. దీని చివర "యతుల నారసింహ్వారాజు వ్రాసిన చంబూరామాయణం" అనియున్నది. ప్రత్యంతర మింతవఱకు దొరకలేదు. లేఖనదోషములుమాత్రము సవరించి వలసినపట్ల సంస్కృతచంపూ మాయణమునకు సరిచూచి మాకు దొరకిన ప్రతి ప్రకటించినారము.

వేంకటేశ్వరాష్టకములోనివి గ్రంథావతారికలో (పుట ౮.) ముద్రింపఁబడిన మూఁడుపద్యములుగాక మిగిలిన యైదుపద్యములు నీక్రిందఁ జేర్పఁబడినవి.

శా. పర్వేందు ప్రతిబింబవక్త్రము శరత్పద్మాక్షియుగ్మంబు క్షీ
రార్ణశ్లాఘ్యధనుర్గుణానహన సూనాకారనాసోన్నతిఁ

---

[1] చంపూరామాయణములోఁ గార్వేటినగరప్రశంస యుండుటచే నీమాట సత్యము కా దని తేలుచున్నది.

శూరున కెనమండ్రుడు కొడుకులు. వారిలో వేంకటాద్రినాయఁడు, వేంకటప్పనాయఁడు, చిన వేంకటప్పనాయఁడు నను ముగ్గురు వేంకటాభిధాను లుండిరి. వీరిసోదరుఁడును రాజ్యభర్తయు నైన కుమారయాచమనాయఁడు మహిసూరువారితో యుద్ధముచేసి జయమంది "అబ్దుల్‌ఫాదుషా" గారివలన బహుమానములు పొందినట్లు బ్ర. సదాశివశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. అబ్దుల్‌ఫాదుషా యనఁగా అబ్దుల్ కుతుబ్‌షా యను గోలకొండరాజు. ఈరాజు క్రీ. 1611 మొదలు 1672 వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఇదియుఁ జెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది. యాచశూరునిసోదరులు కూడ నీకాలమువారే. వారు ముగ్గురిలో నెవ్వరో యొకరు చంపూరామాయణములోఁ బేర్కొనఁబడిన వెలుగోటి వేంకటవిభుఁడు కావలయును. ఈప్రమాణములు మూఁటినిబట్టి తిరువేంగళార్యుఁడు క్రీ. 1670—80 సంవత్సరములప్రాంతమువాఁడైనట్లు తేలినది. ఆతని శిష్యుఁడైన వేంకటాచలపతికవి క్రీ. 1700 ప్రాంతమందుఁ గృతినిర్మించుట యీకాలనిర్ణయమున కవిరోధమే కదా !

కవికాలనిర్ణయము చేయుట కింకొకయాధారము కూడఁగలదు. వేంకటాచలపతికవి దామర యక్కనృపాలుని సన్నిధికిం జని నప్పు డెవ్వరో "వరకవి గంధసింధురము వచ్చె" నటన్న "నేను గవిరాజకేసరి" నని కవి పల్కెనఁట. (చూ. ఆ. ౧ ప. ౩౮) ఈ యక్కనృపాలుఁ డెవ్వరో నిర్ణయింపవలసియున్నది. ధూర్జటి లింగకవి కృత ౧కాళహస్తిమాహాత్మ్యమువలనఁ గాళహస్తి రాజవంశమం దక్కప్ప యనుపేరు గలవారు నలువు రున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వారిలో మొదటివాఁడు చెన్నపట్టనమునకుఁ బేరొసంగిన చెన్నప్పనాయని రెండవకుమారుఁడు. ఈతఁడే ఉషాపరిణయగ్రంథకర్త. ఈయక్కప్పనాయని మనుమఁడుఁగూడ నక్కప్పయే. ఈ రెండవయక్కప్పకు, అక్కప్పయను కుమారుఁడును మనుమఁడును నమ్మక్కయను గూఁతురునుండిరి. అమ్మక్క వెలుగోటి వీరకుమారయాచమనేని భార్యయై బంగరు యాచమనేనిం గనియెనఁట. ఈబంగరు యాచమనీఁడు క్రీ. 1693-వ సంవత్సరమువఱకు సజీవుఁడైనట్లు వెలుగోటివారి వంశచరిత్రము చెప్పుచున్నది. కావున, బంగరు యాచమనేని మేనమామకుమారుఁడగు నాలుగవయక్కప్ప క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనియు వేంకటాచలపతి

శర్వాదుల్ను తియింపలేనితటి నీసౌందర్య మెంతోగదా
కార్వేటీశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. ఆర్వేలేండ్లు తపంబుచేసి భవదీయావాస శేషాద్రిపైఁ
జెర్వంగాంచెను వేల్పుమూఁకకు మహాసేనుండు బల్మెత్తురల్
నుర్వ్వల్గట్టఁగఁ దారకాసురుని దానుగ్గాడె నీశక్తిచేఁ
గార్వేటీశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. తార్వాళంబులు వంచి చిత్తరుల వింతల్మెచ్చుచైయుండఁగాఁ
దిర్వీథుల్ భవదీయ సన్నిధిని ముస్తీదైన యావీథిలోఁ
దెర్వారే తిరునాళ్ల నీకు నడవన్ దృశ్యంబు గాకుండఁగాఁ
గార్వేటీశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. కుర్వేరుం దమనంబు జాతిసుమముల్ గోరంట చేమంతులున్
హార్వైనిగ్గులుదేఱు శ్రీతులసి నీకర్పించు మర్త్యుండు దా
నేర్వజ్రంబుల మౌక్తికంబులను బూజించేఫలం బొందుఁగా
కార్వేటీశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. ఓర్వన్శక్యమె యామ్యబాధ కటువై యుండన్మనుష్యుండిలం
జార్వాకోక్తులచేతనే చెడు దురాచారంబు గావించుఁగా
శర్వర్యంను నహస్సునందును భవచ్చారిత్రదూరాత్ముఁడై
కార్వేటీశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

జయంతి రామయ్య.

కవిత్వవిమర్శనము.

శ్రీమద్రామాయణమును జంపువుగా సంస్కృతభాషయందు రచించినకవి భోజరాజు. ఈరాజకవి ధారానగరము రాజధానిగాఁ గల మాలవదేశమున క్రీ. శ.1018 సం॥ మొదలుకొని 1060 వఱకు రాజ్యముచేసినట్లు శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కనుక నితఁడు క్రీ. శ. 1022 సం॥ మొదలు 1063 సం॥ వఱకు వేంగీదేశమును బాలించిన మనరాజరాజనరేంద్రునకు సమకాలికుఁడుగా నున్నాఁడు. ఇతఁడు సరస్వతీకంఠాభరణము, పాతంజలసూత్రవృత్తి మొదలగు గ్రంథములను రచించియుఁ బెక్కుపండితకవులకు నాశ్రయభూతుఁడై వారిచే బహుగ్రంథముల రచింపించియు సంస్కృతభాషను మహోన్నతికిఁ దెచ్చెను.

చంపూరచన కితఁడు మార్గదర్శి. ఇందుల కితఁడు 'గద్యానుబద్ధరసమిశ్రితపద్యసూక్తి ర్హృద్యాహి వాద్యకలయాకలితేవగీతి' యని గద్యముతోఁగూడిన పద్యకావ్యము వాద్యముతోఁ బాడినగీతమువలె హృద్యమని కారణమును నిరూపించెను. ఇతఁ డీచంపూరామాయణమునం దయిదుకాండములే రచించి యేకారణమువలననో యాఱవది యగుయుద్ధకాండమును రచింపక విడువఁగా దానిని లక్ష్మణసూరి యనుకవి రచించి పూరించినవాఁడయ్యె. ఈకవిశిఖామణు లిద్దఱును రచించిన యీచంపువు మృదుమధురపదసందర్భసుందరమై చదువరుల నిర్భరరసాస్వాదపరవశులం జేయుచు సంస్కృతభాషకు వన్నెగలిగించుకావ్యములం దొకమిన్నగా నెన్నంబడగియున్నది.

ఇట్టి ప్రబంధమును దెనుఁగుచేసినవాఁడు కవిరాజకంఠీరవ బిరుదాంకితుఁడగుబుఱ్ఱాదికవి వేంకటాచలపతి.

ఇతని యాంధ్రీకరణపుఁ దెఱంగులు కొంత పరామర్శింతము. ఇతఁడు మూలమును గొన్నియెడల వేఱుగ మార్చియుఁ, గొన్నిపట్టుల లేనివి కూర్చియుఁ, గొన్నిచోట్ల నున్నవి విడిచియుఁ దెలిఁగించినను మొత్తముమీఁద మూలమునకంతగా హెచ్చును దక్కువయుఁ గాకుండ దీనిని రసవంతముగానే రచించినాఁడనవచ్చును. భాషాంతరము సేయుట యనఁగా నొకభాషలోనిపదమునకు మఱియొకభాషయందలి మాఱుపదమును మక్కీకిమక్కీగాఁ బెట్టుట గాదు. భాషలు తమతమశబ్దవాక్యస్వరూపవిశేషములంబట్టియుఁ, దన్మూలకము లైనవ్యాకరణప్రక్రియలంబట్టియు, రచనయందును శైలియందును, స్వభావమునందును బరస్పరభేదము గలిగియుండును గనుక నొకభాషయందలిపదములను మఱొకభాషలోనికిఁ బరివర్తనము చేయునప్పు డారెండవభాషస్వభావాదుల ననుసరించి తగుకొలందిని వానిని మార్చియుఁ గూర్చియు రచించిననే యవి రమణీయమై రసవంతముగా నుండును. 'బ్రహ్మాండభాండము'లను 'బమ్మగుడ్డుకుండ'లనుటగాని 'పెండ్లికొడుకు'ను 'వివాహపుత్రుఁ' డనుటగాని భాషాంతరము గాదు. దీని నెఱింగియే కవికులాదృష్టాధ్వగమనుఁ డగుశ్రీనాథుఁడు తనతెనుఁగునైషధమున 'శబ్దం బనుసరించియు, నభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబుఁ బోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబునఁ జెప్పంబడిన యీభాషానైషధకావ్యం' బని వ్రాసినాఁడు. ఇఁక నీకవితెనుంగునందలి మార్పులను గూర్పులను విడుపులను నుదాహరించెదము.

మార్పు:—ఇట మూలమును బెంచికాని తగ్గించి కాని మఱెంత మెఱుంగు గూర్చిన మార్పులను దెలిపెదము.

మూ. సీతా పురా గగనచారిభి ర ప్యదృష్టా
మాభూ దియం సకలమానవనేత్రపాత్రమ్
ఇ త్యాకలయ్య నియతం పిదధే విధాతా
బాష్పోదయేన నయనాని శరీరభాజామ్. (అయోధ్యా)

తె. మ. అజరాదుల్ పొడగాంచఁగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముదే
వి జనానీకవిలోకభాజనము గావింపన్ మదిం గొంకి పం
కజగర్భుండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్కి బా
ష్పజలాకీర్ణముగా నజాహ్వయభృతస్తోత్రాభిమానోన్నతిన్. (4ఆ. 52ప.)

మూలమునందుంబోలెఁ దెనుఁగున గగనచారులకును బొడగాంచరానిదని సీతకు వనవాసానర్హతను దెలుపుటకై పరమసౌభాగ్యప్రయుక్త మగుసౌకుమార్యాతిశయము చెప్పుటయేకాక యెక్కుడగా 'అసూర్యంపశ్య'యనియుఁ జెప్పి యెండ కన్నెఱుంగనిది యడవి కెట్లు పోఁజాలు నని సందర్భోచిత మగుకరుణరసమును మూలముకంటె మిక్కుటముగా నిందుఁ గవి వెలివిరియించినాఁడు. రామునిదేవిని మనుష్యులు చూడ నవువుగాకుండునట్లు చేసినవిధాతకు రామునియం దింతయభిమానమేల యని యాశంక కల్పించికొని బ్రహ్మకును రామునితాతకును గల "యజాహ్వయ"మే హేతువుగా నిబంధించి మూలమున కెంతో మెఱుఁగు గావించినాఁడు.

మూ. యద్య స్తి కౌతుక మపూర్వమృగే మృగాక్షి
చాన్ద్రిం హరామి హరిణం నను సన్నిధేహి
యావ న్నముఞ్చసి మయా హృత మేణ మేనం
తావ ద్దధాతు తవ వక్త్రతులాం మృగాఙ్కః. (ఆరణ్య)

తె. శా. నీకున్ వింతమృగంబుపైని దమియుం టే నేమి కాదంటినా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదం
గైకొమ్మాహరిణంబు నీకరమునం గన్పట్టునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాస్యైకదాస్యోన్నతిన్. (5ఆ. 81ప.)

మూలమందలి 'చాన్ద్రింహరిణ'మ్మునకంటెఁ దెనుంగునందలి 'రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగ' మనుట మిక్కిలిసొంపు. మూలమునఁ జంద్రుఁడు మృగాం

కమును వీడి శుద్ధుఁడై సీతాముఖముతోఁ బోలు నని యుండఁగాఁ దెనుఁగునందు శుద్ధుఁడయ్యును సీతాముఖమునకు దాస్యోన్నతినే పొందునని మిక్కిలి సారస్యము గలిగి యున్నది.

'సచివా స్తైలద్రోణ్యాం నిక్షిప్య' యన్నముక్కను

గీ. అర్హామయ్యెఁ గృతాధ్వరుం డయినయతని
దేహము తిలోత్తమోదితస్నేహమునకు
నర్హముగదా కృతాధ్వరుం డైనయతని
దేహము తిలోత్తమోదితస్నేహమునకు.

అని తెలిఁగించి శ్లిష్టార్థాంతరన్యాసానుప్రాసములతో మిక్కిలి చమత్కరించినాఁడు.

ఇట్లే మూలమున 'అస్తి ప్రశస్తా జనలోచనానా, మానన్దసన్ధాయిషు కోసలేషు। ఆజ్ఞాసముత్సారితదానవానాం, రాజ్ఞా మయోధ్యేతిపురీ రఘూణామ్'. అనుశ్లోకమునకుఁ జాతుర్వర్ణ్యాదివర్ణనకలిత మగు నొకసీసపద్యమును, విశ్వామిత్ర యాగసందర్భమున 'కరతలగలితపలాశసమిత్కుశాః కుశికసుతాన్తేవాసినః' అనుటకు ౨-వ యాశ్వాసమున (84, 85, 86, 87) నాలుగు పద్యములును, హనుమదాదులప్రాయోపవేశఘట్టమున 'తాస్తాఃకథాఃపరిదేవయన్త' మ్మనుటకు నయిదాఱుపద్యములను రచించి మూలముకంటెఁ దెనుఁగును రసోద్వేలము గావించినాఁడు.

కూర్పు:—ఇందు మూలములో లేనివై కేవలకవికల్పితము లగువానిని వ్రాసెదము.

వసంతవర్ణనము.

సీ. జిగీషవపడఁతికిఁ జెంగావిపావడ యవనీపవదోచితయావకంబు
మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ
పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంధ్రి కాననహరిద్ర
వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణీరుహశైలగైరికంబు
కామినీకాముకవినోదకలనకొలుకు, సమయవర్ధకి పొదరింటిగమికిఁ గీలు
కొలిపినరుటంపుఁగెంపుజాతలుకుటోడు,బిల్లగుము రెల్లకడనుద్భవిల్లెఁజిగురు.

మ. మరునంచుఁ మఱుసృష్టి ప్రమాఁకులమెడం బాలించుచెక్కు హిమో
పరిసంహారముఁ జూపి తత్త్రిపురుషీభాగాచితిం జైత్రుఁ డొం
దురజన్మత్త్వేతమోగుణోన్నతు లనం దోఁచెం జిగుళ్లుం జిగు
ళ్లరకంబయ్యెదుక్రొవ్విరుల్ విరుళపట్లన్ వ్రాలుభృంగంబులున్.

చ. చనదు వినోదకోప మిఁక సాగవు బింకము లాలకింపుఁ డీ
మనసిజుఁ డానతిచ్చినక్రమం బిది యంచు విటీవిటాలికిం
బనుప వసంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసినకాగితంబులో
యనఁ దనరెఁ సబంభరవనాంతరకాంతల తొంతబృందముల్.

ఇత్యాదులు పెక్కులుగలవు. బాలకాండమున దశరథుని యనపత్యతావిచారమును, మిథిలాపురవర్ణనమును విశ్వామిత్రకృతసీతాసౌందర్యవర్ణనమును వివాహవర్ణనమును మూలమందు లేవు. అష్టాదశవర్ణనములసందర్భములో నీతని సొంత పద్దెములు లేనితావు లేదు.

విడుపు:—ఇందు మూలమున నుండియుఁ గవిచే విడిచిపెట్టఁబడినవానిని వ్రాసెదము. మూలమున విరాధుఁడు సీతను విడిచి రామలక్ష్మణుల నెత్తికొని పోవుసందర్భమున

'యాతునః పదవీ సైపా యా తు న శ్వాస్య లక్ష్మణ
యాతుకామం తస్మై వేదం యాతు కామం నహన్యతామ్.

'అయి కబలయ మా మమూ విముఞ్చే త్యతికరుణం రుదతీ మవేక్ష్యసీతామ్
అర మరచయతా ముభా వసిభ్యాం పిశితభుజం భుజభారహీనమేనమ్.

'రక్షోవధః ప్రకృత ఇ త్యయమేవ శంసే
త్స్వర్గాయ గాయకపదం గమితో విరాధః
నాగాలయాయ వపు రస్య వదే దితీవ
శ్వభ్రే. త దక్షిప దిషుప్రహతం స రామః॥' అను శ్లోకములును, శూర్పణఖ రామునిం గూర్చి—

'లావణ్యామ్బునిధే రముష్య దయితా మేనా మి వైనం జనం
కస్మా న్మాసృజ దస్మదన్వయగురో రుత్పత్తిభూః పద్మభూః
అస్తా మేత దరణ్యవాసరసికే హా కష్ట మస్మి న్నిమామ్
కాన్తిం కాననచన్ద్రికాసమదశాం కిం నిర్మమే నిర్మమే.

అన్నశ్లోకమును మఱియు నిట్లి రసవంతము లగుకొన్నిశ్లోకములను విడిచినాఁడు.

మూలమునకు సమాన మైన తెనుఁగు.

మూ. శ్లో. సంక్రాన్త వర్ణాన్తరగాధిసూనో
స్సంపర్కపుణ్యాదివ రామభద్రః
ఊత్త్రిక్రమా త్పిప్పలదణ్డయోగ్యః
పలాశదణ్డాదృతపాణి రాసీత్. (బాల)

తె. గీ. కలితవర్ణాంతరుం డై నగాధిసూను
సహచరతనేమొకో నిజక్షత్త్రిజాతి
కయిన పిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ
దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు. (2 ఆ. 90 ప.)

మూ. శ్లో. రేఖారథాబ్జ సరసీరుహశఙ్ఖచిహ్నే
క్షేమంకరే తవకరే జగతాం త్రయాణామ్
కాన్తారకన్దఖననం రచయేతి నూన
మాబద్ధవాన్ ప్రతిసరం భగవా న్వసిష్ఠః. (అయోధ్యా)

తె. చ. ధరజలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్త్రయీశుభం
కర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మార్తినిదానకాననాం
తరతరుమూలకందఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో
గురుఁ డగుశక్తితంద్రి రఘుకుంజర నిన్నుఁటియుత్సవోన్నతిన్.

మూ. శ్లో. మహాసమరసూచకః ప్రతిదినం మనోజన్మనో
మయూరగళకాహళీకలకల స్సముజ్జృమ్భతే
పయోదమలినేదినే పరుషవిప్రయోగవ్యథాం
నరేషు వనితాసువా దధతి హన్త కేకా ఇతి. (కిష్కింధా)

తె. పృథ్వి. చెలంగె నలుదిక్కులన్ శిఖిశిఖావళీకంఠకా
హళీధ్వని 'వియోగితామపి నరేషు నారీషువా
జలాకులఘనే దినే సపది యాన్తి కేకా' యితి
చ్ఛలారభటితో మనోజరణవేగసంసూచియై.

ఇట 'వియోగితా.........కేకా' యను దానిని దెలిఁగించిన రసభంగము గాన దాని నట్లె యనుకరించి వ్రాసినాఁడు.

ఇతని కవిత్వమందు దోషములును గొన్ని గలవు. కొన్ని పూర్వాంధ్రకవుల యనుకరణములును గలవు. ఒకొక్కచోటఁ దెనుఁగు మూలముననకంటె నొకటి రెండువన్నెలు తక్కువగా నుండుటయుఁ గలదు. స్థాలీపులాకన్యాయమున నొకటియుదాహరణము.

మూ. శ్లో. వాచం నిశమ్య భగవా నథ నారదస్య
ప్రాచేతసః ప్రవచసాం ప్రథమః కవీనామ్
మాధ్యందినాయ నియమాయ మహర్షిసేవ్యాం
పుణ్యా మవాప తమసాం తమసాం నిహన్త్రీమ్.

క. అమరమునిపల్కు విని సం,భ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధ్యందినకృ
త్య మొనర్ప నరిగె సురుచిర, తమసారసకుముదవనికిఁ దమసాధునికిన్

ఇట మునిమాధ్యందిననియమమునకుఁ దెనుఁగునందలి నదీవిశేషణములకంటె మూల మందలివి మిక్కిలి యుచితములు. కథావిషయమునను నొకానొకచో మూలము నకును దెనుఁగునకు భేదము కనఁబడుచున్నది. మూలమునఁ గ్రౌంచమిథున ములో నొక్కదానినే బోయ చంపినట్లుండఁగా రెంటిని జంపినట్లు తెనుఁగుననున్నది. కొన్నిలక్షణదోషములును గలవు. మొగజా (ఆ. 3-71 మగజాయనుట సాధు రూపము.) ధనువంశము (ధనుర్వంశము). కడానిబెత్తపు (కడానిబెత్తపు). ఇత్యా దులు చూపట్టుచున్నవి. 'గండపెండేరముఖపరిష్కార' (3 ఆ. 71) యని సమాస గర్భమునఁ దెనుఁగు దుష్టమయ్యును బూర్వశాసనములందుఁ గండపెండెరము మొదలగు రాజచిహ్నాభిధాయకములు సంస్కృతసమాసములందు ఘటితములై యున్నవి. కూఁతుశబ్దమునకుఁ బ్రథమైకవచనమాత్రనియత మగురుపర్ణకము సమాసమునను బహువచనమునను విభక్త్యంతములను గనుపట్టుచున్నది. రెం డవయాశ్వాసమున 25-వ పద్యమున 'సూళగేరి' యనుపదము మొదట 'సురల గా'రని దిద్దంబడినను బిదపఁ గర్ణాటనిఘంటు పరిశీలనమున నాగవాసమునకు వాచక మగు 'సూళగెరి' యనుపదముగాఁ దెలిసి దిద్దంబడినది.

కవి దాక్షిణాత్యుఁడుగాన నొండురెండుచోటుల ద్రావిడకర్ణాటపదములు పడినవి. 'చెలంగె నలుదిక్కుల' ననుపృథ్వీవృత్తమునకుఁ గవి తొమ్మిదింట యతిని వేసినాఁడు. వసుచరిత్రపీఠికను బ్ర॥ శొంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రులవారు 13-వ యక్షరమును,శృంగారనైషధవ్యాఖ్యానమున బ్ర॥ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రు లవారు 14-వ యక్షరమును బృథ్వికి యతిగా వ్రాసిరి. పూర్వకవిప్రయోగములందు 12-వ యక్షరము యతిగా నున్నది. కావున దీనినిబట్టి కవి యందుఁ దప్పుపట్ట రాదు.

ఇక్కవి మూలమున నందందుఁ గల శైలిని బాకమును ననుసరించియే యాయాపట్టులపద్యములను రచించినాఁడు. ఇతని కవనమున వ్యర్థపదములును బాదపూరణములును నంతగాఁ గలుగవు. స్వతంత్రప్రయోగము చాలవఱకుఁ గలదు. రసపోషణము ప్రధానముగా నున్నది. కవికి శృంగారరసము మిక్కిలి యభిమతముగా నున్నది. మొత్తమునకు శైలి మధురమై యలంకారబంధుర మై యున్నది.

తంజనగరము దేవరాజసుధి,
కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

— * ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము. * —

శా. శ్రీవత్సాంకము చాయ కై వడి మిటారింప న్మనోవారిజా
తావిర్భూతనిశావిటప్రతిభటుం డై హృత్తటిం దోఁచు రా
జీవాప్తుం డనఁ బొల్చుకౌస్తుభముచేఁ జెన్నారమాజాని మా
కావేరీప్రభునందనుం గసవరాట్కంఠీరవుం బ్రోవుతన్. 1

ఉ. గుబ్బలికన్యలోచనచకోరయుగంబునకు న్మృగాంకుఁ డై
నిబ్బరపున్ముదం బొసఁగు నెయ్యుఁడు బంగరుగట్టువింటివాఁ
డబ్బుర మైననవ్వునఁ బురాసురులం దెగటార్చుపాదుపా
గిబ్బపటాణిరావుతుఁడు గెల్పొసఁగుం గృతినేత కెప్పుడున్. 2

ఉ. నీ వనురాగలీల హవణించుప్రవాళము కేలివీణె కో
హావా విధ మంచు నెంచుతనసూక్తిచమత్కృతికిన్ దరస్మితం
బావహిలన్ రహించుజవరాలినిఁ గూడి పయోజపీఠిఁ గొ
ల్వై వసియించు ధాత కసవావనినేతఁ జిరాయుఁ జేయుతన్. 3

సీ. ప్రభవిల్లుఁబద్మసౌభాగ్య మేవిరిఁబోఁడి యభిముఖస్ఫూర్తిఁ జెన్నొందినపుడ
పొగడొందుఁ గుందవిస్ఫురణ మేజవరాలు చిఱునవ్వు కెమ్మోవిఁ జిలికినపుడ
పాటిల్లు నీలసంపత్తి యేవాల్గంటి క్రేగంటిచే నిరీక్షించినపుడ
పల్లవించు ముకుందభావ మేవగలాఁడి యడుగు మందిరమునం దిడినయపుడ
గీ. యాజగన్మాత మకరాకరాత్మజాత, శంఖనందనకచ్ఛపోజ్జ్వలపదాగ్ర
వరమహాపద్మరాగనూపురరుచుల్ ర,హించఁ గృతినేతనగర నర్తించుఁగాత! 4

ఉ. ఫాణితమాధురిం దెగడుపల్కులయందము నభ్యసింపఁగాఁ
బోణిమి నేగుదెంచుగతిఁ బొల్పగుచక్కెరవింటిదంటసా
మ్రాణిపటాణి వాణి ననురక్తిని దాల్చు మెఱుంగుఁబోణి శ
ర్వాణి యొసంగుఁ గాతఁ గసవక్షితినేత కభీప్సితార్థముల్. 5

చ. నెమిలికి నాట ద్రిప్పవగ నెయ్యపుఁజిల్కకు గొళమాధురిం
దమి యిడునేర్పు నీకు విదితం బగు నింక వరాళిచాలిగా
త్రమున రహింపఁ జాలుట గదా! యరు దంచు విరించి మెచ్చ హా
సము నునువాతెఱం జొనుపుశారద పోల్చుఁ గృతీంద్రసూక్తులన్. 6

చ. అలఘుతమాగమాంతసముదంచిత మాచిగురాకు విఘ్నమం
డలకులశైలఖండన మొనర్చుబలాసురఘాతిహేతి కం
దలదరవిందకాంతిహరణస్ఫురణాభరణంబు నిచ్చలుం
బలితపుగౌరుమోముదొరపాదయుగంబు శుభంబు లీవుతన్. 7

ఉ. ఇం బడరంగ సద్గతిసమృద్ధినిదానము ధర్మ మేని ధ
ర్మంబు నెఱుంగఁజేయుమహిమం దగునట్టిది వేద మేని వే
దంబు భరించువారు వసుధాసురు లేని తదీయపాదప
ద్మంబులఁ దక్క నొక్కయెడ మామకమౌళిమదాళి వ్రాలునే. 8

శా. ఆరాధింతు నిరంతరంబు నతులధ్యానప్రసూనంబుచే
ధారావాహికతర్కవాదపటుశబ్దగ్రంథవైజ్ఞానికున్
భారద్వాజసగోత్రు లోకవినుతాపస్తంబసూత్రు న్మహా
ధీరు న్మద్గురు నాగదేవగురునిం దిప్పార్యవర్యాత్మజున్. 9

క. శుకభీష్మవిభీషణశౌ, నకశాక్త్యనరాంబరీషనారదుల వసి
ష్ఠ*కయాధుజరుక్మాంగద, బకదాల్భ్యులఁ బుండరీకు వ్యాసుఁ దలంతున్. 10

సీ. కౌతారధార యేఘనునిబాహాదండ మక్షరాక్షసమహావృక్షమునకు
శతకోటి యేమేటిజాగ్రన్నఖాగ్రంబు జంబుమాలిశరీరశైలమునకుఁ
గూటపాకల మేవనాటవీరుబలంబు జృంభమాణనికుంభకుంభిపతికి
నాభీలఫణధరం బేభవ్యువాలంబు కంపనప్రాణప్రకంపనమున

గీ. కతని శ్రీరామభద్రముద్రాంగుళీయ, దానసంతోషితావనీతనయు ననయు
గోష్పదీకృతవారాశి గుణవిభాసి, జవనభస్వంతు హనుమంతు సన్నుతింతు. 11

సీ. మహితకర్ణపుటశుక్తిమౌక్తికాకృతిధన్య, యామునద్వీపాబ్జహేమగర్భుఁ
గాళికాముఖపీఠికారసజ్ఞరసజ్ఞ నిజముఖాలోకివాణీవదాన్య
మాలతీమాధవమేళనాద్భుతశీలు దశకుమారకథాసుధాసముద్రుఁ
బ్రణుతచంద్రాపీడగుణయథార్థితనాము శిశుపాలవధకృతిశ్రీకళత్రు

* హిరణ్యకశిపుభార్య కయాధువు. ఆమెకొడుకు ప్రహ్లాదుఁడు.

గీ. నాంధ్రభాషారచితభారతాదికావ్య, భాగవతముఖ్యవిఖ్యాతబహువిధప్ర
బంధమకరందబృందపుష్పంధయార్య, మతిచణులు నైనకవిశిఖామణులఁదలఁతు.

మ. నిరతంబుం బలుకునృటారికి చోకానిద్దంపుటద్దంబు లై
పరమానందకలావిజృంభణపరీపాకక్షుపాకాంతు లై
సరసోదారకథాసుధారసవిలాసక్షీరవారాసు లై
చిరకీర్తు ల్గనుసత్కవీంద్రుల గుణశ్రీసాంద్రులం గొల్చెదన్. 13

మ. నెల రెణ్ణాల్లకు నొంచు రెండుపదము ల్నిద్రాదరిద్రాణ తా
కలితాంధ్రోక్తులఁ గూర్చునంతనె మదిం గర్వించుదుర్వృత్తు న
త్యలఘుశ్లాఘి దృఢాంధ్రసంస్కృతసమస్యాపద్యసద్యస్సము
జ్జ్వలసందర్భసమర్థసత్కవుల రచ్చ న్మెచ్చఁగా వచ్చునే. 14

ఉ. ధారణి గద్యసూక్తిమిళితం బగుపద్యము హృద్యవాద్య రే
ఖారమణీయ మైనమృదుగానమురీతి రహించుఁ గాన నా
నారసవత్కవిత్వకలనాచతురాననను లిచ్చ మెచ్చఁగా
నారసనంబు చంపురచనంబుఁ దిరంబుగఁ జేయఁగావుతన్. 15

— * అవతారిక. * —

వ. అని యిష్టదేవతాగురునమస్కారంబును మహాకవిపురస్కారంబును గుకవితిరస్కారంబును సనమస్కారంబుగా నొనర్చి సుధారసమధురదశరథాత్మజకథాసంవిధానబంధురం బగుమహాప్రబంధంబు సందర్భింపం బూని యున్న సమయంబున. 16

సీ. సత్యభామాహరిశ్చంద్రుండు సాహసోన్నతుఁడు శ్రీహరికరుణాకటాక్ష
వీక్షణాలంకారుఁ డిందీవరేక్షణాజనలోచనచకోరచంద్రుఁ డమర
తేజుఁడు సాహిత్యభోజుఁడు దానకర్ణానతారుఁడు మహోహవకిరీటి
యాదిగర్భేశ్వరుం డశ్వరేవంతుండు కటకపురీచూరకారుఁ డుత్త

గీ. మద్విజాశీర్వచోవర్ధమానసకల, భోగభాగ్యాయురారోగ్యయోగశాలి
కసవరాజన్యమూర్ధన్యుఁడసమవైభ,వోజ్జ్వలతమంతుకెక్కఁదానొక్కనాఁడు.

గీ. సరసమై తగునట్టి ప్రసన్నవేంక,టేశ్వరస్వామిపద్యము లిపుడు మాకు
వీనులకు విందు సంధిల వినఁగవలయు, ననినఁ జదివితి నార్యులు హర్షమొంద.

శా. వేర్వేఱన్ శివుఁ డంచు విష్ణు వనుచు న్వేల్లంటికావేరిరా
జోర్వీనాథకుమారుఁ డౌకసవరా జుత్సాహవృత్తిన్ ధరా
గీర్వాణప్రకరంబు లెంచఁగను భక్తి న్నిన్ను బ్రీతిష్ఠించెఁగా
కార్వేటీశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతా మనోవల్లభా ! 19

శా. దుర్వాసఃప్రముఖుల్ మునీశ్వరులు నెంతో భక్తిచే నెమ్మది
న్నిర్వాణప్రదుఁ డైనదేవుఁ డని నిన్నే యెంచి భావింపఁగాఁ
దర్వాత న్మది నన్యదైవతచరిత్రం బెంచ మాకేటికిం
గార్వేటీశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతా మనోవల్లభా ! 20

శా. చర్వాద్యాహుతు లాదిగాఁ దగినయజ్ఞంబందు ఋగ్యాజుషా
థర్వోద్గాతృవచోవిలాసమున నీతత్త్వంబు నిత్యంబు నం
తర్వాణుల్ నుతియింతు రెల్లెడను శాస్త్రగ్రంథసద్యుక్తులం
గార్వేటీశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా! * 21

క. వారిదగంభీరోక్తుల, నీరితిఁ బ్రసన్నవేంకటేశ్వరునుతియున్
గౌరవమునఁ గావించుచు, భూరమణుసభాంతరంబుఁ బొగడెద మఱియున్. 22

చ. పగడపుఁగంబముల్ గరుడపచ్చలబోదెలు తమ్మికెంపుటా
సొగ సగుచూరుమొగ్గలును జొక్కపునీలపుఁగప్పు జాళువా
జగతియుఁ గ్రొత్తముత్తెములజాలకరాశి సిరాజిచేలచాల్
జిగిబిగిచందువాలు విలసిల్లుసభాభవనాంతరంబునన్. 23

సీ. అలమేలుమంగాంతరంగసారసభృంగలలితుఁ డౌ వేంకటాచలవిభుండు
జానకీముఖపూర్ణచంద్రచకోర మై రాణించు రామచంద్రప్రభుండు
రాధాకుచాద్రిధారాధరాకారుఁడై భాసిల్లుమదనగోపాలశౌరి
శ్రీరంగనాయికాశృంగారికాసారరాజహంసం బైనరంగపతియుఁ

గీ. జారుచామీకరాధిక్యచాకచక్య, భూరిమాణిక్యధగధగస్ఫురణభరణ
భాసురవిచిత్రశుభచిత్రపటము లందు, వెలసి కన్నులవిందు గావింప మఱియు. 24

ఉ. అందపునర్తనం బభినయంబును మద్దెలసద్దు గీతగో
విందము వేణునాదనవవీనసుధారసధారి వల్లకీ
బృందరవంబుఁ దాళరుతి పేర్మిపురాణము నింపుసొంపు ది
గ్వందితకీర్తి యైనకసవక్ష్మితిజానిసభాంతరంబునన్. 25

* ఈవేంకటేశ్వరాష్టకములోని మిగిలిన యైదుపద్యములును బీఠికలో ముద్రింపఁబడును.

సీ. శబ్దతర్కాదిశాస్త్రప్రసంగములఁ జేరెక్కినవిద్వాంసు లొక్కవంకఁ
ప్రాకృతమాగధప్రముఖభాషలఁ గబ్బ మొనరించుకవిరాజు లొక్కవంక
రామభారతకథాప్రస్తావపటిమఁ జెన్నొందుపౌరాణికు లొక్కవంక
గీత ప్రబంధాతిచాతురీవిస్ఫూర్తి నొప్పుమిత్రీనగాణ లొక్కవంక

గీ. నుచితమతిమంతు లగుమంత్రు లొక్కవంక
మఱియు సామంతబంధుసమాజవంది
యోధదండాధిపతిముఖ్యు లొక్కవంకఁ
బ్రమదమునఁ గొల్వ నిండోలగమున నుండి. 26

ఉ. వందిధురీణుల న్మధురవాణులఁ గన్గొని వేంకటాచలా
ర్యేందునిగుంభితం బగుసుధీడితమద్బిరుదాంకగద్య మా
నందవదాన్య మిత్తతి వినన్వలె నావుడు వారు నింపుసొం
పొందఁ బఠించి రీగతి ననూనఘనస్వననిర్భరార్భటిన్. 27

బిరుదుగద్యము.—జయజయారంభజృంభమాణగంభీరభేరీనినాదమేదురామోద కల్పాదశిలితాలయానుసారిభూరినటనావలోకనారచితఖచరపురచకోరలోచనాని చయచారుహసితచంద్రచంద్రికానికరముకుళితామందమందాకినీకనకారవింద సందోహసద్యోవికాసకారణసముద్యోతమానప్రతాపమార్తాండ ! ఐవరగండ ! సంభోగభోగసాహస్రమండితకుండలికులాఖండలధరణీమండలభరణపాండిత్యగరి మసాహాయ్యవితరణప్రవీణబాహాగ్రగజాగ్రకృపాణకంఠీరవకుమారలుంఠితా కుంఠపరిపంథివసుంధరారమణగంధశుండాల! గండరబాల ! చతుస్సముద్రముద్రి తాఖండభూమండలసభాగ్రవిభాసమానవిశంకటపాదపటలశంకుప్రకాండహిండి తానూనసానుమాణిక్యరశ్మిసంభారవిజృంభితశాతకుంభకుంభినీధరస్తంభశిఖరనా నట్యమానమాననీయకీర్తినర్తకీకరాంబుజాదభ్రవిభ్రమభ్రామ్యమాణధౌతభా జనయుగవిరాజమానరజనికరహారితుంగ ! లోభిరాజకుమారవేశ్యాభుజంగ ! విలాసవతీవితానవిలోచనచకోరికానికరరాకాసుధాకరశ్రీకరాకారకామనీయక విశేషనిర్జితనిర్జరసేనాధినాథనవనిధానాధీశనందనపురందరకుమారవిక్రమవసంత కంతుసౌందర్య ! దేవబ్రాహ్మణప్రతిష్ఠాపనాచార్య ! దుర్వారవేగ లీలాపరా భూతజాతమస్యవతురగమణిరోచమానదేవమణిరోచమానతత్త్వాద్యశావర్తకీర్త నీయరఘుంపాఘుడాఘుళిపిఖురళిభంజళిగతిచతురసింధుగాంధారకాంభోజసంభవ సముంచిత పంచభద్రప్రముఖసైంధవధురంధరసమారోహనైపుణసపత్నీకృతన

కుల రేవంత ! గజపతిసప్తాంగహరణబిరుదభాస్వంత ! శచీకాంతదిశాకృశోదరీము ఖదరీదృశ్యమానకాశ్మీరతిల కాయమానవాసరాధీశతపుణకిరణప్రసారవికస దర విందమకరందబిందు మధురిమధురీణ నిరవద్యహృద్య గద్యపద్య భాసురమహా భారతభాగవతరామాయణాదిపుణ్యకథానిరంతరావధారణలగద్భగవదమలగు ణశంకాసమంకురనిదానవిశదాష్టమహా క్తికీవిశిష్టకర్ణశష్కులీయుగళపర్యంతవిశ్రా న్తవిశాలనయనతామరసమందిరనందదిందిరా చరణలాక్షారసప్రేక్షావహాతరంగి తాపాంగశోణరేఖామయూఖసంచారధౌరేయకృపాకటాక్షరక్షితసంస్కృతాం ధ్రకవిరాయకురుకుకురు కాశకరూశకోసలకళింగబంగాళచోళగౌళమాళవమగధ మద్రమళయాళదహాళపాండ్యపాంచాలపల్లవనేపాలముఖ్యభూపాల శేఖరాస్థాన ప్రసిద్ధపాఠకపటలపాపఠ్యమానమానితాత్మీయబిరుదావళిప్రహేళికారగడభోగా వళీదండకశతకతారావళీచతుర్భద్రికోదాహరణచక్రవాళాదిచాటుప్రబంధబంధు రలతాంతకంతుకసితాంతకవితాశాంతసౌరభ ! కావేరీవల్లభ ! యిబ్బరాత్య బబ్బరబాహా ! ధరణీవరాహా ! పంచఘంటానాదమేదినీమీసరగండ ! మోహనమురారి ! సాహసోత్తమమల్ల ! చాణూరమల్ల ! చాళుక్యనారాయణాంక ! నిశ్శంకదుర్గాధినాథ ! కళ్యాణపురవరాధీశ్వర కటారిసాళ్వ మాకరాజవీర రాఘవ రాజతనూజతిర్వేంగళనాథరాజకులపాలికాతిలక దేవళాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల బొమ్మభూపాల సాధ్వీలలామ రాగమాంబాచిరంతన సుకృతపరిపాక శ్రీస్వరూప చిన్నకృష్ణాజిమామనోహర ! బాసదప్పవరగండాంక భాస్వరవీరానేకపనీకాశ ప్రచండగండక్షరద్దానధారాసముద్దండవేదండప్రకాండోపరిసమారోపితబిరుదకే తనశిఖానిర్ఘాతజీమూతసముదయాదభ్రగర్భనిర్గళదనర్గళవిమలకరకానికాయ మాయావిలసదాత్మీయవిజయప్రయాణవీక్షణక్షణోత్సుకబుభుక్షుపురచకోరేక్ష ణాగణవికీర్యమాణరారాజదాచారలాజాసంభార ! కటకపురిచూరకార ! శ్రీ వేంకటాద్రిపతివందన ! కావేరిరాజవరనందన ! సల్లలితరసవిరాజగీర్ధన్య ! వెల్లం టికసవరాజమూర్ధన్య ! విజయీభవ ! దిగ్విజయీభవ ! 28

వ. అని యనితరసాధారణానవద్యపదహృద్యనిజబిరుదగద్యపఠనపరిశీలితపారిషద్య శ్రవణానందు లగువందిజనులకు నభీష్టవస్తువు లొసంగి యంత. 29

చ. నను హరిణాంకమౌళికరుణాసముపాత్తరసప్రసాదవ
ద్ఘనతరసంస్కృతాంధ్రకవితాధను నాదిమవేదివంశవ

ర్థను దిరు వేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయధన్యచిత్తవ
ర్తను దయఁ బిల్వఁబంపి సముదంచితచాతురిఁ బల్కెఁ నీగతిన్. 30

సీ. చక్రవాళాంకప్రశస్తివిస్ఫురణంబు సాళ్వతిమ్మనృపాలుసమ్ముఖమునఁ
గొలఁకులాయపుఁ దేజిబలురా తనినకీర్తి వీర వేంకటరాయశౌరిసభను
జంఘాలవాతూలచతురలాంఛనరూఢి వెలుగోటి వేంకటవిభునిచెంతఁ
బాకశాసనచిహ్నభాసురప్రభ చెంజివరదేంద్రునాస్థానవసుధయందు
గీ. మంతుకెక్కంగ నేమతిమంతుఁ డమరు, నతఁడు సామాన్యుఁడే సమస్తావనీమ
నీషిగణనీయమధురవాణీవిలాస, హసితభారవి తిరువేంగళార్యసుకవి. 31

ఉ. అత్తిరు వేంగళార్యునియుదారదయావిలసత్కటాక్షసం
పత్తి నుదీర్ణమైనసుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను
ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతి ౯ రచియింప నేర్చి నీ
విత్తతి మంతు కెక్కితి మహీశులచెంగట వేంకటాచలా! 32

సీ. సందర్భములు లేవె జనసన్నుతానన్యపదసహిష్ణుతకుఁ జొప్పడవు గాక
కావ్యరీతులు లేవె కమనీయజాతివార్తావిశేషస్ఫూర్తి దగవు గాక
యుత్తరోక్తులు లేవె యుచితాదిమప్రౌఢకవిసుప్రయోగముల్ గావు గాక
సౌజన్యములు లేవె సకలార్థనికరోపకారసామర్థ్యంబు గనవు గాక
గీ. సమధికాచారభూసురోత్తములు లేరె, జగతి నీరీతి గౌరీశచరణభజన
ధీరనిష్ఠాగరిష్ఠులు గారు గాక, సకలగుణసాంద్ర వేంకటాచలకవీంద్ర! 33

చ. తరణిసమప్రతాపనిధి దామరయక్కనృపాలుసన్నిధి౯
వరకవిగంధసింధురము వచ్చె నటంచు వచించువానిక్రొ
వ్వఁగఁ గవిరాజకేసరి నటంచుఁ బఠించితి వాశువైఖరి౯
సరసులు మెచ్చ వాఙ్ముఖవిశంకట వేంకటశైలసత్కవీ!

ఉ. అంబుజసంభవోపమ సమగ్రమనీష! నిరస్తదోషమై
యిం బడరంగ నీవు రచియింపఁ దొడంగినభవ్యకావ్యర
త్నంబు మదంకితంబుగ నొనర్పు మనల్పయశోవిభానుభా
వం బిల నానిశాకరదివాకర తారక మై విరాజిల౯. 35

వ. అని సబహుమానంబుగా నుదారఘనసారతాంబూలజాంబూనదాంబరాభర
ణాదు లొసంగినం గైకొని యత్యంతసంతోషతరంగితాంతరంగుండ నై కృతి
ముఖంబున కలంకారంబుగాఁ గృతిపతివంశావతార బభివర్ణించెద. 36

— * కృతిపతివంశవర్ణనము. * —

సీ. సౌగంధికవ్యూహసమ్మోహనాస్త్రంబు నాళీకనికరవైతాళికుండు
కృతకేతరాలాపలతికాలవాలంబు కోకవియోగాబ్ధికుంభసూతి
ప్రథమాద్రిపార్వతీపతిజటాజూటంబు గగనరంగముకుందకౌస్తుభంబు
కాశికాశావధూకాశ్మీరతిలకంబు బ్రహ్మాండమండపరత్నదీప

గీ. మఖిలహరిదంతరూఢగాఢాంధకార, గంధసింధురవర్గనిర్గంధనైక
ధీరకంఠీరవేంద్రంబు తేజరిల్లుఁ, బ్రణుతలక్ష్మీకరుండు విభాకరుండు. **37**

సీ. నిజతపోనందితాంబుజగర్భలబ్ధరంగవిమానరాజుఁ డిక్ష్వాకునృపతి
శాక్రాకారవాసవసమారోహస్తశంభులీలుఁడు కకుత్స్థప్రభుండు
సత్యభాషాప్రతిష్ఠాసభాజితగాధిజన్మసంయమి హరిశ్చంద్రవిభుఁడు
గాఢయత్నానీతగంగాతరంగిణీకీర్తిధ్వజుండు భగీరథుండు

గీ. విశ్వజిద్యాజి రఘుమేదినీశ్వరుండు, నాదియగురాజు లుదయించి రాదినేంద్రు
సంతతికి భూషణంబులై యంత నందు, శౌరి జనియించె శ్రీరామచంద్రుఁ డనఁగ.

సీ. దశరథేశ్వరచిరంతనపుణ్య మెవ్వానిశాంబరీమానుషసంభవంబు
జమదగ్నినందనస్వర్గమార్గనిరోధి తలఁప నెవ్వానికోదండపటిమ
దండకావనతపోధనభాగ్య మెవ్వానిపితృవాక్యపాలనవ్రతచరిత్ర
లంకాపురాంగనాలంకారభరపశ్యతోహరం బెవ్వానిసాహసంబు

గీ. దశముఖావరజాచంద్రతారభూరి, విభవసంధాత యెవ్వానిశుభకటాక్ష
మతఁడు సీతామనోహరుం డనుజసహితుఁ, డమరనుతలీలఁ జిరకాల మవని నేలె.

సీ. చూపరియడుగుమేల్తాపసి కేదేవ దేవునిపదరజస్స్నేమ మామ
చిన్నిజాబిలితాల్పుసింగిణిరసదాడి కేస్వామిశుభకరం బిభకరంబు
మున్నీటిపెన్నీటి చెన్నుబన్నమున కేబలశాలిశరకేలి పనటిచూలి
తెఱగంటిపగతుమన్నెఱికంపుటంచగుంపునకు నేవిభుశరాసనము ఘనము

గీ. తాదృశానూనకరుణానిధానమాన, సాభిరాముఁడు భక్తియుక్తాంతరంగ
బుధజనవిలోచనచకోరపూర్ణసోముఁ,డఖిలగుణధాముఁ డగురాముఁడతిశయిల్లె.

సీ. కొలిచినవారికిఁ గెలనితంగెటిజున్ను నలసినవారికి నిలువనీడ
వేఁడినవారికిఁ బెరటికల్పకశాఖి గణుతించువారికి గాఁడిసురభి
సేవించువారికిఁ జేరువమేరువు భావించువారికిఁ బట్టుఁగొమ్మ
చింతించువారికిఁ జేతిచింతామణి మ్రొక్కినవారికి ముంగిటినిధి

గీ. రాజమాత్రుండె హైమధరాధరాధి, రాజకన్యాంతరంగసారంగవికస
దమలకమలాభిరామనామాక్షరుండు, రామచంద్రుండు త్రైలోక్యరక్షకుండు.

క. శరణాగతులకు నెల్లను, వరదుం డగురామభద్రువంశమునందుం
గరికాళచోళభూపతి, కరుణానిధి సంభవించెఁ గలియుగవేళన్. 42

మ. హరిదశ్వప్రతిమప్రతాపవిమతాహంకారహుంకారి యా
కరికాళక్షితిపాలవంశమున విఖ్యాతప్రభావుండు సిం
గరిరాజేంద్రుఁడు సంభవించె దశదిక్కాంతాధరాభృత్పయో
ధరముక్తామణిహారధోరణిసముద్యత్కీర్తిని స్తంద్రుఁ డై. 43

మ. చరణాంభోరుహబంభరాయితరిపుక్ష్మాపాలుఁ డౌధారణీ
శ్వరచూడామణి సింగరిప్రభునకున్ జన్మించె శ్రీరంగరా
జరవిందాప్తకుమారసారమణితారాధీశకల్పద్రుమక్షే
చరకాశాంబుజకామధేనుశిబిరాజద్భాజదౌదార్యుఁ డై. 44

క. శ్రీరంగనాముఖాబ్జుఁడు, శ్రీరంగనృపాలసుతుఁడు సింగరిరా జా
శ్రీరంగరంగదరినృప, సారంగమృగేంద్రుఁ డనఁగ జగతి న్వెలసెన్. 45

క. సనయులు సింగరిభూభృ, త్తనయులు కావేరిరాజదాసరిరాజుల్
వినయులు వొగడొందిరి భువి, ననయులు సతతంబుఁ దలఁక నడరిరి క్షితిపుల్.

శా. శ్రీవెల్లంటికులాబ్ధికౌస్తుభమణిక్షేమంకరాకారుఁ డౌ
కావేరీంద్రున కుద్భవిల్లిరి సుతు ల్కాత్యాయనీవల్లభ
గ్రీవాక్ష్వేళకళంకపంకహరసత్కీర్తుల్ భుజాదారతే
జోవిస్ఫారులు సింగరీశకసవక్షోణీపతుల్ విశ్రుతుల్. 47

క. ఆలలితయశోవైభవ, శాలులలో నగ్రజుండు చంద్రముఖీపాం
చాలుఁడు సింగరిధరణీ, పాలుఁడు పొగడొందె రిపువిఫాలుం డనఁగన్. 48

శా. ఆరూఢస్మయవారణాధిపతిసప్తాంగాపహారక్రియా
ధీరాగ్రేసరుఁ డైనసింగరిధరిత్రీనేత కుజ్జృంభిత
క్షీరాంభోధికి యామినీకరునిమాడ్కిం గల్గెఁ బుత్త్రుండు కా
వేరిక్ష్మారమణీకళత్రుఁడు జగద్విఖ్యాతచారిత్రుఁ డై. 49

సీ. కలలోన నైన నవ్వలకై న నన్నృతంబు వచియింప వెఱచు నెవ్వానిజిహ్వ
యెంతసందడి నైన నిల నన్యకాంతల వీక్షింప నళుకు నేవిభునిచూపు

శర ణన్న నపరాధశత మరాతికి నైన మన్నించు నేమహామహునిమనసు
కోటి యిచ్చెద నన్నఁ గొండీనిమాట యాకర్ణింప దేధన్యకర్ణయుగళి

గీ. యతఁడు పొగడొందు నీతిమార్గానుసారి, విబుధభరణాధికారి సేవితమురారి
కటకపురిచూరకారవిఖ్యాతబిరుద, రమ్యగుణహారి కావేరిరాజశౌరి. 50

క. అంకెపలివంశజలధిమృ, గాంకకళం గోనమాంబ నంబుజపాణిన్
సంకీర్తితవిక్రమగరు, డాంకుఁడు కావేరినృపతి యర్థి వరించెన్. 51

శా. కాకుత్స్థోపమసత్యవాక్యనిధి యాకావేరిరా జంచిత
శ్రీకోనాంబికయందు నందనులఁ గాంచెన్ బాహుశౌర్యప్రథా
పాకారాతికుమారునిం గసవభూపాలాగ్రణిన్ సింగరీ
లాకాంతుం దిరువేంగళేంద్రుఁ బెరుమాళ్రాజన్యమూర్ధన్యునిన్. 52

క. అం దగ్రజుండు కవిబుధ, మందారుఁడు కసవరాజు మంతునకెక్కెం
గందళితామందసితా, బృందహితాలాపమాధురీధుర్యుం డై. 53

సీ. చండాభియాతివేదండతండమదంబు ఖండించుమృగరాజు కసవరాజు
కమనీయసౌందర్యగాంభీర్యచాతుర్యకలియుగనలరాజు కసవరాజు
నిఖిలరాజన్యవర్ణితమైన యభిమానగరిమచే రారాజు కసవరాజు
కర్ణాటకవిరాజగణనీయవితరణఖ్యాతిచే శిబిరాజు కసవరాజు

గీ. ధైర్యమున కద్రిరాజు విద్యలకుభోజ,రాజు వెల్లంటికావేరిరాజగర్భ
కలశజలరాశి నుదయించి కందులేని, కళల నింపొందు రేరాజు కసవరాజు. 54

ఉ. నీతివనీకుఠారులు వినీతివిదూరులు శాల్మలీక్షమా
జాతనిభు లివ్విశాలగుడశైలసమాఖ్యు లజాగళస్తన
ఖ్యాతివహు ల్మహీపహతకాగ్రణు లెందఱు లేరు! తద్గుణ
వ్రాతము లెంతురా! కసవరాజధరాధిపు సమ్ముఖమ్మునన్. 55

ఉ. వైరివిఘాలుఁ డైనకసవక్షితిపాలుఁడు వార్ధిమేఖలా
భారధురంధరత్వమునఁ బ్రౌఢవచోరచన న్సురూపతా
స్ఫారత నెన్న సాటి యగు బంగరుగట్టుకమానుపాదుపా
నారికిఁ బద్మసంభవునినారికి ఫాలవిలోచనారికిన్. 56

క. శ్రీమంతుఁడు చరణానత, సామంతుఁడు కసవరాజు సాటి యగుం దే
జోమహిమను భోగంబున, గ్రాములదొరకు న్విమానగాములదొరకున్. 57

క. ఆరాజుకూర్తితమ్ముఁడు, రేరాజు కళావిలాసరేఖం గలిమిన్
రారాజు సింగరేంద్రుఁడు, గీరాజు వచోనిరూఢిఁ గీర్తింపంగన్. 58

ఉ. ఖ్యాతమృగవ్యకౌతుకవిహారుఁడు సింగరిరాజు సంభ్రమా
న్వీతబలోద్ధతి న్వనుల నీలవరాహముల న్వధింపఁగా
భీతమనస్కుఁ డై కలిమిబిత్తరి నెయ్యుఁ డహాహా! మహోన్నత
శ్వేతవరాహరూపమును జేకొనియెం గడు నద్భుతంబుగన్. 59

క. ఘనుఁ డాసింగరిభూపతి, కనుజుఁడు తిరువేంగళేంద్రుఁ డసమానయశో
ధనుఁడు ధనంజయసదృశుఁడు, తనరారు నరాతిరాజదర్పాపహుఁ డై. 60

మ. సభలన్ వాసవదారకైశికచకాశన్మ్యాత్నమందారసా
రభసంభారవిజృంభమాణకవితారంభాతిగంభీరతా
విభవప్రౌఢిమ నెంతు రెంతయుఁ గవుల్ వెల్లంటికాపేరిభూ
విభుతిర్వేంగళనాథరాజనృపతిన్ విశ్రాణనశ్రీనిధిన్. 61

చ. భటకవిగాయకార్థిజనబాంధవకైరవపర్వశర్వరీ
విటుఁ డనునుల్లసిల్లు తిరువేంగళనాథునిసోదరుండు వేం
కటపెరుమాళ్లరాజు నలకంతువసంతజయంతజిద్విశం
కటతనుకాంతినందితజగజ్జనలోచనుఁ డై విరాజిలున్. 62

చ. సురవరదంతిదంతములచొప్పున ధాతముఖంబులుం బలెన్
సరసిరుహాక్షుబాహువులచాప్పున వార్ధులమాడ్కి లోకపా
లురకరణిన్ రణాంగణవిలూనరిపు ల్గసవక్షమాపురం
దరముఖు లైనభూవరులు నల్వురు మంతున కెక్కి రెంతయున్. 63

క. ఆనలుగురురాజులలో, భానునిభుఁడు కసవరాజు భాసిలె నెంతే
నానారిపుసేనాతటి, నీనాయకమంథమేదినీధరభుజుఁ డై 64

క. ధృతిఁ గసవశౌరి విభవో, న్నతసాళువబొమ్మరాజనందినిఁ గమలా
సతి కెన యనఁదగుసద్గుణ, వతిఁ జినకృష్ణాజిమ న్వివాహం బయ్యెన్. 65

సీ. తనదుపుట్టినయిల్లు తగఁ బాలువొంగినచందాన వెలయించునిందువదన
తనదుమెట్టినయిల్లు తామరతంప మై పొగడొందఁ జేయునంభోజపాణి
మహనీయతరసర్వమంగళాభిఖ్య మై ధాత్రి సొం పెసఁగుసద్గోత్రజాత
సంగీతసాహిత్యసకలవిద్యాప్రౌఢిమహిమంబు దెలిసినమంజువాణి

గీ. కరము రాణించు సౌజన్యగరిమధన్య, పరమకల్యాణి కసవభూపాలురాణి
ఆశ్రితత్రాణవిలసత్కృపావలంబ, సద్గుణకదంబ చిన్నకృష్ణాజిమాంబ. 66

క. ఆచినకృష్ణాజిమ ల, క్ష్మీచంద్రాననవిధాన సేవింపఁ గృపా
రోచిష్ణుఁడు కసవప్రభుఁ, డాచక్రాయుధునికరణి నమరుం ధరణిన్. 67

— * షష్ఠ్యంతములు. * —

క. ఈదృక్కల్యాణగుణా, మోదితలోకునకు భువనమోహనకుశల
స్వాదూక్తివిపాకునకు మ, హాదేవాక్రాంతభజనహేవాకునకున్. 68

క. గండరబాలాంకున కు, ద్దండభుజాబలనవీనతాలాంకునకున్
ఖండితరిపుజాలునకుం, బండితకవిరాజరాజిపరిపాలునకున్. 69

క. రాజగ్రామణికిం బద, రాజీవప్రణతవిముఖరాజన్యగజో
ద్వేజనసృణికిం గోనాం, బాజరరసవీనశుక్తిమౌక్తికమణికిన్. 70

క. ఆరామసత్రసారా, గారసరఃప్రముఖధర్మకర్మవినిర్మా
ణారూఢకీర్తినిధికిన్, ధీరస్తుతమధురసాహితీసేవధికిన్. 71

క. శ్రీలప్రాభవనిధికిం, దోళప్పాచార్యచరణతోయజసేవా
శీలప్రాదుర్భూతవి, శాలప్రారంభధైర్యసారాంబుధికిన్. 72

క. కాశ్యపగోత్రోద్భవున క, వశ్యాయమయూఖలేఖవసుధాజసుధా
పశ్యాళికమాళిధునీ, దేశ్యయశోహారవైశదీవిభవునకున్. 73

క. మంథానాచలధృతికిన్, సంధాభృగుపతికి శౌరిచరణాంబుజపు
ష్పంధయశుభచిత్తునకున్, బాంధవరక్షామిళత్కృపాయత్తునకున్. 74

క. ఆకాశీతలసేతు, ప్రాకటశరణాగతాభిరక్షణబిరుద
శ్రీకానేరిన్నృపాంబుధి, రాకాచంద్రునకుఁ గసవరాజేంద్రునకున్. 75

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన చంపూరామాయణం బను
మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 76

— * కథాప్రారంభము. * —

క. అమరమునిపల్కు విని సం, భ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధ్యందినకృ
త్య మొనర్ప నరిగె సురుచిర, తమసారసకుముదవనికిఁ దమసాధునికిన్. 77

చ. అరిగి తదీయపావనతటావని నొక్కెడఁ దుంటవింటిబల్
దొరవిరితూపువాఁడిమికిఁ దోఁడు కిరాతశరాహతివ్యథం
బొరలి తపించుక్రౌంచయుగముం గని లోఁ గృపవ్వాని మౌనిశే
ఖరునిముఖాంబుజంబున నొకానొకభారతి దోఁచె నీగతిన్. 78

శ్లో. మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః
య త్క్రౌంచమిథునా దేక మవధీః కామమోహితం. 79

చ. అని శపియించి మౌనివిభుఁ డక్కట! యొక్కఁడఁ బోక తీర్థసే
వన కీవు డేటికి న్నదికి వచ్చితి వచ్చిన నేమి క్రౌంచల
న్వనచరుఁ డేయ నేమిటికి వాఁ డటు లేసిన నేయుఁగాక నేఁ
గన లెదఁ బూని వానిఁ గొఱగానిగతిం బడఁదిట్టనేటికిన్. 80

మ. అని చింతించుచు వామలూరుతనయుం డాత్మీయపుణ్యాశ్రమం
బునకుం న్వచ్చినయంతలోనఁ బలుకుంబూఁబోఁడి వేఱొక్కది
క్కునఁ డెక్కు ల్వచరించువైఖరులు గన్గోలేనిచందంబునం
జనుదెంచెం జతురాస్యుఁ డంచతఘుకున్సామ్రాణిదూఁకించుచున్. 81

క. చనుదెంచి విరించి తపో, ధనువలనిసపర్యఁ గాంచి త్రైలోక్యవ్యా
జనిజేంద్రజాలభుజగా, దనబర్హీంభూతకృతి యతం డిట్లనియెన్. 82

మ. నుడువుంజిల్కలకొల్కి సత్యజగతి న్నాల్కన్నచందంబునం
బుడమి న్నల్గడ నాత్మవృత్తగతులన్ భూషింప నూహించి ని
ల్కడగావించె భవద్రసజ్ఞపయి నింకం దీనిచేఁ బ్రొద్దువం
గడపున్రాదొరవేలుపున్నడవడిం గబ్బంబు గావింపుమా. 83

చ. అని యవనిశ్రవోభవుని కానతియిచ్చి యలంఘ్యవర్ణలే
ఖనకరుఁ డేగునంతఁ జెలికత్తియ లై రఘురాముకీర్తివ
ర్తన లనవద్యపద్యతనుధారిణిఁ దన్మృదుశయ్య కొయ్యనొ
య్యనఁ గదియించినం బలుకుటంగన ముంగల నై చెలంగఁగన్. 84

సీ. అలరుఁబొట్లము విచ్చినట్లు కస్తురివీణె గోసినరీతిఁ గుంకుమము రాశి
బోసినతేవఁ గప్పురము సిరంబు గుప్పినలీల మేళవించినవిపంచిఁ
బలికించినతెఱంగున లతాంగిబిగిచన్గవఁ గవుంగిలించినపగిదిఁ జంద
నాచలగంధవాహం బెదుర్కొన్నచందంబున నమృతపానంబుమాడ్కి

గీ. బుధకవుల కింపు జనియింప మధుమయోక్తి, రత్నఖనిదర్శి బ్రహ్మర్షి రచనసలిపె
శ్రవణలేఖనపఠనకృజ్జనఘనాఘ, హరణపారాయణంబు రామాయణంబు. 85

క. భవ్యపదశ్రావ్యముఁ దత్, కావ్యముఁ గుశలవుల కతఁడు గఱపిన భువన
స్తవ్యులు వా రవి వనవా, స్తవ్యులకడఁ బాడి మెచ్చు సలిపిరి మదికిన్. 86

చ. మునివటువేషధారు లతిమోహనశీలురు వా రయోధ్యకుం
జని యొకనాఁడు నాగరకసన్నిధి రామచరిత్ర మింపుసొం
పున నెనయించుగానలఁ దముం గనుఁగొఁ గొలువుండి పిల్వఁ బం
పిన రఘువీరుఁ జేరి వినిపింపఁ దొడంగిరి గీతిఁ దత్కృతిన్. 87

సీ. మాటలజవరాలిమగనికి నామభేదంబు లేకటకంబుధరణిసురులు
బలుజాళువాగట్టువిలుకానికిఁ బటాంతరంబు లేనగరంబురాజమణులు
నిధు లింటనుంచుమన్నీనికి నపరావతారంబు లేవీటియూరుజనులు
హాలముఖాత్తశీల హర్యగ్రజునకుఁ బర్యాయంబు లేపురియంఘ్రిభవులు
గీ. వెలయు నది సారవాజగంధిలసమీర, వికసితారామవాటికావిహరమాణ
కీరకలకంఠకలకలోద్గీతబిరుద,రతివధూజాని సాకేతరాజధాని. 88

ఉ. ఆపుర మేలు మానవకులార్ణవపూర్ణశశాంకుఁ డుగ్రబా
ణాపహృతాశరోత్కరగళాంతరలోహితజాలతైలసం
దీపితదోఃప్రతాపమయదీపశిఖాపతయాళుశత్రుగో
త్రాపతిజాతకైతవపతంగుఁడు పఙ్క్తిశతాంగుఁ డున్నతిన్. 89

సీ. తనశౌర్యశిఖి కుల్కి వినువీథి కెగఁబ్రాఁకుభానునంద పతంగతానుభూతి
తనసైన్యధాటిచే వనులకేగువిరోధిసతులపల్కులయంద శౌకరీతి
తన కేలుబడి మైనధరలో నిరవుకొన్న వారలాయువునంద వర్షభూమ
తనరాజధానిలోఁ దనరుభూమినిలింపవరులయందే నవార్షవైభవంబు

గీ. తనధృతిఁ జలించుకులధరాధరములంద, గైరికభరంబుతనసోయగంబుఁ జూచు
మదవతులయంద కంటకాభ్యుదయ మొదవ, ధారణినిరీతిగా నేలె దశరథుండు.

శా. సప్తద్వీపయుతావనిన్ బహుసమాసాహస్ర మిట్లేలియున్
నప్తల్ పౌత్రులు పుత్రులుం గలుగుపుణ్యాం బేమియున్ లేమికిం
బ్రాప్తస్వాంతదురంతచింతఁ బరితాపం బొందువాఁ డొక్కనాఁ
డాప్తామాత్యులతోడ మంతనమునం దాభూవరుం డిట్లనున్. 91

సీ. కలిమితొయ్యలి మెలంగనిమురారియురంబు చిన్నివెన్నెల లేనిశివునిశిరము
కలకంఠనికరంబు నెలకొని లేమావి యంచలపదువు డాయనికొలంకు
పారిజాతము వసింపనినిలింపవనంబు వినుమిన్న గానుపింపనిదినంబు
ప్రామిన్కుఁ దెగ భజింపని విప్రునెమ్మోము తళుకుముత్తియము వర్తిలనిశుక్తి

గీ. సంతతికి దవ్వగుజనుండు సరియకాన, నెంతధనమున్నఁగులకాంత లెంద యున్నఁ
గాంతి పచరింప నోఁచరుగా మదీయ, సదన మనపత్య మగుట నోసచివులార.

మ. భవనాలంకరణంబు సంస్కృతిసుధాపాథోనిధానక్షపా
ధవబింబోదయ మాశయారచితచింతాభారఘోరాంధకా
రవిభాతాగమనంబు ప్రాక్తనజనిప్రాప్తైకపుణ్యాతిరే
కవిపాకంబు తనూభవుండె కద లోకశ్రేణి కూహింపఁగన్. 93

చ. అలికము రావిరేక మృదులాంఘ్రులు గజ్జెలుఁ గంధరంబునం
దలిపులిగోరు సందెజిగితాయెతు వీనులచిన్నిమద్దికా
యలు నిమువాలుఁగన్గొనలయంజనరేఖలు ముద్దుగుల్క ముం
గలఁ జరియించుబాలకునిఁ గన్గొనుభాగ్యము లెన్నఁ డబ్బునో! 94

గీ. కనకమయకింకిణులు లోకింత గల్లురనఁగ, దాదికరపల్లవము లూఁది తప్పటడుగు
లల్లనల్లన మణిమందిరాంగణంబు, లం దిడుకుమారుఁ డెపుడొ కన్విందు సేయు.

చ. అనిమిషలోకనాయకుని కైనఁ జరాచరసృష్టికర్తకై
నను భువనత్రయీభరణనైపుణి కోపినమేటికైన నె
త్తిని బెనువాఁడికన్ను గలదేవున కైనను శక్య మానె నం
దనుఁ డనుకల్మి నెంతటిధనంబులు గల్గియు సంతరింపఁగన్. 96

సీ. చిన్నినెన్నుదుటిపైఁ జిందులుద్రొక్కు నీలములైనయలకజాలములతోడ
ననిమిత్తహసితమోహనచంద్రచంద్రికల్ నిగిడించుముద్దునెమ్మొగముతోడ
నక్షరోచ్చారణం బవ్యక్తమై యుండఁ బులకండ మొలికెడుపలుకుతోడఁ
గుందనంపుమెఱుంగుటంచెద్రిమ్మోఁత చెలంగు బుడిబుడిమురిపంపునడపుతోడఁ

గీ. దనదుప్రోలమెలంగెడుతనయునెత్తు,కొని తొడలమీఁద నిడుకొనికురులుదువ్వి
శిరసు మూర్కొనుసుకృతి చేసినతపంబు, సలుపలేనైతినేమొ ధీసచివులార!

గీ. అనుచు ననపత్యతాదురత్యయనిదాఘు, తాపమునఁగుందుతనదుడెందమ్ము నెమ్మి
కభినవాంభోదగర్జయో యనఁగఁ జెవుల, పండువొనరించుగంభీరఫణితి మీఱ.

సీ. నదినీటితో విభండకుతేజ మాని జింకమిటారి గన్న శేఖరితశృంగుఁ
డున్నచో వర్షింప నుర్విధరాళిచే వరము గైకొన్నపావనచరిత్రుఁ
డిగురాకుఁబోఁడుల నేనుఁగుఁదలబొమ్మ మునులంచు నెంచినముగ్ధహృదయుఁ
డంగవత్రగహానిగ్రహం బోలిగా శాంతయనుకాంతఁ బెండ్లియాడినఘనుండు

గీ. ఋషియొకఁడొనర్చుపుత్రకామేష్టివలన, నందనులు నీకుఁ గలుగనున్నారటంచు
మునులసనత్కుమారుచేవిన్నకథను, మంత్రుఁడెఱిఁగింప ముదమందిమహీపుఁడంత.

వ. శాంతాకుటుంబియుం దనకు సంబంధియు నగునంబుజోదరపదాంభోజరోలం
బాంతరంగు ఋష్యశృంగు రావించి యవ్విరించి చంచదాగమప్రపంచపార
గుం డుపద్రష్టగా వసిష్ఠవామదేవాధిష్ఠితం బగువాజిమేధంబు సరయూధుని
రోధంబున నిర్నిరోధంబుగా నిర్వర్తించి పుత్రీయయగు నిష్టిక్రియ కుపక్రమించు
తఱి నశేషభువనశోషణప్రవీణరావణప్రతాపరేఖానిదాఘదారణంబున కాది
కారణంబును నభంగశార్ఙ్గచక్రచాపాభిరామంబును నకూపారవరకుమారికాచి
రవిఫాలితాలలామంబును నఖిలతాపసవ్రాతచేతశ్చాతకోపరివికీర్యమాణనిరవధి
కృపారసజలౌఘంబును నగుకృష్ణమేఘంబు నూతనాతసీగుచ్ఛసచ్ఛాయ నిజ
తనుఃప్రభాపూరంబునఁ గలశపారావారంబు నభినవకువలయాకారంబు గా
వించు తావునకుం బోవ నూహించి మణివిపంచిపాణి వాణి వదనంబునం(1)
బొసఁగుసరసునిం బురస్కరించుకొని నడచి యొండొరులం గడచి ముందఱ.

శా. నారీనూతనపంచబాణ! కవితానైపుణ్యపారీణ! కా
వేరీత్స్వావరగర్భసింధురమణావిఖ్యాతరాకానిశా
తారాకాంత! దిగంతవైరిముఖపద్మస్తోమహేమంత! చిం
తారత్నప్రతిమానదానగరిమత్రాతాఖిలార్థివ్రజా! 101

క. భారతభాగవతకథా, నారాయణదేవదివ్యనామశ్రవణా
నారతసుకృతైకపరి, ష్కారభ్రాజిష్ణుకర్ణ! కలియుగకర్ణా! 102

స్రగ్విణి. వీరచూడామణీ! విశ్రుతౌజోహృతా, శారణీ! భూరిభోగామరగ్రామణీ!
సూరవంశాగ్రణీ! సుస్థిరోదారదో, స్సారసామీరణీ! శబ్దవిద్యాఫణీ! 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిర్వేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైనచం
పూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

---

(1) వేణి పదాంకంబునం-మాతృక.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీజనకధీర బొమ్మ, ఘ్నాజనపతిగర్భశుక్తిమౌక్తిక చినకృ
ష్ణాజిమదేవీమానస, రాజీవమరాళ! కసవరాజనృపాలా! 1

మ. అమరుల్గాంచి రవేలకేళి జలమర్త్యస్త్రీసమాలింగన
ప్రమదాపాది పయోవినోది ఘనగర్జానీతవేలావన
ద్రుమమయూరీనటనావలోకపరయాదోరాజదారేక్షణ
భ్రమకృద్వల్గనమీనధోరణి సుధాపాథోనిధిగ్రామణిన్. 2

సీ. పాథోదసమితికిఁ బానీయశాలిక ఫణిరాజశాయికిఁ బడుకటిల్లు
మనుముద్దరాలికి మగఱాలమొలనూలు కలవానిచెలికాని కలరుఁదోట
మింటికాపరులకు మృష్టాన్నసత్రంబు సకలదివ్యవదాన్యజన్మభూమి
మఘవగజాంతసంపద కాదికారణం బఖిలాచలేశున కనుఁగుటల్లుఁ

గీ. డార్యతోఁబుట్టుగట్టురాయలపతత్ర, యుగళికిఁ దనుత్ర మెవ్వఁ డయ్యుదధిఁగాంచి
నీలవర్ణుండు నిద్దుర మేలుకాంచి, యున్నవేళ విచారించి యుత్సహించి. 3

మ. కలశాబ్ధిం దెలిదీవి నైందవశిలాగారంబులో ముత్యపుం
దళుకుందిన్నియమీఁదఁ గల్పసుమనస్తల్పోపరిం జిల్వరా
యలమై సిద్ధపుగద్దెపీఁటపయి నధ్యాసీనుఁ డై యెల్లజీ
రుల కన్గ్రేవల నబ్జపత్రముల బారుల్ దీర్చు భద్రాకృతిన్. 4

సీ. రోహణాచలశృంగమోహనాకృతిఁ జొకాటం బగుమణికిరీటంబువానిఁ
దొగలకు నెత్తమ్మితెగలకు దాంపత్య మాయితం బిడుకన్నుదోయివాని
మొసలిపోగులనిగ్గుటాసపరిసాముకూటము లైనచెక్కుటద్దములవానిఁ
గలుములొయ్యారియుయ్యెలపచ్చగొలుసుతీ రగునురస్థ్సలివైజయంతివాని

గీ. నంబుదతటిన్నిభశుభాంబరంబువానిఁ, గమలజాండంబునకు నాల్గుకాళ్లమండ
పంబిడుభుజావిజృంభణంబైనవాని, హరిఁ గని నుతించి రిట్లని యమరు లపుడు.

— * దేవతలు విష్ణుని స్తుతించుట. * —

కవిరాజవిరాజితము. జయ మదవారణఖేదనివారణసంభ్రమకారణ చక్రధరా!
జయ ఖగచారణగీత! మహారణసాహసధారణబాహుభరా!
జయ భవతారణ! గంధసమీరణసాదివిదారణ దివ్యశరా!
జయ రవికైరణశక్త్యవధీరణ సత్త్వరచారణ కాంతిఝరా!

లయగ్రాహి.

శ్రీకర విభాకరసుధాకరవిలోకన నృలోకపతినాకనదనీకసుతలోక
శ్లోకవిభవాకర నృపాకలనచాకసదశోకసుమకోకనదభాకలవిలోకా!
ఆకమలినీకమనమాకుముదినీకమిత్రమేకుశలమాకలయధాకితవివేకా
పాకరిపుతోకసఖమాకురవిపాకముఖకేకిశిఖకాకలితమాకుటతటీకా! 7

ఫాలభుజఖేలన కరాళశిఖిలాలన విలోలనరపాలక విఫాలకరవాల
వ్యాళముఖకేళిసఖకేళివహశూలి పరిపాలితమమీలలిత బాలిజభజావే
హాలహలనీలగళఫాలతలలోలదతివేలశిఖికీలతతిఖేలదరిఖేలా
కీలితవిభీలహరిధీలుఠదశీలకుజపాలయజపాలయజనాలయ కృపాళూ. 8

చ. అనిమిషవృత్తి నంబునిధి నాశరజైత్రతఁ దెచ్చినట్టిప్రా
మినుకులు నల్వ కిచ్చుటకు మెచ్చిరిగా యతిలోకవర్తనుం
డని జను లెల్ల నిన్ను; జనకార్జితమైనసువర్ణసంపదల్
తనయులఁ జేరు టేమి యరుదా! మురదానవభేదకోవిదా! 9

చ. కలిమిపడంతిగుబ్బకవగబ్బితనంబు భుజాంతరంబునన్
జలనిధిమేఖలారమణిచన్నవగట్టితనంబు మూఁపున
న్నెలకొనియుండుమోపరివి నీ వగుటన్ భవదీయకేవలా
చలవహనక్రియాచణత సన్నుతిసేయఁగనేటి కచ్యుతా! 10

మ. మకరాంకార్ణవమగ్నభావకలనం బాటిల్లుకంపంబు కం
టకలీలాకబళీకృతం బయినమేనం బూనుభూదేవిఁ బా
యక శృంగారము దార్చినట్టి భవదీయస్తబ్ధరోమాకృతి
ప్రకటాకారము ప్రోచు మమ్ము నవినారంభప్రియంభావుకా! 11

చ. కులిశధరాదినిర్జరులకున్ వసపోనిహిరణ్యదైత్యు పం
పులు రసదాడి గాంచుఫలము ల్విదళింప నయస్ఫురన్నఖా

వళి మెఱయించుచు న్వెడలవా బలుగంబమునందు నంటిపం
ఫాలుచుట కుక్కెగో ళ్లనుజనోక్తి నిజంబుగ దంభ కేసరీ. 12

ఉ. దానవనాథచంద్రుడుం పదత్రయమాత్రపయోధిమేఖలా
దానజలంబు నీకరముఁ దార్చియుఁ దార్పకమున్న పద్మజాం
డానఘబాహ్యవారి చరణాగ్రనఖాహతి జాటి పాటి యే
త్రై నెగడంగఁ జిత్రకృతి నాకృతిఁ బెంచి తళీకవామనా! 13

మ. దనుజాధీశ్వరుఁ బట్టి కట్టినభవత్త్రైవిక్రమాకార మొ
క్కనదిం గాంచుట వింత నాఁగ రిపుర క్తవ్రాతసంజాతపం
చనదాకల్పక మైనతావకభృగుస్వామిభావద్రూప మొ
క్కనికి న్సన్నుతిసేయ శక్యమె జగత్కల్యాణసంధాయకా! 14

గీ. మనుకులీనత రామనామమున మదన, జన్మహిమ దుష్టనరపాలశిక్షణమున
భావిచతురవతారవై భవము దెలుపు, పరశుధారేయపాణికి శరణు నీకు. 15

మ. భృతశుద్ధాంతభుజాంతరాయ నిజనాభీపల్వలాంభోరుహా
దితలోకత్రయకారణాయ బలిదైతేయప్రతాపాతపా
వృతివర్షాగమవాసరాయ నలినశ్రీజైత్రనేత్రాయ ధ
న్యతమస్వాంతసరోజినీదినకృతే నారాయణా యోన్నమః. 16

క. అనుబుధనుతి సుఖితశ్రుతి, యును సుప్నయు నఖరయుక్తయుఁ బదోజ్జ్వలయుఙ్
జనపాపహారిణియు నై, తనయవతారములగతి ముదం బొదవింపఙ్.* 17

మ. వనజాక్షుం డనియె న్నిజస్తవనరావంబుల్ దిశావాటిఁ బ
ర్వ నతు ల్పెక్కు లొనర్చి లేచి యెదుటఙ్ వర్తిల్లుగీర్వాణులఙ్
నునుఁగెందమ్ముల కన్నదమ్ము లగుకన్నుందోయిచాయల్ పయిం
దనుకం జూచి తదీయమానసము లానందంబు నందించుచుఙ్. 18

మ. హరికి న్సేమమె భద్రమే శిఖికిఁ గళ్యాణంబె మార్తాండికిం?
బరిణామంబె పలాశికిం గుశలమే పాథోనిధిస్వామికిఙ్?
హరిణారోహకనామయంబె సుఖమే యక్షావళీనేత కా
మరభూమీధరధన్వికిం బ్రమదమే మాంగళ్యమే? ధాతకుఙ్? 19

మ. చెలువంబే వినువీటినీటరులకుఙ్ జేజేలకుఙ్ లెస్సయే
దళితాఖీలవిభావరీచరచమూదంభంబె దంభోళికా

---

* ఈపై స్తుతిపద్యములలోఁ గొన్ని యర్థసందేహములున్నవి. మాతృకలలోనున్నట్లే ముద్రించితిమి

శల మూహాధిక దేవతాగురుమనీషాశీలితో పాయర
క్షులచే నయ్యమరావతీపురికి యోగక్షేమ మాశ్చర్యమే! 20

ఉ. నా విని దేవ నిన్ను మది నమ్మినవారలకు న్విపద్గతుల్
రావు గదయ్య! నీవిజయలాంఛన మోర్వఁగలేని దుష్టస
త్త్వావలి కింతె కాక యటు లయ్యు వినం దగుఁ బిన్నవిన్నపం
బో వనజాక్ష! మామనవి యొక్కటి యున్నది చిత్తగింపుమా. 21

చ. బలువిడి నాలకింపు బుధపాళికలంక దలంక వార్ధిలోఁ
గల దొకలంక లంక యనఁగా నొకదానవరాజధాని యు
జ్జ్వలతరమందిరప్రకరసంఘటితాంబుజరాగరత్నకం
దళరుచి ము న్వెలుంగు దినదర్శితదీపదశన్ భజింపఁగన్. 22

ఉ. సానువసన్మణీగణలసన్నగరీతిక సాలధూర్వహం
బానగరీవతంసము దశాననుఁ డేలు దిశాధినాయకా
నూనయశోనిశాధిపతనుగ్రసనాగ్రహసైంహికేయజి
హ్వానటనప్రదర్శనచణాయతబాహులతాకృపాణుఁడై. 23

మ. భువికి న్నింటికి మంట పుట్టెడుతపంబు ల్వాఁడు గావించి వే
ల్పువజీరు ల్వడయంగఁ జాలనివరంబు ల్పెక్కు లిక్కంజసం
భవుచేఁ గాంచి నిజాజ్ఞలోన మెలఁగ న్సమ్ము న్నియోగించి యీ
భువనక్రోడములోన దండుగయు జంపుం జెల్ల వర్తిల్లెడున్. 24

సీ. చేరఁబోయిన నేమినేరమా యనుచు నందనవనీస్థలి దాఁకి తలఁపరాదు
కావలిబుమత లెక్కడఁ జూతురో యని * (సురలగొరును) దేఱి చూడరాదు
మనసైన నొకపారి తనుఁదానె బయకాని మునిఁ బిల్చి పాడించుకొనఁగరాదు
సరి దిక్పతులయిండ్ల కరుగు వేళల నైన నిక్కువీనులజక్కి నెక్కరాదు

గీ. పగలు రేలును బాల స్సైభటు లొనర్చు, దుడుకుచే వేల్పుమన్నీనికొడుకుఁగుట్ట
కక్కటక్కట! పూనశక్యంబె వజ్రధరున కిటువంటియంబేదదొరతనంబు. 25

చ. మొఱుఁగుఁగడానిదద్దడపుమెట్టుపయిన్ దశకంధరుండు కొం
దఱు చిగురాకుఁబోఁడు లిరుదారుల రా నడ దూలియాడు న
త్తఱిఁ జలిమాన్పుపాటిజిగిఁ దాల్చి యినుం డపరాధశంకచేఁ
జుఱుకుఁదనంబుఁ జూప వెఱచుం గరచుంబితదిఙ్ముఖాబ్జుఁడై. 26

---

* సూళగెరికి - మాతృక.

మ. జలకంబింటికి రావణుండు మృగయాశ్రాంతిం బ్రవేశించుచోఁ
జలువం జోతి తదంతరస్ఫటికపాంచాలీకరోద్యన్నిజో
పలకుంభీశతనీలశీతలజలప్రాచుర్యుఁ డై వేల్పురా
యలకున్ లేనితదీయవింశతినిరీక్షానుగ్రహం బందెడున్. 27

లయగ్రాహి.

నందనములోని హరిచందనముఖద్రుమములం దశముఖుండు నిజమందిరవనీవా
టిం దిరముకొల్పఁ జెలులం దగిలి యున్నసురసుందరులుకంజడిసెకం దొడరుజాళ్వా
బిందియలవారిలహరిం దడుపఁ దోఁచునసటం దనరుపాదు లనఁగం దగినయా వే
ల్పుందరులరాలు విరులం దొరఁగనీనిగతులం దిరుగుగంధవహబృందము ముకుందా!

సీ. అజసమాఖ్యకు మేఁక యలవడ్డకై వడి నాహితుండికు నరేంద్రాఖ్య వీఁక
వావి లింద్రాణినా వర్తిల్లుహావణిక నసుర పుణ్యజనాహ్వయంబుదారి
మద్ది కింద్రద్రుమనామము చెల్లువడువునఁ గవిసంజ్ఞ జలపక్షిగనినజాడ
గుడనగప్రథ ఱాతిగుట్ట చెందినయోజ స్వర్ణారిని గళాదుఁ డన్నమాడ్కి
గీ. హుతవహాభిఖ్య రూఢి యన్మతి ఘటింప, గార్హపత్యాది యగుపావకత్రయంబు
వంటలక్కలతనంబె రావణునియింట, జరిపెడు ఘనాఘనఘనాభ జలజనాభ! 29

సీ. కడహజారంబుచావడి కెదుర్కొను వజ్రికై దండ గొని వచ్చుగరిమ మెల్ల
నొడువుజవ్వనిపోఁకముడి కాసపడుపెద్దసరిగద్దె నుండుపెద్దఱికి మెల్ల
సనకాదులకు లేనిచనవుతోఁ దెలిదీవిదొరచెంగట మెలంగుమురిపె మెల్లఁ
దళుకుగిబ్బపటాణిబలురాతుకనుసన్న మణిపీఠి నుండుసన్మాన మెల్ల
గీ. బో నిడి విపంచి గొని కాళిమానదండి, కచ్ఛరలవెంటఁ దిరుగఁ బాలైతి నని వి
చారపడు నౌర! నర్తనాగారకృతవిహారదశకంఠవశవృత్తి నారదుండు. 30

క. కమలావల్లభ! విను మ, య్యమరారిం గినుకఁ జెనకునతనికి మఘవ
ప్రముఖులలో వే ఱొకఁడీ, జముఁ డొక్కఁడు దక్క వెఱచు శరణం బొసఁగన్.

శా. వాగ్దేవీపతిచే నరేతరజనావధ్యత్వముం గన్న యా
ప్రాగ్దేవాగ్రణి మెట్టతామరకు నారణ్యద్వీపంబుంబలెన్
దిగ్దంతావళదంతకుంతపటలోదీర్ణవ్రణాంకావళీ
ప్రాగ్ధౌరంధరుఁ డై జగత్త్రయికి నిర్బంధావహుం డయ్యెడిన్. 32

వ. మఱియు సురయుగావసాదకరవీరవరపనోదమేదినీధరధురంధరోద్ధరణసాహసప్ర
సిద్ధబాహామహాబల విహరణానీతనిరధికరణకాందిశీక సుప్రతీక పుండరీక వా

మన కుముద సార్వభౌమ పుష్పదంతాంజనైరావణుం డగురావణుం డనార
తారచితభువనవిద్రావణుం డై తోడరి గరుడఖచరకిన్నరకింపురుషసిద్ధ సాధ్య
విద్యాధరమరుచ్చారణప్రధాను లగునేము తావకీను లనెడుబహుమానంబు
మాని యాత్మనీనయాతుధానసేనావితానంబువలనఁ బలాయమానులం గా
వించిన విమాను లనువస్మదభిధానం బపగతార్థ సంధానంబుగా ధరణ్యంతరం
బున శరణ్యుండు నీవే తక్క వే ఱొక్కండు లేమి సామియామిన్యధిపసా
మీచీన్యవన్నఖముఖపరిస్ఫురణంబులు, సరీసృపవిరోధికరసరసిజోదరాభరణం
బులు, నకృత్రిమముక్తికాంతాసీమంతసిందూరకందళవిమోహావహ బహుగు
ణారుణిమాభరణంబులు నపారసంసారనీరపారావారతరణకరణంబులు ననంకు
రత్కళంక మునిమనఃపంకేరుహాలంకరణంబులు నగుభవదీయదివ్యచరణంబులే
శరణంబు లని వచ్చితి మనువియచ్చరులయుచ్చైస్స్ఫురత్తరంబు లగువాగ్విస్త
రంబు లాకర్ణించి యంచితస్వకీయపదసకృత్ప్రపన్నవిపన్నదైన్యభయవిమో
చనుం డగు నప్పుండరీకలోచనుండు. 33

క. పలికెన్ హరినీలాచల, కలితశరచ్చంద్రచంద్రికాధవళంబై
యెలనవ్వాలయ సుధాసారలసన్మృదుమాధురీధురంధరఫణితిన్. 34

మ. దుడుకు ల్మీయెడ నిన్నిసల్పెడుపలాదుం గైదువుం బంపి యి
ప్పుడె దండించుట దొడ్డు గా దయిన-చోఁ బోల్పోవు నీయంచిత
త్తడిరాహుత్తునిమాటచెల్లుబడి, చింతల్ దక్కుఁ డిం కయ్యెడుం
గొడుకుం గోరి యజించుపఙ్క్తిరథుకోర్కుల్ మీమనోవాంఛలున్. 35

ఉ. రాచవజీరుఁ డితఁ డన రాక్షసలోకమహాతిరేకశి
క్షాచణచాపదీక్షుఁ గొని కాంతు జగన్నుతి నంచు లోచనా
గోచరుఁ డైనయచ్యుతునకు న్నతిఁ జేయుచు వేలుపుల్ సుధా
వీచిమదంతరాళ మటు వెల్వడి యొక్కెడ నిల్వ నల్వయున్. 36

మ. త్రిదశాగ్రేసరులార ! నీరధికుమారిం జానకిం దోడుపా
టొదవం ధారణి నుద్భవించుటకు నుద్యోగింపుఁ డయ్యప్సరో
మదిరాక్షీమణులందుఁ దాదృశజనిం బాటించియున్ మీకుఁ ద
ప్పదు నాకీశత వాయునే జనులకుం బ్రాగ్వాసనావైఖరుల్. 37

క. దంభోళిసహస్రమహో, దంభాపహదేహపరుషతావహుఁ డస్మ
జ్జృంభోదితుఁ డొకభల్లుక,జంభారి విజృంభి యయ్యె జాంబవదాఖ్యన్. 38

చ. అని నియమించుధాతపలు కంబుధరాగమనాభ్రగర్జతో
నెనయఁగ రామవాహిని మహిం బొడసూపకమున్న రాక్షసేం
ద్రునిసితకీర్తిహంసి వెఱతోఁ బఱచెం, దమ రున్నచోట్లకుం
జనిరి సురల్, విరించియు నిజం బగుతావు భజించె నంతటన్. 39

క. ప్రాజాపత్యాఖ్యాయుతుఁ, డాజన్నమునందు హుతవహావిష్కృతుఁ డై
భూజానికి సమ్పృతరస, భ్రాజిత మగుహేమపాత్రఁ బాయస మొసఁగెన్. 40

క. ఒసఁగినఁ గైకొని సంతస, మెసఁగ సదస్యులు ఫలించె నృప నీసుకృతం
బు సమస్తం బని పలుకన్, ముసిముసిలేనగవు తనదుమోమునఁ దొలఁకన్. 41

ఉ. కోకనదప్రియాన్వయుఁడు కోసలరాజసుతాలలామకుం
గైకకుఁ బ్రేమతోఁ జెఱిసగం బమృతాన్నము పంచి యిచ్చినం
జేకొని వారు భూవరునిచిత్త మెఱింగి సుమిత్రకు న్నవ
ర్ణాకృతిజైత్రగాత్రకు నిజాంశములం దిడి రర్ధ మర్ధమున్. 42

గీ. అవభృథస్నాన మైనయనంతరమున, వశగతమనోరథుం డగుదశరథుండు
దొరల మానుల వీడ్కొల్పి మరలె రత్న, కీలితనికేతమునకు సాకేతమునకు. 43

గీ. అంతఁ గతిపయదినముల కానృపాలు, మదవతులయందు వింతగా నొదవెఁ బత్త్రి-
వదనమోషావిభూషావివాసనావి, చక్షణము లైనదౌహృదలక్షణములు. 44

చ. జడిమ వహించునెన్నడలు సన్నఁదనం బెడలించు కొంచెపు
న్నడుములుఁ దెల్లబంగరుపున ల్వగుచెక్కులుఁ జెక్కుదోయపుం
దొడవులబర్వ లోర్వనితనూలత లూడనిఁబాడు మువ్వళుల్
బడిబడినిద్ర లూరుపుటలంతలుఁ గాంతల కొప్పె నయ్యెడన్. 45

సీ. శివచాపవిదళనస్పృహ చెల్లునే చెల్వ కది కన్బొమలరూపమదము గాక
కుహనామృగజయాశ గొలుపునే జవరాలి కది నేత్రయుగముసోయగము గాక
శరధిబంధనచింత శక్యమే విరిఁబోఁడి కది జంఘలవిలాసపదవి గాక
యసురదుర్గజిగీష వసమే కృశోదరి కది గబ్బిగుబ్బలయుదుటు గాక

గీ. యనఁగ గోసలరాజన్యతనయమదికి, గోచరం బయ్యె నిజగర్భకుహరవిహార
దంబురుహనేత్రశుభచరిత్రానుసరణ, చతురబలవత్తరోద్యోగ సముదయంబు. 46

క. పరమాణుతఁ గృశతం దగు, వరవర్ణినియుదర మపుడు వటపత్రశయుం
డిరవుకొనం దొలుతటిగతి, హరిపదబహుపాద్ధళాభ మై తగె నంతన్. 47

చ. రవి యజముం, గుజుండు మకరంబు, తులన్ దినరాజసూనుఁడుం
గవి తిమి నొందఁ జెంద గురుకర్కటలగ్నమునందు శుద్ధపు
న్నవమిఁ బునర్వసున్ బుధదినంబున నొక్కవెలుంగు కోసలో
ద్భవజఠరారణిం బొడవుదాల్చెఁ బలాశసమిద్దిధక్షు వై. 48

మ. దివిజప్రాణసమీరణగ్రహిళపఙ్క్తిగ్రీవమాయాభుజం
గవిభంగప్రద మైనపూనిక విహంగస్యందనుం డీగతిన్
రవివంశంబు నలంకరించెఁ దన శ్రీరామాభిధానంబు స
త్కవిసందర్భములం దవంధ్య మగుసౌగంధ్యంబు సంధిల్లఁగన్. 49

క. ధరణీవరునియనుంగుం, దరుణీమణి కమితనయుఁడు తనయుఁడు పొడమెం
జరణాంభోరుహనతసం, భరణప్రారంభరతుఁడు భరతుఁ డనంగన్. 50

క. మిత్రకులజలధిమణులు సు, మిత్రకు నుదయించి రప్రమేయతరశ్రీ
వృత్రఘ్ను లైన లక్ష్మణ, శత్రుఘ్ను లమిత్రనగరసత్రఘ్ను లనన్. 51

చ. విరచితజాతకర్ము లభివృద్ధులు నై యలరాకొమాళ్లనం
తర ముపనీతు లై చదువునం బలుసాదనలం బ్రవీణు లై
కరితురగాధిరోహముల గద్దఱు లై విలువిద్దెలందు నే
ర్పరు లయి చాతురంగరణరంగసమర్థులు నైరి ధారణిన్. 52

సీ. పుంవ్యక్తు లైతోఁచుపురుషార్థములరీతిఁ దనువు గైకొన్నవేదములపగిది
నయనగోచరము లైనయుపాయములఠీవి నరు లైన జలనిధానములకరణి
సుఖదర్శనతఁ గన్నశిఖిశృంగములభంగి ప్రభు లైన ధాతృవక్త్రములభాతి
నడవడి గలదివ్యనాగదంతములట్లు బాహుజు లగుశౌరిబాహులక్రియ

గీ. ధర్మముఖ్యత నిత్యసత్యత నయాను
సృతి గభీరిమ శుచిభవోన్నతియు వాఙ్ము
ఖాకృతిఁ బలాశహృతియుఁ బంచాయుధాతి
విలసనముఁ బూని వెలసి రన్నలువు రంత. 53

చ. నలినహితాన్వయేశుఁ డొకనాఁ డినుఁ డిందిరయిండ్లబీగము
ద్రలు కరకుంచికావిఘటితం బొనరింపకమున్న గాయకా
వళి నుతిగీతి మేలుకని వచ్చి యహర్ముఖనిత్యకృత్యము
ల్సలిపి మణీమయాభరణజాలవిడంబితరోహణాద్రి యై. 54

చ. చరణములందుఁ బావ లొకజవ్వని పూనుపఁ జామరంబు లి
ద్దఱు మరుచిక్కటారు లిరుదారులయం దిడ నొక్కపాటలా
ధర కయిదండ యీయఁగ మదావళమంథరుఁ డై మరుత్ప్రభా
గురు వగుకొల్వుకూటమునకుం జనుదెంచి తదంతరంబునన్. 55

మ. వలిపంపుందెరమాటులం దిరుగు జాళ్వామేలికీల్బొమ్మలం
దెలనాదుల్ విరిచందువామొకరిలేఁదెంట్లార్భటు ల్వేత్రహ
స్తులు సామంతులు కొల్వు దెల్పుబలుసద్దుల్ చామరగ్రాహిణీ
వలయారావము వందిమాగధులకై వారంబు తోరంబుగన్. 56

ఉ. మన్నెకొమాళ్లు రాదొరలు మంత్రులు మిత్రులు రాయబార్లు వి
ద్వన్నివహంబులుం గవులు వైణికులు న్నటులుం భజింపఁగాఁ
బున్నమచందురుం బొలుపు న్గలచక్కి వసించియున్నచా
య న్నవరత్నపీఠిఁ గొలువై బలువైభవ మొప్ప నున్నెడన్. 57

— * దశరథునొద్దకు విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చుట. * —

సీ. కడజాతిత్రిశంకుయాగము నిర్వహించిన యఘటనఘటనావిహారహారి
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి చేసి వానికి నెక్కు భారతీసహచరప్రతిభటుండు
మేనకాలావణ్యమానసాధీనుఁ డై పరమహంసతఁగన్న వరతపస్వి
తనరాచదొరపుట్టువు నిరాకరించి బ్రహ్మర్షి యై మెఱయుమహామహుండు
గీ. వచ్చె భువనోచ్చ్రయాద్భుతావహనశీల, పాలితజటాలబాలవాక్ప్రముదితాది
తేయధౌరేయుఁ డల్లగాధేయుఁ డాతి, థేయుఁ డై మించునైందుమతేయుకడకు.

శా. కావ్యప్రాకృతసూత్రబోధనలరేఖన్ సర్గభేదంబు వ
ర్ణవ్యత్యాసము గల్గి సోమసుతుఁ డైనాఁ డంచు సాహిత్యవా
స్తవ్యుల్ శాబ్దికు లధ్వరుల్ తను మదిం దర్కింప సాటొన్నునీ
శవ్యంజార్కుఁడపోలె వచ్చుకుశవంశస్వామి నీక్షించుచున్. 59

ఉ. లేచి కరాంబుజాతముకుళీకృతియు న్నతియున్ ఘటిల్ల మా
యాచతురక్షపాచరభయానకజన్యవిహారకాతర
ద్యోచరవీరపాలకరథుం డగుపఙ్క్తిరథుం డొనర్చు పూ
జాచరణంబుచే ముదితుఁ డై యతిఁ డామహినేత కిట్లనున్. 60

సీ. చిప్పకూఁకటితోడి శిరసునం దిడినట్టి జిగిమట్టికుళ్లాయ సొగసుమీఱ
హురుమంజిముత్యాలయొంటులచకచకల్ తళుకుఁజెక్కులదండఁ దాండవింప

గోణముపైని రింగులువారఁ గట్టిన వలిపెదుప్పటి కటిస్థలి రహింప
నెడమకెంగేల సెక్కిడిన విల్ కుడిచేత నొకటిరెండమ్ములకోరు లొఱపు నెఱపఁ
గీ. గవదొనలు బూని వెంట లక్ష్మణుఁడు నడువ
రామభద్రుండు నావెంట రా నియోగ
మొసఁగితివయేని రాకాసిదొనఁగు మాని
యవభృథస్నాత నగుదు నోయధిప యనుడు. 61

— * రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకు దశరథుఁడు విచారించుట. * —

క. ములుకులు గాఁడినగతి ముని, పలుకులు వీనులకుఁ దోఁప భయసంగతి మూ
ర్ఛిలి తనకుఁ దానె తెప్పిలి, తలపోఁతకుఁ జొచ్చె నిట్లు దశరథుఁ డాత్మన్. 62

గీ. వెడతపసి నాకు నెద గొడ్డువీఁగికన్న, రాము నెడఁబాపునతినిష్ఠురంపుఁబలుకుఁ
జిలుకు తనవంటి పెనుదంటచేతఁగాని, మఘము నాచిన్నిపాపఁడే మనుచువాఁడు.

ఉ. అక్కట! దిక్కటాహభయదార్భటిఁ బర్వెడు సోఁకుమెక్కటీ
లెక్కడ! కాకపక్షధరుఁ డీనిసు వెక్కడ! వారితోడ వీఁ
డెక్కటిపోరికిం దొడరు టెక్కడ! యెక్కడి సంగతంబు లీ
మొక్కలపుంబ్రసంగములు మోసముఁ దెచ్చుదురూహలే కదా! 64

సీ. బాలామణులజోలపాటలా నైశాటవాహినీఝాటకోలాహలములు
గరిడిసాదనలా సగర్వపూర్వసుపర్వగహనసంగరరంగవిహారణములు
చెండుగోరింపులా కండూలభుజదండచండదానవశిరఃఖండనములు
పెన్నుద్దికొమకుల పెనఁగులా పలలాశనద్వంద్వబంధుదానందనములు
గీ. చెల్లఁబో చూచిచూచి నిశీథినీచ, రప్రభులతోడిగొడవ కీరాచపుడమి
వేలుపుతుటారితాపసివెంట నరుగు, మనుచు నీరాము నేరీతిఁ బనుచువాఁడ.

చ. అని యెడఁ ద న్విచారపడునాదొరతోడ వసిష్ఠుఁ డి ట్లనున్
జనవర! కౌశికుం డనఁగ నల్వకు జో డితఁ డిత్తఱిం దపో
ధన ముడివోనిపూనిక వితాన మొనర్పఁ గడంగినాఁడు నీ
మనుకులకీర్తికామినికి మై కసిగందనిచాయ సంధిలన్. 66

చ. అనిమిషరాజసంపదల కర్హుఁడు గోత్రవహుండు నెల్లమే
దిని భరియింప నోపునతిధీరుఁడు మానవసింహుఁడున్ జగ
జ్జనసుతవిక్రమోన్నతుఁడు శాత్రవరాజహరుండు నైన నీ
తనయుఁడు పూనుకొన్న నొకతాపసిజన్నముఁ గావ నోపఁడే! 67

క. నీరాముని లక్ష్మణుతో, నీరాముని వెంటఁ బనుపు మింక నితనిచే
నీరజనీచర యగు ధర, నీరజహితవంశ చింత నీ కేమిటికిన్. 68

— * దశరథుఁడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుట. * —

గీ. అనివసిష్ఠుఁడుపల్కువాక్యములవలనఁ, దనయుమహిమంబునిజమనితలఁచెన్నృపుఁడు
విశ్వసింతురె ? భూపతుల్ వింతవార, లెంత వారైనఁ దమపురోహితుని గాక.

క. యోగవిధేయుం డెవ్వఁడు, యోగీంద్రుల కతఁడు గురునియోగవిధేయుం
డై గాధేయుని వెనుకొనె, యాగపరిత్రాణమునకు ననుజాన్వితుఁ డై. 70

ఉ. పైనముచేసి తండ్రి వనుపం బెనుపంతముతోడ నిట్లయో
ధ్యానగరంబు వెల్వడి పదాంకపవిత్రితమార్గు లై రి త
న్మౌనికృపానుభావభజమానబలాతిబలాభిధానవి
ద్యానిరవద్యబోధవిజితశ్రము లై మహిపాలబాలకుల్. 71

చ. వడి గొరవంకబారు లిరువంకల రాఁ జెలరేఁగి చిల్కుత
త్తడి దుమికించుకొంచు జడదాలుపు వేలుపుకంటిమంటలోఁ
బడి వెడవిల్తుఁ డంగ మెడఁబాసిన మోసపుటెంకి యాటచేఁ
బడసిన యంగసంజ్ఞ నిల భాసిలుదేశ మతిక్రమించుచున్. 72

చ. అలకకెలంకునం దొలఁకు నాటకొలంకుననుండి వచ్చు గం
ధిలనలినీమిళద్రథపథిన్ సరయూనది దాఁటి వృత్రని
ర్దళనసముద్భవత్రిదశరాడఘనాశఘనప్రకాశముల్
మలదకరూశముల్ గడచి మార్గమునం జనుచుండువారికిన్. 73

సీ. యక్షాన్వయసుకేతుకుక్షివారిధిఁ దోఁచు కాలకూటమువంటికలువకంటి
దివివెలయాలి కై దెగు నన్నదమ్ములం దగ్రజుకా ల్దొక్కి-నట్టిజంత
మాయచే జగ మెంచు మారీచుఁ డనియెడు పాతకుఁ గసినట్టిపాపజాతి
వనధి గ్రోలినమౌనికినుకచేఁ దనయుండు తానును బొలదిండి యైనదుండి

గీ. యాత్మసాత్కారితచరాచరాత్యయప్ర
యత్నకృతకృత్యమృత్యుదుస్త్యజకృతాంత
నగరశృంగాటక శయాగ్రనర్తితోగ్ర
నిఖిలఖేటక తాటక నిలిచె నెదుట. 74

క. ఆదారుణ నీదారి న,రాదకులోత్థాపితసంధ్య యనఁ దగు రుధిర
క్షోదారుణఁ గని ఘృణి యగు, నాదశరథసుతునిఁ జూచి యతివరుఁ డనియెన్.

సీ. వనిఁ ద్రోయఁడే చంద్రవతిఁ గూఁతు రనక యుద్ధతి నాచికేతుమాతామహుండు
పినతల్లి యనక నిర్భేదింపఁడా మున్ను దితినింతుగర్భంబు శతమఖుండు
ప్రియకాంత యనక దుల్పింపఁడా రేణుకాతరుణియౌదల జమదగ్నిమౌని
బ్రాహ్మణి యని గణింపక తెంపుతోఁ బట్టి చంపఁడా భృగురాణిఁ జక్రపాణి
గీ. నడతదప్పినయప్పుడే కెడపఁ జెల్లు, బుధవితతి నైన యతి నైనఁ బొలఁతి నైన
దయదలఁప నీకునిటువంటి భయదబలత, మనుకుటిలశీల యబలయెమనుకులేశ.

ఉ. నా విని యాపినీతరిపునాముఁడు రాముఁడు కర్ణపాళియం
దావిబుధారి నారి గుణ మంటియు నంటకమున్న టంక్రియా
రావమునన్ ధనుర్గుణము రక్కసినొంచుట కెచ్చరింప ర
క్షోవిసరాంగశోణితముఁ గ్రోలి మెఱుంగనికోల యేయుడున్. 77

— * తాటకను రాముఁడు వధించుట. * —

క. ప్రాణాహుతిగొనె నాశిత, బాణావలి యాతుధానభామినిపంచ
ప్రాణముల రావణాదిమ, కోణపసముదయము బుత్తిగొనుటకు మొదలన్. 78

క. తాటక నీగతి శరహతి, గీటడఁచి నిశాతఝూటకీర్తికవాట
జ్యాటంకృతి యగురఘుపతి, యాటోపముఁ జూచి పొంగి రమరులు నింగిన్.

క. అంతటఁ గౌశికుఁడు గృశా, శ్వాంతికభృత జృంభకాది శస్త్రనికాయం
బంతేవాసికి రామున, కెంతే వాసిగ నొసంగె నింద్రునియాజ్ఞన్. 80

ఉ. కౌశికుఁ డస్త్రదేశికుఁ డొకానొకదేశము సత్యలోకనీ
కాశముఁ జూపి యోరిపువిఖండన కంటివె నైగమాంతవా
ణీశరణీభవన్మునిమణీఖని నీవని నాశరేందిరా
నాశకళాపటుండు కుహనావటుఁ డున్నజనైకపావనిన్. 81

చ. క్షితి నుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకున్ వడి వేరువాఱి యు
న్నత మగురూపుఁ బూని గగనస్థలి లోఁగొని యచ్చటం దరు
ప్రతతి చెలంగు లోకపరిరక్షకభిక్షుకచర్యఁ గన్న యా
మతకరిపొట్టిదిట్టనుహిమంబు విడంబ మొనర్చుకైవడిన్. 82

— * విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞమునకుఁ బ్రారంభించుట. * —

వ. అని యుత్తెఱంగునం దరంగితామందమందాకినీవికచకనకారవిందమకరంద
నిష్యందమధురిమానర్ఘ్యంబును, సచిరసంకోచితప్రచురతరమార్గదైర్ఘ్యంబును,

నగునిజాలాపసరణిం దరణికులపావనుల వీనులకు విందు సంధించుచు మదాంధ
సింధురపురంధ్రీకర్ణాంచలచలనసంచారితసమీరణనివార్యమాణ పంచాననద్వై
ణుకమధ్యాశ్రమం బగుసిద్ధాశ్రమంబునకు నేగి యాగాధినందనుండు యాగం
బునకు నుద్యోగం బొనర్చి యున్న సమయంబున నంభోజినీకుటుంబబింబ
గోచరుం డగు హిమాచలకుమారికాసహచరశిరోభూషణం బైనయోషధీ
రమణుకతన భీతిలుచు వెలువడిన తద్గళాంతరాళవసదరాళతరకరాళహాలాహ
లంబు పోలికఁ ద్రిలోకీవిక్షోభకారియగు రక్షోబలారికి నగారంబైన తనదు
నేరంబు పరిహరింప దాశరథియై యున్న వెన్నునకు విన్నపంబు సేయింపఁ
దదీయవంశకర్త యగువికర్తనుసమీపంబునకు యామునానుబంధంబునం
జేరఁబోవులవణవారాశితీరున నఖండపటుకళాధూర్వహుండై పర్వశర్వరింగూడి
క్రీడించుజాడ రేఱేఁడు నాతోడివేడుకకు రాఁడని యుపశమంబుతో హరిపదో
పాంతసీమాసమాసన్న యగునమాయామినివిధంబున నంబరైకదేశంబునం
ద్రిశంకుండు నివసించుటం జేసి నానాఁటికిఁ బ్రబలు నీచవాటిక నతిస్ఫూర్తి
వర్తిల్లు దివాకీర్తిబృందంబుచందంబున దశస్యందననందనాగ్రణి మహోగ్రచాప
ప్రతాపకీలికీలాకలాపంబున నకూపారకుమారవిహారదమరారివీరవరశరీరపటలం
బులం బుటంబు లిడుట కంభోరుహకుమారుం డనునయస్కారుండు సంఘ
టించిన యింగాలసంఘంబుభంగి బంగరుగట్టుపట్టు కాఱడవి నిర్గమించు
సౌవర్గవాహినిజలావగాహంబునకు వచ్చు నుచ్చైశ్శ్రవోవనస్తంబేరమకదంబ
కంబు డంబున, నిలింపసంపత్కలమపారంపరుల కింపు సొంపు సంపాదించు
రాత్రించరవధూటికాకోటికన్నీటియలజళ్ల కాదికారణం బై, కౌశికారాధ
నీయచిత్రభానుప్రభానిరోధకం బైనధారాధరనికాయంబుసోయగంబున మహా
బిలంబునం దుండియు మరుద్గ్రసనలాలసం బై తోఁచు మేచకాస్తోకదర్వీకరా
నీకంబుపీఁక, నాకసంబున భయానకం బగుపలాదలోకంబు నాలోకించి కించి
త్తైన ధైర్యంబు లేక యాకులం బైన యాజకసమూహంబు లితరేతరంబు
నిట్లని గణియింపం దొడంగె. 83

చ. తపసులపాలిమృత్యువులు దైత్యులు వీరల నున్ననొల్లకుం
దప మని చేయఁ గూడునొ వ్రతం బని పట్టఁగ శక్యమో విభో
యిపు డిది యేటియత్నము వహించె వివేకవిహీనుఁ డైనయీ
నృపముని యంచుఁ గౌశికు వయుం గడు నేరము లెంచువారలుఁ. 84

ఉ. హత్యకు రోయఁ జూతురె దురాత్మకులై చరియించురాక్షస
వ్రాత్యులు వీరివంక నగురట్లకుఁ దిట్లకుఁ బెట్ల కోర్చునా
ద్ధత్యవిశేష మెక్కడిది తాపసిబక్కల కింక మీర లా
ఘాత్యము చూప భూపతులు గారు చనుం డని పల్కువారలున్. 85

మ. అరణు ల్పాత్రము లగ్ను లాస్తరణముల్ హవ్యంబులు న్నేఁటితో
డ రసాభాసత దోఁప దీక్ష కడముట్ట న్మోఁచెఁగా మాని ప
ఙ్క్తిరథుం డప్పుడె బాలుఁ డీతఁ డని సందేహింపఁడా యూరకే
యరుదే నేటికిఁ జేఁతగానిపని కియ్యకొన్వకుఁ డన్వారలున్. 86

మ. మన మధ్వర్యుల మై కనం దగినసామ్రాజ్యంబు లే మున్న వీ
యనయజ్ఞంబున కేల వచ్చితిమి లె స్సాయెం గదా కూలిపో
యినయాద్గ్రాత్రము చాలు చాలు నిఁక హాహాతృత్వం బటంచుం బలా
యనపారాయణులైన ఋత్త్విజులు నై రచ్చో మఘాగంతుకుల్. 87

సీ. కేల నున్మూలించి గిరిశృంగములు పూచి కాచినతరులపై వైచివైచి
కన్నుల మిణుఁగుఱుల్ గ్రమ్మ నాశ్రమభూమి నెల్ల క్రొన్నెత్తురు చల్లిచల్లి
వడి ఖేచరుల నేలఁ బడ నీడ్చి సిగలూడ్చి కరములు పెడకేలు గట్టికట్టి
యట్టహాసము చేసి హస్తఘట్టనలతో నటునిటు పాతరలాడియాడి
గీ. నిండిరి నిశాటు లెడము లేకుండ మింట, వింట లే దిట్టిదుడుకు నీవింట మమ్ము
మనుపవే రామ యభిరామ యనుచు మౌను, లార్తి నెత్తిఁగింప లేనగ వంకురింప.

మ. విలు కేలం గొని రామభద్రుఁడు రణోర్విం దమ్ముఁడుం దాను బె
క్కులకోలు ల్నిగిడించి రక్కసులముక్కుల్ చెక్కులుం గాళ్లు పి
క్క లురమ్ముల్ కరము ల్శిరమ్ములును బ్రక్క ల్డొక్కలుం జక్కు చ
క్కులు గావింప నిలింపు లెక్కు డని తత్కోదండపాండిత్యమున్. 89

గీ. కలితవర్ణాంతరుండై నగాధిసూను
సహచరత నేమొకో నిజక్షత్త్రజాతి
కయినపిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ
దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు. 90

శా. మారీచక్షణదాచరుం డపుడు రామస్వామితోఁ బోర్కై
యారంభించి తదీయమారుతశరవ్యాపారతూలీకృతా

కారుం డై మృతి దప్పి యుప్పుకడలిం గాఁపయ్యె వార్ధీశకాం
తారత్నంబులు నీటిపాప యనుచుం దన్బట్టి యాడింపఁగన్. 91

క. ఆహేళికులుం డనిమిష, బాహుళహిమకిరణరాహుబాహు సుబాహున్
వాహారివాహగేహ, ప్రాహుణికుం జేసె ననలబాణప్రౌఢిన్. . 92

మ. విదితస్నేహము, సాధువంశము, గుణాన్వితంబు, సత్పక్షమున్
హృదయగ్రాహిఫలంబు నై యొలయు నయ్యిక్ష్వాకురాట్ప్రేరిత
ప్రదరోత్తంసము వెంట నంటి చనియెన్ రాత్రించరప్రాణప
ఙ్క్తి దయం బాయఁగలేనిమానవతిరీతిన్ రక్తభావాత్తయై. 93

చ. నిజమఘుపూర్తి దోఁప రజనీచరహారిణియై కకుత్స్థత
ల్లజుని వరించి యున్నజయలక్ష్మికి నొక్కసపత్నిఁ గూర్ప గా
ధిజమునిచంద్రుఁ డంతట విదేహమహీపరిణీపురోన్ముఖ
వ్రజనము చేకొనెం గృతము వర్ణవిపర్యయచర్యఁ డెంచునే. 94

చ. ముని రఘురాముతో నరిగి ముందట శోణతటానుబంధి చం
దనవనవాటి నాఁటిపయనంబు వసించి పయోధిరాజది
గ్వనజముఖీవినోదమణికందుకతన్ రవి చెంద సాంధ్యవం
దనముఖకృత్యము ల్నడిపి తజ్జ్ఞులగోష్ఠి మెలంగె నయ్యెడన్. 95

క. ఈజనపదమున కధిపతి, యేజనపతియో మునీంద్ర యిది కృతయుగవ
ద్భ్రాజిత మని వెఱఁగందెడు, నాజితనూభవునితోడ యతివరుఁ డనియెన్. 96

సీ. పౌరాభిమతచిత్ర బలసాంబుఁడు కుశాంబుఁ డనఁగఁ గౌశాంబికి నధిపుఁ డొకఁడు
నరశరీరసరోజనాభుఁడు కుశనాభుఁ డన మహోదయమున కినుఁ డొకండు
దోశ్శక్తిశరజుఁ డాధూతరజుఁడన ధర్మారణ్యపురికి నధ్యక్షుఁ డొకఁడు
నవనివిభావసుండు వసుండునా గిరివ్రజరాజధానికి రా జొకండు

గీ. నైన వైధాత్రకుశరాజసూనులందు, వసువు పాలించుదేశ మీవసుధయందు
రల్లకుశనాభుఁడు ఘృతాచివల్లఁగనియె,నతను సైన్యాయితంబుఁ గన్యాశతంబు.

ఉ. కిన్నెర మీఁటి వీణెఁ బలికించియుఁ దంబుఱఁబూని రక్తిగాఁ
దిన్నని పాట పాడియును దేశియు మార్గము నింపు సొంపు నిం
ప న్నటియించియుం దివిరి మద్దెల వాచియుఁ బ్రొద్దుపోక యా
కన్నెలు కేళికావని నొకానొకనాఁడు మెలంగి రయ్యెడన్. 98

చ. కరువలి వారిమేనులును గౌనులుఁ గేల్జడలుం దొడ ల్నడల్
తఱులుఁ గురు ల్మరుల్కొలుపఁ దానివు డెక్కడ సంతరించెనో
శరశత మైదుకై దువులజంత యటంచు విరాళి క్రొగ్గి డ
గ్గఱుటయు రాచకూఁతురుల గాలికి గేలికి సోఁక శక్యమా. 99

చ. చులుకఁదనంబుఁ గోడిగముఁ జూపకు మోపవమాన మానినీ
తిలకములం గవుంగిటికిఁ దీసెద విట్టి విచార మాజడా
త్ముల దని పల్కగా డ్పలుకతో విఱిఁబోండ్లయొడల్లు వంపు దిం
పులుగొనరాని పెందెవులుఁ బూంచె; నిశాంతముఁ జెంది రింతులుక్. 100

చ. తనయలవాతచేష్టఁ గని తత్ప్రితికార మొనర్పఁ జాళినం
దనుఁ డగుబ్రహ్మదత్తునకుఁ దండ్రి యొసంగినఁ గన్యకామణుల్
నునుజిగిసానదేఱిన మనోజులకోరుల మించి రద్దిరా!
మునిసుతుఁ జెట్టవట్టుశుభమూర్తుల కెక్కడిగాలిసోఁకుడుల్. 101

మ. కుశనాభుం డల సోమదేయున కనుంగుంగూఁతులం బెండ్లి స
ల్పి శుభౌన్నత్యముఁ గన్నపిమ్మట జగత్ప్రింఖోలికావర్తికీ
ర్తిశరచ్చంద్రసుధాపయోధి యగుగాధిం గాంచె నస్మద్గురుం
గుశసంజ్ఞుం డగుమత్పితామహుఁ గృపం గోదండవిద్యానిధిక్. ? 102

గీ. అనుచు నిజవంశకథఁ దెల్పు నతని యుక్తి
రక్తిగనుచాయఁ గెంజాయ ప్రాచిడాయ
దనముఖవిధేయములు దీర్చి మనుకులీనుఁ
డనుజుఁడును దాను మునివెంట నవలఁ గదలి. 103

సీ. భవఫాలదృగ్వ్రతప్రవహత్తదీయకిరీటకోటిసుధాంశురేఖ యనఁగ
శైలాధిపాలానమూలకీలితసింధుగజరాజరజతశృంఖల యనంగ
నపవర్గమార్గసౌధారోహణాధారహీరమయాధిరోహిణి యనంగ
నతివేలసుకృతపక్షాహూతిహేతుశారదవారివాహధోరణి యనంగఁ

గీ. గమలకువలయకల్హారకుముదసాధు, సీధుమాధుర్యమేదురక్షీరమై భ
గీరథునిపాలి సౌరశృంగిణి యనంగ, మించు గంగాతరంగిణిఁ గాంచె నెదుట. 104

శా. హస్తాంభోదనిరస్తయాచనకధారాటచ్ఛటాదైన్యసా
ధ్వస్తిక్షీరగవీవదాన్యదినరాజామ్నాయమూర్ధన్య వి

? ఇందలి వ్రాఁతతప్పులు సంస్కృతరామాయణచంపువు ననుసరించి సవరింపఁబడినవి.

ధ్వస్తారాతినృపాలసైన్య! యమ్మృషావాణీపదాధ్వన్య! ధీ
రస్తోమ స్తవనీయజన్యగరిమప్రాధాన్యయోధాగ్రణీ! 105

క. కంధరవాహనసింధుర, సైంధవచందనసుగంధ సౌగంధికినీ
బంధుసుసింధురశరమరు, దంధఃపరిపంథిబంధురాయతకీర్తీ! 106

మానిని. పాటవసంగితురంగభటోద్భటబంధురగంధగజేంద్రఘటా!
హాటకకూటధురీణపులీనమహోత్తరమోత్తరిపుక్షితిభృ
ద్ఘోటవిపాటనశాతవిపాఠ! నిశాటవిరోధికటాక్షనిరా
ఘాటకృపారసపూరసమేధితగాఢనిరూఢనిజాభ్యుదయా! 107

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదితసరసకవితావిలాసవా
సిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి
ప్రణీతం బైనచంప్రూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు,

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

చంపూ రామాయణము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీనందనసౌందర్య బుధానందనసూక్తిధుర్య యరినృపసేనా
మానమదేభనఖాయుధ, కోనమదేవీకుమార గుణమణిహారా! 1

— * విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు గంగావతరణం బెఱిఁగించుట. * —

మ. కని యయ్యేటితెఱం గెఱుంగుటకు రఘూద్వహుండు గాంక్షించినం
గొనియాడం దలకెక్కుచెక్కులది పేర్కొ శక్తుఁడా యిట్టిగం
గ నొకం డైన వచింతుఁ గొంత యనుచున్ గాధేయుఁ డాలోకపా
వనిశ్రీవి న్నొఘవం దొడంగెఁ దదనుధ్యానాయమానార్భటిన్. 2

చ. చలిమల మున్ను మేనతనుజాతయనందగు మేనిచెక్కు చ
న్నులవలినిక్కునుం గల మనోరమఁ జేకొని కాంచె దానియం
దలికచలున్ రథాంగకుచ లంబుచరాయతనేత్ర లబ్జవ
క్త్రలు నగుముద్దుఁగూఁతులను గంగయు గౌరి యనంగ నిర్వురన్. 3

గీ. వారిలో వారిలోలకల్హారకమల, వసరటద్భృంగ గంగఁ జేకొనిరి సురలు
మారునిమిటారిచికటారి గౌరియనెడు, హరాంతకారి వరించె నయ్యంతకారి. 4

మ. గిరిజం గూడి శివుం డనేకయుగముల్ క్రీడింపఁ దత్తేజము
ర్వర దాల్పన్ ధర యోర్వలేమి గని గీర్వాణుల్ శిఖింబూన్పఁ జే
సిరి గర్భచ్యుతియంచు సంతతి నిజస్త్రీలందు లేకుండ ని
ర్జరకోటిన్ బహుభార్య గాఁగ ధరణిన్ శాపించె నద్దేవియున్. 5

మ. పడవాలున్ ఘటియింపుమంచు దివిజుల్ ప్రార్థింప నవ్వహ్నియుం
దొడుకుం డత్తడిజోదు తేజము సుధాంధోవాహినీవారిని
ల్పుడు నయ్యేఱు వడంకుమెట్టకడ ఝల్లుం దార్ప నాఝల్లునం
బొడమెన్ దైవతమొక్కఁ డిత్తిగలమోముల్ కృత్తిక ల్మెచ్చఁగన్. 6

ఉ. అట్టి హితావహున్ గుహు మహామహుఁ దా దళవాయిపట్టముం
గట్టికొనంగఁబట్టి భయకారకతారకవీరకాహళీ

ధట్టరవ(శ్రుతిఁ బెదరు దాడి దొలంగి నిజామరావతీ
పట్టణమేల నోఁచెఁ బవిపాణి యపారరమాధురీణుఁ డై. 7

సీ. తొలకరితటియాటపులుఁగుఁదేజీరాతు నడుగునోదుమిపక్కిపడగవాని
నలువపాగాబాటయలవరించినమేటి రాకాసిముక్కాక డాకవాని
తెలుగంటిరాచకూఁతురిఁ గైకొనినజాణఁ గొమరు మన్నెటికంపుఁగొమరువాని
జాళువానెత్తమ్మిసరిదాల్పునీటరి మలచెంచురాచూలివలపువాని

గీ. మేలుబలువాలుతోడికెంగేలువాని, వేలుపులచాలుఁ గృపఁ జాల నేలువాని
షణ్ముఖుని బేరుకొన్న నీచరిత విన్న, నొదవునయ్య తదీయసాయుజ్యపదవి. 8

చ. విరిసరి వేసలిం, గళభువి న్మణివల్లరి, యంఘ్రి వజ్రపు
న్సరిపణినాఁ ద్రిలోకి యనుచానకుఁ దానొకనీటు వెట్టు నం
బరతటినీవతంస మిది పావకమూర్తి గతిం ద్రిధాపరి
స్ఫురణముఁ బూనుకొన్నవిధము న్వివరించెద నీకు రాఘవా. 9

క. పొగడొందె మును దయాంచ, ద్భృగుభుఁడు భుజదండపరిణకృతభరణమిళ
జ్జగదండమహీనగరుఁడు, సగరుఁ డనం జక్రవర్తి సాకేతమునన్. 10

చ. తరణికులేంద్రుఁ డాతఁడు విదర్భజఁ గేశిని వైనతేయసో
దరి సుమతిన్ వివాహమయి తత్సుతులందు సమాశతవ్రతా
చరణవరప్రదాయి భృగుసత్కృపచే నసమంజసంజ్ఞతో
నలువదివేవురొక్కరగు నాత్మజులం గనియెన్ మహారాజులన్. 11

క. అసమంజసచరితుం డని, యసమంజసమాఖ్యు వెడల నడిచి పురిన్ షష్టిసహస్రకుమారులు గొల్వ సహస్రకరప్రతాపవారితరిపుఁ డై. 12

మ. సగరుం డంతట వాజిమేధమఖదీక్షం బూని యాగోచితం
బగు తేజి న్విడిపింప నాహరి నహల్యాజారుఁ డింద్రుండు చౌ
ర్యగతిన్ దాఁచె నిశాచరుం డగుచు జారత్వంబు వర్తిల్లుచోఁ
దగుచోరత్వముఁ జేరె నంచుఁ దను విద్వాంసు ల్మదిన్ రోయఁగన్. 13

చ. హరి నరయన్ గురుం డనుప నత్తఱి సాగరు లుర్వి రోసి వే
సరి ధర ద్రవ్విత్రవ్వి బలిసద్మగు లై హరిబుద్ధి దక్కి చి
క్కర మునిము చ్చటంచు గమకింపులచేఁ గపిలుం గెరల్చి త
ద్గురుతరకోపదీపమునకున్ శలభాకృతిఁ జెంది రందఱున్. 14

క. తనయులు దడయుట కధిపతి, మనుమనిఁ బనుచుటయు నతఁడు మహిబిలపదవిం
జని నిగుఢైన పితృవ్యులఁ, గని వారిం దడుప వారిఁ గాంక్షించు నెడన్. 15

క. చదలేటినీటఁ దడుపక, కొఁద లేటికిఁ దీఱు సగరుకొమరుల కని ప్రే
మ దివంతచరుఁడు గరుడుఁడు, మదివంత యడంప నంశుమంతుండంతన్. 16

చ. కపిలు సహాశ్వపార్శ్వతలుఁ గన్గొని జన్నపుఁదేజియంచు వి
న్నప మొనరించి వానికరుణన్ హయముం గొని తెచ్చి యిచ్చినన్
నృపుఁడు తనూజమన్యువు భరించియు మన్యుసమాప్తిఁ గాంచి ది
వ్యపదవి కర్హుఁ డయ్యె నతివార్ధక మొందియు నిర్జరోన్నతిన్. 17

క. అసమంజసుతుం డంతట, వసుమతిఁ బెక్కేండ్లు ప్రాని వలిమలకడఁ దా
పసియై తిరిగియు సురనది, వసుధకుఁ దేనోపఁ డయ్యె వానిసుతుండున్. 18

గీ. తండ్రిక్రియఁ బోనలదిలీపతనయుఁ డగుభ
గీరథుండు గోకర్ణంబుఁ జేరి సలుపు
తపమునకు మెచ్చి యిలఁ దూఱు తనదువేగ
మాఁగికొనఁజూచు నుగ్రుపై నాగ్రహించి. 19

సీ. తొగతేని పరివార మగుతారసంఘంబు శంఖరింఖన్మణిసరణిఁజూప
జవనీతహరిదంతజలధరవ్రాతంబు కూలశైవలజాలలీలఁదోఁప
సుడివడి తిరిగెడు సురవిమానశ్రేణి లెడనెడఁ బడవలవడువుఁ దెలుప
ఛిదురాసి తను నెందు వెదకింపఁ జౌదంతి డిండీరఖండపాండితి భజింప

గీ. గగన మేకోదకీభూత మగుట నబ్జ, హితుఁడు దిఙ్మోహము వహింప నతని తేరి
హరులఁ దరఁగలవెల్లిఁ బో నాఁపలేని, తహతహ ననూరుఁ డాత్మలోఁ దల్లడిల్ల.

మ. నురుఁగన్నవ్వు ముఖాబ్జమం దొదవ నన్నుం బూని పోనీక శం
కరుఁ డే యాఁగెడువాఁడు చూతమనుచుం గల్లోలవాచాలతన్
సురకల్లోలిని కేలినీరమణహృజ్జూటీజటారుద్ధయై
గతికిం బట్టిన మంచుబొట్టు కరణిం గన్పట్టెఁ జిత్రంబుగన్. 21

క. పృథుకేందుమౌళి సురనదిఁ, బృథివికి రానీక యడ్డువెట్టుటయు భగీ
రథుఁ డాత్మ నపూర్ణమనో, రథుఁడై నుతియించె ధరణిరథు నీకరణిన్. 22

సీ. కుసుమవాటియు మహానసము నై పొసఁగు నే దేవదేవునకును దేరివలువ
చూపులు రూపులు నై పొల్పుమీఱు నే పరమపూరుషునకు బండికండ్లు

లాయంబుఁ గంచంబు నై యుల్లసిల్లు నేదంటవేల్పునకును గంటసరము
లీలాబ్జ మంపములిక్కయు నై చెలంగు నేయసమవై భవునకు నొసలికన్ను
గీ. నతని జితకంతు నతులబాహాప్రతాప, దూరతోవార్యమాణసింధూరసింధు
రాశరకళత్ర సీమంతు నంఘ్రిమితకృ, తాంతు వామార్ధశుద్ధాంతు నభినుతింతు.
మ. జయ మృత్యుంజయ! వాసరాత్యయవియచ్చారీవినోదప్రియా!
జయ గంగాధర! మేదినీధరధనుర్జ్యాకర్షణోద్యత్కరా!
జయ గౌరీధవ! సారసోద్భవరమాజానీప్రణీతస్తవా!
జయ విశ్వాధిక! దారుకావనమునిశ్యామాప్రియంభావుకా! 24

వ. అని యిట్లు నిజకపర్దనిర్దయరుద్ధసిద్ధవాహినీమహీతలావతారకారణ నైపుణంబుఁ జూపునాదిలీపభూపాలతనయు నాత్మీయచిత్రచారిత్రబహువిధోచ్చారణంబునకు మెచ్చి వైయచ్చరపరంపరాకిరీటకోటిమణిఝాటపాటలమరీచి మాలికారచితనీ రాజనోపచారచారుచరణరాజీవుండును, గైవల్యవితరణానుకూలకరుణారసార్ద్రభావుండును, శిఖండిపదమార్గణవ్యగ్రశాబరీ మరాళగమనరోధికాదంబినీడంబరవిడంబికాకోలకాళిమాళీకమృగమదానులేపన మనోహరగ్రీవుండును, వినోదమేదినీధరాయమాణరాజతగ్రావుండును, నఖండస్వీయంవ్యక్తసూక్తిశీలితానేకభావమోహకప్రకాశితానన్యదేవసామాన్య దివ్యప్రభావుండును, నభంగురస్వీయసంగరోపకరణతాసమంచితప్రపంచ దురహంకరణవంచనాచుంచుకించిదవదాతహసితమాత్రనిర్వాపిత పురత్రితయపూర్వదేవుండును, నగుమహాదేవుండు దను నవని కవతరించుట కనుమతించుటయుఁ బంచశరపంచశాఖామండలితపుండ్రకోదండదండంబునం దుండి చిటిలిపడు బటువుకట్టాణిముత్తియంపుఁ బూసకరణి ధరణిజనపాతకప్రతతి కుత్పాతహేతు వై గగనపదవిం దెగి పడిన మిక్కుటంపుఁదోఁకచుక్కతేఁకువ మరకతంపుటుప్పరిగకొణిగదప్పి యుఱుకుబకదారిపారువామిటారిలీరునఁ గుమారనారాచధారావిదారితధరాధరవివరసరణి నిర్గమించు రాయంచమించుఁబోఁడి పోఁడిమి హిమాద్రిమంజులనికుంజంబు నిష్క్రమించు పంచాననప్రమదకొమరున నమరపురవనాంతశాఖతంతర్యమాణ నిష్క్రాంతియైన చౌదంతియొప్పిదంబున నంబరగవీలలామంబు పొదుగునం బరిస్రుతం బగునురుక్షీరపూరంబుడంబున నాదేవదేవుపాటలజటాజూటంబు వెలువడి చిలువచెలువ చెలువలర, దంష్ట్రికలసెకలం దొలంగించు బలుచలువఁ బరివసతి నెలకొన్న, నలకమఠపతి వీఁపుచిప్పఁ దాఁకి యుప్పరం బెగసి జగదండక

ర్భరంబునఁ గుంటువడి మగుడు వేగం బడరఁ బుడమికి డిగి నలుగడల వెల్లివిరిసి పెల్లగుచుం జాలుకొని యిద్దరులు నేరుపడు నుద్దండి నేఱుబడి వెడలి పులియ డుగుతపసికోడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడువున, వసంతసమయంబు నను సరించు కుసుమసముదయసమృద్ధిపగిది, విశదపక్షానుశీలనాలక్షితవినోద యగు కౌముదీసమితిరీతిఁ, గృత్తికాషట్కంబుననువర్తించు కార్తికనిశాచక్రవర్తిమూర్తి లాగునఁ, బరమభాగవతుననుగతికి హత్తు సత్త్వగుణసంపద విధంబున, వదా న్యమూర్ధన్యునకు ననుకూల యగుకీర్తి బాలికపోలిక, భగీరథురథంబు వెంట నంటి పంటవలంతికంటసరి సరవి మీఱి నీహారగిరికుమారి భాగీరథీప్రథాసమా కలిత యై యనేకనగరఖేటకర్వటీగ్రామటీకోటులందాఁటి జహ్నుమునిసవనవా టిపై నాటోపగరిమ నెఱపం గోపించి పుక్కిటఁ జిక్కంబట్టి యెట్టకేలకుఁ గరుణపుట్టి యాజటివరుండు కర్ణపుటి విడువఁ గడువడిం గదలి జాహ్నవీసమా హ్వయంబు మెఱయ నరిగి సాగరులపయిం బఱవ నయ్యేటి వరవ నమ్మెటియ ఱువదివేవురున రేంద్రనందనులు సంక్రందనపురంబుఁ జెంది రంత భవదీయవంశ కర్త యగు సగరప్రణప్త సంతర్పితపితామహగురుప్రసాదాసాదిత ప్రాజ్యసా మ్రాజ్యవైభవుం డై యుండె. పుండరీకలోచనా! సమీచీన యాస్మాకీనకుల విజయవైజయంతి యన నీసురస్రవంతి మెఱయుచున్నది. మఱియు నీవియ న్నది జగన్నుతాపదాను లగుభవత్కులీను లీనిఖిలజలనిధిమేఖలావలయభా రంబు భరియించుటం జేసి నిర్భరుం డయ్యు దుర్భరపురావసుంధరాభరణధౌరం ధరీలక్ష్యమాణయగు బుభుక్షుం బోనిడ వడంకు మెట్టకడఁ దోఁకవెట్టుకొని గట్టు చట్టుపల మట్టుపెట్టుదిట్టదెస మొగంబుగాఁ జాఁగి నిగిడి వేయుపడగలకోలందిఁ బూర్వపారావార లహరీ జలకణాసారధోరణీవిసారణపరాయణసమీరణకిశోరపా రణాకుతూహాలి యగునాదికుండలియన సహస్రధావిజృంభమాణప్రవాహగా హితపయోరాశి యై కాననయ్యె నవలోకింపుము. 25

మ. అని మందాకిని భూమికిం దిగినచర్యం దెల్పి యాలోకపా
వని వారిం గొనియాడి యావలికిఁ బోవ న్మందటన్ సౌధకే
తనధూతశ్రమహంస మొక్కనగరోత్తంసంబు నీక్షించి యె
వ్వని దివ్వె డని రామచంద్రుఁ డడుగన్ వాచంయముం డిట్లనున్. 26

సీ. అఖిలమోహిని యైనహరిమాయచే వజ్రి యమృతాపహృతి కేగునసురవరులఁ
దెగటార్పఁగుపితయైదితి మహేంద్రుజయింప దగుపుత్త్రుఁ బడయ వేడఁగ మరీచి

పనుపునఁ దపము సల్ప నగారి కై తవంబునఁ బరిచర్య సల్పుచు వినీతుఁ
డై యుండి యొక్కనాఁ డంఘ్రి నెన్నెఱులంట నశుచియై కూర్కనయ్యతివకుక్షిఁ

గీ. దూఱి గర్భంబుఁ బవి నేడు తునుకలుగ నొ, నర్ప నవి సప్తమారుతినాఁ జెలంగె
నాశరులతల్లి వసియించు నప్పు డిప్పు, రము గుశప్లవమను కాన రవికులీన. 27

క. పొడమెఁ సుకృతి యలంబస, యెడ నొకఁడు విశాలుఁ డనఁగ నిక్ష్వాకునకుం
గొడు కతనిపేరి దఘమున, కెడయీదు విశాల యయ్యె నిది రఘువీరా! 28

చ. సుమతినృపాలుఁ డేలుపురిఁ జూత మనం జని మున్వ రాధరా
రమణుసపర్య గైకొని పురందరుఁ డేజడదారి నారిపైఁ
దమి గతశోకుఁడై పిదపఁ దాల్చె నజాండభరంబు నట్టిగా
తమజటి యున్నయాశ్రమపదంబు కుఱఁగటఁ ద్రోవఁ బోవఁగన్. 29

క. పాషాణ మొకటి రఘుకుల, భూషామణి పదపరాగములు పైసోఁకన్
యోషాతిలకం బగుచుఁ దు, రాషాడరవిందగంధిరహిఁ జూపట్టెన్. 30

మ. మనువంశేంద్రుపదాబ్జరేణువు పయిం బాఱంగ నెమ్మోము కౌ
ను నెఱుల్ పొక్కిలి పాణిపాదములు కన్నుల్ పుష్కరచ్ఛాయ మ
య్యె నయారే యనఁ బద్మవాసనలు మేనెల్లం గన న్మోఁచియుం
జనుకోయి న్విడదయ్యె శైలగరిమస్వాభావ్య మయ్యింతికిన్. 31

గీ. అరిది యనఁగఁ జెల్లదె రజోగుణమె ఖేద, మునకు మోదమునకు మూలమగుట
రజమువలన వికృతి భజియించినయహల్య, ప్రకృతిఁ దాల్చె రామపదరజమున.32

సీ. తనచంచలతవాయ దని తపంబొనరించు తొలకరిమెఱుఁగొ యీతలిరుఁబోఁడి
హరసాంధ్యకృతిధాటి ధరకు జాఱినసుధాకరరేఖయేమొ యీకంబుకంఠి
వసుమతి తనపేరువాసింపఁ గన్న పైఁడిసలాకయేమొ యీబిసరుహాక్షి
తనచెలికాని కాముని కనంగుఁ జొనంగిన కృపాణి యేమొ యీనలినపాణి

గీ. యనఁదగు నహల్యయాతిథ్యమునకు నలరి
కౌశికుఁడు రాఘవులతోడఁ గదలి యంత
జనకమఖవాటి కరుగఁ బూజన మొనర్చి
యినకులునితో శతానందుఁ డిట్టులనియె. 33

— * రామలక్ష్మణులకు శతానందుఁడు గాధేయవృత్తాంతముం జెప్పుట. * —

శా. కన్యాకుబ్జపురి న్వసించునపు డీగాధేయుఁ డక్షౌహిణీ
సైన్యంబుం గొని యొక్కనాఁడు మృగయాజాతాశయానందుఁ డై

వన్యం బ్రగుమ్మరఁ దోఁచు ఘర్మమడఁగన్ వాసిష్ఠసద్మంబునం
దన్యూనామరధేనుకర్తృకతదీయాతిథ్యసంతుష్టుఁ డై. 34

ఉ. ఈపసి రాచయింట వసియించుటకుం దగుఁగాక దక్కునే
తాపసి కంచుఁ దద్గవికతం బగునుద్ధతిఁ బెట్టుఁజేసి ధా
త్రీపబలంబు బ్రహ్మబలధిక్కృత మౌట యెఱింగి చాపముల్
రోపముఁ బాఱవైచి మునిరూపముఁ దాలిచి తత్క్షణంబునన్. 35

చ. తప మొనరించు నత్తఱిఁ బతంగకులాబ్ధిశశాంకుఁ డాశయ
వ్యపగతశత్రుశంకుఁ డగునట్టిత్రిశంకుఁడు బొందితోడి ది
వ్యపదవికై వసిష్ఠు విడనాడి తదాత్మజులన్ దురుక్తిచేఁ
గుపితులఁజేసి శాపము దగుల్పడి తన్ శరణంబుసొచ్చినన్. 36

ఉ. మాలతికంబు సూడక సమస్తఋషుల్ తనుఁగూర్చి వచ్చున
వ్వేళ వసిష్ఠసూను లోదవెం గద రాజకయాజకుండు చం
డాలపుసోమయాజి కని నవ్విన వారి యవాచ్యజాతులై
కూల శపించి వేలుపులు కుంభినికిన్ దిగమి న్సకోపుఁ డై. 37

చ దివికిఁ ద్రిశంకుఁ బంపుటయు దేవవిభుండు తదీయకశ్మల
ప్లవపతివేషముం గని యిలం బడఁద్రొబ్బ నభంబునందు న
య్యవనిపు నుండఁబంచి భువనాంతరకల్పన మంత నబ్జసం
భవకృతసాంత్వవాదుఁ డయి మాని తపోభరితాంతరాయతన్. 38

క. పశ్చిమదిక్కున కరిగి వి,పశ్చిదపశ్చిముఁ డితండు బహువర్షము లం
దాశ్చర్యకృతాస్తోకత, పశ్చర్య వహించె భూనభశ్చరనుతుఁ డై. 39

మ. నరమేధంబున కంబరీషుఁ డడుగం దన్ దల్లిదండ్రుల్ ధనా
తురులై యమ్మికొనం బశూకరణభీతుం డై శునశ్శేఫుఁ డీ
కరుణాబ్ధిన్ శరణంబు వేఁడ నతనిన్ గాథాయుగశ్రీణితా
మరుఁగావించి భజించె నిట్టిత్రిజగన్మాన్యుండు సామాన్యుఁడే. 40

క. వెండియుఁ బడమటిచాయని, తం డుగ్రతఁ బూనుకొన్న తపముఁ జెఱుప నా
ఖండలుఁ డలనుమనఃకో, దండుని వేదండ మైన తనుఁ బనుచుటయున్. 41

క. మేనక మానివిరక్తి భ,యానక రతిరాజరణజయానకనిభసిం
జానకనత్తరనూపుర, యానకళానుగతగాంగహంసాంగన యై. 42

సీ. మించుతోడ రమించుమేఘంబు కైవడి వ్రేలుకొొప్పొకనీటు గీలుకొలుప
మరుపతాక వహించుమకరచిహ్నముకేఖ సోఁగకన్గవ బెళుకు సొగసుచూపఁ
బంధుగురే దాల్చు నిండుజాబిలికీతి మొగము లేనగవుతో ముద్దుగులుక
నెలదీవఁ దళుకొత్తు నలరుగుత్తులశ్రీవి బటువుగుబ్బలు నేత్రపర్వ మొసఁగ
గీ. మహికి దిగివచ్చి తనయాశ్రమంబు కెలన, మెలఁగ నావేల్పుజవరాలివలనుఁ దగిలి
యలఘుకళలకు నిధిగాన నతనుశాస్త్ర, దేశికుం డయ్యె నప్పుడు కౌశికుండు. 43
మ. నునుఁగెమ్మోవి జపానుబంధ మణఁపన్ నూగారు సామీరణా
దనచర్య న్మఱపింపఁ గౌను హరిచింతం బోనిడం గోకపా
లనదృష్టిం జనుదోయి మాన్పఁ జిరకాలం బీఘనుం డావిలా
సినితోఁ గూడి మెలంగి యంతట నుదీచి న్యోగియై యున్నెడన్. 44
సీ. వేలుపుదొరవీటివేశవాటిమిటారిమిన్నల కిదిగదా మేలుబంతి
హయమేధముఖయాగయజనశీలురఫలాకలనల కిదిగదా కల్పలతిక
పవిచేత వసపోనిదివిజేంద్రరిపుతపోవితతికి నిదిగదా వేఱువిత్తు
జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాకుజిరావజీరున కిదిగదా జీవగఱ్ఱ
గీ. యనక కినుక శిఖాకృతి దనుకఁ దిట్టె, నమరపతి పంపఁ దనదుడెందము గలంప
వచ్చురుచిరోరురంభ యౌవనవిజృంభ, మానసంరంభ రంభ నిమ్మౌని వరుఁడు.
క. తదనంతర మీతఁడు పూ,ర్వదిగంతరమున నిరంతరశ్వాసనిరో
ధదురంతతపోబిభ్య, త్త్రిదివుం డయి విలయతరణితేజఁగున మెఱయన్. 46
శా. బ్రాహ్మీవల్లభుఁడు న్వసిష్ఠుఁడు నిలింపశ్రేణియు న్నీవపో
బ్రహ్మర్షిప్రవరుండ వౌచుఁ దను సంభావింప లోకోత్తర
బ్రాహ్మణ్యైకశరణ్యమంత్రజుషియన్ ప్రఖ్యాతి వర్తిల్లె నీ
బ్రహ్మజ్ఞానధురీణుఁ డంచు గణుతింపన్ మౌని సంప్రీతుఁ డై. 47
క. రాతిరి యచ్చట నుండి వి,భాతం బగుటయు నొసంగెఁ బ్రామినుకులప్రో
దై తమ్ముల కనుఁ గైతగు, జోతికి నర్ఘ్యంబు దర్భసుమగర్భముగన్. 48
క. శ్రీరామలక్ష్మణులు సం,ధ్యారచితప్రణతులై నిజానుగతిన్ రా
వారికి జనకపురాలం,కారము వివరింపఁ దొడఁగెఁ గౌశికుఁ డెలమిన్. 49

— * శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు మిథిలావృత్తాంతము జెప్పుట. * —

మ. కిరిధారేయునికోఱ హీరఖచితక్రీడాద్రి, మున్నీరు చ
ల్వ రహింబాయనిచీర, మేరుగిరి జాళ్వాపీఁట, మిన్నేఱు బి

త్తరపుల్ హారము గాఁ జెలంగుధర సీతారత్నముం గాంచఁ దాఁ
బురుటిల్లెనపురీమతల్లి మిథిలం బోలంగఁ బ్రో లున్నదే! 50

మ. శివకోదండవిఖండనంబు సలుపన్ సీతానురక్తిన్ విదే
హావిభుం డున్నపురంబు డాయఁగల నీయత్నంబు చింతించి తా
భవచాపం బగుభీతి నిన్ను నతిచేఁ బ్రార్థింప నున్నట్టి మే
రువురీతిం గనుపట్టె వప్ర మిచటన్ రోధోఽంతరవ్యాప్త మై. 51

చ. జగతికిఁ గూఁతురై కలిమిజవ్వని జానకి యన్నమాఖ్య ని
న్నగర వసించి యున్నకతనం బెడఁబాయనికూర్మి కాశయం
బగపడఁ జుట్టఁబెట్టు కలశాంబుధికైవడిఁ జూడ నొప్పె నిం
దగడిత పుండరీకకుముదావలిధాళధళీయుతాంబు వై. 52

చ. ఇవ్వరి గొప్పయుప్పరిగ లిక్కువ పెక్కువహించు మించులై
యొప్పులకుప్ప లుండ విడనొల్లని నల్లని మబ్బులోయనం
దెప్పలఁదేలుఁ దన్ముఖవనేరుహసౌరభవారిరాశి నె
ల్లప్పుడు దూర*ఖేచరవనాగతసాంద్రమదాళిమాలికల్. 53

మ. మినుకుం బైఁడిమెఱుంగుమేడ లిచట న్మిన్నంది యుండం గనుం
గొని యాదిత్యులు రత్నసానువులు పెక్కుల్ దోఁచె నౌరయ్య! ప్రా
క్కనకక్షోణిధరంబు శంకరుఁడు విల్గా వంచిన న్వంచుఁగా
క నికేతంబులు మాకు లేవె యనుచుం గర్వింతు రత్యున్నతిన్. 54

చ. హరిహయనీలకీలితమహత్తరగోపురకాంతిధోరణిన్
దరణి భ్రమించి నీకుఁ దగునా యమునా వడిసుళ్లఁ జెంద సా
గరుఁ బెడఁబాసి వచ్చుటకుఁ గారణ మేమి యనం దదీయమా
ఖరికి నగు న్సురీతతి పకాపక నిప్పరిమింటిచాయలన్. 55

క. పరిమిళితాగరుధూప, స్ఫురణం బై యిచట ధరణిసుత రతనపుటు
ప్పరిగ గగనారవిందము, సురభియనుట నిజ మొనర్చు సురతతిమదికిన్. 56

శా. ఋగ్వేదార్ణవకర్ణధారులు, యజుశ్శ్రీవల్లభుల్, సామస
మ్యగ్వైదుష్యనిధుల్, భృతద్వివిధమీమాంసారిరంసుల్, శ్రవో
దృగ్వాణీ పరిణేత, లక్షుచరణోక్తివ్యాపకుల్, సాహితీ
భృగ్వంశంబులు, జాణ లన్నికళలం దీప్రోలి విప్రోత్తముల్. 57

* ఖేచరవనము = నందనవనము

ఉ. ఈవిశిఁ జాల దర్ణవమహీస్థలి, * పోరికిఁ జాల దీర్తిలో
కీవరవీరలోక, మురుకీర్తి వసించుట కిమ్ము కాదు రా
జీవభవాండ, మిన్నగరిఁ జెన్నగురాచకొమాళ్ల కన్న దో
నావశమా గణింప రఘునందన వారిగుణప్రభావముల్. 58

గీ. ఒకరొకరి యింటిముందటి యుదిరిపసిఁడి, మేరువం తేసి రాసులై మెఱయుననఁగఁ
దెల్ల బేగడకొండ యాస్తి యగునలకు, బేరుఁ డెనయౌనె యావీటి బేరులకును.

ఉ. ఏరులసంఖ్యఁ జెప్పుటకు నెవ్వరికి న్వసపోనిదారిఁ గా
శ్మీరధరిత్రిఁ బైరులు సమృద్ధి వహింపఁగఁ జేసి గోగణా
ధారత రాజశేఖరవతంసములై సయిదోడు గంగకు
న్వేరికిఁ బోల్కి చెల్లు నన విష్ణుపదోద్భవు లుందు రిచ్చటన్. 60

మ. వినువీథిం జనునప్పు డిప్పగముఁగో వేతండతండంబు చె
క్కునఁ నెక్కొన్నమదంబు లంబుజవిపక్షుం జెంద పెంపొంది కం
దనుపేరం దనరారుఁ గాని భువనఖ్యాతావదాతాంశుసాం
ద్రునకుం జంద్రునకుం గళంక మను టెందుం జెప్పఁగా నొప్పునే. 61

మ. చరణాబ్జంబులు సాది కుర్వెఁ గదియం జాఁగు న్రయప్రౌఢిఁ జి
త్తరుతేజీలను మించుఁ దిన్ననినదన్ ధాటిం బరీక్షించు వో
శరధుల్ దాఁటి చివుక్కున న్మరలు నాజానేయరత్నంబు లి
ప్పురి నారట్ట కరూశ బాహ్లిక శక ప్రోద్భూతభావోన్నతిన్. 62

మ. కొఱఁతం జెందనిచందురుం డడుగునం గూర్మాకృతిం జొప్పడం
దరిత్రా డై తొలుకారుమించు లమరన్ సౌందర్యమంథాద్రచేఁ
జెఱకున్నింగిణిజోదు చైత్రయుతుఁ డై శృంగారసారాంబుధిం
దరువం గల్గిన వేల్పుచెల్వ లిచట న్వర్తిల్లువారాంగనల్. 63

ఉ. చిత్తరుచిత్తరుల్ నడభజించి రనన్ జిగినీలి కాసె ద
ళ్కొత్తెడు పాత్రకత్తియల కొజ్జతికంబు వహించి కోహళుం
దత్తిలు నైనఁ గా దనెడునైపుణి మార్గవిధంబు దేశియుం
బెత్తము కేలఁ బూని వినిపింపఁగ నోపుదు రిందు నట్టువల్. 64

ఉ. సంగరభోజి కాస్తి యగు జంత్రము, గాత్రమునందు రక్తిచూ
పం గొఱగాఁడు, చాలఁ డలపావని రాగము విస్తరింప, నెం

---

* పోరికినాలమిా—అని మూ.

చం గొదుకుంబ రాశ్వతరసంజ్ఞలకున్ శ్రుతిదప్పనంచు వీఁ
కం గయికోరు ముజ్జగముగాణల నిచ్చటి గాయకోత్తముల్. 65

క. ఉఱు ముఱిమినట్లు భరముం, దరితీపుమిటారిపలుకుదారి నయంబు
న్నెఱయింపనేర్తు రిప్పురి, నెఱిమద్దెలకాండ్రు వాద్యనినదప్రౌఢిన్. 66

ఉ. చక్కెరమోవికాటు, దమసానులచీరలవల్లెవాటు, లేఁ
జెక్కుల గోటినీటు, మెయిఁ జెల్వగు కీల్జడవాటు, నార్జపుం
డెక్కుఘటింపఁ గుంకుమపటీరకురంగమదాదివాసనల్
సొక్కులిడ న్నడ స్విటులు సోలుదు రిచ్చటివేశవాటులన్. 67

చ. పలుతెలినిగ్గు మొల్లగమి, బాహులు చంపకమాలిక, ల్మొగం
బులు వికచారవిందములు. పొన్నలు నాభులు, వాలుఁగన్నులు
త్పలములు నై చెలంగ బహుతం గనుపట్టు వసంతలక్ష్ముల
ట్లలరుల జట్టిగొందురు విటాళియ మిచ్చటిపుష్పలావికల్. 68

చ. మొగముల తమ్మివాసనకు మూఁగెడు తేఁటులఁదోలు కేలి కై
చిగురులమేపరు ల్గదియఁ, జిల్కెడు పల్కులఁ జేరఁ గీరముల్
బెగడఁగ, మించు నందె రవలిం గలహంసలు రా, ససైన్యమై
తగుమరుమించుఁబోణి కెనదాలుతు రిచ్చటిశాలిపాలికల్. 69

క. జనకుఁడు నిమివంశయశో, జనకుఁడు నిజకీర్తివిజితశారదఘన తే
జనకుఁడు పటుబోధనిరం, జనకుఁడు పాలించు దీని సరసాస్థానిన్. 70

మ. మొగలిం గేదఁగి రేకు, వంశకుహాళి న్మత్స్యంబు, చట్రాతిలో
* మొగజాత, శ్కనఁటిన్ మిటారి కపురంపుంబల్కు, గారాకుఁదీ
వగమి న్లేఁజిగు రుద్భవిల్లునటు లీవై దేహుయాగక్రియా
జగతిం బాల యొకర్తు సీత యనుసంజ్ఞం గల్గి వర్ధిల్లఁగన్. 71

మ. కటి దోడ్డై కననౌటఁ, గన్గవకటాక్షశ్రీలగర్వంబు చూ
పులుఁ జన్నుల్ మొనసేసి యుంట, బగడం బుం దార్కొన న్మోవి పూ
నుటఁ, దారుణ్యపు బందుక ట్టగుట మేనుందీవకుం జెప్ప కె
చ్చటికో పోయె మిటారి బాల్య మసమాస్త్రప్రాప్త దౌర్బల్య మై. 72

* మగజా యనుటకు మొగజా యని ప్రయోగించెను,

చ. గొనబుటొయారిచెన్నె లులు గొప్పున గందుట చూచి వానికిన్
న్ననలకుఁ దాము రాఁగలుగునంటు గణించి నిజోపమానయో
జన మొనగూర్ప వేఁడుటయుఁ జంపక మిందుకు సమ్మతింపమిం
గనకలతాంతవాటిపయిఁ గంటు వహింపఁగఁబోలుఁ దుమ్మెదల్. 73

క. విరి తేనెమేపరులకున్, హరినీలపుసరుల కిరుల కబ్జాక్షికురుల్
గురు లై వెడవిలుతుని బెడ, గులు లై తగ నెమ్మిపురుల కొక దాఁపరు లై. 74

ఉ. నీ వికఁ బాల ముంచినను నీళ్లను ముంచిన మే లటంచు మీ
లావిరిఁబోణికన్నుఁగవ కాశ్రితవృత్తి వహించి తత్కటా
క్షావళికాంతిపూర మమరాపగ యై యమునాస్రవంతి యై
తావుకొన న్భజించె నమృతప్రభవానిమిషత్వసంపదన్. 74

క. శ్రీలగుపీనులసంగతి, నాళీకత బెసుకు కలికినయనమ్ములపై
వ్రాలినమదాళిమాలిక, పోలికఁ దారకల సొలపుపొలుపు వహించెన్. 75

శా. ఆవామేక్షణనాసఁ బోలుట కనర్హం బౌటనో మిక్కిలి
న్నావుంబువ్వుఘనంబు దాళనిగతిం దోఁచె, న్మహీమండలిం
దావమ్యె న్సరసాళి గర్వ్యరుచికి న్సంపంగి, వంశంబు ము
క్తావాసం బగుచున్ విరక్తయతిచిహ్నం బయ్యె నూహింపఁగన్. 76

గీ. నెలనెలకు భానుమండలిఁ గలయుఁ జంద్ర
బింబ మందుకుగా కిందుబింబమందు
నరుణబింబంబు గలయునే యరు దనంగ
మొగమున గొసంగు నొకశీవి ముదితమోవి. 77

చ. హరమకుటావతంస మగునర్ధసుధాకరుఁ డష్టమీనిశా
కరుఁ డెదిరించి లొచ్చగుట గానఁబడంగ నపాంగమాలికా
పరిచితకాళిమ న్నిటలపాలికపై నిడి మోయఁబోలు నీ
సరణి నన న్బొమ ల్మెఱయు జవ్వనికి న్నెలవంక బాగునన్. 78

క. చిత్తజుఁ డను దొమ్మరి లా, గె త్తి పడిం దూఁటి చనఁగ నిడినకడానీ *
బెత్తపువలయములో యన, బిత్తరితాటంకయుగము బెడఁ గై తోఁచెన్. 79

గీ. చిగురుపిలుతుపగతుఁ డగునుగ్రునకు శేఖ, రత్వ మొందు తనకొఱంత దీఱ
నర్ధచంద్రుఁ డలిక మై తోఁచెనేమొ యీ, మదనజనని యైనమానవతికి. 80

* "కడానీ" యని దీర్ఘ మెట్లు వచ్చెనో.

మ. కలువ ల్మంకెన కుందచంపకములుం గందోయి కెమ్మోవియుం
బలుచా ల్నాసయు నౌటఁ దమ్మి తలఁచుం బద్మాస్యమో మెల్ల నా
బలఁగం బంచు; మృగాంకుఁ డట్ల పొగడుం బల్కు ల్సుధల్ చిన్ని వె
న్నెల లేనవ్వు కపోలముల్ కళలు నై నిచ్చల్ ప్రకాశించుటన్. 81

మ. సహజశ్రీహరిణాంకపంకరుహముల్ సౌందర్యదాయాహృతి
స్పృహచే దర్పణబింబదంభమునఁ దన్ జేరం గృపం గారవిం
చి హసాక్షిద్యుతిఁ బంపకం బిడి భృతజ్యేష్ఠత్వముం దమ్ముల
గ్రహియుం బూన్పఁగఁబోలు బాలమొగ మారాజారవిందంబులన్. 82

క. సంకుమదంబు వహించియు, సంకుమదం బణఁచు నౌర సతికంధర మీ
నాంకావహజయకాహళ, శంకావహమృదు నినాదచతురిమయుతమై. 83

మ కులుకుల్ నేర్చెడు పైఁట మీటుకొని రేఁగుంబండ్లు పూగీఫలం
బులు మాలూరశలాటువు ల్లికుచము ల్పూబంతులుం దమ్మిమొ
గ్గలు తాళంబులు నారికేళములు చక్రంబుల్ నునుం బైఁడికుం
డలునుం గొండలు నై చెలంగెఁ గుచము ల్నానాఁటికిన్ బోఁటికిన్. 84

చ. జనకునిపట్టిగట్టిజిగిచన్గవ సామజకుంభదంభనో
దనగరిమ గ్రహించు టరుదా ? కరిదారణకారియైనయా
కనకగిరీంద్రధన్విపరకార్ముకముం దునియించుప్రాయపుం
ఘనతవహించి యున్న దనఁగా నిఁక భానుకులాధినాయకా. 85

చ. నడు మతిసూక్ష్మ మైనకతనన్ రతినర్మసఖుండు సిబ్బెపుం
బాడ నునుగబ్బిగుబ్బకవఁ బుట్టెడు రాయిడి కావలగ్నముం
జడియఁగనీక యానికయొసంగిన నీలశలాకపోలికం
బడఁతుకరోమరాజి కనుపండువు నిచ్చు జనంబు చూడ్కికిన్. 86

చ. ఘనుఁడు గదా విధాత సతికా నణుమాత్రమునన్ ఘటించినాఁ
డని చరణాబ్జరేణుపరమాణువుచే మునిసార్వభౌము గే
హినితనువల్లి యెల్లసృజియించిన నీయెదుటన్నుతింపఁ బో
యినభవదీయచిత్తమున కేగతి వింతయగున్ రఘూద్వహా. 87

గీ. కౌనుసోయగంబు గగనంబు నుతియింప, ననుచుఁ గన్న పిన్నజనులు దలఁపఁ
దనకుఁ దానె తోఁచె వనితపొక్కిలికి మ్మహాబిలప్రసిద్ధి యద్భుతముగ. 88

చ. గురుకుచబాహువల్లరులకుం దమపాలిటిపుణ్యవాసన
న్నరులుగ నోచినార మని చంపకమాలిక లుండఁ బంకసం
కరములు తమ్మితూఁడు లురుకాండబలంబువహించి బల్మొనన్
సిరిఁ బచరింపఁ దత్తనువు చిల్లులు వోవఁగ నాడరే జనుల్. 89

సీ. వేణిబంధమయూరవిందబంధుకుమారికాసమాకలితసైకత మనంగఁ
దారుణ్యహిమకరార్ధకిరీటశుద్ధాంతవిహరణోచితమణిద్వీప మనఁగ
రతిమన్మథవివాహరచనామహోత్సవప్రకటితకనకవేదిక యనంగ
హరిశరాసదురాసదాధిరోపణపణగ్రహమనోరథరథాంగం బనంగ

గీ. భృతమృదాకారమేదినీకృతి జుగుప్సి, తాశయకు శేశయభవప్రయత్నగౌర
వస్ఫురత్తైజసక్షోణివలయ మనఁగ, బాలిక పిఱుందు కన్నులపండు వయ్యె. 90

చ. అతిశయరూపరీతి కరభాలికిఁ జొప్పడఁబోదు హస్తినీ
పతులకరంబులు న్మలినభావము దోఁచు ననంటి కంబముల్
గతమృదుతేతరాకృతులు గాన మనోజ్ఞతయు న్సువర్ణజి
ద్ద్యుతియు మ్మృదుత్వముం గలతలోదరియూరుల కెవ్వి పోలికల్. 91

చ. తలిరుకటారికాని బలుదంటదొనల్ వెనువెంట నంటు ను
జ్జ్వలశరశాలిసార మొదవ న్మకరాంకము లూని హేమకా
హళగరిమన్ జగత్త్రయజయంబు వహింపఁగఁ జేయునట్టి యి
జ్జలరుహపత్రనేత్రమృదుజంఘికల న్నుతియింప శక్యమే. 92

క. కంజనయనాశిరోమణి, కిం జరణయుగంబు సొబగు కెంజిగు రగుటన్
సంజాతకోరకంబు ల, నం జితతారకములైన నఖములు మెఱయున్. 93

సీ. రాజీవచర్యధుర్యకుఁ బొల్పడినఁ గాక ఘనకూర్మరేఖ చేకొనినఁ గాక
వసుమతీభరణలాలసత కోపినఁ గాక మతకరిహరిదారి మనినఁ గాక
దళితారి విక్రమోద్ధతిఁ జెలంగినఁ గాక రాజహారితకు నేర్పడినఁ గాక
మణివితానాయోధ్యమహిమఁ జెందినఁ గాక కోటేరుటెక్కు నెక్కొనినఁ గాక

గీ. శ్రీఘనోన్నతి కలికి మై చెలువు నెఱపి, కాక చెలి పాదయుగళి మీఁగాళ్లు పిఱుఁదు
నెన్నడుము చన్నుఁగవ మోము చిన్నిమోవి, నాస వేనలి యొకని కెన్నంగఁదరమె.

క. ఈపగిది న్నవయావన, మై పరఁగఁ దనూజపెండ్లి కాజనకుఁడు ధా
త్రీపమదాక్షేపణమగు, చాపారోపణము పణము సలిపెఁ గుమారా. 95

క. అని యీఁగతి మునితిలకుఁడు, వనవిలుతుసి చిలుకుటమ్ము నాటెనచందం
బున డెందంబున సీతా, వనితామణి గెలుకొనఁగ వర్ణించుటయుఁన్. 96

క. ధరణికుమారికుచభర, పరిరంభముగోరు రామభద్రుని మదికిన్
మరువిల్లు మేరువయ్యెన్, హరువిల్లు నమేరు వయ్యె నతివైచిత్రిన్. 97

వ. ఇత్తెఱంగునం దత్తపస్వి కీర్తితం బగునమ్మత్తకాశినీరత్నంబు శంభుచాపాధిరో పణప్రయత్నంబు చిత్తంబున హత్తింప నక్షత్రవర్తనాయత్తతల నత్తమిలు వృత్తంబుల నిమిత్తంబువలన సత్రపోదాత్తులై యుత్తమక్షత్రియకుమారు లగు విభాకరనిశాకరుల ఠీవి, దేవతావిగ్రహపరిగ్రహాభావ భావనావిలకుమారీలతో రరికాముఖరపామరధరామరానీకదుర్వివేకం బపాకరించుటకు భూచరులలో చనంబులకు గోచరించిన యనింద్యసౌందర్యసాంద్రులగు నింద్రోపేంద్రులచం దంబున, నిజాపకారకారణశుచిస్ఫురణ కయనం బగుభవత్పృతీయనయనంబు లీలఁ, గలహవేళాకుపిత శైలాధిపదుహితృ చరణకిసలయ విలసితాలక్తరసవ్య తికరానువేలముకుళితం బొనర్చియుఁ బెచ్చుపెరుఁగుమచ్చరంబు లిచ్చలం బా యక తదీయకోదండదండంబు ధరణీమండలంబునం దుండుట యెఱింగి ఖండిం చుటకుఁ బంతగించుకొని యేతెంచిన లతాంతశరవసంతులకరణిఁ, దెఱగంటి కలువకంటు లెటువంటి యొప్పులకుప్పలైన తెప్పపాటు వాటిల్లక చూపుటూర పులం దరిది ద్రోప దని తత్పరివారపారిప్లవేక్షణాకటాక్ష వీక్షణప్రేక్షణీయు లగుట నైజగతి నవతరించిన జయంతనలకూబరులహవణిక, మహీంభర తృణ గ్రాహీకృతమహానీలశకలబృందంబు లగు చికురబంధంబులును, సౌగంధికవనీ బాంధవస్తనంధయకుటిలతాచపేటీపాటవనిరాఘాటంబు లగులలాటంబులును, జాంబూనదరసవిలిఖితశ్రీలకు సవర్ణంబు లగుకర్ణంబులును, ధనుర్లతల వంపు దింపులకుఁ దెచ్చుకొమరుగల కనుబొమలును, కమలదళవిదళనావహచరిత్రంబు లగునేత్రంబులును, నపత్రాకృతిభరితచాంపేయకళిక లగుకాళికలును, ముకుర నికరాపిధానకరవైశద్యవిశాలంబు లగుకపోలంబులును, బింబఫలకదంబకమ దంబున నతనుఘోటధాటినుద్ఘాటించు కావులకుఁ దావు లగుమోవులును, నవీనకుందకోరకతపశ్చారకారకోదంతంబు లగుదంతంబులును, ననోపమ్యవా హానానుకూలహిబుకంబు లగు చిబుకంబులును, పర్వదినశర్వరీమాత్రపరిపా లితాఖండమండలపయోరుహాభియాతిస్మయావలోకనస్మితోన్ముఖంబు లగుము ఖంబులును, శంఖసంఘాధికదరత్వ సంపాదన ధురంధరంబు లగుకంధరంబు

లును, సమదవేతండశుండావితానచాంచల్య దానసన్నాహము లగుబాహువులును, జగదభయవితరణశరాసనాకర్షణపురస్సరణసంజనిత కీర్తిపుంజమంజిమవిశంకా కారి హీరకంకణాలంకృతప్రశస్తంబు లగుహస్తంబులును, విపులతరకవాట విఘటనాతిదక్షంబు లగువక్షంబులును, సింహసంహననత్వయాథార్థ్య బోధా వధాను లగుకౌనులును, జలభ్రమిభావిభ్రమప్రదాయిగంభీరిమాభిశోభు లగు నాభులును, నంతరీపంబుల నకూపారంబుల ముంపఁజాలు నతివర్తులాకృతిఘ నంబు లగుజఘనంబులను, సకలభువనజలజనయనామానవప్రనిర్భేదనప్రోద్య మాన శీలికేలినీరమణపాణికీలితగదాయుధానుకారచారువు లగునూరువులును, సంతతస్పర్ధాధురీణతూణీరజాతానీతశరసంఘు లగుజంఘలును, నభినవప్రవాళ మ్ముల నధ్యుషితసాలమ్ములుగావించు చంచదారుణ్యశరణమ్ము లగుచరణమ్ము లును, మెఱయ సరయగమనంబులతో యాగభాగంబులకుఁగా మున్ననుశ్రు తచ్యవనజటిలధారేయు లగునాశ్వినేయు లన గాధేయు వెంబడి నడచు నభి రామలక్ష్మణు లగురామలక్ష్మణు లాత్మీయరామణీయకనిరీక్షణ క్షణత్వరాస మారుహ్యమాణకాంచనప్రాసాదమంచోపరిప్రవేశ పౌరశాతోదరీనిశాతదృ క్కోణరుచిగణవిసార్యమాణదరవికసదుత్పలపలాశవర్గం బగురాజమార్గంబు నంఘ్రితలకలితహలకులిశకలశతామరసచామరపతాకాతపత్రాదిరేఖాంకంబు ల నలంకరించునవసరంబున. 98

— * రాముఁడు శివునివిల్లు విఱుచుట. * —

సీ. ఘనరేఖతో ఘనాఘనరేఖ చెలిగాఁగ మెఱుఁగుఁజామనిచాయమేనివాని
రాజీవపత్రేందిరాజీవదాయి గ దోయి నాఁ జనుకన్నుదోయివాని
రాకారమాసోదరాకారసౌందర్య మోముచక్కనిముద్దుమోమువాని
యుగలీల నిభహస్తయుగలీలలితరీతి కేలికయగు కేళికేలివాని

గీ. దరముచెలువంబుఁ దఱుముకంధరమువాని, నరరి నురరీకరించు పేరురమువాని
రాము సౌమిత్రిమైత్ర్యభిరాముఁ జూచి, పౌరులు భజించి రక్షిసాఫల్య మపుడు.

మ. పొలయల్కన్ మడిగొన్నభూమిజనతద్భ్రూవల్లిచే మారచా
పలతాటంకృతి దోఁప రాముఁ డది సైఁపం జాలియో శూలిబ
ల్విలు మోపెట్టి తదీయ భంగసమయావిర్భూతనాదార్తి దై
త్యులఁ దార్ప న్మునివెంట నేగె నిమివంశోత్తంసునాస్థానికిన్. 100

గీ. ఏగి తనరాక విని మున్న యెదురుకొన్న, జనకునిసపర్య గన్న యామునులమిన్న
కన్ను సన్నఁ దదానీతకార్ముకం బ, తండు గేలించె డాకేల బెండులీల. 101

మ. (1) ధనువంశం బది విష్ణువంశ మగునాధానుష్కధౌరేయుచే
మనువంశంబుగతిన్ గుణోన్నతి వహింప న్వంచి యంత న్విదే
హనరేంద్రాత్మజమానసంబుక్రియ వేగాకృష్ట మై లేఖలో
కనికాయాంచిమదంబు క్రైవడి విభగ్నం బయ్యెఁ జిత్రంబుగన్. 102

సీ. ప్రతిపక్షవిక్షోభశితపక్షవిక్షోభకరుణాంబుదకదంబగర్జ యనఁగ
భుజమందిరాసాది విజయేందిరాదాన సమయపుణ్యాహఘోషం బనంగ
మహికుమారీకరగ్రహణసంఘటిత మాంగళికసంగీతమాఖరి యనంగ
నాసురాన్వయజిగీషాసముద్యతమహాప్రస్థాన భేరికార్భటి యనంగఁ

గీ. జండకరవంశమండనోద్దండబాహు, దండకృతమండలీకార ఖండితేందు
ఖండకోటీరకోదండకాండరవ మ,జాండభాండంబు గుమ్మని నిండికొనియె. 103

క. జనకుం డంతట రఘుపతి,కిని సీతకుఁ బెండ్లి సలుపఁ గృతనిశ్చయుఁ డై
తనుఁ బిల్వఁబంప మిథిలకుఁ, జనుదెంచెం బఙ్క్తిరథుండు సమనోరథుఁ డై. 104

సీ. కననోఁచుతిలక మెవ్వనికీర్తి నప్సర స్తోమసంగీతగోష్ఠీముఖంబు
తలిదండ్రు లనుబంధములకుఁ బాలయ్యె నెవ్వానిచేఁ బరతత్త్వ మైనవేల్పు
మనియె రాజన్వతి యనఁగ నెవ్వనివంక మున్నీటిమొలనూలి ముద్దరాలు
దురమునం దరిజాతదుర్దశ విడుచు నెవ్వని కేతుదశచూచి వజ్రపాణి

గీ. అట్టియజుపట్టి కెదురుగా నరిగి పురికిఁ, దోడుకొని తెచ్చి రతనపుదొడ్డనగరొ
కటి విడిది చేసి తలఁప శక్యంబు గాని, యుపచార మొనరించె నిమివంశతిలకుఁ డంత.

మ. అనుజుం డై నకుశధ్వజున్ జితసుధన్వావాప్తి సాంకాశ్యప
ట్టనరాజుం బిలిపించి యాఘనుఁడు తోడన్ రా నయోధ్యాధినే
తనికేతంబున కేగి యున్నయెడ మార్తాండాన్వయాచార్యుఁ డి
ట్లను బాంధవ్యకథానుబంధమధురవ్యాహారధౌరంధరిన్. 106

మ మను విక్ష్వాకు భగీరథుండు రఘువు న్మాంధాతయు న్మున్నుగాఁ
గ ననేకు ల్గలరే కదా రవికులఖ్యాతుల్ నృపుల్ తత్ప్రసి
ద్ధి నవీనోన్నతిఁ దాల్చు పఙ్క్తిరథుఁ డిద్దివ్యోపకృద్ధన్విక
న్ననతిశ్లాఘ్యులు రాముఁడున్ భరతుఁడున్ సౌమిత్రులున్ భూవరా. 107

(1) ధనుర్వంశమనుట కిది యపప్రయోగము.

ఉ. ఈవనజాతబంధుకులుఁ డీనిమివంశ్యునితోడి బాంధవ
శ్రీవచరింపఁ జూచుట శచీధవుఁ డీశుఁడు వీయమందిన
ట్లై వెలయించు నింకఁ గన నానగభేదనశక్తి రాామునం
దావహిలు న్మహీదుహితయం దగు నింద్రజయానుకూల్యముల్. 108

ఉ. వింట గుణంబు గూర్చి రఘువీరుఁడు పంటవలంతి గన్నవా
ల్గంటిఁ బరిగ్రహించుక్రియ లక్ష్మణుఁడు న్నిజకీర్తిసంపద
న్వింటికి సద్గుణాప్తి యొదవించుటఁ జేసి వరించుఁగాక నీ
యింటనుమించుమించుహసియించు నిభోర్మిళ నూర్మిళ న్నృపా. 109

క. భరతుఁడు శత్రుఘ్నుండును, వరియింతురు భవదనుజభవల మృదులవచ
స్సురభిలకాండవి మాండవి, ధరణీశ్రుతకీర్తి యనఁగఁ దగుశ్రుతకీర్తిన్. 110

— * శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులవివాహసన్నాహము. * —

గీ. అని వసిష్ఠుఁడు తనయోపయామలగ్న, నిర్ణయ మొనర్ప సాకేతనేతవిడిది
వెడలి నిజగేహమున కేగి వీడలంక, రింప మిథిలేశ్వరుండు సాటింప నపుడు. 111

చ. అలికిరి కస్తురిన్ గృహము లన్నియుఁ గుడ్యము లెల్లఁ గుంకుమం
బులు గొని పూసి రెల్లకడ ముగ్గులు వెట్టిరి క్రొత్తముత్తియం
బుల మఱి వీథివీథులను బూన్చిరి పచ్చలతోరణంబు లి
చ్చెలువునఁ బట్టనంబుఁ గయిసేసిరి పౌరు లనేకవైఖరిన్. 112

చ. తొగచెలిజాతిజోతి హిమతోయముఁజిల్కఁ గిరీటిపచ్చతా
నిగనిగ లల్క ముత్తియపునిగ్గులు ముగ్గులు వెట్ట దట్టపుం
బగడపుఁజాయ జాజు నినుపం గనుపట్టు విదేహరాజు హా
న్నగరునకుం బరిష్కరణనాటిక లేటికి మాటిమాటికిన్. 113

— * మంగళస్నానవర్ణనము. * —

వ. అనంతరం బంతరంగసంగతానందుం డగుశతానందుండు పరిణయోచితా
భ్యుదయకాలికకరణీయంబు లాచరించి పంచశరవీరసంచాలిత సువర్ణపాంచా
లికల పోలికల మేలికలం గీలుకొను జనకజాదిబాలికలం గైసేయుం డనినఁ
దదీయాలిక లగువిధుకలాలికలు లాలికలగుచుఁ దొలుదొలుత జగతీకుమారిం
గూరిమిం జేరి రమ్యోడ. 114

సీ. సిరసంటె జవ్వాజిచే నొక్క మృదుపాణి జలకమార్చె నొక్క జలదవేణి
తడియొత్తె జిలుగుపావడచే నొకమిటారి కట్టె నంశుక మొక్క కంబుకంఠి
ననుదండ నిడుకీల్జడను జుట్టె నొకబోటి దిద్దెఁ జిత్రక మొక్క ముద్దుగుమ్మ
యలఁదె గంధము నొక్క హరిచందనామోద తొడిగెఁ గంచుళి నొక్క పడఁతిమిన్న

గీ. తీర్చెఁ గాటుక నొక్క యిందీవరాక్షి
మెత్తె లత్తుక యొక్క చాంపేయగంధి
పూన్చె మణిభూషణము లొక్క పువ్వుఁబోఁడి
చూపె ముకురంబు సతి కొక్క సొబగులాఁడి. 115

క. సతు లట్లూర్మిళ మొదలగు, లతకూనల కతులమంగళస్నానాలం
కృతు లొనరిచి హిమభూభృ, త్పతిసుతకడ నిలిపి రంత దశరథునగరన్. 116

మ. అలివేణు ల్రఘుసూను మాంగళికపీఠాసీనుఁ గావించి ము
న్నలికంబందు శుభాక్షతంబు లిడి కల్యాణీజను ల్శోభనం
బులు వాడ న్సిగఁ జుట్టియున్న తళుకుంబొందామెతు ల్విడ్చి కుం
తలము ల్దువ్వి తలంటి రింపుగులుక న్సంపంగితైలంబునన్. 117

గీ. మలయజోద్వర్తన మొనర్చి మరకతంపుఁ, గొప్పెరల వాసనజలంబుఁ గుందనంపు
బిందియలఁగొందఱందీయనిందుముఖులు, జలకమార్చిరి మనువంశతిలకమునకు.

సీ. కలువరాజిగిమిన్న చలువ దువ్వలువచేఁ దడి యొత్తి రధికసౌందర్యనిధికి
వలిపె పహొన్నంచుదోవతియు సౌవర్ణాంబరముఁ గట్ట నొసఁగిరి రాఘవునకు
పసమంపుపిరివాదివిరిసరు ల్చికురబంధము నిండఁ జుట్టిరి దాశరథికి
ఘనసారహిమవారికలితకుంకుమపంక మలఁదిరి తరణివంశాబ్ధిమణికి

గీ. మకరకుండలకేయూరమకుటహార, కాంచికాదామకటకోర్మికానికాయ
గండపెండార*ముఖపరిష్కారనివహ, మువిదలు ఘటించి రఖిలదేవోత్తమునకు.

మ. కలకంఠీమణు లీగతి న్రఘుపతిం గైసేసి యాశీవి మాం
గలికాభ్యంజనమజ్జనాచరణలం గైసేయఁ బాటీరపం
కలతాంతాభరణానుకారితచలత్కల్పావనీజాతరీ
తులఁ గావించిరి లక్ష్మణున్ భరతు శత్రుఘ్నున్ బ్రమోదంబునన్. 120

చ. పరికరచారుటిలఁ గనుపట్టెడు పెండ్లికొమాళ్ల కంబుధీ
శ్వరుసతి యింద్రురాణియు నివాళికి నెత్తు పసిండివెండిప

* గండపెండారము. ఈ తెనుఁగుపదము సంస్కృతసమాసమధ్యమున నిముడ్పఁబడినది. దీని సాధుత్వము చింత్యము.

శ్లైరముల రేఖఁ దత్సమయ రేఖవిరోధివిదారిదోర్యుగ
స్ఫురదరిపాంచజన్యముల పోల్కి రవీందులు దోఁచి రంతటన్. 121

సీ. పంచధానిరవద్యభద్రవాద్యవితాన మానందముఖరాబ్ధి ననుకరింపఁ
గరదీపికాకోటి ఘనతరతారకాపటలీవిలాసమ్ము పరిఢవింపఁ
బాదచారినరాధిపకిరీటసందోహ మబ్జకోరకభావ మభినయింప
మౌక్తికచ్ఛత్రచామరదామరచ్ఛాయ కౌముదీరేఖ వైఖరిఘటింప

గీ. గురుకవిబుధానుసరణి సోదరులు దెలుప, నెక్కి నగజంబు గగనంబు లెక్కు గొలువ
నయనపర్వదరుచిసాంద్రుఁడయిన రామ, చంద్రుఁడేగివచ్చె జనకుహజారమునకు.

చ. ఇనకులుఁ డాహజారమున నేనుఁగు డిగ్గి యనుంగు మంత్రిసూ
నుని కయిదండ గైకొని తను న్నిమివంశవరుం డెదుర్కొనన్
మినుకుటొయారిపాదుకలు మెట్టి నివాళి మిటారు లెత్త శో
భనపువితర్దిఁ జెంది మధుపర్కము నంది వసించు నయ్యెడన్. 123

ఉ. మేను తళుక్కు రంచుఁ దొలుమించునడం జనుదోయి రాయిడిం
గౌ నసియాడ నందియలు గల్లనఁ గీల్జడ పార్శ్వరంగసీ
మానటమై రహింపఁ దెరమాటునకున్ మరుదంతి నీటునన్
జానకి వచ్చె నెచ్చెలులు సందడిఁ గ్రమ్మ నొయారి నెన్నడన్. 124

క. శతపత్రహితాన్వయవి, శ్రుతునకు "నారాయణస్వరూపవరాయ
ప్రతిపాదయామి తే" యని, సుత జనకుఁడు ధారవోసె సూనృతసూక్తిన్. 125

గీ. రతియు మదనుండుఁ బ్రణయవిగ్రహముఁ బూని
యుత్పలపయోజశరము లొండొరులమీఁద
నేయుక్రియ జానకీరాఘవేశు లప్పు
డిరువు రొనరించి రన్యోన్య వీక్షణములు. 126

మ. తనకేఁగంట, రహించు తుంటవిలుతున్ దండించె నేయుగ్రుఁ, డా
యనవిల్ ద్రుంచితి వెంత జోద వనుచున్ హర్షించి వైదేహి రా
మున కచ్చోఁ దలఁబ్రా లెపంబు దొలఁక న్ముక్తాభిషేకం బొన
ర్చె నుదంచద్ధ్వనిఁ గంకణంబులు ప్రశంసింపం గృతజ్ఞత్వమున్. 127

క. అంగజశంఖజయశ్రీ, కిం గట్టుదుఁ బట్ట మనెడు క్రియ నాసీతా
శృంగారిణికంఠంబున, మంగళసూత్రంబు గట్టె మనుకులుఁ డెలమిన్. 128

గీ. కడలిగట్టుపనికి గరిడిసాదనవీరి, కిది యటంచుఁ దజ్ఞు లెంచుకొనఁగ
జనకరాజకన్యయును రామభద్రుండుఁ, గట్టి రథికమైత్రిఁ గంకణములు. 129

చ. తెలిగనుదోయి చెందొగలతీరుగఁ దాంతవతంసితాసితో
త్పల యగుహోమధూమ్య పయిఁ బర్వ ఘనంబున నత్తమిల్లు న
త్తొలుకరిమించు మించునలతొయ్యలి దోయిట నుంచి నించులా
జలు వడగండ్లు గాఁగ శిఖిచాలె శిఖావళితో నటింపఁగన్. 130

చ. తనకులకర్తమిత్ర మగుతామరచెల్వు హరించుకొన్న క్రము
చ్చున కతిరోహితత్వ మిటు చొప్పడునే యని పట్టుకొన్నపో
ల్కిని మిథిలాధినాథసుతకేల్నిజపాణిఁ బరిగ్రహించె న
య్యినకులసార్వభౌముఁడు సమృద్ధతరప్రణయాభిరాముఁడై. 131

మ. నగము న్మున్నఁగ దన్ని క్రొన్ననలు ప్రాణంజేయునీయంఘ్రి డా
య గరీయం బగుత్రాయి తా నలరుచే యాశ్చర్య మంచు న్సఖుల్
పొగడ న్సిగ్గు వహించుభూమిజపదంబు న్రాఘువుం డంటి గో
ళ్లగుమిం బువ్వగమిన్ భజింప సనెకల్పట్టించె హస్తంబునన్. 132

క. మింటం దోఁచునరుంధతి, యింటన్మెలఁగెడు పురోధ కిల్లాలఁట క
న్గొంటిమి తత్సతి నున్నతి, గంటి మనుట యెంత వింత కాకుత్స్థులకున్. 133

గీ. అమరనగకోటి యైనఁ బర్యాప్త మాధ, నాంబర వితీర్ణికా వివాహంబునం ద
నంతకళ్యాణగుణహేతు వైన రాము, సన్నిధిమహోత్సవం బట్లు సాగెఁ గాక.

ఆ. లక్ష్మణు లగునూర్మిలాలక్ష్మణులలోభ, రతులు మాండవీభరతులు నఘువి
జఘ్నులు శ్రుతకీర్తిశత్రుఘ్నులునునట్లు, పరిణయార్హకృతులు జరపిరంత. 135

మ. వనఁబోణుల్ రతనంపుఁ బళ్లెరముల న్శాల్యోదనం బాల్పుఁ బ
ప్పును శాకంబులుఁ బిండివంటలు ఘృతంబుం బాయసం బానవా
లును బచ్చళ్లు రసావళుల్ దధి మొదల్బవ్వం బమర్పంగ భో
జనము ల్బంధుజనంబుతోఁ జలిపి రైక్ష్వాకు ల్సభార్యాకులై. 136

చ. హరిహయవిస్మయావహరమాధికుఁ డాజనకుండు ముద్దుఁ గూఁ
*తురుల వివాహము ల్జనశతు ల్గొనియాడఁగ నిట్లొనర్చి య
ల్లురకరణం బొసంగె హరులుం గరులు న్రథము ల్ధనమ్ము లా
భరణము లంగనామణులు పట్టుపరీమళవస్తు లాదిగన్. 137

* తఱచిక్కవి యిట్లు ప్రయోగించుచున్నాఁడు.

గీ. ఈగతి విదేహపతియింటఁ గృతవివాహు, లైనతనయులతోఁ గూడ నతనివీడు
కొని దశస్యందనుం డంతఁ దనదుపురికి, నడచునెడ నొక్కనాఁటి పైనంబునందు.

సీ. తను వెల్ల నిండి యాదలకు నెక్కిన రౌద్రరసము కైవడి జటాభార మమరఁ
జేఁజిక్కి కృశియించు రాజన్యయశము వైఖరి జపస్ఫటికాక్షసరము దనర
నగభేది యనెడు చిహ్నంబుఁ దెల్పెడి జాడ గండగొడ్డలి భుజాగ్రమున మెఱయ
మరు గెల్చి యావీరవరు విల్లఱుత వైచికొనినట్లు జందెంబు కొమరు నెఱప
గీ. హరకుధరశృంగతుంగవంశాగ్రరంగ, నానటత్కీర్తినర్తకీనటనపటిమ
వర్ణనోదీర్ణతద్గృహద్వార్గవుండు, మార్గమున కడ్డమైతోఁచె భార్గవుండు. 139

గీ. తోఁచుటయు గుండె కడుఁ బాచుపాచుమనఁగ
భృగుసుతుఁ డమందగతిధుర్యుఁ డగుట గనియు
వినియు నెక్కడి సడివచ్చె వీఁ డటంచు
దిగులుపడి పఙ్క్తిరథుఁడు చింతింపఁ దొడఁగె. 140

శా. ఈశో యేమి లలాటనేత్రుఁడు నహాహా యీధన్వితోడన్ గుహ
వ్రీడాదాయి భుజాబలుం డితఁడు మున్ ద్రిస్సప్తకృత్వోరణ
క్రీడాకృత్తరిపుక్షమాధిపవపుఃకీలాలవారాశి నీ
రేడాఱొక్కతరాలవారలకుఁ దా నీఁడా నివాపాంజలుల్. 141

శా. ముల్లోకంబులుఁ దల్లడిల్లు నిపు డీముంగోపి కేనుంగుతోఁ
జెల్లాడం జనుబాలులీల నితనిం జేష్టించినం గీడు వా
టిల్లుం గాదని వేఁడుకొన్న మదిఁ జండించుం గదా వీనికిం
దల్లిం జంపిన దుండగినికి దయాదాక్షిణ్యము ల్గల్గునే. 142

శా. ఐన ట్లయ్యెడుఁగాక వేఁడుటయ కార్యం బంచు నర్ఘ్యాదిపూ
జానిర్మాణ మొనర్చు పఙ్క్తిరథభూజానిం గటాక్షింప కో
హో నారి న్మదనారిధర్మమునకు న్యోజించినాఁ డెవ్వఁడో
వానిం జూతముగాక యిప్పు డని గర్వగ్రంథియై ముందటన్. 143

చ. నిలిచిన భార్గవుం గని మునిప్రవరుం డని తేరు డిగ్గి యం
జలియొనరించు రాఘవు నిశాటకులద్విపఘూటకూటపా
కలకరబాణలాఘవుని గన్గొనసి గ్గరుణాబ్జపత్రబా
హులిఁబచరింపఁ జూచి తలయూఁచి యతం డతిచండిమోద్ధతిన్. 144

శా. నీవా రామసమాహ్వయుండవు ? జను ల్విన్నేకదా మన్మ్యర
క్షావైచక్షణి భీరువుం దరములో ఖండించినాఁ డందు రో
రీ విశ్వాధికధర్మనిర్మథనపారీణప్రచారుండవై
నా వీ వెక్కడిరాచబిడ్డఁడవురా నారీతనుత్రాన్వయా! 145

చ. శివు దృఢముష్టిచే నొగిలి శ్రీహరికోపరసాబ్ధిమగ్నతం
జవికిసప్రాఁతవి ల్లొకటి సద్మమునం దిడికొన్న మీావిదే
హవిభుఁడు దాని నెక్కిడుట యాత్మజఁ గోరి యొసర్ప నిప్పుడా
చివుకుచిదారపుంధనువుఁ జీల్చుట కింత మదింప నేటికిన్. 146

శా. నీలా విందునఁ గాననయ్యెడు మదానీతోగ్రచాపంబుఁ గెం
గేలం గైకొని మండలీకరణశక్తిం జూపెదే యంచు వీ
రాలాపంబు వచింప నారఘువరుం డావిర్భవన్మందహా
సాలోకంబున సన్ననేయుడు సుమిత్రానందనుం డిట్లనున్. 147

మ. జననీకంఠవిలుంఠనాచరణమో శస్త్రాస్త్రభృద్బ్రాహ్మవ
ర్తనమో మత్తనిశాచరీవధ మఘత్రాణంబు లుగ్రస్ఫుర
ద్ధనురాకర్షణనైపుణంబును మహత్త్వం బై విజృంభింప ని
మ్మనువంశప్రభ వాగ్రగామి యగురామస్వామికిన్ భార్గవా! 148

శా. ధానుష్కస్తుతి చెప్పఁదీరునె మునీంద్రా మేరువో మందరం
బో నీచాపము దాని బైసియు నిఁక న్మోపెట్టఁగాఁ గాననౌ
నే నింతే మది కింతలోఁ బదటమా యీావట్టి యాద్ధత్యమే
లా ని న్విప్రత చూచి కాచితి దురాలాపంబు చాలింపుమా. 149

చ. అనుచుఁ బరశ్వథాయుధుఁ డహంకృతిఁ జేతికి నిచ్చినట్టి వి
ల్లనకడకంటిచాయ మణిధన్వత గన్పడ నెక్కు వెట్టి సం
జనితగుణధ్వనిస్తనితసంగతి నొప్పె ఘనాఘనంబు పో
ల్కిని నరపుంగవుండు నరలేఖశిఖావళికోటి రంజిలన్. 150

క. భజియించిరి నమ్రత్వం, బజతనయ తనూజ భుజసమర్పితగుణులై
త్రిజగన్నుతి గలభృగువం, శజనిం దగు చాపదండ జమదగ్నిభవుల్. 151

క. బుజు వగుచాపము వక్రత, భజియించుట వక్రుఁ డైన భార్గవుఁ డెంతే
బుజుతం గనుటయు భరతా, గ్రజయుగపత్ప్రాప్త గుణతకతమునఁ గాదే. 152

గీ. మునితిలకుఁ డంతట నమోఘ మనుకులీన, మార్గణ నిరుద్ధ సౌవర్గమార్గుఁడయ్యెఁ
దద్గతిక్షణవిఘ్నకృత్యమునఁ దోఁచు, ఫలము చేసేత ననుభూతి సలిపె ననఁగ.

వ. అంత సంక్రాంతం బైనజామదగ్న్యశక్తి సంపత్తిచే సంపన్నుండును పన్నగ పరిబృఢ భోగసాభోగ భుజాభిరాముండు నగు రాము నాలింగనంబు సేసి మూర్ధంబు నాఘ్రాణించి దశరథుండు కరితురగపురస్సరరథుం డై పరిఘయుం బలెఁ బరిసరంబునం బ్రవహించు సరయూతరంగిణిచేఁ బరీతం బగు సాకేతం బును సదారు లైనదారకుల సాదరంబుగా నవలోకించు పౌరపురంధ్రుల నీరంధ్రిత గవాక్షంబు లగుకటాక్షంబులచేఁ బింఛాతపత్రాయమాణ ధవళాతపత్రుం డగుచుం బ్రవేశించె. 154

ఉ. సారతరత్రపాభరవశంబున గూఢమనోజవిక్రియా
భారవిశేషలా జనకపార్థివకన్యలఁ గూడి సంతత
స్ఫారసుఖానుభూతి గను పఙ్క్తిరథాత్మజులన్ భజించె శృం
గారము యౌవనస్ఫురదగారము ధీరనుతప్రచార మై. 155

మ. కుటిలారిద్విరదావళీవిదళనక్రూరాసి*పారీంద్ర కై
యటకౌమారిలకాపిలాది బహుశాస్త్రాభిజ్ఞఋగ్వేదివేం
కటనారాయణసత్కవిప్రముఖసంఖ్యావన్నరాళచ్ఛటా
పటువాగారభటీవిభాసురసభాపద్మాకరాహస్కరా! 156

క. అనుదినసురభిస్రక్చం, దనఫలదానక్రియాభినందితనానా
జనపదవసుధానిర్ఝర, వినుతకళాభోజరాజ విభవబిడౌజా!

మాలిని. మదనజనకరూపా మంజుధర్మానులాపా!
వదనవిజితచంద్రా వైభవశ్రీమహేంద్రా!
పదనతరిపురక్షా పండితోద్యత్కటాక్షా!
కదనజయధురీణా గానవిద్యాప్రవీణా! 158

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ఇది బాలకాండము.

---

* పారీంద్రము = పాము-సింహము.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

— * అయోధ్యాకాండము. * —

క. శ్రీవెల్లంటికులాధిప, సౌవస్తిక విప్రభక్తిసంపన్న మనీ
షావిర్భావ నిషేవిత, కావేరినృపాలచంద్ర కసవనరేంద్రా. 1

చ. పరదురవాపబాహుబలభాస్వరుఁ డుత్తరకోసలావనీ
శ్వరుఁడు శచీశ్వరుం డెగడువైభవ మొప్ప ధరిత్రి యేలుచున్
భరతుని లక్ష్మణావరజుఁ బంచె ముదంబునఁ గైకయీతలో
దరికి సహోదరుం డగుయుధాజిదిలాధిపురాజధానికిన్. 2

— * దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁ దలఁచుట. * —

శా. అంత న్విశ్వభరస్వయంవహభుజోదంతు న్విదేహాత్మజా
కాంతుం గోసలమాత్రధాత్రికిఁ బతిం గావింప రా జాత్మలోఁ
జింతించెన్ జగమెల్లఁ దాల్పఁగల జేజేగట్టువజ్రిని నై
శాంతస్తంభధురంధరత్వ మొనయించంబూనుచందంబునన్. 3

క. చింతించి తనదుకోరికి, మంతుల కెఱిఁగించి గురుసమానయశ్రీ
మంతు లగునాగరకధీ, మంతులఁ బిలిపించి పలికె మధురతరోక్తిన్. 4

సీ. ఆచక్రవాళక్షమాచక్రధౌరేయు లాజన్మశుద్ధవృత్తానపాయు
లాచండకిరణాజహదఖండభుజశౌర్యు లామనుస్థిరతరన్యాయధుర్యు
లాపురందరగోపకోపపాదితవార్తు లాబ్రహ్మభువనవిఖ్యాతకీర్తు
లాస్థాణునారాయణాస్థానమృతదాను లాకకుత్స్థపరిస్ఫుటాపదాను

గీ. లైనమాపెద్దలచరిత్ర మతివిచిత్ర, మనుచుఁ గొనియాడుకొనఁ జెల్ల దండుకెల్ల
షష్టిసాహస్రకములు మజ్జనకు వెనుక, రక్షణముగన్న మీరెపో సాక్షు లెన్న. 5

క. వేదము మీయంగీకృత, వాదము లోకత్రయానివారితనిజమ
ర్యాదము గావున నది యౌఁ, గాదనరు గదా నిజంబు గాఁ దనరుఁ గదా. 6

సీ. దోషాచరీహారదూరీకృతిఘటించు నతిరథత్వమునను నాఁపరాక
ఖలనృపాలకళత్ర ఘనసారచర్చఁ బోనిడు హేతివాడిమి నడఁగఁబోక

వైరివీరముఖేందువైవర్ణ్యరచనానిదానోగ్రసేనకు లోనుగాక
యాచకశ్రేణిదైన్యంబు వెళ్వలఁబాటు హరియించు ధనము చే హానిలేక
గీ. తేఁటిలేబోఁటిగమికిఁ బూఁదేనెసోన, విందు సవరించువికచారవిందవాటి
నించుపున్నమనాఁటివెన్నెల యనంగ, నెరసె జర మేన సిరసును నరసె మాకు. 7

ఉ. కాన భవన్మతం బగునొకానొకపల్కు వచింతుఁ బార్థివో
ద్యానవినాశకృత్పరశుధారు జయించినవీరు సజ్జనా
ధీనవిహారు మేరుగిరిధీరు మదగ్రకుమారు నే నిఁకన్
భానుకులాధిరాజ్యమునఁ బట్టముగట్టి వహింతు నూఱటన్. 8

మ. అనుసీతాదయితాభిషేచనకరవ్యాహార మారాజసిం
హునివంకన్ విని నాగరోత్కరము వర్షోద్యోగజాగ్రద్ఘనా
ఘనఘోషశ్రవణక్షణాకలితకేకానిక్వణోత్సేకకే
కినికాయంబుగతిం బ్రమోదనినదాకీర్ణాఖిలాశాంత మై. 9

క. వనజోద్భవమధునిభవ, క్త్రినటన్మోదాశ్రు వయ్యె రఘుపతినభిషే
చనబహుగుణితద్యుతి గనుఁ, గొనుటకుఁ గనుదోయి గడుగుకొనియెడుభంగిన్.

మ. మనువంశాగ్రణి జాగ్రదగ్రసుతసామ్రాజ్యాగమప్రాజ్యమ
జ్జనసంమర్దజ భూరజఃపరిజిహీర్షాచుంచురోమాంచకా
యనికాయప్రకృతివ్రజద్విగుణజాతానందముల్ డెందమం
ద నిగూహించుచుఁ బల్కె నాప్తసచివోత్తంసాళితో నత్తఱిన్. 11

ఉ. నే మవనప్రసక్తి నవనిన్ భరియింప నిదే మొకో జన
స్తోమము శైలజారమణజూటవిటంకసుధాంశుధాము శ్రీ
రాము నఖండ మండలధురంధరుఁగా గణియించి నించెఁ గా
మామది కద్భుతం బనుచు మంత్రులు పల్కి రుదారచాతురిన్. 12

ఉ. ధారణి నావరించి యవదాతయశోనిధు లైనమీర లు
న్నారె కదా జనౌఘమయి నారఘునాథు శరణ్యుగా మదిన్
గోరక యున్నె యూరక చకోరక మాఁకలిగొన్నచో విధుం
జేరక చేరునే యమృతసింధువుఁ దజ్జనకత్వబంధువున్. 13

క. అనియెడు మంత్రులుఁ దారు, న్జనులపుడు వసిష్ఠుశాసనంబున నభిషే
చన సంభారాహరణం,బునకుం ద్వరపడఁగ నృపతిపుంగవుఁ డంతన్. 14

గీ. రాము వినయాభిరాము సుత్రామసదృశ, ధాము రావించి యోవత్స తావకీన
వహాళిమకుటంబుఘటియింపమామనసు యత్తిష్యమాణంబు రేపటితిష్యమందు.

చ. అని నియమించి పంచినయజాత్మజుయత్నము కోసలేంద్రనం
దన కెఱిఁగించి యాత్మసదంబునకుం జనుదెంచి యున్న య
జ్జనకసుతాసహాయుఁ కరసారసముల్ భృతికౌతుకంబుగా
నొనరిచెఁ దత్పురీజనులయుల్లమురీతి వసిష్ఠుఁ డంతటన్. 16

మ. రఘురామోదయవార్తఁ దోఁచు జనహర్షశ్రీలకున్ గేహగే
హఘనానద్ధముఖానవద్యబహువాద్యశ్రేణు లాశాంతరా
లఘుదంతావళకర్ణతాళపరిఖేలం గాంచు నా దావహి
ల్ల ఘటించెన్ భువనత్రయీమకుటిపై లాగెత్తునౌద్ధత్యమున్. 17

— * కైక రెండు వరము లడుగుట. * —

చ. హరిహయకంటకాన్వయలయావహవైఖరి కెల్ల యైన క
ల్లరి మదిరీతి మేను కుటిలమ్ముగఁ ద్రిమ్మరు మాయదారి మం
దర యనుజంత శాంతభరితం బగుకైకమనంబు దివ్యపు
ష్కరిణి విశుద్ధవారి వనకాసరి వోలెఁ గలంచె నత్తఱిన్. 18

మ. పటురుఝంఝానిలవేష దోష ముదయింపన్ శీతలాంభోధర
చ్ఛటదంభోళిజనించినట్లు జనతాసాఖ్యాపహృన్మందరా
కటువాక్యార్భటి నుద్భవించె భరతుం గన్నట్టికైకేయియం
తటిసీమంతవతీశిఖామణిమతిన్ దార్జన్య మత్యున్నతిన్. 19

శా. ఆశాతోదరి మందరారమణి దయ్యంబో యనం జిత్తమా
వేశింపన్ మును వైజయంతనగరోర్విన్ శంబరానీతబా
ధాశాంతిం బతివంకఁ గాంచినవరద్వంద్వంబు నావేళ యం
దాశించెన్ భరతాభిషేకరఘువర్యారణ్యచర్యాకృతిన్. 20

ఉ. కైకయి వేఁడుతద్వరయుగంబు నిశాతశరాకృతిం జెవుల్
సోఁకి తపింపఁజేయ మదిలో నిలఁజాలక దావపావకా
లోకము చుట్టుకొన్న వనిలోపల నుండి బహిర్వినిర్గమ
స్వీకృతి గాంచు నేణిగతిఁ జేతన వోఁ దలిమోపరిస్థలిన్. 21

గీ. వ్రాలి తెప్పిఱి నరపాలమాళి దాన, సత్యభయశీలి గావున జాలిగొలుపు
నాలి నీలితనాన కౌనసఁగఁజాలి, సోలి సుతుమాలిమికి నాగయాలిఁ జూచి,

గీ. జాయమానస్థిరాకీర్తి జాయ మాన, వేమి నీసుతుఁడా రాజ్య మేలు మేలు
కౌతుకముఁ బన్నితిలకు నకౌతుకముగఁ, గౌతుకము* రాము వెడలని కౌతుకంబు.

క. అపరీతరామ మహితత్రి, విపరీతము గాకపోదు విధికృత మగునీ
యుపయమ్మవైభవ మిపుడా, యుపయమ్మవైభవ మొనర్పనున్నది యనుచున్.

చ. అతివ నిరర్గళస్మితవదానన యై కితవాత్మనీన వాం
ఛితవరపూర్తికిం బతివశీకృతిఁ బూన్చుచు నమ్మచెల్ల యా
శ్రుతము నిరాకరించుటకుఁ జూచెద వేమనవచ్చు నింక ని
శ్రుతము వివేకపాకమును సూనృతమున్ మనువంశవల్లభా. 25

మ. తనమే మాంసము గోసియిచ్చిన కపోతత్రాణశీలిన్ శిబిన్
వినవో యాశ్రితవిప్రశేఖరునకున్ నేత్రప్రదుం డైనధ
న్యు నలర్కాహ్వయు నాలకింపవో వదాన్యుల్ దప్పిరే బాస ద
ప్పినఁ బాధోలిపిఁజేసె దుష్కృతమున్ బృథ్వీశు లూహింతురే. 26

మ. అకటా యాడినమాట చెల్లుబడి సేయంజూడు మారీతిఁ జ
ల్పక కౌసల్యమనోరథంబె ఘటియింపం బూనినం దాళుకో
నె కదా నేనిఁక దారుణాగ్నిశిఖఁ గానీ నీటఁ గానీ కృపా
ణికఁ గానీ గరళంబుచే నయినఁ గానీ ప్రాణ మొప్పించెదన్. 27

ఉ. నావిని యావినాదయవు నాదయితామణివా భవాదృశ
గ్రావకఠోర యేకరణి గణ్య యగున్ సతులందు రాముఁ డే
కైవడి నోఁచుఁ దండ్రి గలుగన్ సుతవంతులపోఁడి మింక మా
కేవిధి నబ్బు నీతనయుఁ డిచ్చు నివాపనివాపమున్ గొనన్. 28

సీ. మణిమయప్రాసాదమహి మెలంగుపదంబు లడవుల నడచిన నడచుఁగాక
మడుఁగు దువ్వలువఁ బూనెడుకటీరంబు వల్కలశాటిఁ గట్టినఁ గట్టుఁగాక
కుంకుమవాసనాలంకృతం బగుమొమ్ము బూది పైఁబూసినఁ బూయుఁగాక
పసిఁడితామెతుకుఁ బొల్పుమూఁకాళిబంధంబు జడలుగాఁ జాలినఁ జాలుఁగాక

గీ. కైక యేసేఁకఁ బవళించు లేకలేక
కలిగిన కకుత్స్థవంశశేఖరునిమ్రుదుల
తను వయో యాను నెనయు నీమనసుకంటె
గడుసుఁదన మొందు నుపలసంఘములయందు. 29

* రాము వెడలిన కౌతుకంబు—అని యుండఁదగును.

గీ. అనెడు పతిజంకెనఁ గరంగదయ్యె నకట, మందరాక్రాంత మగుకైకమానసంబు
పూర్ణచంద్రోదయంబయ్యు భూరివీరు, దావరణ మొందుశశికాంతమనఁగనంత.

మ. పతి యానుర్మతికిం బరాఙ్ముఖత దోఁపం గొంతసే పూరకుం
డి తనుంబిల్వ సుమంతు నంప నటకు న్సీతేశుఁ డేతెంచి యా
నతుఁడై ముందట నిల్చి రాజపుడు దీనస్వాంతుఁడై వర్తిలం
గత మేమీ యని భీతినొందఁ బలికెం గైకేయి నిర్లజ్జయై. 30

— ॥ కైక రామునకుఁ దనవరములం జెప్పుట. ॥ —

మ. తనయాసక్తియు సత్యసూక్తియు విరోధంబొందఁ జింతాంబుధిన్
మునుఁగం జొచ్చె నరేంద్రుఁ డిదొర ననిన్ మున్నొక్కచోఁ గాచి కై
కొనియుందున్ వరయుగ్మ మే నదియు నీకున్ మాండవీజానికిన్
వనచారావనిభారహేతు వన నైక్ష్వాకుం డనుం బ్రీతుఁడై. 31

మ. భరతుం డేమి తలంకునో మహింభరింపన్ రాముఁ డుగ్రాటవిన్
జరియింపన్ మదిఁగొంకునో సగరవంశస్వామికిన్ దండ్రి కీ
సరణిం జింతిలనేటికిం దనప్రతిజ్ఞాపూర్తి మావంక దు
ష్కరమై తోఁపఁగ వాసవోపకృతియో గంగాసమాసీతియో. 32

చ. నను వని గాత్రమాత్రభరణంబునకున్ నియమించి యాచతు
ర్వననిధిమేదినీభరణరాజ్యరమాగరిమంబుఁ దమ్ముగు
జ్జనితల కెత్తినావు సుకరత్వము దీన గణింప నాపయిం
గనఁబడుఁ బక్షపాత మధికంబయి నీమది కంబుజేక్షణా. 33

గీ. జనకుఁ డనుజాభిషేచననోత్సవశుభంబు, వీనులకు విందుగాఁ దానెయానతిచ్చి
మామకీనాంజలియుతప్రణామపూర్ణ, పాత్ర మున కేల కాఁడమ్మ పాత్రమనఁగ. 34

చ. కులిశనిపాతభీత మగుకొండవిధాన దవానలావళిం
దలఁకువనీవనస్పతివిధంబు దివస్పతిరాజధానికిన్
దొలఁగు యయాతితండ్రిగతి దోఁపఁగ భూపతి నేలవ్రాలవి
హ్వలపడఁబోక కైకగురునానతిఁ జేకొనుమయ్య రాఘవా. 35

క. అన దండమిడి తదాజ్ఞన్, ననదండగతిన్ శిరంబునం దాల్చి ధరా
వనమునకై రఘువీరుఁడు, వనమునకై చనుకడంక వర్తిలె నంతన్. 36

క. మనుజేశునగరు వెలువడి, జననిగృహంబునకు నరిగి సవినయనతుఁడై
పినతల్లిచేతఁ దెలిపిన, విని యాకౌసల్య శోకవిహ్వలమతి యై. 37

— * రాముఁ డడవికిఁ బైనమగుట. * —

చ. ధర జలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్త్రయీశివం
కర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మార్తినిదానకాననాం
తరతరుమూల కందఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో
గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజర నిన్నటియుత్సవోన్నతిన్. 38

వ. అని యిట్లుంగున నమ్మత్తకాశినీరత్నంబు చిత్తంబు శోకాయత్తంబుగా వర్తిల్ల నత్తఱి సుమిత్రానందనుం డమిత్రానందకుధరబృంద సంక్రందనుం డగుదశస్యందనాగ్రనందనుని తాలిమి యనెడు తూలంబున రవుల్కొనిన కోపశిఖి యాటోపంబు సూప ని ట్లనియె. 39

చ. కలితవివేకపాక యగుకైక నయేతర వావదూకయై
తలఁచిన లోకనింద్యతకుఁ దా నవ్వుఁ గా దన లేక యాకె మం
దులు తల కెక్కి బుద్ధిచలితుం డగువృద్ధుఁడు పెక్కుసేయు మొ
క్కలివగఁ బైన మయ్యెదవు కానకు భానుకులీనశేఖరా. 40

చ. ముది మది దప్పియున్న యతిమూర్ఖునకు న్నిజ మేది ? నిన్ననే
కద నినుఁ బట్ట ముర్వరకుఁ గట్టెద నన్నది యందు కింతి దన్
గదిమికొనం దలంకినది కన్నది విన్నది గాని దేమి చె
ప్పదు నిది నీతిగాఁ దలఁచుపూనిక నీది గణింపఁ జెల్లదే. 41

చ. అడుగకమున్న నీకు నిఖిలావని తండ్రి యొసంగి యుండఁ ద్రో
క్కడపడనేటి కుర్వరకుఁగా దొర కాత్రేమవర్ణరక్షలం
బడయుపదంబు లెంతటితపంబున లే వటుగాన దైవ మె
క్కడ వసియించుఁ బౌరుషము గల్గినచోఁ బురుషార్థసిద్ధికిన్ 42

మ. అరుణత్వంబు వహింప నేమిటికి నీ యంఘ్రుల్ వనాటాట్య మ
త్కరయుగ్మంబు భజించుఁగావుత గుణాకర్షంబుచే రక్తిమన్
వరభీతుం డగుతండ్రి యానతి నతిన్వర్తింప నీ కేటికి
న్మరియింపం జనుఁగాక నాథను విఁకన్ నమత్వో మోరాఘవా. 43

వ. అని పలుకు ననుజు నలుకయుం గలంకయుం దొలంగ సాంత్వవాదమాధు రీరచితసీధుసాధురీతిలాఘవుం డగుచు రాఘవుం డి ట్లనియె. 44

మ. జనకాదేశము భానువంశజుల కాచార్యం బగుం దండ్రిపం
పున ము న్గాంచఁడె రేణుకాతనయుఁడుం బూరుండు గోహత్యకున్

జననీహత్యకుఁ బ్రాయ మిచ్చుజరకుం దా రొప్పియుండ్ సాధువ
ర్తనులై నా రటుగానఁ గాన కిపు డేఁ దాతాజ్ఞఁ బోవుందు నే. 45

గీ. అనియుఁ దమ్ముఁడు వెంటరా జననితోడఁ, గైకయీవాక్యనిశమనగ్లపితనృపతి
వపురవనభవ్యకర్తవ్య మపుడు దెలిపి, తత్కృతాశీర్వచోరక్షఁ దాల్చి యంత.

చ. జనకుభవాదమోదభరసంగత సీతవసించుమేడకుం
జని ఘనగర్జనంబు విని శాఖినటించు మయూరికిన్ ధను
ర్ధ్వని చెవిఁ దార్చు నాటవికువైఖరిఁ గాననవాసవార్తఁ దె
ల్పిన వెనుకోఁదలంచు నలప్రేయసిమాటకు విహ్వలాత్ముఁడై. 47

క. ఆననము *దగనులివమే, రాన నముచిదమనురమణి కధికవు నీవా
కాననము మృగాస్రోగ్రవ్య, కాననము భజించుదాన వంభోజాక్షీ. 48

గీ. అనెడు విభువారణోక్తుల వెనుకదీయ,
దయ్యె మహికన్య సింహమధ్యాగ్రగణ్య
వనికిఁ దాదృక్ప్రియత్నుఁ డయ్యెను సుమిత్ర
యనుఁగుఁబట్టియు హరిశౌర్యుఁ డగుట నంత. 49

చ. ధనదంతావళధోరణీమణిగవాద్యం బైన యీావి న్నృయ
జ్ఞ నగస్త్యాహ్వయుఁ గౌశికుం ద్రిజటు రక్షోజైత్రయాత్రాచితిం
దనిపె న్రాముఁడు మేదినీసుతయుఁ దద్వాసిష్ఠునిల్లాలికి
చ్చె ననేకాంబరభూషణంబులు వనీశ్రేయఃప్రయాణార్థ్మతన్. 50

సీ. దండకావిపినవాస్తవ్య మానివితానసంకటం బెడలించు కంకటంబు
శౌర్పణఖోరునాసన్ మౌక్తికతుషారకణఖరజ్యోతి గాఁగలుగు హేతి
యచిరభావ్యబ్ధిమధ్యపురానిలింపసంపద్వ్యయం బైనచాపద్వయంబు
వలభిదాదిమతపఃఫలకాండకలనాతిశయకల్పనగ మైనశరధియుగముఁ

గీ. దెచ్చుట కనుజ్ఞ వడసి యాత్మీయపిత్త, రాశి కోసలజాశ్రితాగ్రజున కొసఁగి
వెంట సౌమిత్రిరా రామవిభుఁడు నగరు, వెడలి సతిదానుఁ బురవీథినడుచునపుడు.

మ. అజరాదు ల్వొడగాంచఁగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముదే
వి జనానీకవిలోకభాజనము గావింపన్ మదిం గొంకి పం
కజగర్భుండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్కి బా
ష్పజలాకీర్ణముగా నజాహ్వయభృతపుత్రాభిమానోన్నతిన్. 52

---

* దగునువిదమేనాన - అని యుండవచ్చును.

ఉ. వెండియు రాఘవుండు పృథివీపరిణీమణియింటికి న్సుమం
త్రుండు నిజాగతిం దెలిపి తోడ్కొనిపోఁ జని యూర్మిళాసహో
యుండు విదేహరాజసుతయున్ వనికిం దనవెంటఁ బైనమై
యుండుట విన్నవింప విపినోన్ముఖుఁ డయ్యె నతండు నయ్యెడన్. 53

క. చింతిలి సుమంత్రుఁ డాజగ, జాతం గైకేయిఁ జూచి సడలందగదే
యింతట నభిషేకనిదా, ఘాంతావగ్రహము నీదురాగ్రహ మింతీ. 54

— * సుమంత్రుఁడు కైకను నిందించుట. * —

చ. మును పొకనాఁడు తేఁడు తనప్రోలఁ బిపీలిక లాడుముచ్చటల్
విని నగ, నవ్వుఁ గారణము వేఁడ నతం డది చెప్పినప్పుడే
తనువు దొఱంగుఁ బ్రాణ మనఁ దన్సతికిన్ మతినొప్పకొన్నదు
ర్జననికిఁ బుట్టినట్టియతిసాహసురాలవు గావె నావుడున్. 55

క. అసమంజు వెడలనడిచిన, వసుధేశ్వరుఁ డేజనాపవాదముఁ జెందెన్
దెస లెఱిఁగిన వరములకా, మసగసలని కైక నోరుమూయించెఁ బతిన్. 56

క. సరయూపాతితపౌరో, త్కరుఁ డాయసమంజురీతి దాశరథి యిఁకన్
బురివెడలుట కెంతటి ము,ష్కర వని సిద్ధార్థకుండు కైకం బలికెన్. 57

చ. వనికి గురూక్తిఁ దోఁచుపరివారపుబొంద పయి న్నిరీహుఁడై
తనపినతల్లియానతిని దాల్చెఁ గటిస్థలి రాఘవుం డధి
స్తనతట నానటజ్జనకజానయనాంబుఝరాభిషేకసం
జనితదుకూలతాగుణవిశాలము వల్కలచేల మత్తఱిన్. 58

క. వల్కలధృతి నజగవహ్నాతి, శుల్కాత్తకళత్రుఁ డతఁడు సుషమవహింపన్
నూల్కొనె జనముఖబిసకిం, జల్కతతిన్ వికృతి నిఖిలజగదద్భుతమై. 59

మ. అనఘుల్ గన్గొననోఁచు రాఘవునియాథాత్మ్యంబు భావించులి
ల నధోవల్కలదర్శనాసహనిమీలన్నేత్రుఁడై మున్ను గ
ట్టినహారంబట్టు సడల్ప నేమికొద పుట్టెన్ గోటికందర్పమో
హనునెమ్మేని కటంచు వాక్పతిసుతుం డార్తిన్ మరల్చెన్ మతిన్. 60

క. కులగురువారితనిజవ, ల్కలధృతియై యపుడు సీత కౌసల్యపదం
మ్ములకెరఁగి వనికి సెలవిడఁ, దెలుపన్ మది నడలి యాసతీమణి పల్కెన్. 61

చ. ఖరకిరణాతపోత్కరనఖంపచజాగ్రదరణ్యమార్గసం
చరణములన్ నిమీశకులజాత నవావతరారవిందమం

దిర వగు నిన్నుఁ జూచి వనదేవత లాత్మనిమేషకల్పనా
పరిహృతి కొగ్గినాఁ డనుచుఁ బంకజగర్భునిఁ దిట్టకుందు రే. 62

వ. అని యనుర్ఝితానపాయవాత్సల్య యగుకౌసల్యకు సుశీలచారిత్ర యగుసుమి
త్రకుఁ ద్రిలోకీహితాచరణకార్మణవరోత్సేక యగుకైకకు విశకలితమనోరథుం
డగుదశరథునకు ననవరతనిష్ఠాగరిష్ఠుం డగువసిష్ఠునకుఁ బ్రయాణోచితప్రదక్షి
ణయుతప్రణామంబు లాచరించి కాంచనమయం బగునిశాంతంబు వెలువడి
నివార్యమాణానుసారిదౌవారికవితానుం డగుచు జానకీసౌమిత్రియుక్తంబుగా
నమేయగుణసముద్రుం డగు రామభద్రుండు తండ్రియానతి సుమంత్రుండు
మున్నొకని హజారంబు చాయ కాయితం బొనర్చి తెచ్చిన మరుచ్చటులజ
వనిరాఘాటఘోటకానుషంగం బగుశతాంగంబు నుత్తుంగరంగసాను శృం
గంబు నారోహించు చంచలామణిధనురుదారధారాధరంబు డంబు మెఱయ
నెక్కి యొక్కటం గ్రిక్కిఱిసి గుమురుగుము రై వెంబడించు నాగరకసము
దయంబు పదరయంబువలన నుదయంబుఁ జెందు పెందూళి మైథిలీజాని *
లేనియారాజధాని విడుచుపుడమి వదువునం దొడరి సీత యడవికై నడచు
నెడ నిది యమంగళం బనుచుఁ దత్పౌరజానయనజాల కీలితానల్ప బాష్ప
పూరంబు దూరంబు గావింప సాంతఃపురంబుగాఁ బురంబును వినిర్గమించి
యొక్కించుక తడవునకుఁ దనరథం బతీతలోచనపథం బగుటయు వగం
బొగిలి మూర్ఛిల్లి పరిజనానీత శిశిరోపచారగౌరవానీతచేతనుం డై యజ
తనూజుండు పురికి మరలి కోసలకుమారికాగారంబు చేరి వర్తింప నిటు నివా
రింప రానిమానవపరంపరల సందడుల మందమందగమనుం డై చనిచని
వికసదరవింద సందోహశోణిమాళీకలో చక్షురాలోక దూరీకృతావగాహి
దేహి మోహసంతమస యగు తమస డాసి వాసరకరుండు తనదువనరాశి
జిగమిష ననుకరింపక యపరవనరాశి గదియుపగిది నస్తమించుటయుఁ దత్త
టసీతట తరుతటాంచ లాస్తీర్ణపర్ణశయనాయతనరీతి నుల్లంబు పల్లవింపం
జేయ నెల్లవారు శయనించురాతిరి నిశీథసమయంబున నమాత్యునాలోకించి
వంచితజనప్రపంచవేగసంచారచారు వగుతేరు దోలించి వేగాసాదిత వేద
శ్రుతిగోమతినిషందికాహ్వాయనదీత్రయాలంకృతియు నిక్ష్వాకునకు మను
వితీర్ణయు నగువసుమతిం గడచి జాహ్నవీసముద్వేలకల్లోల మాలికాను

* మైథిలీజానిమైనదావేని—యని మాతృక.

వేలశీతలవిశాలమూలంబుగను నదూరమందాకినీసలిల శీకరాసారతోషితానేక శాఖాశిఖానిరంతరకులాయవిశ్రాంత బహువిధశకుంతవారంబును నభంగశృంగి బేరనగరశృంగారంబును నగుహింగుదీపాదపంబుచాయ నిరవుకొని యున్న సమయంబున. 63

— * గుహుఁడు రాముం జూడవచ్చుట. * —

మ. జనిసాహస్రతపఃఫలం బితని సాక్షాత్కార మీస్వామి కై
క నిదేశింప వనిం జరింపఁ జను టాకర్ణింప శక్యంబె కా
దని తాదాత్వికమోదఖేదగుణశీతాశీతనేత్రాంబు లా
ననము న్నింప గుహుండు రాఘవునకు న్వందారుఁడై యిట్లనున్. 64

మ. భటదుర్గోద్భటదుర్గవజ్జనపదప్రాజ్యంబు నారాజ్య మె
ప్పటికి న్నీది గదా చతుర్దశసమాపర్యంతముం దేవ రి
చ్చోటనే యుండి నను న్భవచ్చరణదాసుం బ్రోవరాదా మరు
త్తటినీసేవ జనన్యదర్శనమనస్తాపంబుఁ బాప న్కృపా. 65

శా. * నామందాధిపుఁ డాదరింపఁదగు నన్నున్ రాఘవుం డంబకు
న్నే ము న్నిచ్చినమాటపట్టు సడల న్లేస్నా! యిఁక న్వల్కలం
బేమే నొందుటగాక రాచసొగసు ల్వేట్టంగ నర్హంబె యే
లామిథ్య ల్మనువంశ్యులం దనుఁడు బల్కంగొంకె వాఁ డంతటన్. 66

సీ. హరులపగ్గము లూడ్చి యంబువు ల్గ్రోలించి సారథి దరితరుచ్ఛాయ నిలుప
మధుపర్క మిడురీతి మకరందబృందమందరగంధవహుఁడు ముందఱ మెలంగ
వనవాసభృతనిజవ్యథ జూడలేక డాఁగినరీతి నపరాద్రి నినుఁడు గ్రుంకఁ
దనతోన సాంధ్యవందన మొనర్చినమునీంద్రులగోష్ఠి నిశఁ గొంతప్రొద్దు జరగ

గీ. ధనువు చేఁబూని భిల్లుండు దవుల నుండ, లక్ష్మణుఁడు నిద్ర సౌవిదల్లత భజింప
జానకియుఁ దాను గాంగరోధోనికుంజ, పర్ణమయశయ్య రఘుపతి పవ్వళించె.

క. మఱునాఁ డరుణోదయమున, భరితజటాభారుఁ డగుచు భాగీరథి ది
వ్యరథానుగ యగు నిమ్నగ, దరి నిలిచి రఘూద్వహుండు ధరణిజ కనియెన్. 68

సీ. కంజాతవిమత శేఖరజట్టాకోటీరకా బేరవారిజాకరమరాళి
ప్రకృతి కై తవగవీభరితశివాలయక్షితిధరోధత్నురక్షీరలహరి
కపిలకోపజ్వరగ్లపితసాగరసముద్ధృతనవ్యదివ్యౌషధీమతల్లి
జాతుమజ్జనకృజ్జనాతిపాతకజాతదర్దురీసందోహదందశూకి

---

* ప్రత్యంతరము లేక సవరింపలేదు.

గీ. ఆహరిద్వారవార్ధిపర్యంతచార, జటిహితనిమిత్తవిధికృతస్ఫటికరథ్య
యగు నిది శరణ్య కృష్ణవేణ్యాదిసింధు, జలజదృగ్జాలమూర్ధన్య జహ్నుకన్య.

మ. అని మంత్రిం బురికి న్మరల్చి తరిచే నామింటిమున్నీటి జ
వ్వనిదాఁటించి గుహుంను వీడుకొని పోవన్ మత్స్యదేశంబుత్రో
వ ననేకావను లెల్లఁ జూచుచు భరద్వాజాశ్రమక్షోణికిం
జని యాతం డనుపం బ్లవోత్తరితభాస్వన్నందనావారి యై. 70

— * సుమంత్రుఁడు శూన్యరథంబుతో నయోధ్యకు వచ్చుట. * —

చ. చనిచని కాంచె దాశరథి సానుస్ఫురీతటజాతచూతచం
దనలతికాదిపాదప వితానకృతానిశఖేలనామిళ
జ్జనతతిగీతివిశ్రుతివిశంకటపంకజరాగధోరణీ
కనదరుణీకృతిద్విగుణగైరికఝాటము చిత్రకూటమున్. 71

ఉ. కాంచి వసించి దైవతశిఖామణి కోకిలకంఠకాహళీ
పంచమనాదపంచశరపాటహమాఖరి లక్ష్మణప్రయ
త్నాంచితలోచనోత్సవదళాలయచాతురిఁ జెంత సీతవ
ర్తించుకతంబున న్నిజపురీవిస్మృతి న్నటియించె నంతటన్. 72

వ. అంతట సుమంత్రుండు కాంతారవైరస్యంబున రఘువతంసంబు మరలునో యనుదురాశం జేసి యాశృంగిబేరనగరంబున గుహాసకాశంబునం గొన్ని వాసరంబు లుండి వేసరి కతిపయప్రయాణంబులఁ బరిక్షీణోత్సవప్రజాసమేతం బగు సాకేతంబు సొచ్చి దాశరథివిరహిత నిజసమాగమసంజాత శోకాతిరేక నాగరకలోక బహువిధాక్రందమందీభవన్నేమినిస్వనతరంగం బగుశతాంగంబు డిగ్గి నగరుసొచ్చి యచ్చట మహిపతికి నతియొనర్చినఁ దనవినారఘుపతిసమాగతిం దిరోభూతచేతనుం డగుచు నతండు కోసలసుతాసుమిత్రాసమాశ్వాసితుండై రాఘవుం డేగతిం బదాతి యయ్యె, సీత యేమి యనియె, సౌమిత్రి యెట్లు మెలంగె నని చిప్పిల్లు కన్నీళ్ల నడరు గద్గదిక నహుగ మగుడ నహుగులకు నెరఁగి యి ట్లనియె. 73

క. నీరథమునకుం బౌరమ, నోరథమునకున్ భవత్తనుజు లెడలీరి మి
న్నేరవ్వలిదరి వని డా, వారికులై రావిదేహావరసుత కథిపా. 74

మ. కటు వై తోఁచుదురుక్తు లేమిటికి వక్కాణింతు వైరించియం
తటి బ్రహ్మర్షి మరుద్గవీనవపయోధారాభిషేకంబు స

ల్పుటకుం జాలకయున్న కుంతలభరంబు న్నీతనూజుండు చెం
చటవిం దెచ్చిన మఱ్ఱిపాలఁ దడిపెన్ సాస్రీకృతోర్వీజుఁ డై. 75

చ. ఘనతతిఁ దోఁచుక్రొమ్మెఱుఁగుకై వడిఁ గాఱడవిం జరించు న
జ్జనకజకాళ్లగోళ్ల నొకచక్కఁదనం బిడురక్తిమంబు మె
త్తనిజిగి లత్తుకయ్యె మఱి తాఱ్కొనఁబోదు వివర్ణభావ మా
ననమున కింత యైన రఘునాథసనాథవిహారహారితన్. 76

మ వనమార్గంబున రాత్రులుం గిసలయప్రావాతంబుచే రామభ
ద్రునకుం దల్ప మమర్చి దుష్టమృగసందోహంబు రాకుండ బల్
ధను వమ్ముల్గొని కాచి యుండుట సుమిత్రాపుత్త్రుఁ డస్వప్నభా
వనకుం జొప్పడె రామసేవకుల కస్వప్నత్వ మాశ్చర్యమే! 77

క. అని సుతులయునికిఁ దన కా, యన దెలుప నృపాలుఁ డప్పు డపరాద్రికిఁ బ్రా
మిను కన్నేనగుమినుకుం, జనఁ గౌసల్యన్ సశోకశల్యం బలికెన్. 78

క. మగువా నీకిఁక వగవం, దగవా విను మిందుకు న్విధానము మున్నే
నగయాపితఘర్మవని, న్మృగయారతిఁ దమసకెలన మెలఁగుచు నచటన్. 79

చ. యతిసుతుఁ డొక్కనాఁటినిశి నంబువు ముంచుచోద న్మదేభమ
న్మతిశితశబ్దవేదిఁ దునుమ న్నను వృద్ధులు నంధులైన త
త్పితరులు వానితోనె చితి పేర్చి శిఖిం బడువారు మాగతిన్
మృతియెడఁ బుత్త్రశోకమె భరించుమటంచు శపించి రంగనా. 80

క. కలిగితినిల శూద్రావై, శ్యులవలనఁ దపస్వి నగుచు నోనృపవర సం
ధిలు బ్రహ్మహత్య యనువెత, వల దని యాదుర్గతుండు స్వర్గతుఁ డయ్యెన్. 81

— * దశరథుని మరణము. * —

క. వశమా యటుగావున దు,ర్దశమాన్పఁగ రాదు రామరామా యనుచో
దశమావస్థకుఁ దార్చెం, బ్రశమాధికు శాప మపుడు పఙ్క్తిరథేశున్. 82

సీ. అమరావతీపురం బాఁగుకోఁజూచెనా యేసశాచరకులాధీశుఁ డైనఁ
చెఱవోయెనా యేమి జేజేనగరి * నూళగేరిలోపలి దేమిటారి యైన
రాయబారము వచ్చెనా యిత్తఱి నయోధ్య కింద్రుహేజీబులం దెవ్వఁ డైన
నాజ్ఞప్తుఁ డాయెనా యఖిలావనీపరిత్రాణచాతురికిఁ బ్రధాని యైన

* "నూళగేరి" యను పదము ద్వితీయాశ్వాసము 25 పద్యములో నొకసారి వచ్చినది. నూళగేరి (రు) = నాగవాసము (అని తోఁచుచున్నది.)

గీ. హరి యనఁడు తేరు వెదకఁడు కరినిఁ గోర, డేనిమిత్తంబు వినువీటిపైన మితని
కనఁగ నరిగె నభంగురాహవవిహార, విశకలితదైత్యరథుఁడగు దశరథుండు. 83

ఉ. అత్తఱి దృగ్ఘనోదయత నశ్రుఝరంబులు గండమండలిన్
హత్తి కుచాద్రులం దొరసి నాభిసరంబులు నిండి పో నెలుం
గెత్తి నిశాంతచంద్రముఖు లేడ్చి రమర్త్యనతోదరీకరో
ద్వృత్తరకిన్నరీముఖరితాహరితానవితానమాధురిన్. 84

ఉ. సూనృతవాది రా జనెఱుసుద్దులు నిమ్మళమాయెఁ గైకసం
స్థాన మటంచుఁ దిట్లు రుదితంబులు గానకు రాఘవుండు పోఁ
గా నిపుడింత పుట్టెఁ గడగండ్లనువార్తలు మిన్నుముట్టె బి
ట్టై నగ రెల్ల గొల్లుమన నాగత మయ్యెఁ బ్రభాత మంతటన్. 85

క. భరతాగమపర్యంతము, ధరణీపాలకుని మేనుఁ దైలద్రోణిం
దొరయింపఁ దత్ప్రధానుల, నరుంధతీప్రాణబంధుఁ డాజ్ఞాపించెన్. 86

గీ. అర్హమాయెఁగృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహము తిలోత్తమోదితస్నేహమునకు
నర్హముగదా కృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహము తిలోత్తమోదితస్నేహమునకు.

— * భరతుఁ డయోధ్యకు వచ్చుట * —

వ. అంతట ననుక్తపంక్తిరథవిరామవార్తతానీతభరతు లగుటకు వసిష్ఠుచే ననుజ్ఞాతులైన దూత లతిపవనజవనయవనహయసంకోచితసరణులై తురగపతినగరి కరిగి దుస్స్వప్న దూయమానుం డైన కైకయీసూనునకు గురునిదేశంబు విన్నవింప నాతని మాతామహుండును యుధాజిత్తుండు ననుపం గతిపయదినంబుల నవశకునసంపాతసాతంక చేతస్కుం డగుచు దుర్దినంబుకరణి నస్ఫురద్దీవం బై వీరభటజనంబుగతి నసీతాసహాయఖేలనం బై నిదాఘసమయసరసిజాకరంబు వైఖరి నమూర్మిళాపాన్వితం బైనసాకేతంబు సొచ్చి, యచ్చోటు యథాపురప్రచారచారుపౌరంబు గామికి విచారంబు దోఁప భూపతియగారంబు దరిసి యరసి యం దెవ్వరిం గానక మగిడి జనని నగరి కరిగి మాత కానతుం డై తండ్రిసేమం బడుగఁ బరుషతరవావదూక యగు కైక యి ట్లనియె.

చ. అడవికిఁ దండ్రిపంపువడి యాలును దమ్ముఁడుఁ దానుఁ జెంచుకై
వడిఁ జనినాఁడు రాముఁడు భవద్గురుఁ డంతటఁ గాలధర్మముం

దడయిడలేమి గైకొనియెఁ దద్గతి నింకఁ గళంకు లేక నీ
కుడిభుజపీఠికి న్మరలు కొన్నది పంటవలంతి నావుడున్. 89

క. కేకయజోక్తి మయూరీ, కేక యహిం గలఁచువీఁకఁ గెలితపరితా
పాకృతిఁ బూన్ప వివేకా, పాకృతి ధృతిసడలి యడలి భరతుఁడు పలికెన్. 90

శా. కైకా యెంతటి పాతకంబు ఫలమో కా తల్లి వైతీ విఁకన్
నాకు న్నల్గుర కన్నదమ్ములకు నంబాత్వంబు నీయం దనం
గీకార్యం బగు నింతనుండియును దుష్కీర్తి ప్రసూభావమే
చేకో నర్హావు నీకుఁ బట్టి ననుకో సిగ్గయ్యెడి న్నామదిన్. 91

క. మాతృవ్యాజము గాంచిన, పాతకఘోరణి వటంచు భరితక్రోధుం
డై తన్ముఖమున కభిముఖు, డై తగుదృష్టి న్మరల్చి యనుజున కనియెన్. 92

గీ. మనుకులంబుఁ గాల్తు నని కంకణము గట్టు, కొన్నయట్టి చెట్ల కొఱవి యుండ
సవనభరణకేళి భువనపావనకేలి, నాశ్రయాశసంజ్ఞ యగడుగాదె. 93

శా. హాల్యన్నోచి కొమాళ్లు దున్నఁగఁ దదీయక్రాంతి యెంతో మన
శ్శల్యం బై కనిపింప లంపటపడె న్సంతానబాహుళ్యమాం
గల్యం బొందియు వేల్పుటా వనఁగ నింకం బుత్త్రశోకంబు కౌ
సల్యాదేవికి నేకపుత్త్రకుఁ దరించన్ శక్యమా యక్కటా! 94

చ. తనవిధిచే నరేంద్రుఁ డవితర్కితమంత్రగతి న్వసింప నా
తని యసువాయువు ల్విరముధారసనాద్వయిఁ గ్రోలి యున్నదీ
ఘనకుటిలస్వభావ యిది గట్టును జెట్టును బుట్ట మిట్ట యుం
డిన వని కింతె గాని తగునే జను లుండెడు రాజధానికిన్. 95

గీ. ఆత్మవృత్తి కర్హ మగుదైత్యకులము లె, న్నేని యుండఁ గేకయేశునింట
లెస్సపుట్టె నీపె లేమావిగుమినట్ట, నడుమ విసపుఁదీఁగె పొడమినట్లు. 96

క. జననీతి కెడయు మామక, జననీతిగ్మత నయంబు సౌజన్యంబుం
జననోఁచితి నిఁక మనుకుల, జననోచితకీర్తి యేల సంధిలు ననుచున్. 97

చ. అనుజునితోడఁ గైకనగ రాతఁడు వెల్వడి కోసలేంద్రనం
దనుఁ గని మ్రొక్కి పెక్కుశపథంబుల రామవనాప్తి కాత్మఁ దా
ననుమతి చెందమిం దెలిపి యంత గురూదితసూత్రపద్ధతిన్
జనకున కాహితాగ్న్యుచితసంస్క్రియల న్నెఱవేర్చె నన్నిటన్. 98

క. జనకుం డిగతిఁ బితృవన, మునకుం జన భ్రాతృవనసముత్సుకుఁ డగు న
య్యనఘుఁడు జననీముఖహిత, జనములతో మరలి వచ్చె సదనంబునకున్. 99

వ. వచ్చి యంత యథావిధిసమాహిత ఔర్ధ్వదైహిక చతుర్దశదినుం డగుచు నా
ఘనుం డున్నయెడ జలజహిత కులహితాచరణ జాగరూకం బగుపౌరలోకంబు
స్వప్రధానానీకంబై మకుటభరణార్థంబు తన్నుం బ్రార్థింప నప్పార్థివతనూజుం
డి ట్లనియె. 100

శా. చాలింపుం డిది యేటిమాట యకటా సౌమిత్రి చారిత్రమే
నాలంబించుట కోపలేక భవదీయాజ్ఞాప్తిఁ గోటీరము
న్మౌళిం బూనక యుందునే యొదవి యున్నం బర్ణశాలావకా
శాలంభం బిఁక దండకావిపినసాలాంతర్విశాలావనిన్. 101

చ. అని వనయాత్రఁ దెల్పె నతఁ డంతిపురంబున కేగి యచ్చటన్
జననయనాసుఖప్రరత సత్పథపాంసుల తావహత్వముం
దనకుటిలత్వముం దలఁచిన న్నుడిగాలిని బోలు మందరం
గని యనుజుండు చంపఁ జనఁగా విడిపించినరామతల్లికిన్. 102

వ. ఇట్లు తెలిపి యద్దేవి మొదలైన జననీజనంబు వెంబడింప నగరంబు వెల్వడి
యనల్పశిల్పికల్పితసమీకృతసమీచీన కాననపథంబు వట్టి ఘోట్టాణవారణ
ఘటావీరభటశతాంగసంఘసంఘాతభూతలోదితపరాగయోగపంకిలనభోవిటం
కరింఖ ద్ధురీపరీవాహుండును సుమంత్రమంత్రిమణి ఫణితగుణనివహాగుహ
సహాయతానిస్తరిత భాగీరథీపురస్సరసరిద్వ్రాతుండును నై ముందట భర
ద్వాజు నాశ్రమద్వారంబునందుఁ బరివారంబు డించి యాతనిం గతిపయ
సమన్వితుం డగుచుఁ బొడగాంచి యావిరించిప్రభావుం డమేయనిజయోగ
మాయాబలానీయమాన సంతానకామధేనువై మానికచకోరలోచనా సమా
చారితోదాత్త తత్తజ్జనోచిత నిమజ్జనానులేపనాభరణభోజనాది బహువిధోప
చార గౌరవతృణీకృతశచీసహచరత్రిదివపదనైపథ్యం బైన యాతిథ్యంబు
సలుపం బొలు పెసంగు సేనతో నాఁ డచట నుండి మఱునాఁడు తన్మౌని
యనుప ననుపమచిరత్న రత్నవిచిత్రకూటం బగు చిత్రకూటంబు డగ్గఱి యగ్గిరి
యుపత్యకావకాశంబునందు సేనానివేశంబునుంచి చెంచుతేఁడును దానును

జానకీజాని నన్వేషించి యంచిత హవిర్గంధగంధవహకిశోరహేలామధూమ
దూరతో విభావ్యమానంబును నచలితహరిణగణతిరోహితశరీర వనదేవతా
వితాన శీలితోపహారప్రసూనంబును నిశీధినీచరపిశాచవాటీ సముచ్చాటన
ప్రవీణ మంత్రాయమాణ రామానుజధనుర్జ్ఞనదనిశమనసముచితసమీప
ఘటితదళకుటీరజటికుటుంబ పరిచయకరంబితమహీభాగంబును, ననేకశాఖి
శాఖావలంబమాన వల్కలాజినప్రతానంబును, నంబరపురాయాత దివిజ
శాతోదరీకరకిసలయానీతపారిజాత సౌరనదవారిజాత కీలితవితానసీతావిహ
రణాగార తరుతలప్రచురవిచికిలలతాజాయమానకాయమానంబును, నధ్యు
టజచత్వరాలక్షితసాలమూల హిమకరోపలవితర్దికానిహితసితకృపాణ
తూణీర వారవాణ బాణాసనవతంసంబును, నతిథికులసపర్యాపర్యుత్సుక సు
మిత్రాపుత్ర నిత్యాహితామందకందమూలఫలకోశమందిరాయితైకదేశంబు
ను, నవిరహిత ధరణితనయాచరణవిన్యాసధన్యతా పరిహసితసాకేతరామణీ
యకంబును నగురామాశ్రమంబు నొంది కైకయీనందనుండు కందళిత
మానసానందుండై యంతట. 103

సీ. మినుమినుక్కను సీతమేనికాంతిఁ గడానివలువతళ్కులయు వల్కలమువాని
ఘనసారతిలకవైఖరి ఫాలతలమునం దీక్షింపఁ దగుహోమరక్షవాని
జలసేకజనితపాటలిమఁ గాంచనకిరీటతగాంచు జాటజూటంబువాని
మహిమండలి వహించురహినాదిభోగిభోగముల మించుభుజాయుగంబువాని
గీ. తమ్ములనదమ్ములనెడునేత్రములవాని, నునుమొయిలుచాయలుడివోనితనువువాని
నకృతసుకృతావిధేయతనమరువాని, రాము శ్రీరాము శాంత్యభిరాముఁ గాంచె.

చ. కని యారామసమీపసీమ లతయై కన్పించు క్రొమ్మించుఁ బో
ణి నరణ్యాని కయోధ్యకెక్క జిగిచే నిర్మించు రాజీవపా
ణి నిమిక్షోణికళత్రు వంగడపుమున్నీటన్ సముద్భూతిఁ గాం
చినదై వాత్మకరేఖ భూమితనయన్ సేవించె సాధ్వీమణిన్. 105

ఉ. ఏన్నృపుఁ డాసుమిత్ర కుదయించియుఁ దా నితరానవాప్యరా
మానుజచర్యఁగాంచు నిశలం దపనిద్రతఁ జెందెనేని యె
వ్వాని కనుంగవం జెనయు వారిజబృందము లందు రాగుణ
శ్రీనిధి నూర్మిళేశు నిజదృక్పథముం దొరయించె నంతటన్. 106

చ. మరుగతి మాడువేసవినిమ్రగ్గి తలంకెడు జింక పంకజా
కర మెదుటం గనుం గొనినకై వడి రాఘవుఁ గాంచి తత్పదాం

బురుహామదాళి యై జనకుపోకడ నేడ్వొదవ న్వచించుచు
స్మరతుఁడు మూర్ఛముంచె రఘునాయకు లక్ష్మణు జానకీసతిన్. 107

క. ఆలో నంతఃపురజన, జాలోదితరోదనార్తి చదలంట నిడన్
వేలాతిగశోకార్ణవ, కోలాహల మావసిష్ఠకుంభజుఁ డణఁచెన్. 108

గీ. తెలివి ఘటియిల్ల నంతటఁ గులగురూక్తి, సరణి రఘువీరుఁ డామరసైంధవాప
కృతనివాపాది సముచితకృత్యసముద, యుండగుచునుండెసుఖగోష్ఠి నుటజవాటి.

మ. మనువంశంబునకున్ యశంబునకు ధర్మశ్రీకిఁ బ్రాకృణ్యవ
ర్తన కాచారబహుశ్రుతాదుల కనర్హం బెద్ది యాజాడ కొ
ప్పని తాత్పర్యము నిస్తరించు భరతోపజ్ఞంబు విజ్ఞాపనం
బు నిజారణ్యనివర్తనంబుఁ దెలుపన్ భూపుత్రిజేఁ డత్తఱిన్. 110

మ. సకృదుద్యోతచిరేతరాంశునిభరాజ్యశ్రీమదావేశి చి
హ్నా కిరీటంబు భరింపలే నమృతసౌఖ్యం బబ్బ నీరత్నపా
దుకల న్నాపయి నుంచు మంచు పదపాథోజంబుల న్వేఁడుపో
లిక నమ్రం బగు మాళితోడి భరతున్ లేనవ్వుతోఁ జూచుచున్. 111

చ. మనము గురూక్తి సత్యగరిమం దొరయింపమి రాజధర్మమే
యని యఖిలావని న్నిజపదావనియం దిడుకోర్కి దార్కొనం
బనిచిన మాండవీపతి సమస్తబలాన్వితుఁడై యయోధ్యకుం
జని యచట న్వసింప కనుజన్ముఁడుఁ దాను జటాధురీణులై. 112

క. ఎందాఁక రామువనగతి, యందాఁక వసింతు నిచట ననుపూనికతో
నందిగ్రామావసథము,నం దిగ్రామాభినంద్యనయుఁ డతఁ డుండెన్. 113

క. దాశరథిజటాధరభయ, దాశరథిక్రూతి ఘటింప నంతట మర్యా
దాశరథియు భృతచాపము, పాశరథియు నైన యనుజుఁ డతివయుఁ దానున్.

ఉ. లేటికులంబు నోటఁ గబళించిన దర్భ త్యజించి సోగకన్
దేటల కల్వచాలు వనినిండ నిజాకృతిఁ గొంకులేని స
య్యాటముతోఁ గనుంగొనెను నత్రిమునీశ్వరు నాశ్రమమమా
వాటికి నేగి యాజటిలవర్యుసపర్య భజించె నయ్యెడన్. 115

గీ. అత్రికనకగాత్రి యవనిపుత్రికినంగ, రాగ మొసఁగె సానురాగసరణి
దాన నొకటఁ బూనె జానకి మేనును, మించుమించు నాక్రమించు ఠీవి. 11

చ. వననిధిమేఖలావలయవారిజనీరజనీభవన్నరా
దనభటతండఖండనవితండకతండనురక్తుఁడై ఘనా
ఘనవలయంబుఁ దూఱెను వికర్తను కైవడిఁ జొచ్చె దండకా
వనిఁ జమరీకిరీభహరివాహరిపుప్రాత్కరగండకావనిన్. 117

ఉ. చంద్రధరప్రభావ శతచంద్రధరోపమరూప శ్రీహరి
శ్చంద్రమహామహీంద్రనిభసత్యవచోరచనాధురంధరా
చంద్రమతీసమానగుణసౌరభవచ్చినకృష్ణమాజిమా
చంద్రముఖీమనోరమణ సాదరణశ్రుతబాణభాషణా. 118

క. కిన్నరనిధినాయకనిభ, కిన్నరకంఠీనవీనకేళిన్యధిపా
పన్నాశాగరధరణీ, భృన్నుతకీర్తిప్రతాప మృదుసల్లాపా. 119

కవిరాజవిరాజితము. భరతభగీరథనైషధనాహుషపఙ్క్తిరథాత్మజరంతియుధి
ష్ఠిరయువనాశ్వతనూభవభార్గవ చిత్రపవిత్రచరిత్ర నిధీ
వరకవిరాజవిరాజితమందిరవందిరసాలవసంతనిరం
తరనిరవద్యయశోజితశారదనారదపారదహారధరా. 120

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిర్వేంగళార్యకలశరత్నాకర సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతంబైన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

చంపూరామాయణము.

పంచమాశ్వాసము.

— ఆరణ్యకాండము. —

క. శ్రీవేంకటపెరుమాళ్వసు, ధావరసంసేవితాంఘ్రితామరసలస
త్కావేరీ వల్లభపా, రావారగభీర కసవరాజవజీరా. 1

శా. కాకుత్స్థాగ్రణి దండకావిపినభాగ వ్యోమసీమాఘనుం
డై కోదండము దోఃపఁ గాండనిచయం బాచాంతరక్షోదవా
నీకం బై మెఱయన్ మెఱుంగు కరణి న్దేవేరి వెన్వెంటఁ దాఁ
గేకింబోలి త్రిలోకి రంజిల మెలంగె న్నీలశైలచ్ఛవిన్. 2

మ. వనశుండాలకపోలకార్షవిగళత్స్వగ్జాలసాలాతినూ
తననిర్యాసము తావిమాటు హుతగంధంబుల్ నదంబుల్ తపో
ధనపుణ్యాశ్రమభూములం దెలుపఁ దత్తన్మౌనిపూజాహృతా
యనజాతి న్మనువంశు లాయడవి నుద్యానంబుగా నెన్నుచోన్. 3

క. శాతాయస్త్రిశిఖశిఖా, ప్రోతశవవ్రాతుఁ డై తిరుగువాఁ డచిర
జ్యోతిర్లతాశతావహ, సీతావనితావలోకచిత్రాకృతి యై. 4

గీ. యాతుధానుఁ డొకఁడు విరాధాభిధానుఁ
డలరుసరి మాంసమతిఁ గాక మపహరించు
కరణి ధరణిజఁ గొని యభ్రసరణి నిలిచి
రాకొమలఁ జూచి తలయూఁచి కేకవైచి. 5

మ. కట్టినవల్కలంబు జడగట్టిన కైశికముం గరంబులం
బట్టిన విండ్లుఁ జూడఁ గనుపట్టిన దచ్చెరు వెవ్వరో కదా
పెట్టెఁడుసొమ్ముచే సొగసు వెట్టెడు నిట్టి మిటారికత్తెతో
నట్టడవిం జరించెదరు నాయపదానము లాలకింపరో. 6

క. కాచితి మి మ్మిపు డీచెలి, నాచే నొప్పించి చనుఁ డన న్రాముఁడు దో
షాచరు చనుమొన నొకనా, రాచము నాటింప సృక్కి రక్కసుఁ డలుకన్. 7

సీ. సీత నుర్వికి డించి చేకొద్ది వైచుశూల మమర్త్యహృదయశూలంబుతోడ
నడుమ గేడించి మార్గావరోధాపరాధము సైఁప నిందు భాస్కరుల సాను
వునఁ దాల్చువింధ్యమ ట్లనుజుతోడను నెత్తికొని మింటి కరుగు దైత్యుని భుజంబు
లిరువురు ఖండింప ధరపైనొఱఁగి మేనుఁ దొఱఁగి వాఁ డమరుఁడై తొలుతరంభ
గీ. బలిమిఁ బైకొనుటను నైలబిలుని కీనుక, గనిన యెడ లిది గర్హ్యార్హమనుచు వేఁడఁ
దత్తనువు మున్ను నెత్తుటఁ దడిసిపదన, యినధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె నినకులుండు.

క. శరభంగయతికి నతఁడా, శరభంగజకీర్తి రాక చాటుచు గంగా
శరభంగసంగరాశన, శరభంగజనితదక్షిసఫలత సలిపెన్. 9

గీ. ఇంద్రుఁ జూచియుఁ దను మాన వేంద్రుఁ జూచు
దనుకననటుండి జటిలుండు ననలశిఖకు
సమిధ యై మింటి కరుగ నైక్ష్వాకుమణి సు
తీక్ష్ణు నాతిథ్య మెనసి యాదిక్కు వాసి. 10

చ. అరిగి కనెం గుఱంగట జలాశయసింధుమరందకందళీ
కరణధురీణపాణిమయకంజితదంతికభీతభీతసం
చరణవిధాయతోయధరసంశయదాయక హోమధూమ దం
తురితపురోవనిన్ ఘటతనూజతపోవని లోకపావనిన్. 11

— * రాముఁ డగస్త్యాశ్రమముం జేరుట. * —

వ. కనుంగొని యనుంగుటోయూరి యగుమహీకుమారి కి ట్లనియె. 12

సీ. సెలయేటివడి నగస్థలినుండి పడి వాసవాభాసుగతి దెల్పు నజగరములు
నజగరములనోళ్ల కబ్బి వెల్వడలేక వాతాపిదశ చూపు వనగజములు
వనగజాహతులఁ గైవ్రాలి వింధ్యనగంబుభాతిఁ జొప్పడు సల్లకీతరువులుఁ
దరువుల శాఖాగ్రసరణిఁ జూపట్టి వార్ధి తెఱంగనుకరించు తేనెపెఱలు
గీ. నహుషబుభుషివి ద్విషన్మేరుమహీధరప్రదీప వనరాజదుర్మదాటోపహరణ
పటుతరఘటీతనూభవ ప్రాక్చరిత్ర, మెదురుకొలిపెడు మదికి నిం దిగురుఁబోఁడి.

మ. జలరాశి న్వెలకేలఁ గుంభభవుఁ డాస్వాదించుచో నీఁగలుం
బలెఁ బైమూఁగు మొయిళ్ల డాపలిచెయి న్వారింపఁ గంపించి శం
ఖలకుం బాసి నిలింపమార్గము భజింపన్లేక యామబ్బు లిం
డు లులాయాకృతిఁ బూని పల్వలముల న్వర్తిల్లెడుం గంటివే. 14

గీ. అని యగస్త్యనాశ్రమాభిరామతకు విస్మితమనస్కుఁ డగుచుఁ జేరఁబోవు
నెడఁ దదీయశిష్యు లెదురుగా వచ్చి తో,డ్కొనుచుఁ జనఁగ నరిగి మనుకులుండు.

సీ. నహుషనామ భుజంగవిహ్వృతిఁదప్పించె మిన్నీటి కీతనిదిగా విప్రవరత
యంభోధి నొకగ్రుక్క నాపోశనముగొన్న పీఁడు పూనినదిగా బాడబాఖ్య
కేలనంటి నగంబు నేలమట్ట మొనర్చె నీమేటిదిగదా యతీంద్రచర్య
యసురప్రాణంబున కెసరువెట్టినకుక్షి గలుగు వీనిదిగదా కలశజన్మ

గీ. మనఁ దనరు లోకవంద్యు నిరాశుఁడయ్యు, దక్షిణాశభజించు చిత్రప్రచారు
బ్రహ్మతేజోమయు నిజప్రభావగాత్రు, గౌతమాత్రిపులస్త్యు నగస్త్యుఁగాంచె.16

క. నామము గోత్రము నొడివి ప్ర,ణామము గావింప మానినాయకుఁ డాశీ
స్తోమముతో నొదవె ముని, క్షేమము లిఁక నని సపర్య సేయుచు నంతన్.17.

మ. మురజిచ్చాపముఁ దమ్మిచూలివిశిఖంబున్ వజ్రితూణీరముం
గరవాలంబు నొసంగి యానియమిలేఖస్వామి తన్ బంప నేఁ
గి రఘూత్తంసుఁ డొనర్చెఁ బంచవటి చక్కిం డెంకి గోదావరీ
సరసీజాతమరందమందరమగుత్సంప్రీత చేతస్కుఁ డై. 18

మ. పులుఁ గొక్కండెదుటం జటాధరనిరంభోవార్ధియై వజ్రియా
వలిఁ దం జేరెడు గట్టురాకొమరు రేవం దోఁచి మీ తండ్రికిం
జెలినై యుందు జటాయువందురు నను జేకొఁ దగు న్నాయెడం
బలలాదభ్రమ మేలరామ! యని సంభాషించి పో నంతటన్. 19

క. పంచవటిన్ సౌమిత్రిఘ, టించిన కారాకునగరి కెక్కి లయోధ్యన్
మించ స్సంతోషించి వ,సించె రఘుపుంగవుండు సీతాన్వితుఁ డై. 20

— * శ్రీరాముఁడు పంచవటిని వసించుట. * —

శా. అంతం దోఁచె నితాంతకంతువిజయోదంతంబు సిందూరితా
నంతాశాలివిపాకశీలితపిశంగాకార కేదారసీ
మంతం బాదినయావనోదయ మిళన్మాంద్యాంశుమంతంబు హే
మంతం బధ్వచరోద్ధవాదినటరుంపానాట్యపర్యంతమై. 21

క. శరదాతపతప్తనభః, క్షరదమితనిదాఘబిందుసంఘము లతుల
స్మరమదకుంజరసరసీ, కరనికరము లొలసెఁ దుహినకణవిసరంబుల్. 22

సీ. జాడ్యాకరం బయ్యెఁ జంద్రోపలవితర్ది శరపాత మయ్యెఁ గాసారవిహృతి
యప్రదృశ్యం బయ్యె హల్లకోత్పలవాటి విపదావహం బయ్యె నుపవనంబు

చర్మాంగళితమయ్యెఁ జందనాలేపనం బతిశైత్య మయ్యెఁ జంద్రాతపంబు
గగనమయ్యె గృహాగ్రగతచంద్రశాలిక యసుకరం బయ్యె లాజానిలంబు

గీ. విరచితామోద మైత్రిఁ జె విరులశయ్య, భారము ఘటించెఁ బూనంగ హారవల్లి
కంటకోత్సేధ మొనరించెఁ గప్పురంబు, నిరవధికభోగపరులైన దొరల కపుడు. 23

మ. బురుసీసుల్ సకళాతియాంతరగృహాభోగాసికల్ దోమబ
త్తెరమంచంబుల ధూమధూసరహసంతీయంత్రముల్ కుంకుమా
గురుసారంగమదానులేపనములుం గోష్ణాంబుజాతేక్షణా
గురువక్షోజభరోపగూహములు భోగుల్గాంచి రాసీతునన్. 24

క. నెఱసునటి విశ్రమింపం, దఱియై నెఱిమించు మంచుతాఁకుల జిగివా
తెఱ పిల్లగ్రోవిఁబూనం, గొఱమాలె న్వేలమిటారికూఁతురి తెగకున్. 25

ఉ. అట్టియెడం గడంగి జగమంతయు నాఁగెడు మంచుదాడి కి
ట్టట్టు చనంగ లేక శరణంచుఁ దము న్భజియించు వెట్టకుం
దట్టుపునుంగు వాసనలతావగు లేజవరాండ్ర చొక్కపుం
గట్టిమెఱుంగుచన్గవలు గట్టె నిజోపరి పట్టబంధముల్. 26

గీ. అనతిచకితదివాంధంబు లైనయెండ, లనతిముదితమరాళంబు లైనకొలఁకు
లనతిసుఖితచకోరికలైనచంద్రి, కలుఁబ్రియము లౌనెజనులకుఁ గంటుగాక. 27

సీ. హృత్పద్మ మాతంక మెనయనీయక మాటుకరణిఁ గరస్వస్తికంబు దోఁపఁ
జలివో జపించు నోజ వణంకునఁ దొలంకు రదనఘట్టనమునఁ బెదవులదరఁ
గృపవుట్టి విధి యొసంగిన కంబళమనంగ నంగంబు రోమాంచ మాదరింప
దార్గత్యమయనృపధ్వజపతాకికరీతిఁ గటిఁ బటచ్చరవేష్టి గానిపింపఁ

గీ. దిరుగుభిక్షాశనులమీఁద దృష్టియిడని
యదయురాలగు కలిమితొయ్యలిగృహంబు
లలజడికిఁ దార్చుకై వడిఁ బులుముకొనియె
వనజపిసరంబు హేమంత వాసరంబు. 28

క. ఎన్నులతుద హిమకణము, ల్చెన్నుగఁదట్టొరగి రాజిలె న్రాజనముల్
సన్నిహితలవనచింతా, సన్నతిఁ గన్నీరునించు చాడము దోఁపన్. 29

క. తాలిమివదలి విరాళిన్, జాలిం బడి వెఱచు నళికచామణు లవ్వోఁ
జాల రతివ్యసనాంబుధి, వేలయు రజనీవిరామవేలయుఁ దెలియన్. 30

— * శ్రీరామునికడకు శూర్పణఖ వచ్చుట. * —

మ. దిశ లాకాశము ముంచుమించుల మృగీదృష్టి స్తనాశ్లిష్టులన్
దశమావస్థలఁ బెట్టునట్టి తతి సీతాసేవ్యుఁ డౌ నేతకున్
దశకంఠాసురు చెల్లె లాసపడెఁ బద్మాదేవి కేల్ దమ్మికిం
బిశితంపున్నవి నేఁగు డేఁగచెలి తబ్బిబ్బైన చందంబునన్. 31

క. ఆసపడి చుప్పనాతిపి,సాసి తనుం డాసి హృదయజాతానీతా
యాసముఁ దెలిపిన విని పరి,హాసము దొలఁకంగ నాతఁ డాసతిఁ బలికెన్. 32

చ. ఒఱపరి వాఁడు నీ వయిన; నొక్కతె కోర్వమి నన్నొకప్పుడే
మఱక భజించు నీతరుణి; మంటికి వింటికి భంగురంపు లే
త్తెఱ ఘటియింపఁ జాలిన యతిప్రమదావహ, దీనిమాయకు
న్వెఱతుము గాక లేక కనువిందగు నిం దగులంగఁ జెల్లదే. 33

చ. మగువరో వీఁడె లక్ష్మణుఁడు మన్మథమన్మథుఁ డీశుభాంగుఁ డే
తగులును లేక యీయడవి దండ్లానరింపఁగ వచ్చినాఁడు, నీ
జిగిబిగిఁ జూచెనేని తమిఁ జిత్తము హత్తకపోదు వానికిం
బగలును రాత్రియు న్నిదురపట్టదు కంటికి విప్రయుక్తతన్. 34

క. కాన నతం డీమేనుం, గౌనుం జిగితొడలు నడలు కన్నులుఁ జన్నుల్
వేనోళ్లఁ బొగడఁ జనుమన, నానీలిపిసాళి మోహనాకృతి యగుచున్. 35

మ. చరణాబ్జంబుల గిల్కుమట్టెలరొద ల్పంధిల్లఁ బాలిండ్లపై
నెరజాఱున్నుపైఁట నీటిడఁ గటాక్షాలోకనాళీక దం
తురితోపాంతధరిత్రి యై కవసి యెంతో మైత్రి సౌమిత్రితో
సరసాలాపము చూప నాతఁ డను హాస్యప్రక్రియాశీలుఁడై. 36

ఉ. దాసుఁడ నేను రాముని కతండు మదీశ్వరుఁ డామహాత్ము పొం
దే సవరించి లోకులకు దేవులసానివి గాక నీ విఁకన్
దాసివి గాఁ దలంచు టుచితంబె విదేహతనూజ కిప్పు డా
భూసుతపుణ్య మేమి నినుఁ బోలునె రూపవిలాససంపదన్. 37

ఉ. కొమ్మరొ దండు తాణెమునకు న్వెనుకోఁ దగుదానవీవు నీ
యెమ్మెకు రాముఁ డాసపడు నింతయ కాక నిరాకరింపఁ బోఁ
డిమ్మగు దుష్టసత్త్వముల కివ్వని యయ్యవనీజ యిచ్చటం
ద్రిమ్మరనోప దన్నిటను నీ కతఁడే పతి చుమ్ము పొమ్మనన్. 38

మ. మరుజాలిం గుఱి దప్పి శూర్పణఖ పల్లా ఱట్లు నిర్లజ్జయై
గఱిక న్నీటగు నేటియిద్దరులకుం గాంక్షించు నాఁబెయ్యపై
ఖరి నీ యిద్ధఱసుద్దులన్ బ్రమసి రాకాపోక గావించె వే
సరి సీతాహృతి కొగ్గ నగ్రజునికన్నన్ గృహీతాసి యై. 39

మ. వనివా రీచెలి జాలిముక్కు గలుగ న్వర్తించి తౌరా యన
న్మనువంశాగ్రణికూర్మితమ్ముఁ డురుకామక్రోధసంకల్పశూ
ర్పణఖాశ్వాససమీరధోరణులకున్ బల్మాట వాటింప న
య్యనిమేషాంతకురాలు కాలజలదోగ్రారావదాక్రంద యై. 40

ఉ. రక్కసిజోదు లంద ఱేఁక రాఘవుఁడొక విహస్తు లౌదు రీ
ముక్కిఁడిజంతకుం దగిన మొండివిటుండు నిశాటజాతియం
దొక్కఁడు లేక తక్కఁ డని యూహపరుల్ నగఁ జేటగోటిబ
ల్మోక్కలపుంబిసాళి ఖరుముందటికిం జని నిల్చె నిల్చినన్. 41

ఉ. విగ్రత నీకుఁ దెచ్చినవివేకపరాఙ్ముఖుఁ డెవ్వఁడో యతం
డుగ్రతదీయసాయకతమద్భవులం దొకఁ డైన నేమి? య
వ్యగ్రత గెల్తు నె మ్మని నిజావరజోదితరామలక్ష్మణో
దగ్రత కాగ్రహించి ఖరుఁ డాహవసన్నహనార్ద్రవేషుఁ డై. 42

చ. వెలువడి త్రోవకు న్బగిని వేగరి గాఁ బదునాల్గువేలజో
దులు పదునాల్గుచేరువలతో మునుకో నని కేఁగుదేఁ ద
త్కలకల మాలకించి సతిఁ గావ సహోదరుఁ బంచి సింగిణీ
విలు గుణయుక్తి మ్రోవ రఘువీరుఁ డెదుర్కొనె యాతుధానులన్. 43

వ. ఇ ట్లెదుర్కొని జనోదర్కగోచరేతరామోఘశరలాఘవుం డగు రాఘవుండు
మండలీకృతసముద్దండకోదండపిండితప్రచండకాండపారంపరి నిలింపులకు సొం
పు సంపాదింప, నావిలం బగు రక్షోబలంబు తత్క్షణంబ హైమనదినంబు నై
వడి ననవాప్తపుండరీకం బై రాశిచక్రంబువై ఖరి నవిభిన్నకేతుపాతం బై, యం
బుజేక్షణావక్షోరుహంబులీల నాలక్ష్యమాణ పత్రభంగం బై, ధారాధరసమ
యతరంగత్తరంగిణి తెఱంగునఁ బరివహదవేలకీలాలజాలం బై, యనార్యగోష్ఠి
పోలిక ననేకప్రకారహతకవచస్ఫురణం బై, శారదావసరవాసరంబుసరణి విశ
కలితాపఘనసంకులం బై, చాంద్రమసబాల్యచరితంబురీతి సంభృతగురూత్త

మాంగనాశం బై, పాండవబలంబు రేఖ ధర్మరాజాధీనదేహం బై, పరశురా మాపదానంబుభాతిఁ బాతితసరోషకుంభినీధవకులం బై, పౌలస్త్యనగరంబులా గునఁ బలాశనప్రతిష్ఠాసమంచితశివాలయం బై, యంబురుహబంధుబింబంబు డంబున ననంతాభిపతదురుతరకరసహస్రం బై, దినావసానంబుచందంబున వియోగభాజనరథాంగయుగళతాంగసంఘం బై, హరయదుప్రవరసమరంబు వీఁక నప్రాణితత్రిశీర్షం బై, నిర్మలాంతరంగశీలంబుపగిది నిర్ధూతదూషణం బై, యద్వైతతత్త్వంబుఠీవి నాత్మావశేషం బై, నశింప రోషించి దోషాచర సమాజశేఖరుం డగు ఖరుం డడరినప్పుడు విపశ్చిజ్జనంబునకు నైన నిశ్చయింపం గూడని జయాపజయఖేలనంబు దోఁపఁ జూపఱ కననుసంధీయమానంబు లగు విశిఖసంధానమోక్షణంబుల నంతరిక్షచరనిరీక్షణాద్భుతవితరణవిచక్షణం బగు రణం బిరువురకుం బ్రవర్తిల్లు నెడ మార్తాండకులతిలకుచాపంబు నయ్యసుర లోపంబు గావింపఁ గోపయావకితముఖసరోజుం డై దశరథతనూజుండు కుంభ సంభవుఁ డొసంగిన శరాసనంబు మోపెట్టి బెట్టిదంపు బాణంబు దండకావన తపోధనతనుత్రాణనిర్మాణపారీణంబుగాఁ బ్రయోగించె నంతట. 44

క. ఆఖరునిశిరము రవికుల, శేఖరునిశరంబు దునుమ జితలేఖనదీ
మాఖరి యగు జటిలాళీ, రైఖరిఁ గొనె ముందె మంథర రఘుస్వామిన్. 45

మ. మునుము న్మంథర కైక యు న్వరయుగంబున్ సూనృతాపాయభీ
తనృపాలోక్తియు జానకీరమణకాంతారప్రచారం బనం
జను పెల్లన్ దశకంఠహీనతకు నోఁచంజాలుతై త్రిలోక్యభా
గ్యనికాయంబు రహింప నావని మునుల్ సానందు లై రందఱున్. 46

మ. ఖరనక్తంచరుఁ గీటణంచి యుటజాగ్రక్షోణి వి ల్లెక్కు డిం
చి రజోధూసరజాటజూటరుచిరశ్రీ మించు నైక్ష్వాకుశే
ఖరువక్షోజభరానురూపతదురఃకాఠిన్య యై కౌఁగిలిం
చి రణశ్రాంతి హరించె సీత యధికస్నేహాదరాన్విత యై. 47

క. సౌమిత్రియు రాముజయ, క్షేమం దా రెండువేలజిహ్వలుగలవాఁ
డై మెచ్చె మువ్వురున్ సుఖు, లై మునుపటికరణి నుండి రాసమయమునన్.

మ. అజహన్మత్సరవృత్తి చిత్తమెగపోయం జేటబల్గోటిజం
జ తనస్థానమురీతి లంక నజనస్థానంబు గావింపఁ బా

కజితుం గీలి జముం బలాదు వరుణుఁ గాడ్పుఁ ధనేశుఁ భవు
న్భుజకండూతిఁ దృణీకరించుదశకంఠుం జేరి యానమ్రుఁడై. 49

చ. వినుము జగత్త్రయీభయదవిక్రమ నే నటు మున్ను దండకా
వనికి వినోదకేళిఁ జని వర్తిలుచో భవదీయధాటి కో
ర్వ్యని మునివృత్తిఁ జెందినజయంతవసంతులొ పుష్పవంతులో
యనఁదగు శౌర్యవంతులు మదక్షులపాల్పడి రిద్ద ఱుత్తటిన్. 50

చ. చరగతిఁ జిత్రపుత్రికకుఁ జాలెడు నెన్నడ దోఁపఁ దావి పె
క్కరిది గదా కడానిలత కన్నతిఁ జిక్కెడు మేనితళ్కు, తొ
ల్కరికరమించు మించు లిడఁ గంతునొయారపుఁ జికటూరివై
ఖరి నొకహాంతకారి మెలఁగన్ గనుఁగొంటిఁ దదంతికంబునన్. 51

సీ. అదిపూనువేణిసోయగముఁ జెందరు గదా పన్నగీమణు లెంద ఱున్న నేమి
యదివహించు నెలుంగు హావణింప లేదు గా! కిన్నరీతతి దాపుకొన్న నేమి
యదచెందుపొక్కిలిహారువు చేకోదు గా యప్సరోనికర మెంతైన నేమి
యదిగాంచుపిఱుఁదుసంపదకు నోఁచరు గదా యుర్విబోటులు పెక్కురున్న నేమి

గీ. యది గదా యింతి యటువంటియలరువింటి
దంటమదహస్తి నెద హత్తి యుంటి వేని
గంటి వన వచ్చు వెలిదమ్మికంటివలఁతి
కలికిగావించుకలిమి రాక్షసకులేంద్ర! 52

ఉ. రాముఁడు లక్ష్మణుం డనెడురాచకొమాళ్లఁట వారు వారిలో
రాముఁడు పెద్దవాఁ డఁట! యరాళకచామణి సీత పేరియ
క్కోమలి యమ్మహామహునకున్ జవరా లఁట దానిమేనితీ
రామరవారకామినుల కైన నధీశతఁ గోరఁ జేయదే? 53

క. నీ కాయొసపరి దగు నని, కైకోఁ జని విగ్ర నైతి ఖరుఁ డంత మదీ
యాకృతిఁ గనలి బలాన్వితుఁడై కదలి తదీయవిశిఖహతిఁ బడె ననుడున్. 54

మ. దశకంఠుం డనునాసికోక్తు లటు లొందం జెల్లెలిం గొన్నదు
ర్దశ భావించి ఖరాదితాదృశజనస్థానోగ్రరక్షశ్చతు
ర్దశసంఖ్యాకసహస్రహంత్రి యగు సీతానేతచాపప్రతా
పశిఖిజ్వాలిక నాలకించి ఘనకోపవ్యాపృతస్వాంతుఁడై.

ఉ. వింటి నపూర్వ ముర్వి నొకవింటినరుండె జయించువాఁడు ము
క్కంటిమలం డెమల్చినమగంటిమిజో దిఁపుతాణె మింక నా
పంటవలంతినోముగుమిపంట వహిఁక్ రహింపించు వానివా
ల్గంటి వడిన్ హరించి తెఱగంటివజీరుల త్రుళ్ళడంచెదన్. 56

గీ. మతకరిమెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణిఁ బో నోమిన త్రిశంకుతనయుకులము
వాఁడగుట వీఁక నాచేత నేఁపురాముఁ, డింతిఁగోల్పోవ మారీచుమృగ మొనర్తు.

క. అని మారీచునికడకుం, జని దశకంధరుఁడు తనవిచారము దెలుపన్
విని యతఁ డీమర్మతి కీ, తని కేమిటికో వలె ననుచుఁ దహతహఁ బలికెన్. 58

శా. నీబోధం బిపు డెందుఁ బోయె నకటా! నిశ్శంకలంకాపుర
ప్రాబల్యంబుఁ బొకాల్పఁ జూచెదవు ధర్మంబా రఘూత్తంసభా
ర్యాబందీకరణంబు శూర్పణఖయూహాపోహ లాలింతురా?
"స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతికా" యనుట నీచిత్తంబునం దోఁపదా! 59

క. మాని నయినాఁడ రాముని, చే నొకచేపెట్టు మేసి చిత్తంబున కు
ద్యానారామపదం బవ, సానవిరామాహ్వయంబు జళుకగు ననినన్. 60

ఉ. కన్నుంగ్రేవలఁ గెంపు దోఁప నదిరా కాఱొడ్డెమా నేను జె
ప్ప న్నీ విప్పని కొప్పుకోమి యిది నీపాండిత్యమో? చాలు నం
చు న్నైష్ఠుర్యము పుట్ట నాడుటయు నచ్చో వాఁడు నిమ్మూర్ఖుఁ డిం
క న్నాబుద్ధులఁ జక్కఁ గాఁ డనుచుఁ దత్కార్యానుకూలాత్ముఁ డై. 61

ఉ. భానుకులీనుదేవిఁ జెఱపట్ట దశాననుఁ డెంచ బ్రహ్మ త
త్ప్రాణసమీరు సౌరపురయాత్ర కమర్చిన పైఁడిజోఁపునె
మ్మేనిరుటంపు లేటితలమిన్నపతాణి యనంగఁ దాటకా
సూనుఁడు దండకావనము సొచ్చె హిరణ్మయపుంగురంగ మై. 62

క. ఇటువలె నేతెంచి కుటిం, గట మెలఁగెడు పైఁడిమెకముఁ గని దానిం దె
చ్చుట కవనిజ వేఁడన్ ధూ, ర్జటి యజ్ఞమృగంబువెంట జరిగెడుకరణిన్. 63

ఉ. వింట న్నారి ఘటించి రాముఁ డసుర న్వెన్నంట బల్ గుబ్బపుం
గంటుంగొంటుపతాణెరావుతుఁడు ముక్ గాధేయుజన్నంబునన్
గంటిం జెందక పాఱిచన్నబడు గిన్నా ళ్లెచ్చటం డాఁగెనో
కంటెంగంటి నటంచుఁ బాశము కరగ్రాహ్యంబు గావింపఁగన్. 64

మ. మనువంశ్యుం బెనుమాయదారిమెక మై మారీచనీచుండు కా
నను ద వ్వొల్లలయించికొంచుఁ జని యంతం దత్కలంబాహతిం
దనకార్తస్వరశంబరాకృతి చన న్వ్రాలెన్ "హతోఽస్మీతి" నా
గ్జనకార్తస్వర ముర్విపట్టె యధిపోక్తం బంచుఁ గంపింపఁగన్. 65

ఉ. కంపముఁ జెంది సీత యనుకంప వహింపవు కంటనుం దడి
న్నింపవు లక్ష్మణా యతఁడు ని న్నదె చీరెడు నన్న నల్లనై
లింపకుమారి మాయకుఁ జలింపకు రామునకా భయం బనం
దెంపరి వైమ దురుక్తు లవనీజ వచింపఁగ నాతఁ డార్తుఁ డై. 66

మ. అకటా! నిన్ను సుమిత్ర గాఁ దలఁప హేయంపుందురుక్తంపు వా
లికెతూపుం జెవిగాఁడ నాడితివి తల్లిం బట్టనూహించుపా
తకుఁడే లక్ష్మణుఁ డేమి చేయ వశమా దైవేచ్ఛకు న్నే నయో
ధ్య కెడై వచ్చియుఁ గైకఁ బోలి పడఁ బాలైనాఁడ నేఁ డీ వనిన్. 67

క. విపరీతకాల మింతే, యిపు డెవ్వరి నొచ్చుకొనఁగ నేటికి నీచే
నపవాద మగుట నిజ మని, తపియించి సుమిత్రపట్టి తరలఁగ నంతన్. 68

సీ. మితిమీఱి వెలికిఁ గ్రమ్మెడుమనోరాగంబుసరణి నీటగు ధాతుశాటితోడ
కామాంధతకు నూఁతగాఁ గొన్నయట్టిచందము దెల్పు వేణుదండంబుతోడ
తలఁదిమ్ము కామవార్తలఁ గ్రమ్మ నిడినప ట్టనఁ దోఁచు గోపిచందనముతోడ
బలిమిచేఁ జేపట్టబ్రహ్మాండభాండంబువలెఁ జెలంగెడుకమండలువుతోడ

గీ. నహమికనుబోలె "నచ్యుతోఽహంశివోఽహ"
మనుపలుకుతోడ నిజతుంగఘనశతాంగ
ముఘపదవి మాటి మున్నీటినడిమివీటి
నట్టురాకాసి దొరఁకుసన్యాసి యగుచు. 69

చ. దశనిలయం బరాఘువయుతం బగుటం గని సీత సత్కృతుల్
సలిపెడురూపు మాని సహజం బగు నెప్పటిమేనిఁ బూని యా
నళినముఖిన్ హరించె విజనం బగుకో వెలఁ జొచ్చి జాగిలం
బలరుసరంబు నామిషదురాశ నవింగొనిపోవు కైవడిన్. 70

ఉ. ఈకరణిన్ హరించి యతఁ డేగెడుచో హరిదబ్జమాల్యద
వ్యాకులదృష్టిచాకచకి నశ్రువు లాఁగికొనంగ హా! జయ

శ్రీకమనీయ! హారఘువరేణ్య! త్రిలోకశరణ్య! నామెడ
న్నీకుఁబరాకు సేయఁ దగునే యని యాపికవాణి కూయిడన్. 71

లయగ్రాహి. ఆమెలుఁగుచేఁ బులుఁగురాయనికి జోడగు
జటాయు వమరాలి పగదాయకు మొన్నై యో
రీ యొచటికిం జుణేఁగి పోయెదు పలాదపశదాయని
గరున్నఖముఖాయుధసహాయుం
డై యనికిఁదార్కొని తదీయమగు తేరయుగమై
యహారిసారథికమై యపరథాంగం
బై యిలఁబడంగెడపి యాయసురనాయకుని
కాయమునఁ గొన్ని యసిగాయములు చేసెన్. 72

గీ. నిశితనఖభిన్నదశముఖత్రిశిఖవిశిఖ
పాశకుంతము నగుచును నాశకుంత
మాతనిక్రుపాణిఁ గనెఁ బక్షపాత మమర
పద మొసఁగుభూమిసుతపక్షపాత మమర. 73

సీ. సుగ్రీవసాత్కృతోదగ్రపంక్తిగ్రీవ బహుదోఃప్రతాపసంగ్రహ మనంగ
వాలిరాజ్యప్రాజ్యవైభవాతిశయాంచితోత్పాతహేతుభూతోల్క యనఁగ
మనువంశ్యమైత్రీకృతినిమిత్తపుత్రాభిపతదుగ్రభానుబింబం బనంగఁ
నంగదయావరాజ్యరమావినోదోచితాసాదివై యన్నదాబ్జ మనఁగ
గీ. నంత వ్రాలె మతంగాద్రి హరులచెంత, నిశిచరేంద్రరథాంతరనీయమాన
జనకతనయోత్తరాసంగకనకపటని, బద్ధవిక్షిప్తమణిమయాభరణసమితి. 74

ఉ. ఏతరిదైత్యుఁ డాతటిమహీతనయాకృతభూషణావళీ
పాతము నైజతేజమునిపాత మెఱుంగక లంక కుద్దదా
జ్ఞాతవిరోధిజాతభయశబ్దకలంకకు నేగి శోకసం
స్ఫ్యాతను సీత నప్పురి నశోకనికేత నొనర్చె వింతగన్. 75

గీ. సోఁకుటింతులు నలువంకఁ జుట్టి యున్న, జనకతనయామణి నశోకవని భజించెఁ
గేసరితనూజవాలాగ్రకీలితోగ్ర, హుతవహస్తంభనౌషధిలతిక వోలె. 76

శా. సారంగం బగుతాటకేయునిమెడన్ శార్దూలవిక్రీడితో
దారుం డై చను దెంచు రాఘువుఁడు సీతాప్రేరణం జేసి తన్

జేరన్వచ్చినతమ్మునిం గని మదిం జింతాపరుండై దశా
గారం బంత మెఱుంగులేనిమొగు లై కంటం దడి న్నింపఁగన్. 77

క. వనదేవత లీతనికా, జనకాత్మజవిరహ మనుచు సహితాశ్రువు లై
కనుఁగొనఁగ వియోగవిడం, బనకు న్దొరకొనియె దూయమానాశయుఁ డై. 78

ఉ. కుందనపున్మెకంబు నిటు గొంచు రయంబున రాక నీవు కా
నం దడ వుండినాఁడ వని నాపయి నేరమి నంత నించి నీ
మందసితస్మితేందురుచి మామకదృష్టిచకోరి చెందకుం
డం దరువాటిలోఁ గినుక డాఁగితి వేమొ? తలోదరీమణీ. 79

మ. సకియా నీమదిలోనికోరిక ఘటించన్ లేక మోహాబ్ధివే
లకుఁ జేరం గొఱగాక పంచవటి చుట్లన్వెట్టు నామీఁదికి
న్కకు నీకున్ సమయంబె తావకవియోగం బిట్లు సైఁపంగ మా
మకదేహం బిది లోహమో విరసపుంబాషాణసందోహమో. 80

శా. నీకు న్వింతమెకంబుమీఁదఁ దమియుంటే నేమి కాదంటి నా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదన్
గైకొమ్మాహరిణంబు నీకరమునం గన్పట్టునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాస్యైకదాస్యోన్నతిన్. 81

సీ. నే నింత తపియింపఁ బ్రాణంబుతో నున్నఁ జేర రాకుండునా చిగురుఁబోణి
క్రొత్తనెత్తుట నేల జొత్తిల్లమి గజాదిచర్విత గాదుగా జలదవేణి
పోదుగా తా నొంటి గోదావరీచారుపులినకేలి ఘటింప నలినపాణి
మునిసతీగోష్ఠిఁ జెందె న టన్నఁ బొరుగింటికెలన డాయదు గదా కీరవాణి

గీ. మున్ను సౌమిత్రిహేతిచేముక్కుఁ గొఱఁత, వడినపగ దీర్చుకొన నెంచి యడవిఁ బొంచి
యున్న జగజంతరక్కసి యుదరశిఖికిఁ, గబల మై తోఁచె నేమొ కోకంబుకంఠి. 82

చ. అని తలపోయు, నుస్సురను, నబ్జముఖీ నినుఁ బాయ శక్యమా
యను, వనవాసపూర్తియెడమ న్దివికేగిన మామసేవకుం
జను టుచితంబె నీ కవనిజా యనుఁ జానరొ నీసమీపమున్
నను దొరయించుకోమి తగునా యను, హాయను, దుర్విధీ యనున్. 83

సీ. వని నొక్కయెడ మిన్కుఁ గని చాకచకి చూపుఁ జనకజతనుకాంతి యని చలించుఁ
బొదరింటికిసలయం బదరిపాటుగఁ దోఁపఁ నదిగొ వైదేహి కే లని భ్రమించుఁ

గలకంఠ మెలమావిఁ గంఠకాకలి నింప నిదె సీతరొద యంచుఁ గదియఁ బోవుఁ
గెలఁకులతమ్మికొలంకు చలిగాలి మై సోఁక నవనినందన తావి యని తలంచు

గీ. మఱియురఘువీరుఁడలఁతఁద్రిమ్మరిన తెఱఁగు, విననదరమెయట్టిదురవస్థకనికరంబు
లేక వర్ణించినట్టివాల్మీకి మెట్టి, బోయయో కాక తొలుతటిపుట్టువందు. 84

వ. ఈకరణిఁ దరణికులశిఖామణి నిజహృదయపంజరవిహారకరంజశరవినోదకీరమణి
యైనజానకీరమణి నయ్యరణ్యాని లక్ష్మణసమేతుఁడై వెదకుచుం బోయి ముం
దటఁ బురందరాదిబృందారకజయామందభుజబృంద మందోదరీశబందీకృతవి
భీతసీతానిమిత్తజాతాహతాలూన పక్షమూలతవలన నేల వ్రాలి యున్నతన
జాలి విన్నవించి యంచితవిముక్తిచంచలేక్షణాకుచాభోగమృగమదమేదురా
మోదసఫలితప్రాణవాయు వగు జటాయువు నజతనయదురవాపనైవాపసలిల
యోజనంబునకు భాజనంబు గావించి, తత్క్షణంబ దక్షిణాశాముఖలక్ష్యమాణ
యగు నయోముఖముఖంబున దశముఖానుజానన ప్రియసఖ్యంబు గా సంఘ
టించి, నిలింపులు భయంపడఁ గబంధదోర్బంధనిర్బంధంబున కవరజయు
తంబు గాఁ గొంతవడి తగుల్పడి యనంతరం బనశ్రుపాత్రంబు లగు రక్షః
కలత్రంబులనేత్రంబుల కవేలతరవారు లొసఁగుతరవారులం దదీయచండతర
బాహుదండకదలీయుగళవేదండతుండపాండిత్యంబు హత్తుకొన వర్తిల్లి, య
త్తఱి నరాదుండు మొండెంబు చెండఁ బొలదిండిమేనుం బోనోమి నైమాని
కుం డై కేలుమొగిచి నిలిచి యొకమునికినుక దనుజతను వెనసి మీకతన నతి
పావనుండ నైతి నని భావిభావుకనిదానశ్రమణ్యాశ్రమపథంబు సూచించి దివి
కరుగ, నురుగహనసంగతం బగుమతంగమునితపోవనిం దావుకొని, శబరిస
విధంబు చేరి యప్పులిందసుందరీసమాచరితపూజనోపచారి యై ఋశ్యమూక
సరణివిజ్ఞాపనంబు సలుపఁ దదనుజ్ఞచే మనోజ్ఞకీరశారికామృగనికాయంబునకు
నాస్పదం బైన గహనపదంబుఁ గడచి వికచారవిందసౌగంధికానుబంధగంధి
లంబును, ననుపమేయవనదేవతావితానడోలావిహరణానుకూలంబును నతి
విశాలకూలానువేలఖేలావిలోలశుండాల గండమండలమదాస్వాదనానుషంగి
యు, ననంగజయనిషంగరంగత్తరతటరసాలసాలకుసుమ విసరవిలసదాసవాసార
భరవిసారియు, ననేకలతికాపదేశలాసికాదేశికంబును, ననూనకాయమాన
మానితలతాగృహవినోద సాదరనిషాదశాతోదరీకచనిచయవిచికిల మకరంద

బిందుతుందిలంబును, నభంగబిసభంగ భోజనప్రమోదజాలపదగరుత్పరంపరా
సంపాతరయ సముత్పతత్పాథోలవాకలితపాథేయంబును, నగు ననుతటోత్సంగ
పవనంబుచే నెకుర్కొనెడుపంప నవలోకించె నంత. 85

శా. హిందూరాజ్యరమాధురీణభుజభూయిష్ఠప్రజాబర్హిణీ
సందోహాభినవాంబువాహ ఘనవాచాస్వాదుమోదా శతా
నందానందకుమారపాదయుగళీనాళీకపూజాపరి
ష్పందాభ్యంచితపంచశాఖ సుఖితాసంధా కబంధాహితా. 86

క. కుటిలారిమరున్నారీ, ఘటనాచణభుజవిహారికౌక్షేయభవ
స్ఫుటకీర్తివధూటీపద, కటకీకృతచక్రవాళ గండరబాలా! 87

మత్తకోకిలవృత్తము. అయివరగండ కుండలికులాధిపవాగ్విభవా
నయవినయప్రధాన సుగుణస్ఫురణాభరణా
జయరఘురామభీమబల శత్రువిరామధనం
జయనిభధామ ధీమహితసామ రసామఘవా. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశ రత్నా
కరసుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి
ప్రణీతంబయిన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
బంచమాశ్వాసము.

చంపూరామాయణము.

షష్ఠాశ్వాసము.

కిష్కింధాకాండము.

క. శ్రీక్షితివాణీహారిరు, హాక్షీశ్రితదృగ్భుజాస్య యఖిలచ్ఛందో
లక్షణలక్ష్యవిచక్షణ, రక్షణగుణభోజ కసవరాజబిడౌజా. 1

ఉ. పంప న్వల్లదనూనమీనయుగళీపారంపరీశాంబరీ
శంపం గన్గొని సీతకన్నులకు సాక్షాత్కార మైనట్లు వ
ర్తింపన్ ధైర్యము నిల్పలేక విరహార్తిం బ్రాఘువుం డాత్మఁగం
పింపం జైత్రుఁడు నింతనంతటఁ బ్రతాపింపం దొడంగె న్వడిన్. 2

సీ. జిగిలీవపడఁతికిఁ జెంగావిపావడ యవనీపదోచితయావకంబు
మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ్ఞ
పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంధ్రి కాననహరిద్ర
వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణీరుహశైలగైరికంబు
గీ. కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, సమయవర్ధకి పొదరింటిగమికిఁ గీలు
కొలిపిన రుటంపుఁగెంపుటాతళుకుటోడు, బిల్లగుము రెల్లకడనుద్భవిల్లెఁ జిగురు.

మ. మరునందు న్స్మరుస్సృష్టి బ్రమాఁకులయెడం బాలించుటెక్కు న్హిమో
పరిసంహారముఁ జూపి తత్త్రిపురుషీభాగాచితిం జైత్రుఁ డొం
దురజస్సత్త్వతమోగుణోన్నతు లనం దోఁచెం జిగుళ్లుం జిగు
ళ్లరకం బయ్యెడుక్రొవ్విరు ల్విరులపట్ల న్వ్రాలుభృంగంబులున్. 4

చ. చనదు వినోదకోప మిఁక సాగవు బింకము లాలకింపుఁడీ
మనసిజుఁ డానతిచ్చినక్రమం బిది యంచు విటీవిటాళికిం
బనుప వసంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసిన కాగితంబులో
యనఁ దనరె న్నబంభరవనాంతరకాంతలతాంతబృందముల్. 5

మ. సహకారద్రుమసారసంయమి పికీసందోహచంచూపుటీ
మహతిం గైకొని పంచమం బతిశయింపన్ షట్పదీగీతికా
బహుళీభూతనినాదరక్తి హవణింపం జొచ్చెఁ ద్రైలోక్యలో
కహృతాహ్లాదకుఁ డైనమాధవుఁడు సాక్షాత్కారముం జెందుటన్. 6

సీ. సుమనోఽపచయమయ్యెసుదతిచూక్షులకబ్బుజనములందువినోదవనములందుఁ
దవిలె డోలాకేళి ధవయుగ్వధూగాత్రతతులయందు వియోగిమతులయందుఁ
బ్రసవసంపదదోఁచెఁ బ్రతివత్సరవసంతయాజులందు మహీజరాజులందుఁ
గానిపించె రసాలఘనచాపలత కంతుపాణియందునుఁ బికశ్రేణియందు.
గీ. నొదవెఁ గడురంగు రక్తియు మదనవీర, కదనజయభద్రకాహళీకలకలాను
కరణచణకోకిలకలాపకంఠకలిత, కాకలికలందును బలాశకలికలందు. 7
సీ. నవలాకటాక్షంబునకు నోఁచెఁ దిలకంబు సకియమోమాఁదగెఁ జంపకంబు
తరుణికే లంటఁ బాత్రం బయ్యె లేమావి గుబ్బెతకౌఁగిటి కబ్బెఁ గ్రోవి
వెలఁదినిట్టూర్పుతావి భజించె వావిలి వనితవక్త్రాసవం బెనసెఁ బొగడ
యతివపదాహతి కనువయ్యెఁ గంకేళి పడఁతి నవ్వింపఁ బాల్పడియెఁ బొన్న
గీ. మాటవినెఁ బాటయాలించెఁ బోఁటివలన, గోఁగుప్రేంకణమనఁగలోకులకునింకఁ
బంకజాక్షులు రేవగలంకపాళిఁ, గెలుకొనకున్న నవ్వేళఁ దాళవశమె. 8
వ. ఇట్లు జాతకౌతూహలావహ దశావతారగౌరవుం డైనమాధవుండు కూర్మితేఁ
డై తావుకొన శీవిమోఘయు వనరాశిలో నమందరాగం బభినవానంతమణి
కిరణ మహోగ్రాగ్రాహిగుణయుతంబుగాఁ బలాశసుమనఃపరంపర లలవరింప
నత్తఱిం గరం బుద్భవిల్లి యుద్వేలకాలకంఠకంఠనిర్భరార్భటీ రసాలంబుఁ జెంది
రంభాదు లమర గణికలు ప్రభూతలై తనరఁ, గైతకరజోవిసరపరిపాండురాంగ
సారంగంబు లసమానజననతం జెలంగఁ; జంద్రమండలసుధామధురసోద్వేల్ల
తాంతసంతానమందారపారిజాతప్రభృతు లభ్యుదయంబు నెనయ, నంత నెన
యిడంగరాని మేనిసౌందర్యంబుతోఁ దోఁచునిందిరాదేవి యన, భుజాంతర
నిశాంతవిశ్రాంతిం జెందినట్లై, యనంగశాంబరీవిజృంభణం బనెడు కాదం
బినిం బొడమి యులయించుచంచలాలతికరీతి, లక్ష్యాలక్ష్యతరాకార యై మనో
రథమయారామసీమనుల్లసిల్లు కల్పవల్లియుల్లాసంబునఁ, బాటలప్రభాధరప్ర
వాళంబున మరులుకొలుపుచు, నవేలమోహమయ విభావరీసమాగమోదిత
యై, శీతాంశురేఖ యన, లోచనచకోరికల నూరించు నంచితగుణాభిజాత
యగుసీత డెందంబునం దవిలి జాలినొందింపఁ బంపాతటరసాలసాలమూల
శీతలశిలోపరి నధివసించి, పంచశరశరవికాసకారణ పటీరగిరిమరుత్ప్రపంచసం
చాలితగభీరతాశరధి యగు దాశరథి లక్ష్మణుం జూచి యి ట్లని వితర్కింపం
దొడంగె. 9

సీ. హృదయవ్యథాశాంతి నొదవించునవ్యదివ్యౌషధి యనఁగ నేయుత్పలాక్షి
కేళియం దనురక్తిఁ గేలించు కూర్మి నెచ్చెలికత్తె యనఁగ నేలలితగాత్రి
యనుకూలతవహించు యజ్ఞదీక్షల ధర్మపత్ని యనంగ నేపద్మపాణి
కలనిలో ధీరయై మెలఁగువీరక్షత్రియాణియనంగ నేయలరుఁబోణి

గీ. శిష్టగురుదేవపూజల శిష్య యనఁగ, నాపదల బంధువన మించు నేపురంధ్రి
యట్టిత్రైలోక్యనుత సీత యిట్టియడవి, నేదియుం గాక డాఁగె నిం కేమిసేయ. 10

మ. మలయాద్రి న్నెలవై మెలంగెడు మరున్మత్తేభ ముత్తుంగత
న్వలగామావృతుఁ డెచ్చరింపఁ బథికవ్రాతంబు లేఁదేఁటిశృం
ఖల మట్టాడుచు శైత్యమాంద్యభరసౌగంధ్యంబుల న్దానధా
రలతోఁ జేరెడు మన్మనోజలజవప్రక్రీడకు న్లక్ష్మణా! 11

చ. అని రఘువీరుఁ డార్తినొలయం గలికాకృతిఁ జెందుమందపుం
జనకు నలక్ష్యపున్నడత సైఁచుట కామనువంశమౌళికిం
జనకజసేమముం దెలుపఁజాలినవాఁ డయి వాలిభీతిచే
నినతనయుండు దౌత్య మొనయించి వడిం దనుఁ బంపఁ బంపకున్. 12

మ. కటిసూత్రంబును ముంజి పిల్లసిగయుం గౌపీనముం జింకతో
ల్పటుజం దెంబుఁ బలాశదండ మమరం బౌలస్త్యకీర్తిక్షపా
విటనాశోచితకృష్ణపక్షచరితస్వీకారధౌరంధరి
న్వటువేషంబు వహించి వచ్చె నటకు న్వాతాత్మజుం డత్తఱిన్. 13

ఉ. వచ్చి యతండు పల్కు రఘువర్యుల నోయసవద్యులార మీ
రిచ్చటికాన యామని కనేకతఁబూన్ప నిమిత్త మేమి యు
ష్మచ్చరణంబు లీయుపలమార్గము సొచ్చుట కెట్టులోర్చె వై
యచ్చరలోకు లిచ్చలకు నచ్చెరువైనవి మీవిలాసముల్. 14

సీ. జిష్ణుచాపవిభూతిఁ జెనయుమీఘనతకు జనలోకసువినతాచరణ మరిది
తమముఁ బోనిడుభవద్రాజమార్తాండవర్తన కింతయౌగపద్యంబు వింత
ధృతజటావల్యుల్లోన్నతిఁ దోఁచుమీభవ్యకల్పనాకృతికి జంగమత హెచ్చు
ప్రాప్తరూపతఁ గాంచు భవదీయమాధవాత్మభవస్థితికి ఘోరతపము చిత్ర

గీ. మౌర యుష్మద్గభీరత లమృతలహరి, చెవికిలాహిరిఁగొలుప నాజిహ్వ ప్రహ్వ
యైన దటుగాన మీసమ్ముఖాన కిప్పు, డేను వచ్చినవృత్తాంత మేర్పరింతు. 15

మ. కలఁ డుద్యత్తరధైర్యనిర్జితహిమద్గ్రావుండు సుగ్రీవుఁ డ
న్బలియుం డద్రిచరావలి న్మనుపఁ బెంపం దత్సుఁ డామేటికిం
జెలినై యుందుఁ బ్రభంజనాంశజనసచ్ఛ్రీ నాంజనేయుండ లో
కులు నన్ను న్హనుమంతుఁ డంద్రు మిముఁ గన్గోవచ్చితి న్వర్ణినై. 16

క. వాలి నిరాతంకమహః, కేలిని వారింపఁ గరుణఁ గేఁగంట సిడుఁ
బ్రాలినవా రని మీఁకడ, కేలినవాఁ డనిచె నను మహీవరులారా! 17

మ. అను నయ్యర్కతనూజుమంత్రికి నిజోదంతంబు సౌమిత్రి దె
ల్ప నతం డంత విధేయుఁడై తెరువు సూప న్ఋశ్యమూకాద్రికిం
జని సుగ్రీవునిఁ గాంచి రాఘవుఁడు తత్సఖ్యంబు జాతావనీ
జనసౌఖ్యం బనలాభిముఖ్య మమరం జల్పెం బ్రసన్నాత్ముఁడై. 18

చ. అనిలకుమారుఁ డిట్లు హరి యై సమవర్తియు నై నభానునం
దనునకు రామచంద్రునకు నం టికమీఁదట బ్రహ్మ నౌచు నే
నను మహిమఁ ఘటింప హరియై సమవర్తియు నై నభానునం
దనునకు వాలికి న్నలువ నం టొనరింపఁదలంచు టబ్రమా! 19

ఉ. అంబుజబంధుసూనుఁ డపుడాధిపయోధి నడంచు మిత్రభా
వంబు తనందుఁ గీల్కొలిపి వాలికిఁ గీలి కవార్యమైన శౌ
ర్యంబు నొసంగుసంగరధురంధరుఁడై తరుణీవియోగ జా
తం బగుదుర్దశం దెలుపు దాశరథి న్నెఱనమ్మి యంతటన్. 20

మ. ధరకు న్రావణఘుర్మతాప మడఁగం దద్రామసఖ్యంబుతో
ల్కరికిం గట్టు మెఱుంగువిత్తనము రేఖ న్జానకీపాతితా
భరణంబుల్ గని తాను దాఁచినవి చూప న్వానిఁ గన్నీట సం
స్మరణాభావరజంబు వోఁ దడిపె నైశ్వాకుండు శోకార్తుఁడై. 21

గీ. అంతట నిజానుజుఁడు దేర్ప వంతయుడిగి, తపనతనయునిఁ జూచి యోకపికులేంద్ర
యింద్రనందనుతో వైర మేల నీకుఁ, గలిగె నన నాతఁ డిట్లని తెలుపఁదొడఁగె.

మ. మనుజేంద్రా విను మున్ను దుందుభికి ముస్తాయామి యన్వాఁడు వా
లి నరిధ్వాంతమరీచిమాలి రణకేళిం దేఁచికోలై వడిం
జని పాతాళము సొచ్చిన న్వెడువ కాశాఖామృగాధీశుఁ డా
తని వెన్నాడి ననుద్రసాతలబిలద్వారస్థితుం జేయుచున్. 22

మ. అరి వెన్నాడి హరీశుఁ డాకరణిఁ బోరాడ న్వడిం గ్రొత్తనె
త్తురు లేఁజయ్యును వాలి రామి మిసిమింతుండౌట నూహించి ది
వ్యరిపుక్రోధగతి న్శిలావృతబిలద్వారుండ నై వచ్చితిం
బురికి న్మంత్రులయాజ్ఞ వారముదినంబు ల్పూనితి న్రాజ్యమున్. 24

క. ఆలో నాలోలశిఖి, జ్వాలోపమకోపశీలి వాలి వడిం బా
తాలోదితుఁడై కృతనతి, నై లోఁగెనునాపయి న్దురాలోచనుఁ డై. 25

క. ఉసురుకొనం గసరిన నెస, దెస చెడి యిక్కొండ నెక్కితి నతం డిటుఁ దా
రసనై వచ్చుటకు న్మౌ,ధ్వసపడఁ గారణముఁ దేటపడ విను మింకన్. 26

ఉ. దుందుభిదానవోగ్రజయదుందుభి నై రిభమై నిజోన్నతి
న్వందురి వింధ్య మంతటిది వంధ్యముగా జలధిం గలంచి సం
క్రందననందనుం బిలిచి కయ్యము దీయఁ గపీంద్రుఁ డంత వా
నిం దెగటార్చి తత్తనువు నెత్తురుచేతులఁ ద్రిప్పివైచినన్. 27

మ. లయవాతూలవిలోలతూలగతి లీలాయాంగ మిచ్చో మతం
గయమిస్వామివనాగ్రభూమిఁ బడి రక్తిం బూన్ప నాతండు కో
పయుతుం డై హరిసూతి కీగిరి భజింప న్మానిదోఁప న్శపిం
చె యతీశోక్తి నవాలిపశ్య మగుటం జేకొంటి నీదుర్గమున్. 28

ఉ. వాలిభయంబు వెన్దగుల వర్తిలు నార్తుఁడ నోట మిమ్ము నా
పాలిటిభాగ్యమంచుఁ దలప న్ధ్రతిసాలనినాదుడెంద మాం
దోళముఁ బాపె మబ్బు దవధూమముగాఁ దలపోయు కేకి కే
కాలపనంబునింప వలిగాలిగతి న్హనుమంతుఁ డిత్తఱిన్. 29

ఉ. నావుడు రాఘవుండు రవినందన చెందెద వెల్లసౌఖ్యము
ల్నీ వికఁ నావలీముఖు శిలీముఖయుక్తి ననూనవృత్తికిం
దావొనరింతుఁ జిత్రవధనైపుణి నంచు వచించినంతట
న్లావరియంచు నమ్ముట కిలం దగుదుందుభిదేహమందుభిన్. 30

క. తనపదనఖమున దశయోం, జనములు చనమీటి వానిసంశయ ముడిపో
మి నతం డదె వాలి దెమల్చినచెట్లని సప్తసాలిచే వణఁగించెన్. 31

క. లుప్తాశర మగుశరమున, సప్తజగద్భృతినిమిత్తజడజాతజనుః
క్లృప్తస్తంభాశయకృతి, దీప్తం బగుసాలసమితి దెగిపడ నేసెన్. 32

చ. ననుఁ గొని సప్తతాళదళనం బొనరించితి వాపులస్త్యనం
దననగరంబు సాలదలనంబు ఘటించుట యేమిదొడ్డ నీ
కినజునివంటిబం టనుచు నింద్రజుఁ డన్నట కెచ్చరించె న
ద్దినమణివంశ్యు నత్తఱిఁ దదీయశరంబు శిలాహతిధ్వనిన్.

క. సందేహ ముడిగి యంతట, మందేహవిరోధిసుతుఁడు మాత్సర్యభర
స్పందనుఁ డై పోరికి సం,క్రందననందనునిఁ జీరె గర్జారభటిన్. 34

సీ. నృహారికంఠకరాళకహాకహాధ్వనిశంక శరభాకృతికి శూలి సంభ్రమింప
వీరభద్రోగ్రహుంకారమోహావిభీతి దక్షుఁ డంబుజభవాస్థాని కొదుగఁ
బ్రలయాభ్రనిస్వనభ్రమచేత స్వర్లోక జనులు మహర్లోక మనుసరింపఁ
గిటిరాజముఖపుటీఘుటఘుటభ్రాంతిచే వసుమతీయువతి సంతసముఁ జెంద

గీ. భయద మగుసింహనాద మాభానుసూను, వలన నాలించి కోపించి వాలి వెడలి
వచ్చి చిచ్చఱపిడుగుకై వడి నిజాను, జన్మమార్కొని యని సేయుసమయమందు.

చ. కరము లురంబులు న్నఖముఖంబులు భిన్నతఁ జెంద నొంచుసం
గరమొనరింపఁ బాల్పడియు గాత్రవిభిన్నతఁ దోఁపనీని య
య్యిరువురఁ జూచి సాయకము నేయక యూరక యుండె రాఘవే
శ్వరుఁడు సభాంతరంబునఁ బ్రసంగము సేయనివానికై వడిన్. 36

గీ. తరణిజుం డంత వితరణికరణి మార్గ,ణాగతి కెదు రెదురుచూచి యరికిఁ దలఁకి
తనుఁగదియరా నబాణమోచననిమిత్త, మతని కెఱిఁగించి క్రమ్మఱ ననికిఁ బూన్చి.

ఉ. గ్రీవం గుర్తుగ నొక్కపువ్వుసరముం గీలించి రాముండు సు
గ్రీవుం బంప నతం డకాండఘనన్మై కిష్కింధఁ జేరం దదా
రావాకర్ణనచే సకర్ణభరతారావాక్యుఁ డై వాలి కో
పావేశంబున వచ్చి కూలె రఘువీరాస్త్రాహతోరస్కుఁ డై. 38

క. అంతట వాలినిపాతో,దంతము చెవిసోఁకి తార యశ్రులహార్యా
క్రాంతతరతారయై శు,ద్ధాంతనిశాంతంబు వెడలి యాళీయుత యై. 39

సీ. ఉడివోని కన్నీటిజడి ముద్దునెమ్మోము హిమధూసరాబ్జవిభ్రమముఁ జూపఁ
జిఱునవ్వుదవ్వైనచెంగావిజిగిమోవి నవలేనిచిగురాకు నెనకుఁ దీయ
గద్గదస్వరయుక్తిఁ గంఠనాళంబు మంద్రధురీణ మగువీణవిధముఁ జెంద
ముడి వీడి క్రొమ్ముడి ముంచుకో నెమ్మేను మొగులులోనిమెఱుంగువగలు నెఱప

గీ. వచ్చి హరిలూనకరివోలెఁ బ్రాలియున్న, వాలిఁ గని సోలి జాలిఁ దన్మాలి నంక
పాలి నిడి హేళిజహితానుశీలి నంశు, మాలికులుఁ బల్కె శోకవనాలి దోలుక.

చ. సకలజనార్తిహారి యగుచల్లఁదనంబు సుధాంశుమూర్తికిం
బ్రకృతిగఁ దోఁచుకై వడిఁ గృపాళుత నీకు నిసర్గ మట్టి తా
వకకరుణార్ద్రభావనిరవద్యత నెక్కడ నిద్రవుచ్చెనో
యకట మదీయపాతకఫలావగుణం బది రాఘవేశ్వరా. 41

మ. ప్రియుఁ డీరీతి రుజన్ భజింప నోడలం బెన్ప్రాణముం దాల్చని
ర్దయురా లెక్కసి యంచు బాణహతి న న్దడించినం బాప మే
మియు ని న్నంటదు తాటకావధముచే మేల్సేయవా యుర్వికె
న్దయితాశ్లేషము గా నొసంగు టది పుణ్యంబే యగు న్రాఘవా. 42

ఉ. భూమిపతు ల్మృగవ్యరతిఁ బూనుట యుక్త మటంచు ధార్మిక
స్వామివి నీవె యానతి యొసంగుట నాచెవి సోఁకి యుండ శా
ఖామృగిఁ దావకీనశరఘాతనిపాతితఁ జేయకుందురా
యేమృగిమీఁద నేమృగయుఁ డెక్కటికం బిడు రాఘవేశ్వరా. 43

క. ఇతనికి భయపడి మును నీ, హితబంధుఁడు బుశ్యమూక మెక్కినగతి మ
త్పతియు న్నెలకొనియెడు నా, శితవిశిఖాభేద్యహృదయశిఖరీంద్రంబున్. 44

మ. ఇనవంశోత్తమ నీమొనం దునిసిపో నే వాలినో సప్తసా
లినొ మారీచునితల్లినో యవిశిఖాళీభేద్యత వ్వజ్రసా
రనిరాతంకహృదంతరాళ నగుతారాకాంత నింతే యిఁక
న్నను నిర్జింపక నీవు ధన్వి ననుకొన్న న్నవ్వరే యెవ్వరున్. 45

గీ. ఇనకులనృపాలు రాదిగర్భేశు లగుట
శౌర్యమును బోలె మార్దవంబు సహజమేమొ
వాలి నిరపాయమన్మనోవసతినుండ
వీనికై యేల తొడరెదు విల్లుపూని. 46

చ. అని విలపించుతార నయనాశ్రుజలశ్వసనార్తిజాతచే
తనుఁ డగురీతిఁ గన్దెఱచి దాశరథీశ్వరుచేతి కంగదు
న్మనుచుట కొప్పగించి దిననాయకసూతికిఁ దా వహించుకాం
చనమయదామకం బొసఁగి సద్గతికిం జనె వాలి యుత్తరిన్. 47

ఉ. హాకపినాయకప్రవర హాదశకంధరదండశూకబం
దీకరణాహితుండికపతీకృతవాలధి హాగుణైకర
త్నాకర పోయితే దివికి నంచు వలీముఖు లాచరించి రై
త్వాకనియోజ్ఞ సంస్క్రియలు వాలికి శౌర్యజితాంశుమాలికిన్. 48

క. మహితనయావిభుఁ డంతట, మిహిరజు నభిషిక్తుఁ జేయ మేఘము లిర్జ్యా
వహము లయినట్లు తన్మహి, మహిషిని నభిషిక్తఁ జేయ మఱి దివిఁదోఁచెన్.

చ. తనుఁ గిష్కింధ వసింప వేఁడుకపినేత రాఘవుం డేఁ బురం
బునకున్వచ్చు టయుక్త మీఘనదినంబు లీవట నీ వుండి ర
మ్మని వీడ్కొల్ప నతండు నేగి నిజరాజ్యప్రాజ్యసౌఖ్యాప్తిఁ బొ
ల్చెను రాముండును మాల్యవంతమున నిల్చె న్వానకై యయ్యెడన్. 50

— * వర్షాకాలవర్ణనము. * —

సీ. హలధరహృదయప్రియావహారంభణం బాశాంతవిపినాంతహవ్యవహము
శాంబరాడంబరచ్ఛన్నాబ్జహితబింబ మచిరాంశురుచిదీపితాంబరంబు
నవనవారచితార్జునవికాసగరిమంబు ధార్తరాష్ట్రనిరాసదాయకంబు
శితికంఠబాంధవప్రతిపాదనోచితం బాయతశక్రగోపావనంబు

గీ. వితతఘనఘోషపోషణం బతిశయోద, యాశ్రితకదంబమాత్తమహావనాగ్ర
జాతికమునై తనర్చి వర్షాదినంబు, దేవకీనందనునిఁబోలిఁ దెలిపె నపుడు. 51

చ. సరకుఁగొనండు నన్నుఁ దనచాయల వాలి నడంచె మత్పురం
దరవిభు సఖ్యసేయక యితం డని రాఘవునాలిజాలి ము
న్నరకకుఁ దెచ్చుపోలిక ఘనాఘనమాలిక తత్ప్రియాసమా
హరణ జలాశ లాశలను నాఁగె సగర్జితసింహనాద యై. 52

క. కయికొనియె రాజులపస, మొయి లపుడు నిరస్తతాపము న్నత్ప్రభవ
ర్తియుఁ బౌరస్త్యమహాబల, రయచలితము జీవనస్ఫురద్వసుధము నై. 53

వ. అత్తఱి వియత్తలంబు హత్తి లాగెత్తు మెఱుపుటాఱపులాఁడిన రత్నచమత్కృ
తికి నచ్చెరుపడి వియచ్చరోచ్చయంబు లిచ్చిన చిరత్నవరత్నబిరుదమంజీరవల
యంబుమంజిమం బడల నాఖండలీయకోదండంబు దోఁప, నాపురందరశరా
సనంబుఁ గొని ఘనుం డఖండనిజమండలాసహంబు లిప్పాండురాండజంబు లని
శరాసారంబుఁ గురియింప సొంపుసెడి యంచగుంపు లలకకెలఁకుకొలఁకునకై
వలవ నవి పఱచి వెఱచఱచుటకుఁ గేకవైచు కేకికలకలంబునకు నలికి

కేతకీతతి భుజంగసంఘం బడంగ, నారీతి భోగినీపతుల కగు మొగలితెగల
తగులునకు నగుపగిది వికచకుటజనిచయరుచిర యగునరణ్యానిచే నగణ్య
యగు ప్రావృషేణ్యప్రక్రియకు విక్రియం బూని యాజానకీజాని లక్ష్మణు నిరీ
క్షించి యి ట్లనియె. **54**

మ. మెఱుపుందళ్కు మిటారిచాయ దెలుప న్మేఘుండు తన్వంగి పె
న్నెఱిగుంపున్నెఱయింప జాదినవలా నెత్తావి పై నింప ముం
దఱఁ జిందుల్గొను నెమ్మికొమ్మ నటన ల్దార్పంగఁ గందర్పుఁ డి
త్తఱి నేపాంథుని నొంపఁ డీనవపయోధారాసమీరాహతిన్. **55**

పృథ్వి. చెలంగె నలుదిక్కులన్ శిఖిశిఖావళీకంఠ కా
హళీధ్వని వియోగితా మపి నరేషు నారీషు వా
జలాకులఘనే దినే సపది యాంతి కే కా యితి
చ్ఛలారభటితో మనోజరణవేగసంసూచి యై. **56**

ఆ-గీ. అభ్రగర్భనిర్యదంబుధారాకరం, భితసమీరభరసమీర్యమాణ
వికచకుటజకుసుమవిసరంబువలన నా, కాశవలయ మనవకాశ మయ్యె. **57**

మ. వనధిం గ్రోలెడునీటితోఁ దొడరునౌర్వజ్వాలచేఁ గుక్షి యె
ల్లను దప్తంబగుటం జలించి యవి మర్గం గ్రాయఁజొచ్చెన్ ఘనా
ఘనసందోహము లభ్రచారిదివిషద్గాణిక్యమాణిక్యమో
హనభూషామతిదాయివైద్యుతలతావ్యాజంబుచే నియ్యెడన్. 58

క. సౌమిత్రీ కంటివె చా,లై మహి డిగువర్షధార లభినవజలద
స్తోమశ్యామలపత్ర, వ్యోమన్యగ్రోధశాఖియూడలువోలెన్. 59

వ. అని వియోగవ్యథాధూయమానుం డగురఘుసూనుం డొక్కవిధంబునఁ
బయోదమలినంబు లగుదినంబులు గడపె నంతట. 60

మ. హరినిద్రారజనీదినోదయము హర్షాకర్షణోపాయమం
త్రరహస్యం బచిరోపయోగ్యఫలకేదారం బనాలక్ష్యపా
దరిఖేలానటనాంతమాంగలికగేయం బన్వితానోన్యజై
త్రరణోద్యోగమహీధవంబు శరదారంభంబుదోఁచె న్దిశన్. 61

సీ. కాకుత్థ్సవిరహశోకులాకారదశఁ బూనుకరణి మేఘుండు పాండురతఁ జెందె
నినవంశ్యుఁ డెత్తు వి ల్లిఁకనంచుఁ డాఁగిపోయినరీతి నిలదయ్యె నింద్రధనువు

రఘువీరకీర్తినర్తకిజక్కిణికి యుక్తమగుచామరంబులై యమరె తెల్లు
కపివాహినులపిండు కాఁగల్గుటూహించి యంబువాహినులెల్ల నాఱఁదోడఁగె

గీ. లంకవంటిది యింక నిశ్శంకరాజ, హంససంచారమునకుఁ దావగు నటంచుఁ
డెంకియై తోఁచెఁ బుడమి నిశ్శంకరాజ, హంససంచారమునకు నయ్యవసరమున.

శా. చేతోజాతశరప్రణీతహృదయచ్ఛిద్రప్రణాళీవిని
ర్యాతస్నేహమయప్రతిశ్రవభరుం డై యుండుమార్తాండి రా
గాతివ్యాప్తి నిరాకరింప భృతకోపాటోపచాపోగ్రతిన్
సీతానాయకుఁ డంప లక్ష్మణుఁడు వచ్చె న్వేగఁ గిష్కింధకున్. 63

— * లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁబోవుట * —

శా. వాలిప్రోద్భవుఁ డప్పు డంతిపురిఁ గ్రేవ న్నిల్చి రాగాంధత
న్నేలెల్ల న్రతిజాగరూకుఁ డగుట న్మేల్కొని సుగ్రీవుని
ద్రాఘుత్వమ్మునకు న్విచారపడుచో రామానుజాలోకభీ
తాలోలస్లవగారవాపహృతనిద్రారక్తనేత్రాబ్జుఁ డై. 64

క. లేచి కొలువుండి సచివుల, వాచోన్నతిఁ బ్రకృతిఁ జెంది వర్తిలు నవ్వే
రోచని సౌమిత్రిధను, ర్జ్యాచండధ్వనాదనిశమనానతముఖుఁ డై. 65

మ. ఘనఘోషశ్రుతిచేఁ దలంకునహిరేఖం బీరముం డిగ్గుచో
హనుమంతుండు నినున్ జయోన్నతునిఁ జేయ న్నెయ్యపున్నినఁ ద
మ్మునిఁబంపం జను రాఘువుం డని భయంబు న్మాన్ప సౌమిత్రిసాం
త్వనకై తారనుఁ బూన్ప వెల్వడియె న త్తన్వంగి శుద్ధాంతమున్. 66

గీ. వారుణీయుక్తిఁ దేజంబు వదలి రాజు, కనఁబడ నిశాంత మపుడు నిష్క్రాంతతార
మపగతతమంబు నయ్యెఁ బూర్వాశ నత్త, మిలెను సత్పథసంచారి మిత్రుఁ డమర.

ఉ. తారధరావతారకరతార యనం దుల లేని మేన్ని శృం
గారముతోడ నెన్నడలఁ గార్యవశత్వరఁ దెల్పు నూత్నము
క్తారశనాగుణాంఘ్రికటకస్వనితార్భటితోడ లక్ష్మణుం
జేరఁగవచ్చి కేల్మోగిచి చిలుకఁదోడంగె వచోమరందమున్. 68

చ. బిసరుహబంధుసూతి నొకపెన్గిరిపైఁ జెఱయిడ్డ యింద్రజ
వ్యసనమడంచె మున్ను రఘువర్యుశరం బది యుండఁగాక నేఁ

డాసపరిచంటిగట్టుఁ దిగనోపని యీకపిరాజు పేంద్రజ
వ్యసనముఁ బాపె నద్దిర భవద్దృఢచాపవిటంకటంక్రియల్. 69

శా. లోకాలోకముదాఁక నేకగతి నాలోకింపఁ జాల్పడ్డ యీ
లోకాలోకవిధాయిసూనుఁ డిపు డిల్లు న్వాకిలిం గల్గి వ
ర్గాకాలోదిత మైనపోణిమికి నోఁచంజాలె నిన్నాళ్లకు
న్నీకారుణ్యమువంక నిట్టి హితుని న్నీ రిట్లు కోపింతురా ? 70

వ. ఏవంవిధోదార తారావచనచారిమాపనీతకోపాటోప తాసముత్పన్నప్రసన్న
తామిళన్నిరవధిక మైత్రి యగు సౌమిత్రి వెంబడి హనుమదానీతనానావిధాసూన
వానరానీకినీవితానసంసేవ్యమానుం డగునచ్చండభానుసూనుండు రాఘవుం డు
న్నకొండదరి కరిగి యతనియడుగుదొగరుఁజిగురులకు నెఱఁగి తదాదరణభరిత
కౌతూహలాంతరంగతం జెలంగి యాతఁడు. 71

— * సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు వానరుల నంపుట * —

సీ. తళుకుబేగడకొండదండనుండు నితండు పారియాత్రతటీవిహారుఁ డితఁడు
వలిగట్టుచెట్టుపట్టుల మెలంగు నితండు నిషధాద్రిమేఖలానిలయుఁ డితఁడు
తఱిమెట్టుజాళువాదరి కాఁపరి యితండు గంధమాదనవనోత్కంఠుఁ డితఁడు
కడనేలదాల్పు నిల్కడఁ జెలంగు నితండు వింధ్యాటవీజాతవిహృతి యీతఁ

గీ. డని మఱియు నెన్నవసపోని యచలవితతి, నధివసించియు సంఖ్యకు నధికమైన
వానరేశుల వేర్వేఱఁ గానిపించి, యినతనయుఁ డప్పు డారాఘవేంద్రునాజ్ఞ. 72

సీ. మిహిరుండు వొడముచో మేనుతొల్సంజకుంకుము లెక్కుఁబూనుదిక్కునకు వినతుఁ
బరువంపువిరిపింటిదొరమత్తకరి యత్త మిలుహరిత్తునకు సమీరతనయు
మొసలితేజివయాళిమురిపంపుజగకౌతు సామి గా నోఁచునాశకు సుషేణు
జంటనాలుకకంటసరిదంటచెలినంటు గలదిశకును శతబలికపీంద్రు

గీ. నెలకు జానకీనేమంబుఁ దెలిసిరండ, టనుచుఁ బంచిన వారలు నచట నచట
నరసి ధరణిజఁ గానక మరలి రంత, హనుమదాదులు దక్షిణంబునకు నడచి. 73

శా. పోవం బోవ నఖండకండుజటిలభూరిభంగజాతస్థలీ
భావోదగ్రసరణ్యరణ్యధరణీభాగంబునం దొక్కర
క్షోవీరుం డెదిరింప వానరబలస్తోమంబు గంపింప న
చ్చో వాలిప్రియసూనుఁ డానిశిచరు న్వాలాగ్రభీతామరున్. 74

క. కినుకం దోడరి కచాకచి, యని సలిపి తదీయగాత్ర మసురహితముగా
నొనరించె సురహితం బగు, తనచరితము జనుల కద్భుతము గావింపన్. 75

ఉ. అంతట వానరప్రముఖు లద్రివనద్రుమదంతురీభవ
త్ప్రాంతరయానుజన్య మగుశ్రాంతత వాయ నుపాంతవర్తివే
శంతము పొల్పుఁ దెల్పునవసారససౌరభవంతము న్నభ
స్స్వంతము మెచ్చి యొక్కబిలవాటము సొచ్చి తదంతరంబునన్. 76

చ. మును పజుఁ డొక్కదానితపముం జెలుప న్మది మెచ్చి హేమ కి
చ్చిన మయకౢప్తహేమవనిఁ జెల్వగు మేరుసవర్ణి కూర్మినం
దన యొకతె న్స్వయంప్రభ యనందగు దివ్యవధూటిఁ గాంచి యా
వనిత మహత్త్వశక్తి బిలవాటము వెల్వడి వచ్చి యొక్కెడన్. 77

— హనుమదాదులప్రాయోపవేశప్రయత్నము. —

క. మిట్టాడ నరుఁడు పుట్టని, నట్టడవి వసించి కపులు నాథుఁడు మనతోఁ
బెట్టినమితిఁ దప్పియు మహిఁ, బట్టిం గన మైతి మెట్టిపాపం బనుచున్. 78

చ. కళవళమంద నంగదుఁ డికే న్మన మూరక పోయినప్పుడే
తలఁ దెగవ్రేయుఁ గాని యొకతప్పును గావఁడు భానుసూనుఁ డా
ఖలమతి యుగ్రదండమునఁ గాయము వాయుటకంటె నీవన
స్థలి మునివృత్తిఁ బ్రాణములు దాల్చుట మే లగునంచుఁ బల్కినన్. 79

మ. హనుమంతుం డను నేటిమాట పతికార్యం బట్లు పోకార్చి యా
వని నెట్లుం డెదువార మాదొరకు దవ్వౌ యువ్వనం బెందుఁ దూ
ఱినఁ బోనీయక పంపువెట్టి తల లేఁజించుం గపిస్వామి యొ
ప్పని యాలోచన మాని మే న్నడలుఁడీ ప్రాయోపవేశంబునన్. 80

గీ. అనుచు హనుమదాదు లైనవానరులు ప్రా,యోపవేశమునకు నుద్యమంబు
సలిపి కుశలయందు శయనించువా రార్తి, తోడఁ జింతసేయఁ దొడఁగి రిట్లు. 81

మ. మనువంశంబునఁ బుట్టనేమిటికి రామస్వామి దాఁ బుట్టఁగా
క నిగాఢాటవి కేల వచ్చె గురువాక్యస్వీకృతి న్వచ్చెఁగా
క నిశాటేశుఁడు సీత నెత్తికొని లంకామార్గముం జేరనే
ల నతం డేగ జటాయు వాయసుర నేలా తాఁకి కూలె న్మహిన్. 82

క. కూలినజటాయు వట్టె పో, కాలక రఘుపతికి సీతఁ గైకొని చనియెం
బౌలస్త్యుఁ డనుచుఁ దెలుపఁగ, నేల యతం డలకబంధు నేలా తునుమన్. 83

గీ. చచ్చినకబంధుఁ డేటికి శబరి తెలుఁగుఁ, జెప్పె నది యేటి కినసూను చెలిమిఁ దెల్పె
వాలి పడనేల సుగ్రీవుఁ డేలనేల, మనము రానేల యీనేల వసరనేల ? 84

క. అని వనరుకపుల పరిదే,వనమునఁ జెవిసోఁకు రాఘవుకథాసుధ మః
న్నినరుచిఁ గమరినతెక్కలు, పునరాగమ మనుజవిగమముం దెల్పుటయున్. 85

మ. మది నావోఁదము ఖేద మొక్కట జనింప న్లేచి తా నున్నవ
న్య దరి న్వేల్వడి వచ్చి య త్తటి నిజోదంతం బెఱింగించి యే
ల దిగు ల్మీ కిఁక రామదూతలకుఁ గల్యాణంబె సంధిల్లు న
ల్లదె మున్నీ రదె లంక దాశరథియిల్లా లందు వర్తిల్లెడున్. 86

క. జనకజకుశలముఁ దెలియం, జనుఁ డని సంపాతి తెలుప సంతసపడి యాం
తని గారవించి యంగద, హనుమన్ముఖు లచటుఁ గదలి యటు చని యెదుటన్. 87

సీ. అంజనగిర్యధిత్యకశాద్వలస్థలి పచ్చఱాకోణిఁగెలోఁ బారువంబు
బలుతుంగమడువులోపలికరేణువు వట చ్ఛదములో నిసువైన శౌరిమూర్తి
దానవారియురంబులోని శ్రీవత్సంబు భానుజాంతరపద్మపత్రసమితి
కాదంబవనిఁ దోఁచు నాదిమశ్యామిక మింటనంటిననీలమేఘరేఖ

గీ. యనఁగ నిజమధ్యమున ధాత్రి దనర మెఱయు
బహులవాతూలజవముహార్మ్యహరుదగ్ర
లహరికాజాలడోలికావిహారదంబు
నరవితానంబు జలనిధానంబుఁ గనిరి. 88

గీ. కనిదురాలోకశరత భీకరతఁ జూపు, శరధికి మొగంబుగాక దాశరథిశరధి
యట్టిదగుటకు బెట్టిదం బైనకలఁకఁ, గపు లలుకతోడ నుండ నంగదుఁడు పలికె.

మ. తగునా వానరులార మానయుతు లై తర్కింప మీ కిట్టిడ
న్నగరు ల్దవ్విన యుప్పుకాలువఁ దరించన్ శక్తి లే కున్న చో
నగసంస్తంభనమానిగాతి కటు డాయంగాక యారావ్విగ్నికిం
దెగనాడ న్వసపోని దుర్యశపుటబ్ధి న్నక్కృమా దాఁటఁగన్. 90

— * జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బ్రోత్సహించుట. * —

వ. అని పలుకునంగదుని వలన నంగద లడంగ నఖిలప్లవంగపుంగవు లభంగుర
తరంగిణీభుజంగహారిణా ప్రసంగరీణత మెలంగెడు తెఱంగు లూహించి యం
చిత నయోపాయవంతుం డగు జాంబవంతుం డుదయగిరిశిఖరజాత చూతనూ

తనఫలవిమోహకౌతూహలగృహీతాభినవమార్తాండమండల ప్రచల్యబాల్య
చాపల్యకుపితపురుహూతకరవిధూతభిదురపాత నిహతహనుమదతివిఖ్యాతనా
మధేయుండును, జరాచరనిరోధబాధాకరసమీరణ ప్రసాదనాయాతజలజాత
జాతకరుణాసమాసాదితాసాధారణ బహువిధవధానపాయకాయుండును, నఖం
డజవసమానాయమానపవమానవైనతేయుండును, నగునాంజనేయుండున్న
యెడ కరుగుదెంచి, యతనియతిశయంబు బహుధానుతించి, వెండియు నా
వలీముఖశిఖామణుల కిట్లనియె. 91

సీ. శాఖామృగస్వామిశాసనంబుఁ దరింప గండమై యుండిన నుండుఁగాక
విగళితారికళంక యగులంక యిచటికి దూరమై తోఁచినఁ దోఁచుఁగాక
దశకంఠభుజమహాదర్ప మల్పేతరస్థేమ వర్తిలిన వర్తిల్లుఁగాక
యవనిజ యునికి మర్త్యామర్త్యగోచరేతరవృత్తిఁ దొరసిన దొరయుఁగాక

గీ. చింత యేటికి మన కింక నెంతకార్య
మైనఁ బవమానసూనుఁడు పూనుకొన్న
సులభత వహించు నితఁడె కావలయు నన్న
గోష్పదముకంటె మున్నీరు కొంచియంబు. 92

మ. అని భల్లూకనిలింపనేత పలుక న్హర్షాకులస్వాంతుఁడై
హనుమంతుండు త్రివిక్రమానుకృతిచే నంగంబు పొంగం ప్లవం
గనికాయంబు చెలంగఁ దుంగలహరీగంభీరవారాశిలం
ఘనజంఘాలజవానుషంగమునకుం గావించె నుత్సాహముల్. 93

క. తత్త్వాదృశాసిధారా, కృత్తారాతిక్షితీశకీర్తిశ్రీరా
జత్తర యహార్యధీరా, చిత్తశయాకార యార్యశేఖరగేయా. 94

చ. సలలితరత్నకందుకలసత్కుచభారధురీణహూణాకుం
తలరమణీసకంకణఝణత్కరణాంచితపాణిపల్లవాం
చలపరిధూయమానసితచామరమారుతలోలమానమం
జులచికురచ్ఛలభ్రమరచుంబితచారుతరాననాంబుజా. 95

క. సాధూన్నతిగాంగేయ, క్ష్మాధర ప్రాష్ఠోపరాష్ఠమధ్యాహ్నసమా
రాధితరాధారమణ యసాధారణవారణేంద్రసప్తాంగహరా. 96

ఉత్సాహ. సింగరిక్షితీంద్రచంద్రసేవ్యమానభవ్యతి
ర్వేంగలావనీకళత్రవిశ్రుతాగ్రసంభవా
రంగనాథపాదపద్మ రాజహంసమానసా
సంగరాంగణప్రచండశౌర్యగాండివాయుధా. 97

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస, వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక, ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధాకర, జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక, వేంకటాచలపతి ప్రణీతంబైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు షష్ఠాశ్వాసము.

చంపూరామాయణము.

సప్తమాశ్వాసము.

— * సుందరకాండము. * —

క. శ్రీకర విధ్యండసరో, జాకరవర్ధిష్ణుకీర్తిహంసత్రోటీ
ధీకృతకాంచనశైల ని,రాకృతరిపుజాల కసవరాజన్నృపాలా. 1

ఉ. చారణమార్గసీమను నిశాచరనాయకనీత యైనసీ
తారమణీశిఖామణిని దా వెదక న్మదిఁ గోరి వైరిసం
హారిబలోజ్జ్వలుం డెగసె నారఘునాధునిదూత తుంగశృం
గోరుమహేంద్రసానువుననుండి యఖండఖగేంద్రవేగుఁ డై. 2

— * హనుమంతుఁడు సముద్రముం దాఁటుట. * —

వ. అప్పు డప్పుడమితా ల్పనల్పకల్లోలినీవల్లభసముల్లంఘనదృఢతరనిహితహను మచ్చరణతలపీడనంబు సైరింపంగ నక్షమం బై, నిశ్శేషనిస్సరన్నిర్ఝరౌఘం బగుట నిరంతరనిష్పతద్బాష్పవర్షంబునుంబలె, నితస్తతోవితతజీమూతజాతం బగుటఁ బారిప్లవశిథిలధమ్మిల్లంబునుంబలె, సంత్రాసపుంజితకుంజరయూథం బగుట సంజాతశ్వయథుకంబునుంబలె, సాధ్వసధావమానహరిణగణఖరతరఖురకోటిపాటనోద్ధూతధాతుధూళీపాళీపాటలితవికటకటకం బగుటఁ బ్రక్షరితశోణితంబునుంబలెఁ, దత్క్షణప్రబుద్ధకంఠీరవకంఠకహాకహారావముఖరితకందరం బగుటఁ గృతాక్రందనంబునుంబలెఁ, బరిసరగహ్వరనిబిడనిస్సరత్సరీసృపం బగుట నిర్గళితాంత్రమాలంబునుంబలెఁ, బ్రస్ఫాలితతటోపలపతనదళితకీచకసుషిరసమ్మూర్ఛత్పవనపూరపూరితగగనం బగుటఁ బ్రవర్ధమానోర్ధ్వశ్వాసంబునుంబలె, వాగగోచరం బైనదుర్దశావిశేషంబు నొందె నయ్యెడ. 3

ఉ. కేసరిసూనువెంబడిని ఖేచరపద్ధతి నుద్గమించి యెం
తే సరయంబుగా జలనిధిం బడి బంతిగ నుచ్ఛిఖంబులై
భాసిలు భూమిజాతములు భావినలాళినిమిత్తసూత్రవి
న్యాసనిఖాతశంకునివహంబుగతిం గనుపట్టె నంతటన్. 4

ఉ. శ్రీకరపక్షఘాతరయరేచితవీచివిరోచమానర
త్నాకరకుక్షినుండియు మహాబలనందనవిశ్రమార్థ మై
ప్రాకటతుంగశృంగతలరాజితనిర్జరలోక మైనమై
నాకనగంబు సంభ్రమమునం బొడసూపె మహాద్భుతంబుగన్. 5

క. తనయాత్రకుఁ బ్రత్యూహము, జనియించె నటంచుఁ దను భుజామధ్యతటం
బునఁ దాఁకి త్రోయు ప్రాభం, జనిఁ జూచి హిరణ్యనాభశైలం బనియెన్. 6

క. మోదమున వచ్చితిఁ జుమీ,నీదుపథిశ్రాంతి నడఁప నే నిపుడు కృత
జ్ఞోదధిపనుపున నిచ్చట, సాదరముగ విశ్రమించి చనుమా హనుమా. 7

క. పూని గిరిభేదివలనం, దా ననుఁ గాచె న్పవజ్జనకుఁ డటుగాన
గాను విపక్షుఁడ నీకిపు,డేనుసపక్షుఁడఁ జుమీ సమీరకుమారా. 8

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రార్థించునవ్వసుంధరాధరంబును సబహుమానంబుగా నాద
రించి పవమానతనయుం డరిగె నయ్యవసరంబున. 9

మ. జలరాశి న్వలమానమూర్తి యగునాశైలాధిరాజాత్మజు
న్వలమానాతిశయప్రమాథికులిశవ్యాపారుఁ డిక్షించి త
ద్బలవన్మారుతసూనుసేవనవిధిప్రాగల్భ్యము న్మెచ్చి యిం
పొలయంగా శతమన్యుఁ డయ్యె గతమన్యుం డయ్యెఁ జిత్రంబుగన్. 10

ఉ. అంత నిశాచరేశ్వరపురాభిముఖంబుగ నేగు నంజనా
సంతతి సాధుపద్ధతికి సంభరితోద్ధతిరోధహేతు వై
యొంతయు నిల్చె నాగజనయిత్రి వడి న్సురసాఖ్య మున్ను భా
స్వంతునిత్రోవ కడ్డుపడు శైలకులప్రవరంబు చాడ్పునన్. 11

మ. స్థిరసామర్థ్యమునం దనర్చె సురసాధికారలీలాసమా
దరసాధిష్ఠితమీఱు మారుతిపదద్వంద్వంబు కల్లోలినీ
శ్వరసాంగత్య సమేధమానమయి మస్తం బామరద్వీపినీ
సరసాంభఃకణమాలికాభరణశస్తం బై సముద్భాసిలెన్. 12

క. తనువుం దనూకరించుచు, హనుమంతుఁడు సురసయుదరమందుఁ బ్రవేశం
బొనరించి వెడలి వర్తిలె, దనుజారి త్రివిక్రమావతారముదారిన్. 13

శా. భూయఃప్రస్తుతనిస్తులాంబరపథాభోగప్రయాణుండు త
చ్ఛాయామేశాన్వయుదూత శాతముఖతాజాగ్రన్నఖాగ్రంబులన్

మాయాసింహముకై వడిం గడువడి న్మమ్మారె! చించె న్నిజ
చ్ఛాయాగ్రాహిణి యైనసింహికచకాసన్మార్తి నత్యుగ్రుఁడై. 14

— * హనుమంతుఁడు సీతాన్వేషణమునకై చింతించుట. * —

ఉ. అంబుజబంధుతేజుఁ డగునా హనుమంతుఁడు వారిరాశిపా
రంబునుఁ జేరి లంబశిఖరంబున నిల్చి యనంతరంబ త్రై
వంబుగ లంకయుత్తరపువాకిటనుండియు ఖండితాంతరం
గంబునఁ జింతిలం దొణఁగెఁ గార్యసిసాధయిపాధురీణుఁడై. 15

సీ. కడచు నేకరణి శాఖామృగానీకంబు ప్రత్యూహాకరము వారాకరంబుఁ
గడచుఁగా కేవీక వడిఁ బ్రవేశించు నీరజనీచరాధీశరాజధాని
గావున సర్వథా కషు నిరర్థ కమనోరథుఁ డౌఁ గదా పంక్తిరథకుమారుఁ
డదికాక యేను మహారౌద్ర మగుసీసముద్రమ్ము దాఁటుట మోఘు మయ్యెఁ
గీ. గటకట యెఱుంగ సకలలోకప్రతీత, సేమమున నున్నదియొ లేదొ భూమిజాత
యని తదన్వేషణార్థమై యాంజనేయుఁ, డరుణకిరణాస్తమయమాత్త నభిలషించె.

క. శతమఖనిక్షేపమహో, ద్ధతధనువునకుం బ్రయోజనావసర ముపా
గత మని పాశికిఁ దెలుపఁగ, ధృతిఁ జనుగతి భానుఁ డుం బ్రతీచిం జేరెఁ. 17

— * రాత్రివర్ణనము. * —

సీ. చరమాచలనితంబసంభవోజ్జ్వలదావపావకోత్కటశిఖాపాటలితమొ
సవిధార్కరశ్మివేష్టనభృతానలతటీసూర్యకాంతప్రభాశోణితంబొ
యాగంతుమిత్రపూజార్ఘ్యార్థవరుణోద్ధృతాంభోధిరత్నకాంత్యరుణితంబొ
ఖనదీరసగ్రహోగ్రత్వరాపరవయోరాశిబాడబహేతిరంజితంబొ
గీ. యని జనులుడెందముల సందియంబు నొందఁ
గరమురాణించు సాంధ్యరాగంబు వలన
గగనభాగంబు కౌసుంభకంజరాగ
పల్లవజపాభిరూపమై యుల్లసిల్లె. 18

గీ. క్షీరవారాశికన్యానికేతనములు, ముందుగా నత్తఱిని బీగముద్ర లయ్యె
వికచకుముదాళి మధుకరద్విజకులంబు, నవ్యమకరందభిక్షాటనం బొనర్చె. 19

మ. నలుదిక్కు ల్పదమంద పీవఁ దొడఁగె న్సంఫుల్ల శేఫాలికా
కలికాకాషకషాయగంధవహము ల్గాఢాంధకారచ్ఛటా

చ్ఛలకాలాగురుధూపధూమసమితిశ్యామీకృతం బయ్యె ను
జ్జ్వలదిక్పాలపురాభిరామసముదంచద్గోపురంబు ల్వెసన్. 20

గీ. పొడమెవిశ్లేషవేదనాపూర్వరంగ, మై కొలంకులఁ జక్రవాకార్తరవము
లలితనక్షత్రమాలికాలంక్రియాభి, శోభితం బయ్యె గగనమత్తేభ మపుడు. 21

క. సంతమసతమాలద్రుమ, కాంతారకుఠారధార కహ్లారవనీ
కాంతుఁ డుదయాద్రిఁ దోఁచె, న్నంతతశృంగారసారసర్వస్వం బై. 22

క. ఆజాబిల్లికరంబులు, తేజరిలె న్దివిఁ దమస్తతినిరుద్ధము లై
రాజిలుకొలఁకుల శైవల, రాజితిరోహితబిసాంకురమ్ములు వోలెన్. 23

చ. అనిలజుఁ డాప్రదోషసమయంబున శాత్రవకీర్తిమండలం
బనువిలసత్తిరస్కరణి యాశుగతి న్నడలించి కన్పడెన్
ఘనసుమనోగణంబునకుఁ గౌతుక మావహిలం బులస్త్యనం
దనకటకప్రవేశనవనాటకపాటవసూత్రధారుఁ డై. 24

సీ. ఆవేళ లంకాధిదేవత తనతోడ విగ్రహింపఁగ వధూవిగ్రహంబు
ధరియించి పథినిరోధము సేయఁ దద్విగ్రహ మొనరించి యుగ్రతవహించు
తనుఁ జూచి వారిజాసనశాసనముఁ దెల్పు తొలువేల్పువడఁతుకపలుకులకును
డెందంబునందు నానందం బమంద మై నలువొంద నంజనానందనుండు

గీ. తదనుమతిఁ గాంచి లంకాభిధానరాజ, ధాని వేగఁ బ్రవేశించి ధరణిసుతను
వెదక మది నెంచి యంచితవిభవ మైన, యసురపతిసౌధరాజంబు నధిగమించె.

మ. ఇది రక్షోబలగుప్త లంక యిది లేఖేంద్రారిసౌధాగ్ర మ
ల్లదె యక్షేశ్వరు గెల్చి తెచ్చినవిమానాధ్యక్ష మీక్షింపు మం
చెదురం దెల్పె సమీరనందనున కెంతే చంద్రమోదీపనం
పదభిద్యోతితవిశ్వదిఙ్ముఖత్రియామావేళ తా నయ్యెడన్. 26

ఉ. వారక రాము నేత కిటువంటిసహాయుతఁ జేసి కీర్తిఁ గ
న్నారిమిసూనుచే రవి తగుం గృతకృత్యతఁ గాంచి యార యా
దారినిఁ దానుఁ బేరసముఁ దాల్తునటంచుఁ దలంచి లంక నెం
తే రఘునాథుదూతసరణి న్నెల కన్పడె దిండ్కు వెడన్. 27

— * హనుమంతుం డశోకవనముం జొచ్చుట. * —

సీ. అప్పు డప్పవనజుం డస్వప్నసుందరీసౌందర్యముద్రాతిశాయిమూర్తి
నిద్రాముకుళితాక్షినీరజాతంబును వేశవిలాసినీవృతము నైన

యవరోధకామినీనివహంబు ననవరోధంబుగా నీక్షించి తత్క్షణంబ
వితథమనోరథవృత్తి యై విరచితచింతాసమాకులస్వాంతుఁ డగుచు

గీ. నంతఁ బ్రాకారలంఘనం బాచరించి, సురుచిరాశోకకాననాంతరమునందు
విశ్వవిఖ్యాత సీతను వెదకఁ దలఁచి, యిష్టదైవతవందనం బిటు లొనర్చె. 28

శ్లో. నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై
నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః

వ. అని యిష్టదేవతానమస్కారంబు సమనస్కారంబుగా నొనర్చి యంత. 30

చ. ధరణిజ నిందు నందును బదంపడి రోసి వృథార్తి రోసి ధీ
సురుచిరుఁ డైనమారుతి యశోకవనావనిఁ జెందె శాంతిమం
దిరుఁ డగుమాని తాఁ బరగతి న్భజియించునుపాయ మాత్మ యం
దరయుచుఁ గల్మషప్రశమనైకశుభౌషధి యాత్రయింబలెన్. 31

వ. అందు మందేతరపిచుమందమందారకందరాళ నాగపున్నాగతాలహింతాలత
మాలకృతమాలసరళవకుళతిలకామలకలికుచకుటజతక్కోలాంకోలలవంగలుం
గవికంకతకేతకీ కదంబోదుంబర కపిత్థాశ్వత్థకురవకమరువక మధూకమాకంద
చందనస్యందన చంపకచాంపేయ పనసవేతసపలాశపాటలప్రియాళుప్రాయానే
కానోకహానికాయపరివృతం బైన యావనావనిం బరిభ్రమించుచు, నభ్రం
కషవిటపనిబిడీతగగనప్రపంచం బగు నొకానొక కాంచనశింశుపాతరువుం గాం
చి, యారోహించి తత్పత్రసంఛన్నగాత్రుం డై వటవిటపిదళపుటనిలీనకపటవ
టునిచందంబు నొంది యంత. 32

ఉ. మామిడితోఁపునం దనరుమల్లిని భిల్లుఁడు కల్లిఁ జేర్చిన
ట్లామిషబుద్ధి వేపి యమరాలయమాల్యముఁ గామదార్చిన
ట్లామఘవారి యాత్మపురి కాశ్రమధారణినుండి తెచ్చి దు
ష్కామత నిల్పినట్టి మహికన్యను జూచె నభూషితాకృతిన్. 33

క. ప్రతిపత్ప్రైకసముద్యతుఁ డగునద్వైతవిద్యహారువునఁ గార్శ్య
న్వితయగుతత్సతిఁ గనుఁగొని, జితారి సామీరి యిటులు చింతిలె నాత్మన్. 34

ఉ. యామినిఁ జంద్రికారహితుఁ డై శశియుండిన నుండు వాసర
గ్రామణి చాయఁ బాసి యధికప్రథ నుండిన నుండుఁగాక యీ
తామరసేక్షణామణినిఁ దా నెడఁబాసి కకుత్స్థవంశ్యను
త్రాముఁడు మేనఁ బ్రాణములు దాలిచియుండుట చిత్ర మెన్నఁగన్. 35

వ. అని యిత్తెఱంగునం జింతాయత్తచిత్తుం డగుమరుత్తనూజుండు నిశీథసమయంబుఁ గడప, నిశీథినీనాథుండును జరమగిరిశిఖరోపకంఠసేవోత్కంఠితుం డగుడు, దశకంఠుండు నిద్రావశేషంబున నతనుశరప్రహారవిశేషంబునం గలుషీకృతాక్షుండును సరసహరిచందనచర్చానుచర్చిక స్థానకేదర్శనేచ్ఛాహాలాహలికం బ్రకటీకృతరాగహృదయుండును, బరివర్తితవైకక్ష్యదామంబునం బ్రకటమకుటఘటితరత్నధామంబునం దిరస్కృతనక్షత్రమాలికుండు నై యల్లనల్లన నశోకవనికాప్రవేశంబు గావించిన. 36

ఉ. ఆసమయంబునం బరిసరాగతవారవిలాసినీకరో
ల్లాసితదీపమార్జనికలం దరళీకృత మై చతుర్దిశా
ధ్యాసితమోవితానము సమస్తము వైళమె చేరెఁ బంక్తికం
ఠాసురసార్వభౌమహృదయం బొకకే శరణంచు నెంతయున్. 37

ఉ. దానవలోకనాయకుఁ డతండు నితాంతమదాంధుఁ డై కడు
న్మానవకాంత యంచు రఘునాథవధూమణిఁ జేరె నక్కటా!
యానిజమూలపల్లవిత యై తగు సల్లకి యంచు వేగ నై
తానకృశానుకీల సవిధంబును జేరు గజేంద్రముంబలెన్. 38

— * సీతాదేవి రావణునికి హితము చెప్పుట. * —

సీ. ఆదశాననుఁ జూచి యాకంపితాంగి యై పై దేహరాజన్యవరునికన్య
పరుషతాసంపత్తిభాజనంబులు విపర్యాసితలోకమర్యాదములును
నాత్మప్రశంసతాప్రాంచన్నృశంసతాపత్రపంబులు నైనపంక్తిముఖుని
సాటోపదుష్ప్రీతాపానుపూర్వికలచేత విదార్యమాణచేతస్క యగుచు

గీ. సంతతాశాంతనుతకీర్తిమంతుఁ డైన, కాంతుశౌర్యంబెఱెంగినగఱిత గాన
నసురఁదృణముగనెంచినయదియుఁబోలెఁ, బలుసడుమనుంచిధీరతఁబలికెనిటులు.

క. సకలసదాచారస్థాపకుఁ డగువిధి కులగురుండు పౌలస్త్యుఁడ వీ
వకట పరకాంతఁ గోరెద, వొకయింతయు సిగ్గులేదె యోహో నీకున్. 40

మ. విపరీతోక్తులు మాని వినా దశముఖా విఖ్యాతకులోపకం
ఠపరిభ్రష్టతరి స్వదాశుగము కుంఠంబై యథాస్థానము
న్నిపుణత్వంబునఁ జేర్చుచందమున నన్నీవుం బ్రతిష్ఠించినం
గృపయు న్మామకజీవితేశ్వరున కెంతే సంధిలు న్నీయెడన్. 41

సీ. అటులు గాదేని ఖరాసురదూషణత్రిశిరఃప్రముఖదైత్యదేహరక్త
పటలమేదోమాంసపంకిలముఖము లై మొనయురాఘవశిలీముఖములకును
నైజగాత్రక్షరన్నవశోణితమునఁ బ్రక్షాళనం బెవ్వఁడు సలుపఁగలఁడు
నీవు దక్కఁగను నెండియు నఖండితశాతసౌమిత్రిపటుపత్రిచాతకముల
గీ. కేఘనుఁ డమర్చు నభినవాసృక్పరంప,రారసవదంబుధారణిపారణంబు
ననుపమపవిత్రచారిత్ర ఘనపులస్త్య, కులపయోరాశికాకోల కుటిలశీల. 42
గీ. పంచబాణవిభిన్నుఁడౌ పంచముఖుని, నిందుముఖి యేకవాణియుఁ బొందదయ్యెఁ
బంచవక్త్రాహిదష్టుఁడౌ పంచజనుని, వినిహతవిషార్తి యౌషధి మనుపఁగలదె.
సీ. ఈతెఱంగునఁ బల్కు సీతానతోదరి యవధీరణోక్తుల నవధరించి
కినుకచే విముఖుఁడై తనరుపంక్తిముఖుండు తత్కాంతచెంత సంతతమునుండు
కావలిపడఁతులఁ గనుఁగొని మీరీనృపాంగనఁ జతురుపాయములచేత
వశ్యఁగాఁ జేయుఁ డవశ్యంబు నటుగాని, తఱి నీహతాశ నిత్తలిరుఁబోణిఁ
గీ. బ్రాతరాశంబునకు వేగఁ బాకశాల, గుణుల కొప్పించుఁ డనుచు దుర్గుణగరిష్ఠ
తానిధానంబుకుమతియైయానతిచ్చి, యంతటనిశాంతమగుడు నిశాంతమొందె.
సీ. తదనంతర ముదారదారుణవీక్షణక్షణదాచరాంగనాజనకఠోర
వచనదోషోన్మేషవశముకుళీకృతహృత్పుండరీక యై యినకులాధి
నాథునికూరిమినారీశిరోమణి యాభీలపుండరీకావృత యగు
రమణీయసారంగరమణీచందమునఁ దాపసదత్తఘోరశాపంబువలన
గీ. వసుమతీభాగమందు గీర్వాణతరుణి, కరణి నత్యంతదీనతాకలిత యగుచు
బంధుజనహైన్యపరితాపభరముచేత, నెంతయును జింతిలఁదొడంగె నవ్విధమున.
క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావిహగాగ్రణి జటాయు వటవి నిలిగెనే
మో విన్నవాఁడు కాఁ డటు, గావున నాయునికి నిచటఁ గాకుత్స్థుండున్. 46
క. రక్కసుల పెక్కుమాయలఁ, జిక్కువడినయార్యపుత్త్రుచేతోభువియం
దక్కట యాస్థ గణింపఁగ, నొక్కింతయుఁ బొడమదయ్యెనో నెయ్యమునన్.
క. నన్నపహరించి తెచ్చిన, యన్నీచాత్మకుఁడు సహజ మగు రాముకృపా
భ్యున్నతి హరించెనో కా,కున్నఁ బ్రపన్నావనుఁ డతఁ డూరక యున్నే. 48
వ. ఇవ్విధంబున నవ్వధూలలామ బహువిధంబులుగఁ బరిదేవనం బొనర్చి యం
తరంగంబున రఘుపుంగవుం గని సంతతంబునుం జింతించుచు మూర్ఛా
క్రాంత యై యున్నసమయంబున. 49

మ. తగువిఖ్యాతచరిత్ర రామరమణిం దర్శించుదుర్జాతభా
వగరిష్ఠక్షణదాచరప్రమదల న్వారించి తెల్పె న్మనో
జ్ఞగుణశ్రీనిధి యైనయాత్రిజట యస్వప్నాంతరంగోత్సవం
బగుసుస్వప్నము సాధుసీధుమధురవ్యాహారధారంధరిన్. 50

క. భూమిజ మఘప్ను మొకరిటి, లేమి నిలం బొరలుచునవలిప్తాసురకాం
తాముఖదర్శిత యగుసీ, తామహిలాలతకుం ద్రిజట తా జట యయ్యెన్. 51

— * హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట. * —

గీ. అపుడసుత్యాగ మొనరింప నభిముఖయగు, సీత ననుపేక్షణీయఁగాఁ జిత్తమునను
దెలిసి నీతివిచారించి ధృతివహించి, యంతికముఁ జేరి నలభవిష్యద్వరించి. 52

మ. ధరణీభృద్రిపువైరి నిష్ఠురవచోదంభోళిదీర్ణావనీ
వరకన్యాశ్రవణాంతరవ్రణశమవ్యాపారభైషజ్యము
న్నిరవద్యాన్వయసంగతిప్రథితము న్విస్రంభణార్థంబు దా
శరథిస్వామిగుణానుకీర్తనసుధాసారంబుఁ జల్లెన్ బ్రహీన్. 53

సీ. తదనంతరము సమంతాత్ప్రసారితదృష్టి యై శాఖిశాఖాగ్రమధివసించు
శాఖామృగంబును సత్వరంబుగఁ జూచి చకితాంతరంగ యై సానుజుఁ డగు
రామభద్రునకు భద్రంబు గావుత మని వచియించి యపుడు దుస్స్వప్నబుద్ధి
నడలుచు నిర్నిద్రమగు నిజ్జనమునకుఁ గలవచ్చుటకు నేమికారణం బ

గీ. టంచు నూహించి జనకకన్యాలలామ, ప్రబలమాయాసమాయాతపంక్తికంఠ
యామినీచరవల్లభుఁ డనుచు నల్ల, గంధవాహాత్మజునివల్లఁ గరము తలఁకె. 54

క. ఆసమయంబున డిగి వి,శ్వాసనిదానంబు లైనవచనములఁ గృతోఁ
ల్లాసుఁడు ప్రాంజలి యగుచు మ,హీసుత నీక్షించి హనుమ యి ట్లని పలికెన్.

క. వేగమున నెసఁగు నీదువి,యోగమున నితాంతశాంతి నొందించిననా
భాగాన్వయపతిదూతను, గా గరిమ నెఱుంగు నన్నుఁ గల్యాణి మదిన్.

ఉ. నీకును దోడు గాఁ దనదునెమ్మనముం గడువేగ నంచి యం
గీకృత జాగరాగరిమఖేదవిశేషమున న్విభావరీ
కోకసమానధర్ముఁ డగుకోసలరాజతనూజుఁ డిమ్మెయి
న్నీకుశలంబు దా నడిగె నీరజలోచన మన్ముఖంబునన్. 57

క. ఔదలను వంచి మిూ కభి, వాదన మొనరించి భక్తివైభవ మెసఁగ
నైవదేహి లక్ష్మణుఁడు మఱి, యాదిత్యసుతుండు సేమ మడిగె న్నిమ్మున్. 58

గీ. అని మఱియు జాతవిశ్వాస యైనసీత, కనిలజుఁడు వాలివధముసూర్యజునిచెలిమి
నొడివి వాల్మీకిమనసు కైవశిని గలిత, రామనామాంక మగునుంగరం బొసంగె.

క. మరుదాత్మజనీతశ్రీ, కరరఘురామాంగుళీయకలితోత్సవవా
సరశతతమాంశమునకు, న్సరియే సీతావివాహసంభ్రమదినముల్. 60

క. క్షిత్యాత్మజాత యంతట, నత్యంతప్రమద యగుచు నసురేంద్రునకుం
బ్రత్యాసన్నం బయ్యెను, మృత్యువు హనుమంత! యని మఱియు నిట్లనియెన్.

చ. అనల యనంగఁ బేరు గనినట్టి విభీషణుపుత్రి తల్లిపం
పునఁ జనుదెంచి రావణుఁడు పోరొనరించియ కాని యూరకే
యినకులసార్వభౌమునకు నీయఁడు నిన్నని పల్కె నేనునుం
దనువును మాసమాత్రమును దాల్చెదఁ బ్రాణముల న్వరాకి నై. 62

క. నావుడు మారుతి యిట్లను, దేవీ! వెఱవకుము నిన్ను ధృతిఁ దోడ్కొని నే
నీవార్ధిఁ గడచి దక్షతఁ, బోవుదు రఘుపతిసమీపమునకు న్వేగన్. 63

గీ. అని మహామేదినీధరంబునకు సాటి, యైనదేహాభివృద్ధిచే నతిశయిల్లు
నపుడు గాంభీర్యవిస్తారహారి యైన, జలధి యెలదోఁటకాలువచంద మొందె. 64

ఉ. అంతట సంతసం బొదవ నాహనుమంతునిఁ జూచి రామసీ
మంతిని పల్కె లంఘితమహాంబుధి యై తగునీకు దుష్కరం
బింతయు లేదు పెంపున వహించి ననుం జనువేళ నంబర
ప్రాంతరయానలీల ననపాయిని నీకు నుపాయపారగా. 65

వ. మఱియును, 66

శా. పాతివ్రత్యమువాసిచే దశముఖున్ భస్మంబు గావించినన్
ఖ్యాతైక్ష్వాకుశరాళికి న్సముచితగ్రాసంబు సంధిల్లఁబో
చే తత్కీర్తినిశాకరుండును విభాహీనుం డగుం గావునన్
దైతేయు న్రఘునేత గూల్చినతఱి న్నారాక యుక్తం బగున్. 67

వ. అని సమాఖ్యాతవినయవచనజాత యగుసీతం గనుంగొని శ్రీరామదూత
యిట్లనియె. 68

ఉ. ఓమిథిలాపురాధిపకులోదధిచంద్రకళా! వనోర్వి మా
యామృగవంచితాత్మకత నాశరగేహమునంది నీవు శా
ఖామృగసీత వై యిపుడు కన్పడిన న్దివసేశ్వరాన్వయ
గ్రామణికార్ముకంబులకుఁ గల్గునె కీర్తి యొకింతయు న్భువిన్. 69

సీ. అది యటులుండని మ్మవనికన్యామణి రఘువీరగృహిణి కర్తవ్యంబు లీదృ
శాచారమునకును సదృశంబు పంక్తిముఖాపరాధతత్క్రియ కనుగుణంబు
కులకాంతయీలువునకు ననుకూలంబు క్షత్రియాణ్యుక్తికి సముచితంబు
నగు నట్లు పలికితి వనుచుఁ బ్రశంసించి యంజనానందనుం డనియె మఱియు
గీ. రామలక్ష్మణు లీదైత్యరాజధానిఁ, జేరినా రని యెంచుమీ చిత్తమునను
రాఘవజ్ఞాతపూర్వకశ్లాఘనీయ, మగు నభిజ్ఞాన మిచ్చి న న్ననుపు మిపుడు. 70

— * హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు దెల్పుట. * —

వ. అనుటయు నజ్జనకరాజనందన నిట్టూర్పు నిగిడించి యి ట్లనియె నోయసాధా
రణమేధానిధానా! సావధానంబుగా నాకర్ణింపుము. మున్ను సమున్నతానేక
మాణిక్యచాకచక్య ప్రకటతటనిరాఘాటం బగుచిత్రకూటనికటంబున సముల్ల
సత్పల్లవాంతరసంపుల్లకుసుమసందోహస్యందమాన మకరందధారాస్వాదనిర్భ
రానందతుందిలమిలిందబృంద ఝుంకారహుంకారితసంక్రందనోద్యానవైభవం
బగువనంబున, రఘునందనోపధానీకృతోత్సంగ యగు నాసముత్తుంగపయో
ధరపరిసరంబు ప్రఖరనఖరముఖవిదారితం బొనరించిన ధారాధరనామకాకంబు
నైక్షావకుం డాలోకించి. 71

చ. సమధికరోషయుక్తవిలసత్కుశరూపకుశేశయాసనా
స్త్రము వడి నేసె దుర్మదపురందరనందనవాయసంబు పై
దమితమదంబు నై యదియుఁ దత్కృపచేత హృతాక్షిమాత్ర మై
క్షమఁ జిరజీవి నాఁదనరుసంజ్ఞ వహించె యథార్థ మై తగన్. 72

క. అని పూర్వకథాస్మరణంబున ద్విగుణితదుర్దశాసమున్నతి యై యి
త్తు నభిజ్ఞానాంతర మను,చును హనుమంతున కొసంగెఁ జూడామణియున్. 73

మ. మతి నెంతేఁ బ్రమదంబు సంధిల మణిం బాలస్త్యసంత్రాసవుం
జితయాగాగ్నిదశం గృశాంగి యగురాజీవాక్షి యీయం బ్రణ
మ్రమతచేఁ గైకొని యంజనాతనయుఁడు న్మాణిక్యగర్భాననాం
చితభోగిప్రతిమానబాహుఁ డగుచుం జెందెం బ్రయాణత్వరన్. 74

క. కృతకృత్యుం డయ్యె విని, గ్గతుఁ డై తనరాక దశముఖజ్ఞాతము గా
మతిఁ దలఁచి పావని గుణా,ద్భుతుం డశోకవనభాగముం గావించెన్. 75

సీ. తనదుకృత్యములచేఁదగు భూరిశాఖల కవనతిసంధాత యగుటవలన
మఱిసుమనఃకదంబకముల కెల్లను ముఖభంగ మొనరించిపొలుచువలన

శ్రుతిమధురోక్తిసంగతసద్విజాలికి నతిభీతిని ర్ఘాత యగుటకతన
చారణమార్గసంచారక్రియాధురంధరత నుద్దాముఁ డై తగుటవలన
గీ. నముచిదానవరిపుదూతనందనుం డు,దారలంకాపురాంతరోద్యానమునను
బూనివసౌకసారాధిపానుజన్ము, పటుతరాటోపలీలను బరిభవించె. 76

— * హనుమంతుఁ డశోకవనభంగ మొనర్చుట. * —

సీ. అంత సత్వరముగా నారక్షకమహోగ్ర రక్షోనివేదితప్రమదవనవి
భంజనజాతకోపవశారుణాలోకభీకరదశముఖప్రేషితులును
గాలకింకరభయంకరులు ప్రహస్తకుమారవిశ్రుతజంబుమాలిసహితు
లై యరుదెంచిన యాతుధానులఁద్రుంచి చైత్యతోరణసదేశంబునొందె
గీ. మారుతాత్మజుఁ డామాట మఱియు విని ని,శాచరానీకమారణశ్రవణకుపిత
పంక్తిముఖుఁ డావలీముఖుఁ బట్టి తెండ,టంచు వడిఁబంచెఁ బంచసేనాగ్రగులను.
క. వీరులను సప్తమంత్రికు,మారులనుం బనుప సమరమత్తాశయుఁ డై
తోరణపరిఘముచేత స,మీరణనందనుఁడు వారి నెల్లం గెడపెన్. 78
క. వెండియుఁ బవనతనూజుఁ డ,తం డురువడి కోసలేంద్రదాసుఁడ ననుచుం
జండత నని ఘోషింపఁగ, భండనమున కక్షుఁ బనిచెఁ బౌలస్త్యుండున్. 79
శా. వక్షశ్చూర్ణితహేమభిత్తి భృశదీవ్యచ్ఛత్రధూళిం బగ
ల్నక్షత్రాధ్వము నెట్టు సేయుచు సఖేలద్వీరలక్ష్మీకుఁ డై
రక్షశ్శూరములన్ క్షమాఫలకనిర్వర్ణంబులం జల్వఁగా
నక్షక్రీడ యొనర్చె వాయుజుఁడు లంకాళిందభాగంబునన్. 80
చ. అమరవిరోధియోధుల మహాకుపితాత్మకుల న్నిమేషమా
త్రమున వధించి పంక్తిరథరాజతనూజునిదూత గీతవి
క్రముఁ డలచైత్యసౌధమునకంబముఁ జేకొని తద్భవాగ్ని హ
ర్మ్యమును దహించి తోరణసమాశ్రయుఁ డయ్యె యథాపురోద్ధతిన్. 81
క. ఏవంవిధవృత్తాంతము, దా విని కుపితాత్ముఁ డైన దశకంధరుఁ డెం
తే వింశతివీక్షణముల, దేవాధిపజేతఁ జూచి ధీరతఁ బలికెన్. 82
క. భువినిం దివినిఁ బురందర, భవనంబున నైన సమరపరు నిను వీక్షిం
ప వలంతి యెవ్వఁ డిచటికిఁ, బ్లవగంబును దెమ్మటంచుఁ బనిచె న్సుతునిన్. 83
ఉ. సౌరవిరోధిసేనకును సంహృతి, బెట్టగురోదనంబు ర
క్షోరమణీగణంబునకు, శోకము రాక్షసనేత, కర్కశ

ప్లోరసఖానవాప్య యగులంకకు నగ్నివిశుద్ధి, సేయఁగాఁ
దోరణమందు వాయుజునితో రణ మయ్యె సురేంద్రజేతకున్. 84

శా. ధారాపాతశరాభిఘాతనిరవద్యస్ఫూర్తికం బౌమహా
దారాస్కందనదుర్దినాంతరమున స్పర్శించెఁ దన్మేఘనా
దారంభంబున గంధవాహతనయుం డత్యంతము న్మేఘనా
దారంభంబున నుల్లసిల్లెడు భుజంగాహారిచందంబునన్. 85

శా. హుంకారోద్గతుఁ డై నిజాస్త్రచయమై యర్థ్యాంబు సంధించు ని
శ్శంకాతంకజయేందిరాసఖుని రక్షశ్శిక్షకు న్మారుతిన్
లంకాధీశ్వరనందనుండు విజయాలంకార ధౌరేయుఁ డై
పంకేజోద్భవసాయకో త్తమమునన్ బంధించె నాలంబునన్. 86

గీ. అప్పుడాహ్వాగ్రచతుర్విదనాస్త్రమునను, బరవశశరీరుఁ డై యున్నప్లవగవరుని
గట్టిశణవల్కలంబులఁ గట్టివైచి, రేచి యామవతీచరనీచు లొకట. 87

ఉ. ఆసమయంబున న్నమదయామవతీచరపాశక్ౢప్త మా
వాసవదూతసూనుదృఢబంధకు బంధవిమోక్షహేతు వై
భాసిలె ము న్బలస్త్యకులపాంసనుఁ డుద్ధతచిత్తవృత్తిఁ గా
రానదనంబుఁ దార్చిన సురప్రమదాజనకోటి కెంతయున్. 88

క. చతురాననాస్త్రబంధచ్యుతుఁ డయ్యును నితరబంధయుతుఁ డగు నమ్మా
రుతిమహిమఁ దెలిసి రావణి, ద్రుతముగ నిజజనకుసభకుఁ దోడ్కొనిపోయెన్.

వ. అయ్యెడ. 90

మ. కనియె న్మారుతసూతి పంక్తిముఖునిం గాలారిలీలాద్రితో
లనఖేలాపటుతాపరీక్షితబలాలంకారబాహాలుం దపో
ఘును బందీకృతనిర్జరేంద్రనగరీగాణిక్యహస్తారవిం
దనటచ్చామరమారుతాంకురచలన్మంజూత్తరీయాంశుకున్. 91

మ. పురుహూతాదిభయంకరాజికలనప్రోత్సాహ నిర్భగ్నస
త్వరమగ్నామరదంతిదంతకృతముద్రాడంబరక్రోడభీ
కరు ఛాయాత్మకవిభ్రమప్రతితరంగభ్రాజమానత్నపా
కరబింబౌఘసనాథశైవలినికాకాంతోపమానాకృతిన్. 92

మ. ఘననిశ్శ్రేయసమార్గరోధన మొగిం గావింప మూర్తీభవిం
చినలోకత్రయపాపరాశికరణిం జెన్నొందుగర్వాంధునిన్

దిననాథేందుకృశాను తేజములను న్నిర్జించి యంచత్తపం
బున సాక్షాదభిషిక్త మైనతిమిరంబుం బోలు దుశ్శీలునిన్. 93

మ. తరుణాపాటలపల్లవాధరపుటాంతస్ఫారదంష్ట్రామహా
గరిమవ్యాపనశాతఘోరతరజాగ్రద్వ్యగ్రహాభు న్మనో
హరసంధ్యాసమయాంబుదాంతరితమధ్యాబ్జాతరేఖాధురం
ధరసంక్రందననీలశైలము గతిన్ రాజిల్లులంకేశ్వరున్. 94

ఉ. అంత దశాననుండును మహాబలనందనుఁ జూచి విస్మయా
క్రాంతహృదంతరుం డగుచు రాజతభూమిధరప్రకంపనా
సంతతమంతు వేగమున శాప మొసంగినయట్టినంది ని
శ్చింతత నిట్టిరూపమునఁ జెంతకు వచ్చె నటంచు నెంచుచున్. 95

క. తనసమ్ముఖమున నిలిచిన, యనుయోగవిధిప్రశస్తుఁ డైనప్రహస్తుం
గనుఁగొని యి ట్లనియె ఘనా, ఘనరసితవిజృంభమాణగంభీరోక్తిన్. 96

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చె నిపు డిక్కపి యెవ్వఁడు పంచినాఁడు తా
నిక్కడ కేగుదెంచుటకు నెయ్యది కార్య మభిఖ్య యెద్ది యో
నిక్కముగాఁగఁ దెల్పు మని నీ వనుయోగ మొనర్పు మన్న నా
రక్కసిఁ జూచి యి ట్లనియె రాఘవదూత యభీతచిత్తుఁ డై. 97

— * హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగించుట * —

వ. లంకాపురాధిపా ! యనహంకారుఁడ వై మదాగమనకారణం బాకర్ణింపుము, త్రిలోకదీపకుం డగుకోకబాంధవునియన్వయం బనుమహోదన్వంతంబునకుఁ బార్వణశర్వరీకరుండును సాతత్యసత్యసంధానుబంధబంధురుండును, బితృనియోగసముపనతవనవాసలీలానిరతశీలుండును, ప్రచండశూర్పకారాతిబాధితశూర్పణఖాప్రాప్తవైరూప్యకుపితఖరప్రముఖనిశిచరబలపలాలజాలకల్పాంతానలకల్పశిలీముఖుండును, గపటహారిణ హాననసమయ పరిముషితదారాన్వేషణసంజాతసమగ్రసుగ్రీవసఖ్యుండును సముత్థాతవాలికంటకుండును దుర్వృత్తశత్రువంశవనపవనసారథియు నగుదాశరథిదూతను, సీతాన్వేషణంబునకుం బ్రతిదిశంబును దపనతనయప్రేషితు లగువానరులయం దేనొకండ, గంభీరలవణాంభోరాశిలంఘనజంఘాలుండ నై భవదీయనగరప్రమదవనసీమంబున రామస్వామిధర్మదారావలోకనంబుఁ గావించి నమస్కరించి కృతకృత్యుండ నై పునః ప్రయాణావసరంబున భవద్దర్శనకుతూహలి నై నారాక నీకుఁ దెల్పుటకుఁ బ్రమ

థితాశోకవనికా నోకహనివహుండను, సమనుభూతనైరృతలూతాతంతునహ
నుండను నై దురాపం బగునీసమీపంబునకు వచ్చితి నని మఱియును. 98

చ. ఒఱపగులోకవంద్య గుణయూథము రామనృపావరోధముం
జిర మిచట న్నిరోధమును జేసి విరోధము గొంటి వోరి చే
టెఱుఁగనికూన! నీతిగుణహీన! వితానవితర్దిజాత మా
కరువలినెచ్చెలిం బటినిఁ గట్టఁగ యత్నముచేసి తక్కటా. 99

చ. అని మొన లక్ష్మణాస్త్రహత మై పసు నీమెయిపైఁ బలాశ డా
సినఖగమండలి౯ గొడుగు సేయకు మింక భవన్నిమిత్త మై
యనఘుపులస్త్యవంశలయ మయ్యెడునప్పుడు త్వత్పురంధ్రిదృ
గ్వనజగళన్నవాపము నివాపజలం బొనరింపఁబోకుమీ. 100

మ. పరదారైకపరిగ్రహాదరమతిం బాటించు నీవాపిభా
కరవంశోత్తముభార్యఁ దెచ్చుటయె దుష్కార్యం బనార్యాశయా!
మరుదాహారి నటంచుఁ గుండలి గరుత్మత్తుండని శ్వాసని
ర్భరవాయుస్పృహయాలుతాలుయుగధుర్యం బైనచందంబున౯. 101

క. వైశమ భుజచందనధా, రాళేషుధికోటరాంతరచ్యుతరామా
భీలాశుగజిహ్మగ మిఁక, వాలాయము నీమప్రాణవాయువుఁ గ్రోలు౯. 102

చ. సరభసశాంబరీమృగము సంగరనాటకసూత్రధారత
న్నెరపఁగ శాఖికామృగము నీ కరయం బ్రతికూలవాత మై
పరఁగఁగ వీక్షితోద్యమత భాసిలురాముజగాలకోరిక౯
సరయగతిప్రణామకవచంబు వినా కవచంబు గల్గునే. 103

చ. అని తను జీరికింగొనక యాడినవాయుజుఁ జంపుఁ డంచుఁ గో
పనుఁ డయి యానతిచ్చె భటపంక్తికిఁ బంక్తిముఖుండు నప్పు డా
జననవిశుద్ధుఁ డైనమతిశాలి విభీషణుఁ డగ్రజన్మునిం
గనుఁగొని దూతమారణ మకార్య మటంచును మాన్పె నంతట౯. 104

సీ. శర్వరీచరలోకసార్వభౌముఁడు దురూహ మొనర్చి కపిసమూహమున కెల్ల
నంగకంబులయందు లాంగూల మెంతయు ముఖ్యంబు గావున మున్న దానిఁ
గార్పాసవాసోనికాయవేష్టితముఁ గావించి పావకశిఖాసంచయప్ర
దీపితం బొనరించి యాపురంబునవీథి వీథులందును దోషవితతి నుగ్గ

గీ. డింపుచును సంప్రహారపారంపరీక,ముగను ద్రిప్పుడు మీరని మూర్ఖయాతు
ధానులకు సెల విచ్చిన నాన్నృశంస, చరితులును నట్ల చేసిరి సరభసముగ. 105

గీ. నిర్ణయాగోచరంబును గర్ణికార, వర్ణరుచిరంబు నై నతద్వాలకీలి
నిర్ణిమేషులభాగ్య మున్మేషశాలి, యగుటఁ బూర్ణశిఖోదీర్ణ మయ్యె నపుడు. 106

— * లంకాపుర దహనము. * —

క. అగచరుదుర్దశ కావలి, మగువలు వినిపింప దూయమానాత్మిక యై
జగతీసుత ప్రార్థించెం, దగఁ 'శీతోభవ హనూమత" యటంచు శిఖిన్. 107

శా. వాలిప్రాణహరప్రియాఘనతపోవహ్నీంధనత్వంబు నే
వాలాయంబుగఁ బొందఁజాల ననుచున్ వైశ్వానరుం డత్తఱిన్
వేలాతీతసుజాతశీతలగుణావిర్భూతి వాతాత్మభూ
వాలాగ్రంబున రత్నదీపముగతిన్ వర్తిల్లెఁ జిత్రంబుగన్. 108

ఉ. రాతిరి యాదశాస్యనగరంబు ప్రకాశము గాఁగఁ జూడలే
దీతటి నగ్నిసాక్షిగ రహిం గనుఁగొందు నటంచు దైత్యసం
ఘాతములెల్లఁ దోరణలగత్పరిఘంబున సంహరించి సీ
తాతరుణీమనోహరునిదాసుఁడు దుస్సహదోర్విలాసుఁ డై. 109

ఉ. భూవనితాసుతేందిరను బూషకులేంద్రున కీఁదలంచి లం
కావనధిం బరిక్షుభితగాఢబలోర్మిభయంకరంబు నెం
తే వనజోద్భవుండు మథియించెను రజ్జుభుజంగరాజభో
గావృతగంధవాహతనయాహ్వయమందరభూధరంబుచేన్. 110

మ. దనుజస్త్రీణముఖారవిందరజనిన్ ధాత్రీమయూరీఘనా
ఘనవేలాసదృశి న్దశాననయశఃకాదంబకాదంబినిన్
ఘనవైధవ్యదశార్హవేషవిధిలంకాస్త్రీజట ద్రామమో
హనకుం దత్త్రిజటాసమం బఱపె ధూమ్యాం గీశుఁ డారా దివిన్. 111

ఉ. ఇట్టులు పావమాని మెఱయించినశౌర్యముఁ జూచి కన్నులం
దొట్టెడుహర్షబాష్పములతోన బుధుల్ దనుజేంద్రభీతి ను
ద్ఘట్టితులౌట మాటుకొన దానినెపంబయి పర్వె ధూమ్య యి
ప్పట్టున హా దివంబునకు భానుజ జాల్కొనె నంచు నెంచఁగన్. 112

చ. గురుజఘనంబునం దసితకోమలశాటి కటీతటంబున
న్మరకతబద్ధనీవి కుచమండలిఁ గస్తురి గ్రీవ నుత్పలో

తఱరసరము న్గనుంగవను గాటుక యయ్యె దిశాంగనాళికిన్
ధరణిధరారివైరిపురదాహసముద్వహధూమ్య యత్తఱిన్. 113

మ. అతివేగంబున లంక కాలెడునెడన్ హాతాత హామాత హా
సుత హాబాంధవ హామనోదయిత హాసుస్నిగ్ధ మీరెందుఁ బో
యితిరో నేను హతుండనైతి నని భూయిష్ఠంబుగాఁ బౌరసం
తతినానాపరిదేవనోక్తులఁ బరీతం బయ్యె నల్దిక్కులున్, 114

చ. వఱలు సురీముఖాళికి నివాళి యనీరద మైననింగికిన్
మెఱుపులభంగి యంబుధికి మిక్కిలి బాడబ మయ్యె నద్ది యా
గురుతరవాలకీలి మిణుఁగుర్లు గనుంగొన నద్భుతంబు లై
హరహర వర్తిలె న్ద్రిచతురాహము లాఱక ఘోరకాంతులన్. 115

ఉ. ఆరయ దీప్యమానపవనాత్మజువాలముసంగతి న్మహా
గారసమూహశేష మగుకర్బురరాజుపురంబుఁ జూచి బృం
దారకవైరు లంబరపథంబుననుండి సృజించి రశ్రువుల్
జోరన నాత్మగేహములఁ జొప్పడ నార్చు తెఱంగు దోఁపఁగన్. 116

చ. శతమఖవైరియాజ్ఞ నని సల్పినకృత్యము దైత్యరాణ్ణియో
జితులయి యుండియుం గడఁగి చేయ నిశాటు లశక్తులైరి య
ద్భుత మిది మారుతిప్రథితభూరికృశానుఁడు లంకఁ గాల్చె నే
గతి మఱి యిట్లు తత్పితృసఖత్వము నొందియుఁ గాల్పలేఁడుగా. 117

శా. ఆహానుమన్మహారణిభవానలునందుఁ బ్రణీతశుద్ధి యై
యాహావరంగవిక్రమవిహారకుతూహలిదైత్యుఁ డుల్లస
ద్బాహుబలంబునం దొడరి పట్టిన నిర్జరరాజలక్ష్మి స
స్నేహతచే నిజాధిపునిఁ జేరుటకుం దగ నిచ్ఛయింపఁగన్. 118

క. ఏల యిఁక వేయుమాట, ల్పోల స్స్వభుజాగ్రగుప్త లంకాపురము
న్వాలిరిపుదూత చేరెను, గాలునిదూతయు సుఖంబుగాఁ జేరుటకున్. 119

చ. మలినదశాస్యపాతకిసమాగమసంభ్రమజాయమాన మా
కలుషము నెల్ల శోధితము గా నొనరింపఁ దలంచి యామహా
బలసుతయజ్వ యకుజయపండితుఁ డై నిజవాలవహ్నిలో
నలఘుగతిం బలాశసమిదావళి హోమము నేసి భాసిలెన్. 120

సీ. లలితనిరాతంకలంకాపురీమహాదాహక్రియాసముత్సాహసమయ
మందును లవలేశమైన నార్తి నెఱుంగకిరవొందు భానువంశ్యేంద్రురాణి
సుస్థితి రాణించుశుభచారణోక్తిచేఁ దెలిసిహర్షమునఁ దద్దేవి కెరఁగి
ప్రతియానవిధికిఁ దత్ప్రతినియోగముఁగాంచి శీఘ్రించె యారిష్టశిఖరి నెక్కి
గీ. భూరిగంభీరభీకరాంబునిధిదాఁటి, మఱి మహేంద్రధరాధరమధివసించు
కపికులాధీశ్వరులఁబూర్ణకాములుగను, బళిరెయెునరించెధృతిఁబూనిపావమాని.

— * మధువనభంగము. * —

క. వెండియుఁ దనవృత్తాంతము, చండాంశుకులేంద్రుదూత సైన్యేశులకుఀ
నిండుమనంబునఁ దెలిపె న,ఖండితబహుమానపూర్వకంబుగ నంతఀ. 122

క. ఆనిలివాక్ప్రముదితకపి, సేన యహంపూర్వకఁ జని (జితశేఖరుమా
ర్గాన) న్దధిముఖకృత మవ,మానము నిరసించి చలిపె మధుపానంబుఀ. 123

గీ. అపుడు మధువనభంగదృష్టారుణముఖుఁడు
దధిముఖుఁడు వెక్కె వాలినందనునిఁ జూచి
మొనసి మధుపానవిధిశిలీముఖము లైన
యీవలీముఖులను మాన్పు మీవె యనుచు. 124

వ. అంత గిరిశృంగతుంగనిజాంగుం డైన యంగదుండును దధిముఖుం గనుంగొని
యి ట్లనియె. 125

మ. కనుఁగొంటి న్రఘునాథవల్లభను లంకారాజధానీవనాం
గనమధ్యంబున నంచు నేఘనుఁడు మత్కర్ణామృతాభాషణం
బును జెక్కె న్మఱి వానిమాటకును దప్పం గల్గునే కీశవా
హిని తాఁగ్రోలు యథేచ్ఛగా మధువు నెంతే యీవనాంతంబునఀ. 126

గీ. అనినయంగదోక్తి నాలించి భీతుఁ డై, దధిముఖుండు వోయి తపనసుతుని
తోడ విన్నవించె దుర్వారవనభంగ, మతఁడు రాముకెలన హర్షమొందె. 127

ఉ. సానుమదగ్ర మెక్కి వరుసఀ డిగి వ్రాకులఁ గౌఁగిలించుచుం
గానలఁ బంక్తు మెక్కి మఱి గంతులువైచుచుఁ గూయుచు న్మదా
నూనతఁ దోఁకపట్టుకొని యొండొరుల న్వడిదాఁటి పాటవా
* పీన కపీశసేన గనిపించె నదూరత నద్భుతంబుగఀ. 128

ఉ. నిద్దురలేమి శోణతరనిర్భరమై తగుకన్నుదోయిచే
నొద్దన యుండి యూర్మిళప్రియుండు గనుంగొన నాంజనేయుఁడుం

* పీన గపిసేన నప్డు గనుపించె నదూరత మద్భుతంబుగఀ—మాతృక.

దద్దయు భక్తిఁ జూడమణి దాను గరంబునఁ దాల్చి మ్రొక్కె శ్రీ
శ్వద్దయమానుఁ డై నరఘువర్యునియంఘ్రులకు న్ముదంబునన్. 129

మ. నిరవద్యప్రభవద్గతాగతముల న్విస్తీర్ణవిస్తీర్ణదు
స్తరఘోరార్ణవుఁ డయ్యు నభ్రమణివంశ్యగ్రామణీదూత వా
నరసేనాసవిధంబునందుఁ బరమానందాపదేశాపగా
పరిణీమధ్యమున న్మునింగె జనదృక్పాళీ విచిత్రంబుగన్. 130

క. హనుమంతుఁడు కలితమహా, ధనచూడారత్నసన్నిధానముదిత రా
మన్పృపాయుక్తుం డై చ,య్యనఁ దెలిపెను సతియుదంత మాద్యంతంబున్.

ఉ. నైకనిశాచరీసముదయాన్వహబాధితమై ద్విషత్పురా
శోకవని న్వసించు పరిశుద్ధచరిత్రను సీతఁ జూచితిం
బ్రాకటపూర్వపాతకవిపాకము చేత సుపర్ణలోకబం
దీకృతమైన నాగతరుణీమణిఁ బోలినదీనమానసన్. 132

చ. అసదృశచిత్రకూటవిపినాంతరసీమ నుదీతమైన త్వ
ద్బిసరుహసంభవాశుగవిభీతజయంతదురంతకృత్త సా
హసమును దెల్పి యెంతయు నుదశ్రుముఖాంబుజ యైనసీత యిం
పెసఁగ నొసంగె మౌళిమణి నిత్తటి నీ కిది యానవాలుగాన్. 133

గీ. పోవ నుద్యోగమొనరించి దేవ యిప్పు, డతులితాశావిశేషపాలితము లైన
సాధ్విప్రాణము ల్మీయభిజ్ఞానముద్ర, చేత ముద్రించి వచ్చితి శీఘ్రముగను. 134

చ. పటుగుణకారుపేటిపురభాస్వదలంకరణప్రసన్న వేం
కటపతిపాదపంకరుహగంధమిళిందమనోజ్ఞటంక వేం
కటపెరుమాళ్ళుపాగ్రజ యగారచరిష్ణురమాంఘ్రినూపురా
ర్భటిమతికారి గృహ్యాకమరాళివిరావ యరాతిజిత్వరా. 135

క. కంఠేకాలపరాక్రమ, శుంఠీనవఖండయోగ శుభవాక్యవిరా
ట్కంఠీరవనుతసద్యః, కుంఠీకృతవిమతయత్న గుణరత్ననిధీ. 136

తోటకం. అరికాళమహాబిరుదాంక లస,త్కరికాళమహీభృదుదారకులా
భరణా శరణాగతపాలన జి,త్వరతాద్విరదావనదానఘనా. 137

గద్యము. ఇతి శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక తిరువేంగళార్య కలశరత్నాకరసుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి ప్రణీతంబైన
చంపూరామాయణంబను మహాప్రబంధంబునందు

సప్తమాశ్వాసము.

చంపూరామాయణము.

అష్టమాశ్వాసము.

— * యుద్ధకాండము. * —

క. శ్రీమత్ప్రతాపతపనో,ద్దామ మహోదూరితారిధరణీపరిణీ
భీమాంధకారజాలా, రామాపాంచాల కసవరాజనృపాలా. 1

మ. ఇల యద్వీక్ష యదాటుగానయిన నెంతే వాణిప్రత్యక్ష మా
బలుసారస్యముసొం పెసంగు సభలం బ్రాగల్భ్యము న్బాటిలుం
గళలెల్ల న్విభవిల్లు మర్త్యులకు దిగ్వ్యాప్తంబు లౌ సద్యశం
బులు చింతించు మదాత్మ యాగురుపదాంభోజద్వయిన్ భోజునిన్. 2

ఉ. భూరివచోధురీణుఁ డగుభోజనృపాలుఁ డపూర్తికంబుగాఁ
దా రచియించి నిల్పిన యుదారకృతిం బ్రతనూక్తి నిత్తఱిం
బూరిత మాచరించుటకుఁ బూనితి సిబ్బితిలేక యిమ్మహిన్
దారము పేరురమ్మునను దాల్పరె హారముతోడి కూటమిన్. 3

మ. మతిధుర్యుం డగులక్ష్మణుం డొగి శిరోమాణిక్యముం జూచి సం
తతమోహాకులుఁ డైనరాఘవుని ముద్రాముద్రితప్రాణప
ద్ధతి యా సీతను బల్మఱుం దలఁచి తత్పౌలస్త్యవిధ్వంస ము
ద్ధతిఁ గావింపఁ దొడంగె నుజ్జ్వలకథం దా నేకకాండంబునన్. 4

ఉ. హృష్టత సీత యున్న దని యింపుగ మారుతి విన్నవింప సం
తుష్టనిజాంతరంగుఁ డగుతోయజబంధుకులాధినాయకుం
డష్టదిశాభయంకరదశాస్యరుషాపరుషాయమాణ యా
దృష్టి శరాసనోపరిఁ బ్రతిష్ఠితఁ జేసె రణైకనిష్ఠుఁ డై. 5

సీ. అంత సుగ్రీవుఁ డుద్ధతదశగ్రీవదుశ్చరితరోషితరామచంద్రవదన
దర్శనద్విగుణితోదగ్రజాగ్రద్రణోత్సాహుఁ డై సాహాయ్యసమయ మాగ
తం బయ్యె నని ప్రమోదంబున సింధువు నంధువుచందాన నాత్మ నెంచి
యనివార్యధైర్యగాధాంతరంగన్నిరాఘాటాధిరూఢత్రికూటశైల

గీ. శృంగ యుగులంకఁ జేరంగ శీఘ్రముగను, సాహసోన్నతి మీఱ సన్నాహపతిచె
వినతనీలనలాంగదద్వివిదకుముద, జాంబవద్రంభశరభాదిసైన్యములను. 6

క. తత్క్షణమున రఘువంశ్యా, ధ్యక్షఘనాపాంగధార నభిపూరిత మై
దక్షిణవాహిన్యధిపన, మక్షంబున కేగెఁ దన్మహావాహినియున్. 7

వ. మఱియును బరిచలితసకలక్ష్మసముదయోద్భాసియుఁ గుముదామోదకారియు శర
భాధికప్రసాదశీలశాలియు, నీలేందీవరానందసంధాతయు దశాననదిశాక్రమణ
వ్యగ్రతేజోవిరాజియు సమారూఢతారానందనలాక్ష్మణోదయానుగతి ప్రభా
వానుబంధియు సరయహనుమదుదయ సానుమత్సమారోహియు, నిశాచర
తిమిరహరణనిస్తంద్రుండును నగురామచంద్రుండు గనుపట్ట సమంతతఃకందళిత
బహుళహరిజాలకోలాహలభరితహరిదంతరంబును నిరంతరాస్కందిత నికట
కాంతారావళియు నగువలీముఖబలమహాంబుధి ససంభ్రమంబుగా విజృం
భించె నయ్యవసరమున. 8

— * కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట. * —

చ. తలఁకెడుదున్నలు న్నిలిచి ధైర్యముతో నెదిరించు సింగముల్
దొలఁగెడునేనుఁగు ల్చెదరుదుప్పులు బెళ్కెడుజళ్కుఁజూపులం
బలుదెసలం గనుంగొనుచుఁ బర్వెడులేళ్లును గల్గి యావన
స్థలి కపివీరఘోషములఁ జాల భయంకర మయ్యె నయ్యెడన్. 9

చ. బలములతో రఘూద్వహుఁడు వార్ధి నొకానొకపిల్లకాల్వఁగాఁ
దలఁచి వనుల్బయల్పఱచి దారుణ సహ్యనగాధిరోహముం
జలిపి యసహ్యపాతఘనసౌరభనిర్ఝరశైత్యమాంద్యదో
హలమృదువాతపోతనిలయం బగునమ్మలయంబు గన్గొనెన్. 10

వ. కనుంగొని సుమిత్రాపుత్రునితోడ ని ట్లనియె. 11

ఉ. సారెకు నామనంబు కలఁచం దొడఁగెం దటనిర్ఝరోర్మివి
స్ఫారపయోజడీకృతవిశాలపటీరకుటీరవారసం
సారసమేతము ల్మలయశైలనితంబమహీవిహారసం
భారవనప్రియప్రియతమారుతమారుతపోతజాతముల్. 12

చ. అని యతిదీనభాషణము లాడుచు రామమహీమహేంద్రుఁ డిం
పొనర నిరుద్ధవేల మయి యున్నతిఁ గన్నమహేంద్రశైలముం
ఘనతరసాలము న్దరిసి కాంచె జలభ్రమముద్రితప్లవం
బ్యనృపవిశాలకీర్తినిధిచండమునం దనదారువార్నిధిన్. 13

వ. కాంచి యుదంచితాశ్చర్యధుర్యాంతరంగుం డై యారాజపుంగవుం డి ట్లనియె.

ఉ. ఎవ్వనిలోఁతు చూడ సురగేంద్రుఁడు చాలఁడు నెల్ల మేరలం
దెవ్వని కెల్లదిక్కులును నెవ్వనిసై కతరాశి దీవు లిం
కెవ్వఁడు వాగగోచరుఁడు నిట్టిపయోధి నఖాళి నెవ్వరే
త్రవ్విరి నించి రట్టికులరాజులచర్యలకు న్నమస్క్రియల్. 15

క. అంతట సుగ్రీవుఁడు మహి, కాంతునియనుమతి మహేంద్రఘనవనవేలో
పాంతమునఁ జలువ తెమ్మెర, చెంతలఁ బొలయంగ సకలసేనల డించెన్. 16

చ. సరసపటీరకుంజవనసంజవనాభిపతన్మృగీమద
స్ఫురితసుగంధగంధవహశోభితసింధుతటాంతికంబునన్
సరవి రసాలతాళఫలచర్వణగర్వితచిత్తు లై చరిం
చిరి హరివీరు లెల్ల నిజచేష్టలు రామున కింపు నింపఁగన్. 17

వ. అంత నిరంతరసమాక్రాంతహరిదంతరం బై నడయాడు రెండవసముద్రం బనంగ సముద్రతీరంబున రోదసీవిలంఘనవిశృంఖలలాఘవం బగురాఘవానీకం బనీకోన్ముఖం బగుట, చారముఖంబున నవధరించి ధార్యమాణహృదయాతంకుం డై పంకలీనచరణం బగునైరావణంబుకరణి రావణుండు కరణీయంబు నెయ్యది యెఱుంగక జనకరాజతనూజ నుజ్జగింపం జాలక మనోజపరతంత్రితుం డై మంత్రులం గూడి కొలువుకూటంబునకు వచ్చి యచ్చట. 18

క. శ స్త్రవచస్తుతు లై సప్ర,హస్తాదులఁ జూచి యస్మదభిలాష మిదే
దు స్తరవై రివధోచిత, నిస్తులభవదభిమతంబు నెదఁ దెల్పుండీ. 19

సీ. అనవుడు వార లి ట్లని రాశయ మెఱింగి స్వామితావకనిదేశం బొనర్చు
నేము ప్రాణములతో నివు డుండ నీవార్త లాడ నేమిటికి వజ్రాతికఠిన
భుజపంజరానీతభూజాత విడకుము నా విని లంకాధినాయకుండు
రంభాబలాత్కారసంభోగజం బైన యంభోజభవశాప మంతరాయ

గీ. మగుట వచియించె నిటులన్నయన్నఁ జూచి, విన్నప మొనర్చె విజ్ఞానవినయభూషణుండు నురుసత్యసంభాషణుం డరోష, భీషణుండును నైన విభీషణుండు. 20

— * రావణునకు విభీషణుఁడు హితముచెప్పుట. * —

గీ. అకట దై వాజ్ఞఁ బరకళత్రానురాగ, లాలసుఁడ వై తివి దవాగ్నికీలఁ జూచి
యామిషగ్రాహమోహసంప్రాప్తరసన, చాపలం బైనముగ్ధకేసరియుఁ బోలె. 21

క. అనఘం బగునిజవంశం,బున సీతాహృతికళంకము న్విని హాహా
ధ్వనిమీలితాక్షుఁ డగువిధి, యెనిమిదిచెవులెట్లుమూయు నిఁకఁ గేల్దోయిన్. 22

ఉ. అక్కట వారిరాశి పరిఖావృత యై విలసిల్లులంక దా
నెక్కడ దుర్వచం బగుమెయిం గపిచేసినయయ్యుపద్రవం
బెక్కడ సీత జానకి మహీసుత నాఁ జనుపేళ్ల దైత్యులం
గ్రక్కున నుక్కడంపఁగ నొకానొకమాయ జనించె నేమొకో. 23

మ. నరుని న్వానరునిం దృణంబుగను డెందానం దలంతేని సు
స్థిరదోశ్శౌర్యునిఁ గార్తవీర్యుని బలశ్రీశాలి యావాలినిన్
వరుసం జూడవె యింతలో మఱచితే నందీశుశాపంబును
న్నరవర్జ్యం బగుపద్మభూవరము నన్నా! దైవమి ట్లుండెనా? 24

వ. ఇత్తెఱంగునం దరంగితజ్ఞాతినీతివచనరచనైకనిష్ఠుం డగుకనిష్ఠునినవమానించి యీజ్ఞాతి యరాతిపక్షపాతి శిక్షణీయుం డని కోపంబున దురాలాపంబు లాడు ఘాతుకు నగ్రజాతునిం బరిత్యజించి యరుంతుదాచరణరోషభీషణుం డగువిభీషణుండు నిరవద్యనీతివిద్యాచతుర చతురమాత్యసహితంబుగా నంబుధిఁ గడచి రా నప్పుడు తన్ను దవ్వుల విలోకించి కించిద్వితర్కంబున నుద్గ్రీవు లగుసుగ్రీవాదులం గుఱించి యంతరిక్షగతుం డై యి ట్లనియె. 25

— * విభీషణుఁడు రాముని శరణుసొచ్చుట. * —

గీ. వెక్కసములాడు నగ్రజు విడిచి బంధు, జనులఁ గాదని నేవిభీషణుఁడ నిదిగొ
రాము రిపుభేదనోద్దాముఁ బ్రణతదైన్య, హారణు శర ణని వచ్చితి ననఘులార.

సీ. అనుచు నత్యంతదైన్యంబు మీఱఁగ సమీరితనిజోదంతుఁ డౌ నతని మఱి స
మీరకుమారాభిహితసాధుశీలతోన్నతుని లంకాపురీనాయకాను
జాతునిఁ గర్ణగోచరపథాన్వీతునిఁ గావించియేతదాగమనమునకు
“కింకారణం” బని శంకాకులుం డౌచుఁ గీశపుంగవుఁ డెఱింగింప నప్పు

గీ. దినకులేంద్రుఁడు దయమానహృదయుఁడును ను
దంచితస్మయమానముఖాంబుజుండు
నగుచు మకరందబిందునిష్యందమాధు
రీనిగాఢోక్తి ని ట్లని యానతిచ్చె. 27

గీ. అభయ మని వచ్చు నితఁడు వైయధ్యఁ మిపుడు
కనిన రఘువులు లఘువులు గారె వైరి

కనుజుఁడైనను తనుజుఁడైనను సఖుండ!
ధరణి శరణార్థి కరుణాపదంబు గాఁడె? 28

క. అనుటయు హృదయజ్ఞుం డగు, హనుమంతునిచేత వేగ నానీతుఁడు స
ద్వినయాన్వితుండు నై రా,మునకుం బ్రణమిల్లె నసురముఖ్యుఁడు భక్తిన్. 29

ఉ. అత్తఱి రాముఁ డిట్లను నిశాటకులేంద్ర దశాస్యరాజ్యసం
పత్తికి నెల్ల ని న్నిపుడు పట్టముగట్టితి వైరిఁ గొట్టితిం
జిత్తమునందు సందియము సేయకు మిందునకు న్నిదర్శ నం
బుత్తముఁడైన భానుతనయుండును వాలియుఁ గారె యారయన్. 30

గీ. దైవవశమున నరుఁడు పదానమండి, కనుఁ బదాంతరము విభీషణునియెడ నిది
ప్రబలె రేఖాతపత్ర మా రాముపదము, పట్టి యేకాతపత్ర మా పదముఁ గనుట.

వ. అంత నాదశగ్రీవానుజుం డగ్రభాగంబునంద భరతాగ్రజాపాంగసుధాతరంగా
భిషిక్తుం డయ్యును బునరుక్తరాజ్యాభిషేకుం డై సుగ్రీవునికై వడి విశ్వాస
భాజనంబును నగుచు రావణబలంబు నఖిలంబును నెఱింగించి లంకపై విడి
యుటకు సేనాసముత్తరణహేతు వగుసేతువు నిర్మింప నతిగంభీరం బగుపారా
వారంబు నారాధింపు మని సవినయంబుగ విన్నవించిన. 32

క. అంబుధిని మదిఁ దలంచుచు, సంబుధితమహత్త్వదర్భశయనస్థలియం
దంబుధిహృదయేశయుఁ డపు, డంబుధిపై ననిలసఖుక్రియన్ శయనించెన్. 33

క. ఈదారి నతఁడు నియతి మ,హాదర్భాస్తరణమధ్యమధ్యాసీనుం
డై దివసత్రయ ముండిన, యాదఃపతి యప్రసన్నుఁడై వర్తిల్లెన్. 34

శా. భూపాలాగ్రణి రాఘవుండు కుటిలభ్రూభాగుఁ డంభోధిపైఁ
గోపోద్రేకవిపాకపాటలితచక్షుఃకోణ ముజ్జృంభిత
వ్యాపారంబుగఁ జాపముం గొనుటకై వాంఛించె వేగంబుతో
నాపాతాళపితామహప్రథమసర్గాటోపము న్మాన్పఁగన్. 35

— * శ్రీరాముఁడు సముద్రునిపైఁ గోపించుట. * —

వ. అంత. 36

మ. బలువి ల్లమ్ములుఁ దెమ్ము తమ్ముఁడ మదప్రారంభగంభీరునిన్
జలధిం గాల్చెదనే సెదంగపుల కస్మద్దోఃప్రతాపంబు ది
కుల్ దలం బేరెక్కఁగ నంచుఁ బల్కుచు నతిక్రోధానురోధోద్ధతిం
బొలిచెం గార్ముకపాణి యత్తఱిఁ *దిరుప్పల్లాణి నుల్లాసియై. 37

---

* సేతువు.

క. విలు కేలం బూని యత్న్యు, జ్వలవిశిఖము ననలశిఖము సంధించె మహా
బలశాలి రామభద్రుం, డిల యద్రువర్గ గిరులు గదల నినుఁడు వడంకన్. 38

క. మున్నీటిమీఁద రాజుల, మన్నీఁ డిటు లస్త్రమేయ మది నూహింపన్
మిన్నేటిబోటి క్రన్ననఁ, గన్నీటినెపాన నతనికడఁక మరల్చెన్. 39

ఉ. భానునిభుండు రాఘవుఁడు బాణముఁ బూని యమోఘలాఘవుం
డై నిగిడింప నిశ్వసదుదంచితనక్ర మవక్రకుంభికుం
భీనసనంప్రవిష్టగిరిమేదురకందర మయ్యె నమ్మహాం
భోనిధి యంతరంబు పరిభూతరసాతలభాగ్వసారమై. 40

క. జలరాశి తత్క్షణంబునఁ, బ్రళయానలబాడబాగ్ని భార్గవపరశూ
జ్జ్వలగరళతాప మోర్చియు, జ్వలననిభాస్త్రంబు వేఁడిసైఁపం డయ్యెన్. 41

క. శరణం బని యాశరధియుఁ, దరుణతరశరవ్యథానిదానం బగుదా
శరథిం జేరెను లోకులు, పరుషకులిశపాతి ఘనునిఁ బ్రార్థింపరొకో. 42

వ. ఇట్లు చేరి యారత్నాకరుండు నభోరత్నవంశ్యరత్నంబునకుఁ జిరత్నరత్నంబు లుపదగాఁ గొంచు వినీతవేషంబుతోఁ బరితోషంబుగ వినుతిఁ గావించి సేవించి దేవా తావకధనుస్సంహితామోఘవైధాత్రాస్త్రంబు వనచరధామం బగుమదంతర్వర్తిమరుసీమంబునం బ్రయోగింపుము, నియోగింపుము సేతునిర్మాణంబునకు విశ్వకర్మాత్మజు. నేఁ బనివినియెద నని యంతర్హితుం డయ్యె నంత.

చ. రవికులుపంపున న్వనచరచ్ఛట దెచ్చిన యాజగత్త్రియ
ప్రవితతమూలమధ్యశిఖరక్షితిభృత్తతి లోఁబడంగ న
ర్ణవము వహించెఁ గర్దమఘనత్వము తోడనె తన్మహోర్మిరీ
భువనభరంబుచే నహహ పూరితమయ్యె నశేషదిక్కులున్. 44

చ. ద్రుతగతి వారిధిం బడియె దూరనిపాతవిశీర్ణవార్ఝర
ప్రతతివితీర్ణజీవనదబంధురగంధఘనౌషధుల్ విదా
రితధరణీవినిర్యదహిరేచితఫూత్కృతిజాతఖేదభా
గతులగుహాగృహాసికమహాహరు లాగిరు లద్భుతంబుగన్. 45

చ. ఉరువడి గట్లు కైకొనుట యుంచు టమర్చుట యించుకేని యె
వ్వరికి నెఱుంగకుండఁ గరపాటవ మొప్ప నలుండు సేతు వ
చ్చెరువుగ సంఘటించె నది సీతకు భూమి యభీతిహస్తమున్
దురుసుగఁ జాఁచెనో యనఁగఁ దోఁచె వనేచరవీరకోటికిన్. 46

వ. అంత నంతర్ముఖులుంబలె వలీముఖులు ప్రమోదంబునుం బలె సేతుపథంబును సంసారంబునుంబలె దుస్తరంబగు నకూపారంబునుం గడచి సద్యఃప్రకాశ మానవిస్ఫూర్తి యగుసువేలగిరిశమూర్తిం గనుంగొనుచు డెందంబున నమం దానందంబు నొంది రప్పుడు. 47

చ. తపనకులాధినాయకుఁడు తావుగఁ గైకొనె నావృతస్ఫుర
ద్విపులతటోజ్జ్వలద్బలనివేశనిరంతరసాలజాలముం
గపికులఘోషశీర్యదురుకందరమందిరగర్భసంత్రస
త్కుపితమృగేంద్రభీతమదధూర్వహవేలము నాసువేలముఁన్. 48

వ. ఆసమయంబున దశముఖుండు శుకముఖంబున నతీతనదీసార్వభౌముని నధి గతసువేలారాముని రాముని నెఱింగి వెండియుం దదీయబలంబు విశదం బుగాఁ దెలియుటకునై పరిప్రేషితులును, విదితవేషవిభీషణప్రేరణకుపితకపి లోకనియంత్రణ నితాంతఖిన్నులును విపన్నాధారదాశరథివిమోచితప్రాణులు నగుశుకసారణులవచనంబులవలన మహోత్సేధం బగుసౌధంబు నధిరోహించి వేర్వేఱఁ దదావేద్యమానులును ప్రవర్ధమానసమరసన్నాహమతులు నగువా నరసేనాధిపతుల నతిధీరతావశంబున సావధీరణంబుగ నవేక్షించి ప్రతిపక్షబల ప్రశంసు లైనయయ్యిరువుర నుపేక్షించి శార్దూలప్రముఖప్రౌఢగూఢచారు లచే నవగతాశేషవృత్తాంతుండును దాంతుండును నై పెద్దయుం బ్రొద్దు చిం తించుచు నంతికాసీనుండును నతివినీతిప్రహ్వుండును నగు విద్యుజ్జిహ్వునితో మంతనంబు నేమేమొ నొడివి ప్రాసాదంబువలన నవతీర్ణుండయ్యెఁ దత్క్షణంబున.

— * విద్యుజ్జిహ్వునిమాయను సీతవిలపించుట. * —

గీ. అతఁడునధనుశ్శరము రఘుపతిశిరమ్ము, మాయ నిర్మించి సమరసమాహృతమని
జనకసుతమ్రోల నైవ వాసంతిలతకు, నశనికైవడి దుఃఖదం బయ్యె నదియు. 50

క. రక్షోవరోధవసతియు, రాక్షసరక్షోపరోధరావణదుర్వా
గ్రూక్షత యదర్థమోర్చితి, తత్క్షయముం గనియు సీత తగునా బ్రతుకన్. 51

వ. ఇత్తెఱంగున నత్యాహితమత్యాకులతాసమేత యగుసీతనుం గనుంగొని చేరి యోజనకరాజకుమారీ, యీదశ యాదశముఖునిమాయ యందున కేమా యె, నీ మనంబున ధైర్యవైధుర్యంబు నొందకు మఖిలజగతీధుర్య భుజ బలాభిరాముం డైనరామునెడ నిట్టియకార్యం బవిచార్యం బని సుధాధారలు

గుళుకం బలికిన విని యాసారావలంబిని యైనకాదంబిని ఘర్మోద్వేగిని యైన కేకి వంబలె నరము కర మాశ్వాసించె నంత. 52

చ. మతిగలమాల్యవంతుఁ డనుమంత్రి త్యజింపుము సీత నన్న చో
నతికుపితాత్ముఁ డౌనలదశాస్యుఁడు వాని లఘూకరించి తా
నతనుభుజప్రతాపయుతుఁ డౌటను దోన బహూకరించె న
మ్మతి నలయప్సరోయువతిమండలము న్నవమాల్యవంతముక్. 53

వ. అంత ననంతకల్యాణగుణాభిరాముం డగురాముండు కామరూపవిభీషణామాత్యవిదితరక్షోనగరరక్షోదంతుండును, హృదంతరోపజాతసమరసంరంభుండును నై, యంభోధిమేఖలాలంకారలంకాద్వారస్థుం డగుప్రహస్తునకుఁ బర్యస్తాహితప్రాణానిలతాభీలుని నీలుని, దక్షిణద్వారరక్షణదక్షు లగుమహోదరమహాపార్శ్వులకు విశ్వత్రయవిజయధౌరేయుఁ దారేయునిఁ, బ్రత్యగ్ద్వారపాలనఖేలనామోదుం డగుమేఘనాదున కవక్రపరాక్రమశ్రీమంతు హనుమంతుని, నంతర్వ్యూహవిహితరక్షుం డగువిరూపాక్షునకు రక్షఃప్లవగబుభుక్షాధ్యక్షులఁ బ్రతినిధులం గావించి యధిజ్యకోదండమండితభుజాదండుం డై తమ్ముండునుం దానును సమరాభిముఖదశముఖగుప్తోత్తరగోపురద్వారంబును నంతరంగంబగు బలయూథంబుతో నుపరోధించిన. 54

క. లంక న్దనుజులు ప్లవగా,తంకంబునకుం దలంకి తలుపులు వేయక్
శంకింపక యమపురిఁ ద,తిటంకరు లప్పుడు బెడానఁ దెఱచిరి తలుపుల్. 55

వ. తత్క్షణంబ లక్ష్మణాగ్రజుండు సుగ్రీవసహితుం డై సువేలాద్రికూటంబు నధిరోహించి త్రికూటావనీభరచూడామణియును, సింహలద్వీపకమలకర్ణికయును విశ్వకర్మనిర్మాణకౌశలంబును, నిశాచరకేసరినివేశదరియును, ననారతబందీకృతామరపురంధ్రీబాష్పనదీమాతృకోపవనసీమయును, నిరంతరనివాసమాగతదిక్పాలకులమాతంగమదాంబుపంకిలబాహ్యాంగనోత్సంగియు నగు లంకం గనుంగొనుచు నం దొక్కచోట నమున్నతుంగసౌధంబున నధివసించి యున్నవాని సదేహబంధం బగునంధకారంబుచందంబునం దగువాని నేవాసమాగత సతారకవిభావరీవరోపమా నానుచరోదస్త విమలముక్తాతపత్రచ్ఛాయ నుండువాని వైమానికవధూవిధూయమానధవళచామరద్వంద్వశోభితుం డై యభితశ్చలితమందాకినీపరీవాహం బగునంజనశైలంబుకరణి రాణించువాని నిఖిలజగద్విజయవర్ణావళీమతినిర్ణాయకానేకవివిధసమీకాభిఘాతమగ్నభుగ్నై

రావతవిషాణకులిశాగ్రోత్కీర్ణవిశాలవక్షస్స్థలఫలకుం డగువాని నానీలత
మాలసచ్ఛాయుండును నాచ్ఛాదితాభినవలోహితపటుండును నై యూపా
టలసంధ్యారాగబంధురం బగుకంధరంబునుంబలె నున్నదశకంధరుం గనుం
గొనియె నప్పుడు. 56

ఉ. మీఱె న్భానుజుఁ డుగ్రుఁడై యెగసి పేర్మి న్దైత్యయూథాధిరా
ట్కోటీరంబుఁ దటానఁ దోడన కుదుర్కోఁ జేసె వైభీషణం
బాటోపంబునఁ బోరి మాయి యగులంకాధీశుతో మల్లెఁ ద
త్కోటిల్యంబు నెఱింగి రామః సుగుణగ్రామాభిరాముం గనన్. 57

— * అంగదుని రాయబారము. * —

సీ. అంత రామునిచే సమాదిష్టుఁడై మంత్రి సమ్మతి సాధిష్ఠశౌర్యశాలి
వాలిసూనుండు సలీలంబుగాఁ గోట దాఁటి లంకారాజధానిఁ జొచ్చి
శంకావిహీనుఁడై హంకారి యగునసురేశ్వరు నీక్షించి యిట్టు లనియెఁ
బౌలస్త్య విను మేను భవదీయనిశ్వాసగంధివాలధి యైనకపికులేంద్రు

గీ. నందనుండను ఖరదూషణత్రిశీర్షు, లాదియగు యామినీచరాధ్యక్షులకును
నంతకుం డగుమారీచహంత కనుఁగు, బంట నంగదుఁడను దైత్యకంటకుఁడను.

క. తలఁచెద వసురా రఘుపతి, కిలను దృతీయాక్షి యగుమహీజను గడియన్
జలజ మని శివునొసలిచూ, పెలమిం బ్రాపించుగాంగభృంగముభంగిన్. 59

ఉ. ఒక్కమొగంబు హైహయనృపోగ్రపరాభవ మొంది వాడె వే
ఱొక్కటి దైత్యరాడవినయోన్నతి నొక్కటి మద్గురూద్ధతిన్
నికరమ్ము నీకతాన నజునెమ్మొగము ల్గడు స్రుక్కె రావణా
చిక్కినమోము నీవటులు సేయకు రామున కిమ్ము జానకిన్. 60

ఉ. కొట్టి కుబేరపుష్పకము గొంటిఁ జగల్చితి వెండికొండ ని
ట్టట్టనరానిదిక్పతుల నందఱనుం బఱిగొంటి నంచు హా
యెట్టు వచించె దోరి తగవే విజనం బగు కాననంబులో
నెట్టన మౌనివేషమున నీవు హరింపవె యమ్మహీసుతన్. 61

చ. ఘనతరభక్తితోడ శితికంఠున కింపు ఘటింప వేఁడి యా
ననవకంబు ము న్బలియొనర్పవె యం దవశిష్ట మౌశిరం
బనుపమబాణపంక్తి కుపహారముగా నొనరింపనెంచె న
ద్దినకరవంశ్యమౌళి రణదేవతకు న్రజనీచరాధమా. 62

వ. అని తనయరుంతుదభాషణంబుల సరోషోన్మేషుం డైనదోషాచరేంద్రుం డిక్కటుప్రలాపోత్కటు మర్కటుం బట్టుండు కొట్టుం డని పంప నాలంబితభుజప్రకోష్ఠు లగునసురశ్రేష్ఠుల నలువుర న్విహంగపుంగవుండు భుజంగంబుల భంగి నెత్తికొని గుప్పున నుప్పరం బెగసి తెప్పున నేలకుం బడవైచి పాదాఘాతంబునం బ్రాసాదశృంగం బరాతిశృంగంబు తెఱంగున విఱుగఁదన్ని తన కెదురు లేమి తెల్లం బగుటయు నుల్లాసంబునం బల్లవించునుల్లాసంబున రామసేనానివేశప్రవేశం బయ్యె నంత. 63

చ. కమలహితాన్వయుండు దశకంఠునిభావ మెఱింగి కిన్కతో
బొమ ముడివెట్టఁ దోన హరిపుంగవు లెల్లను లంక నుగ్రవి
క్రమమునఁ జుట్టుముట్టిరి యుగప్రలయావసరంబుల న్ననం
భ్రమముగ వార్ధిఁ జుట్టుకొను బాడబకీలలమాడ్కిఁ గ్రక్కునన్. 64

ఉ. భూవియదంతరంబు పరిపూర్తిగ నిండెఁ గపీంద్రఘోరసం
ద్రావితతత్క్షణక్షుభితరావణకింకరపాణికోణనా
నావిధతాడనంబుల ఘనాఘనగర్జితబంధుభావసం
భావితజైత్రదుందుభిసమగ్ర మహోగ్రధణంధణార్భటుల్. 65

వ. ఇట్లు సమంతతఃకందళజగద్దళనసంధాధురంధరం బగుదుందుభిగంభీరఘోషంబునరోషంబునం బ్రేరితులై గిరికందరంబులనుండి ప్రబుద్ధంబులై వెడలుసింగంబుల తెఱంగున మందిరంబులనుండి నిర్గమించినయుపత్యంబులుం బలె గత్యంతరాయసంధాయకంబు లగుదుర్నిమిత్తంబులం గనుంగొనక విమానాధిగతవిబుధసీమంతినీవిహరణేచ్ఛలుం బలెఁ బ్రస్థానసమయపరిమ్లానముఖు లైన చంద్రముఖుల నెంచక నిరంతరజ్వలితకోపానల నయనకోణారుణాలాతశతనిపాతవిత్రాసచలిత నిజవారణనివారణాదేశపరవశులును, దిశాముఖముఖరశివారవామ్రేడితక్ష్వేళితవ్యాకులీకృతకులమహీధ్రులును, గృధ్రపక్షవిక్షేపకృతపతాకానికాయపౌనరుక్త్యసముత్తుంగశతాంగ సంఘాతపరిగతులును, నితాంతనిర్జితకృతాంత దంష్ట్రాపట్టఖరనఖర పట్టసప్రాసపరశుగదాముసలపరిఘదృఢకృపాణధారులును, దారుణాజగరసంతానసంపీతంబు లగువింధ్యకూటంబులో యనంగ వ్యాఘ్రాళికరాళకాలాయసకంకటులును, జాలాంబుదంబులకు వికల్పంబులును, గాళరాత్రికి నభివ్యక్తులును, గలికాలంబునకు వివర్తనంబును నగుచుఁ గాలునకు సైతంబును భయంకరాకారంబులును నై సంగరాంగణంబునకుం జను

దెంచి వీరాలాపంబు లాడుచుఁ జాపంబులుపూని ధారాసంపాతంబులతో ధరాధరంబులం గప్పునంభోధరంబు లనంగ దూరాపాతు లగుశిలీముఖంబుల రక్షోభటు లఖిలవలీముఖబలంబును విక్షోభంబు నొందించి రాసమయంబున.

చ. కరజధుతాయుధంబు తరుఖండితతోమరము న్శిలాహత
స్ఫురదురుముద్గరంబు ఘనభూధరభిన్నమదావళంబు నై
కరము దివి న్స్వపక్షజయకాంక్షను బూని సురాసురుల్ గనన్
హరులకు దైత్యవీరులకు నయ్యె భయంకరసంగరం బొగిన్. 67

వ. క్రమంబునం గుపితకపివీరదూరీకృతనైరృతబలం బగుదశగ్రీవభుజబలంబునుం బలె భానుమంతుం డస్తమయంబునొంద మథితాయుధికగళనాళప్రణాళీపరివాహి యగులోహితనదీపూరంబు తీరున దూరాంతరితహరిదాభోగం బగు సంధ్యారాగంబు గనుపట్ట విక్రాంతహరినఖాక్రాంతదంతావళవిపులకుంభస్థలముక్తముక్తాకలాపంబువడువున నుడుగణంబు వియత్ప్రదేశంబునం బ్రకాశింప రణరభసచలిత రథతురగపాదాతగజపాదాహతవిశ్వవిశ్వంభరాంతరాళసంభవం బగురజోవ్రజంబువిధంబునఁ దమస్తోమంబు దిక్చక్రంబు నాక్రమింప నిలింపవిమతానీకంబులుంబలెఁ జక్రవాకంబులు సశోకంబు లగుచునుండ దశరథకుమారచమూత్కారంబు తెఱంగునఁ గుముదాకరంబు ప్రమదాకరం బై రహింప నప్పుడు. 68

— * ఇంద్రజిద్యుద్ధము. * —

మ. సరవిం గాలభుజంగభీకరశరాసారంబు వర్షించుచుం
బురుహూతాహితయోధయూథములకు న్మోదంబుఁ బుట్టించుచున్
సరసాహ్లాదుఁడు మేఘనాదుఁడు మహాసంగ్రామరంగంబునన్
హరుల న్నొంచెను మేఘనాదమొగిఁ జక్రాంగవ్రజంబు న్బలెన్. 69

చ. ప్రతతభుజప్రతాపరిపుభంగదుఁ డంగదుఁ డొక్కవృక్షు మా
యతముగఁ బూని దారుణరణాంగణభూమి హయాళి నొంచి యు
ద్ధతగతిఁ గూల్చె రావణిరథంబు సదైత్యమనోరథంబుగా
శితశతకోటిధారఁ గొని జిష్ణుఁడు పర్వతకూటము న్వలెన్. 70

ఉ. డాయక యంబరంబుననె డాఁగి దశాస్యతనూభవుండు బ
ల్మాయ ఘటించి రాముని సలక్ష్మణు లక్ష్యముగా నొనర్చి య

త్త్యాయత జిహ్వాగాకృతి నుదారము లైనయజిహ్వాగంబులం
బాయనినిర్ఘోషవేగమునఁ బై నిగిడించెఁ గపుల్ భయంపడన్. 71

గీ. సరసలక్ష్మణయోగనిస్తంద్రుఁ డైన, రామచంద్రుని బంధించె రావణిభీక
రంబు లగుతచ్ఛరంబు లౌరా సమస్త, బంధనిర్మోచనుండును బద్ధుఁ డయ్యె. 72

చ. చెలఁగుచు నింద్రజిత్తు పురిఁ జేరెను రావణునాజ్ఞఁ బూని మై
థిలియు విమాన మెక్కి నరదేవులఁ జూచి తపించె నంతలోఁ
దలఁగెను నాగపాశములు తార్క్ష్యగరుత్ప్రవనాంకురంబుచేఁ
బొలిచిరి రాకుమారు లహిముక్తరవీందులమాడ్కిఁ జూడ్కికిన్. 73

ఉ. రాక్షసవాహనేంద్రనికరంబును ఘోరరణం బొనర్చ ధూ
మ్రాక్షుని నయ్యకంపనుని మారుతసూతి వధించె వజ్రదం
ష్ట్రాక్షణదాచరుం గెడపె సాహసి యంగదుఁ డంత నీలుఁడు
నక్షణమే ప్రహస్త నిధనం బొనరించె వినె న్దశాస్యుఁడున్. 74

వ. ఇట్లనీకినీనాథవధంబు విని వినిద్రకోపోద్రేకజృంభమాణాయోధనోత్కంఠుం డగుదశకంఠుండు సకలజగదండభరితజయానకభయానకనినదబధిరితాశేషశేషాహిలోచనుండును రోచిష్ణుజిష్ణుకోదండధరుండును నై జలధరంబు సముత్తుంగం బగుసుమేరుశృంగంబునుంబలె శతాంగంబు నలంకరించుచు సర్వతశ్చలిత చతురంగసంఘుం డగుట ననుగమ్యమానలంకానగరుండునుంబలెఁ గ్రమంబునఁ బురతోరణం బతిక్రమించి పురతోరణవ్యాపారం బగువానరపరివారంబుం గనుంగొనియె. 75

గీ. ఇట్లు చనుదెంచునిఖిలదిగీశజేత, నసురనేతను జూచి యయ్యర్కకులుఁడు
నిజశిరము నూఁచెఁ దత్సవ్యభుజశిరంబు, నపుడ యదరెను జెదరెను గపిబలంబు.

వ. ఇత్తెఱంగున నప్రతిహతవిహారుండును మదగర్జితతర్జిత దిగంతదంతావళుండును నై మహార్ణవంబునం దిరుగు నాదివరాహంబుచందంబున వరాహావోన్ముఖుం డగుదశముఖుండు కందళితాస్కందనామర్షుండును నుపరిపరికలితగిరివర్షుండును నగుహరిపతి నిష్ఠురముష్టిఘాతప్రదాతయగు వాతాత్మజుని నమోఘలాఘవాక్రాంతధ్వజకిరీటాంచలుం డగు నీలుని నిఖిలజగద్విజయోజ్జ్వలుం డైన మహాబలంబున వాతూలంబు తూలరాశింబలెఁ దూలించుచు నవిరతశరాసారవర్షంబుతో నభ్యమిత్రీణుం డగుసౌమిత్రియురస్థ్సలంబున మహాశక్తినాటించి మూర్ఛితుం జేసె నంత. 77

క. అనుజుని నశ్రుజలంబుల, దనుజుని శరములను ముంచె దాశరథి మిళ
ద్ఘనకరుణవీరరసుఁడై, పొనరిచె శుక్ప్రిమదశబలముగఁ దనబలముల్. 78

గీ. అనుఁగుఁదమ్ముఁడుగత మోహుఁడగుచు ననికి, నెంతలోనున్ముఖుం డగునంతలోన
దితిజపతిగెల్చి రఘుపతి యతనిచటుల,*ప్రాణము ల్గొని డిగవైచె బాణములను.

గీ. అపుడు రఘువీరశరనిహతాంగుఁ డగుచుఁ,బ్రథమయుద్ధంబునందు పరాభవంబు
నొంది గతవైభవత లంకఁ జెందె నలద,శాననుఁడు దినదీపదశాననుండు. 80

వ. అంత. 81

— * కుంభకర్ణయుద్ధము. * —

క. అసురపతి కుంభకర్ణుని, నసమయమున నిద్రలేపె నగ్రజునాజ్ఞన్
దెసచెడి యతఁడుఁ వెడలె, న్వెస నని కపునఃప్రబోధనిద్రార్థంబై. 82

వ. ఇట్లంజనాచలనికాశుండును బ్రకాశమానకరతలభ్రమితత్రిశూలుండును నై జగత్త్రయోద్యుక్తుం డగుశూలధరుండునుం బలె నరుగుదెంచు నక్తంచర స్వామ్యనుజుం జూచి శాఖామృత్సహాభుజ తేజోవిశేషంబును నశేషదిగ్గావమానంబును బవమానచలితజలదపారిప్లవంబును నగుప్లవంగమబలంబుం గనుం గొని యంగదుం డభంగురధీరవచోభంగి ని ట్లనియె. 83

క. కపులార కైకసేయులు, విపరీతమతి న్ఘటించు వెఱబొమ్మసుఁడీ
యిపు డింకఁ బ్రాకృతం బగు, నుపకృతభయవైకృతంబు నుమఁగుఁడు మీరల్.

గీ. అనిన విని యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు వారలు
దిక్కరులమాడ్కి మరలుచు దివిజగజము
పగిది మత్తిల్లు ఘటకర్ణుపైని వైచి
రగములు లయానిలములు వింధ్యాద్రిఁబోలె. 85

చ. పొలిచె వలీముఖప్రహితపుష్పితవృక్షము లెల్ల స్వేన్నతా
కలితసురారివక్షమున గందవొడింబలెఁ జూర్ణితంబులై
పలుమఱు యుద్ధభూమి నలబల్లిదుపేరెదఁ దాఁకి నిష్ఠురా
చలములు కొన్ని వేమరలి సల్పెఁ బ్రహర్తకు ఖేదభేదముల్. 86

క. నేల వడంకఁగ నొకచే, శూలము శిఖినిభముఁ ద్రిప్పుచు న్మత్తుండై
తూలించె గంధమాదను, నీలుని బుషభు న్గవాక్షుని న్శరభునినిన్. 87

---

* ప్రాణముల్గొనక—యని యుండఁదగును.

సీ. అంతటఁ గపివీరు లతినైజచాపలాధిగతలాఘవు లౌచు దీనదశను
జెంది రాఘవు శరణొంద నేగుటఁగని యాశ్చర్యభుజవీర్యుఁ డగునినజుఁడు
వారల నెల్ల నాశ్వాసించుచును జేరి వైరిపైఁ దరుగిరు లెవ్వచికొనుచుఁ
జిత్రయుద్ధంబు సుస్థిరముగ నొనరించి తన్ముష్టిఘనశైలతాడితాంగుఁ

గీ. డగుచుఁ గులిశాహతం బైనయద్రివోలె, వ్రాలెఁ జేతనహీనుఁడై వ్రాలునతని
నసుర కొనిపోవ వాలికృతావమాన,మడఁగ సురవైరిఁ గని తదీయబల మలరె.

వ. అం దమందకుసుమపరిమళరఘురీమిళచ్ఛిశిరరథ్యోపచారసచేతనోద్గ్రీవుం డగు సుగ్రీవుండు సచమత్కారంబుగా నుల్లంఘితప్రాకారుండును దారుణాకారుం డును నగునక్తంచరవీరుని నఖముఖాకలితశూర్పణఖాముఖానుకారునిం గా వించి యుచితలాఘవంబున రాఘవసదేశప్రదేశంబు చేరిన నంతఁ గుంభకర్ణుండు భానుసూనుం గానక ప్రతినివృత్తుండును మత్తుండును విషమతారేక్షణుండును బ్రతిక్షణంబునఁ బ్రతిపక్షబలంబులంబలె స్వపక్షబలంబును భక్షించుచు లక్ష్మ ణునిలక్షీకరింపక తుంగం బగుశైలశృంగంబునుం బ్రయోగించుచు నతివేగం బున రామునిం జేరిన. 89

శా. ఆయిక్ష్వాకుకులుండు సత్వరముగా నయ్యద్రిశృంగం బతి
స్ఫాయత్తీవ్రతరార్ధచంద్రనిహతిః భంజించి యామేటిమై
చాయం దూపులు వాలిసొంద ఖరదోశ్శౌర్యఘ్నము ల్జాలమి
*న్నాయమైన్యంద్రములేసె శాత్రవవధూ వైధవ్యదంబు ల్వడిః. 90

సీ. అంత రాఘవబాణహతరాక్షసాంగంబులం దొక్క భుజము మంథాద్రివోలెఁ
బడియె వానరసైన్యపాథోనిధానంబునందు వేఱొకభుజం బబ్ధిలోనఁ
బతితమై కనుపట్టె వితతమా రెండవనలసేతురీతిచిహ్నంబు లందు
మఱి తృతీయంబైనమస్తకంబు చెలంగె నింగిత్రికూటంబు శృంగముగను

గీ. నప్లు డాభీలశాఖామృగాతివేల, నవ్యకోలాహలాకర్ణనంబువలన
బవరమునఁ గుంభకర్ణునిపాటుఁ దెలిసి, తాంతముఖుఁడై పదంపడి దశముఖుండు.

వ. మహోదరమహాపార్శ్వల రావించి సహాయులం గావించి కుమారు లగు నరాంతకదేవాంతకాతికాయత్రిశీర్షులం బంప వారలును దరసాశనపతినిదే శంబు శిరసావహించి పితృపతినివేశనంబునుంబలె సమీకప్రదేశంబుం బ్రవే శించి రాసమయంబున. 92

* న్యాయమైన్యంద్రహుతాశ శాత్రవ—మాతృక.

క. తరుచరనిశిచరవరులకు, దురము సరోషహతశిరము దుష్కరము మరు
త్తరుణీప్రమోదకరము, స్సురమునికి నదృష్టచరము సొరిదిం గలిగెన్. 93

గీ. తరుచరాంతకుఁ డగునరాంతకుని దునిమె
నంగదుండు హనూమంతుఁ డంతఁ గడఁగి
యలసురాంతకుఁ గెడపెఁ బురాంతకుండు
భీకరాంతకు నడఁచినవీఁక దోఁప. 94

వ. వెండియు నసమసమరశీలుం డగునీలునిచే మహోదరుండును, మరున్నంద
నుచేఁ ద్రిశిరుండును, మహాపార్శ్వాదివాహినీపతులునుం దెగుటయు విషాద
రోషపరవశుం డై నిశాచరాకారం బగునంధకారనికాయంబునుంబలె నతి
కాయుండు సుమిత్రాపుత్రునిం గినిసి వృత్రాసురుండు సుత్రామునితో బలెఁ
జిత్రాహవం బొనరించె. 95

గీ. అతఁడును భుజాభుజిఁ బెనంగి యితఁ డవధ్యుఁ
డనుచు ననిలోక్తిఁ దెలిసి బ్రహ్మాస్త్రమేయ
నప్పు డయ్యసురునిశిరం బవనియందుఁ
బడియె రాహువుబలె నతిభయద మగుచు. 96

వ. అంత. 97

— * ఇంద్రజిత్తు రెండవయుద్ధము. * —

గీ. విధురుఁ డగుతండ్రి నూరార్చి పృథురణధుర
రథియు సధనుశ్శరధియునై రావణియును
దాశరథి కున్ముఖుం డయి తరలి వచ్చె
నాశరచమూశరధియుఁ దన్నాశ్రయింప. 98

వ. వచ్చి సమరంబున నరాతిజయమనోరథంబుకొలఁకు రథరక్షార్థంబుగా రాక్ష
సుల నలుగడల నుండ నియమించి ప్రదక్షిణశిఖుం డగుశిఖావంతుని హవి
రర్పణంబున సంతర్పితుంజేసి మంత్రాధిగమవిచిత్రంబు లగునస్త్రంబులు ధరి
యించి తిరోహితుండై నిశితముఖంబు లగుశిలీముఖంబుల నిఖిలమర్మాహతి
నిర్మాణాలంకర్మీణుండై క్రవ్యాదుండు వ్యాధుండునుంబలె హరుల విధురులం
గావించి. 99

క. అకుటిలు రాము సలక్ష్మణు, వికలాశయు విధురసత్త్వు విరచించె నితాం
తకఠోరగ్రీష్మము తమ్మికొలనిబలెఁ జేరె నంత మేఘుఁడు లంకన్. 100

చ. క్షతరుచిరామచంద్రముగ శాస్త్ర్యదినోద్భవదీప్తి గాఁ గృతో
ద్ధతశరవృష్టియై ఘనుఁ డతం డరుగం జలజీవనంబు ను
ద్యతకుముదంబు నస్తనల మాహతనీలమహాత్మ్యలంబు జృం
భితవరలక్ష్మణం బయి తపించెను వాహిని తత్క్షణంబునన్. 101

గీ. వాయునందనుఁ డతివేగవంతుఁ డగుచు, జాంబవంతునియాజ్ఞ నౌషధనగంబుఁ
దెచ్చిన విశల్యమయ్యె నెంతేబలంబు, స్వర్గులమనంబును విశోకశల్య మయ్యె.

వ. మఱియును సహజతేజస్సముజ్జ్వలం బగుదవానలంబునుంబోని వానరబలంబు చెదరికొనువిధంబున దందహ్యమాన యగుపురినుండి దశాస్యనిదేశంబున హరిగతి న్వెడలునిఖిలలోకప్రకంపనుం డగునకంపనుండును నాహతప్లవంగ సంఘుం డగుప్రజంఘుండును నంగదప్రతాపానలంబునకు శలభంబులగుట విని మహారథు లగువిరూపాక్షయూపాక్షులు మైందద్వివిదవారితు లగుటఁ గనుంగొని కోపాటోపవిజృంభమాణసంరంభు లగుకుంభనికుంభులు సుగ్రీవ హనుమంతులతోడ మారీచసుబాహులు రాఘవునిభుజంబులతోవలె సముత్త భితభుజు లగుచు మహాద్భుతయుద్ధం బొనరించిన యనంతరంబ. 103

క. ఇనజునిచేఁ గుంభుం డని, మొనఁ దెగినఁ దదీయవిరహమును సైఁపక పా
వనిచే నికుంభుఁ డమరీ, స్తనకుంభావాస మొందెఁ దన్నామధృతిన్. 104

గీ. అంతనసురాధిపనియుక్తు లఖిలసైన్య, యుక్తుఖరసూను మకరాక్షుయుద్ధముఖరు
నిజవిపక్షు సపక్షతానిరత మగుచు, జనకుఁ జేర్చెను నైక్ష్వాకుసాయకంబు. 105

చ. జనకునియాజ్ఞ మౌళి నిడి సంఖ్యముఁ జేరి మహేంద్రజేత యం
దనలుని వేల్చి యస్త్రచయ మంది దివంబుననుండి మాయచే
ఘనశరము ల్నిగిడ్చి బలగర్వము లెల్ల నడంచి రాము కో
పనత యెఱింగి భీతుఁడయి పట్టనముం జొఱఁబాఱెఁ గ్రక్కునన్. 106

వ. అంతఁ బ్రత్యక్ప్రతీహారంబుననుండి ప్రాతిహారికుండై నయతండు నిర్గమించి యాంజనేయసన్నిధానంబున మాయాసీతను నిశాతహేతిచేత విదారితం జేయుటయు నాకులితస్వాంతుం డైనహనుమంతుం డతథ్యంబు నాక స్మికంబు నయిన యది తథ్యంబుగాఁ దలఁచి యుద్ధం బొనర్చి నిరాశుండై దాశరథిన దేశప్రదేశంబునకుం బోవునవ్వేళ నయ్యింద్రజిత్తు పశువిశసనప్రారంభియై నికుం భిలాస్థలిం జేరి విచిత్రసత్త్రప్రవర్తకుం డయ్యె నయ్యవసరంబున హనుమదావేదిత

మేదినీసుతావృత్తాంతుండై రామభూమీకాంతుండు వజ్రనిర్ఘోషంబున మానసచరం బగురాజహంసముంబలె విదీర్ణమానసుండై నేల వ్రాలి సౌమిత్రిచేత నాశ్వాస్యమానుం డగుచు సకరుణంబుగా బిట్టు నిట్టూర్పు నిగిడించుచు విలపింపం దొడంగె. 107

చ. అరణినిఁ గీలలీల జనకాధ్వరవాటమునందుఁ బొందుగా
ధరణినిఁ బుట్టినట్టి యతిధన్యవు మానవవంశ్యరత్నమై
గురుయశమొందుపంక్తిరథుకూరిమికోడల వెంచ నిట్టి నీ
కరయ విరామ మయ్యెఁగద హారఘురాముస కేమి చెప్పుదుర్. 108

క. పవనజుయత్నము వృథ నలు, నవసేతుక్రియ యథావినాశిని విశిఖం
బువిహతత నందె నీదృగ్భవదీయ శుగబ్ధి దాఁటఁగలనా? లలనా 109

ఉ. మానుగ నెందునేని బవమానతనూజునిపూన్కి వ్యర్థ మెం
దేని నవీనసేతుకృతికి న్నలుఁడుం జతురత్వ మొందఁ డెం
దేని మదగ్నిబాణమును దీక్ష్ణముగా దిటువంటినీశుగం
భోనిధి నిస్తరింప ననుబోఁటికి శక్యమఁటే వధూమణీ. 110

వ. ఇత్తెఱంగున విలపించురాముసం గనుంగొని విదితాసురమాయావిశేషుం డగువిభీషణుండు దేవా నీవంటిమహానుభావునకు నస్థానంబున దీనం బగునవస్థాంతరం బేటికి నిరంతరాయమఖనిర్వర్తనార్థంబుగాఁ బురందరారి యొనరించిన కపటకృత్యం బిది, సత్యంబు గా దని తద్వధంబునకు లక్ష్మణుం బురస్కరించికొని నికుంభిలోపరోధంబు గావించిన. 111

చ. హరిపరివారఘోరనినదారభటిం జలితాంతరంగుఁడై
గిరిదరినుండి వెల్వడినకేసరియుంబలె రోషభీషణ
స్ఫురణముచేఁ దదధ్వర మపూర్ణముగా నెఱవేర్పఁ జేసె చ
మ్కారమగుసంగరంబు బలశాసనశాసనుఁ డద్భుతంబుగన్. 112

క. ఆవానరసేనకు ఝుం,ఝూవాతూలంబు తూలచయమునకుబలెన్
రావణతనయాగ్రణి విద్రావణుఁడై సంచరించె రణరంగమునన్. 113

వ. ఇట్లనుపదంబును ననీకోన్మథనసంరబ్ధసంవర్తవర్తియగు సమవర్తిచందంబున నమందస్యందనారూఢుం డై వచ్చుసంక్రందనపరిపంథిం గని గంధవహనందనస్కంధవర్తి యై సౌమిత్రి ప్రవర్తితసశితశరధారుం డై శతధారపాణి జంభాసురునింబలె స్తంభితుం జేసిన. 114

మ. అపు డన్యోన్యసైన్యమదోత్కటంబును సముద్యద్వీరవాదోద్భటం
బు పరిత్రుట్యదుదారకంకటభరంబు న్భిన్నశస్త్రాస్త్రకం
బు పరిజ్ఞాతజయాశయంబును ద్రిలోకాత్యంతభీమంబుగా
ద్విపరాజంబులభంగి సంగరము నర్థిం జేసి రయ్యిర్వురున్. 115

క. పవిశిఖ విశిఖముల సహస్రవిఖండము గాఁగ మార్చి సవరించి యనిం
బ్రవిహతసారథిగా నిం, ద్రవిరోధి నొనర్చె దాశరథి యధికధృతిన్. 116

ఉ. మాయికి నేది యుక్తమొ సమగ్రభుజాబలశాలి కెద్ది యా
డో యసురేంద్రనందనున కోపిక యెంతయొ యింద్రజేత కా
హో యిపు డేమి యొప్పగునొ యంతయుఁ జేసె నవార్యశౌర్యధా
రేయుఁడు రావణాత్మజుఁ డరీణరణోర్వి నిజోచితంబుగన్. 117

వ. అంత నరిభీషణంబుగా ఘోషించుచున్నవిభీషణుపై నక్తంచరేంద్రనందనవిముక్తం
బైనశక్తి నర్ధచంద్రబాణంబుచే నివారించి తదీయదుర్వినయంబు సైరింపక సుమి
త్రాపుత్రుం డమోఘలాఘవనిస్తంద్రంబైన యైంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించిన.

క. ప్రాలెఁ దదస్త్రము మఱియును, బ్రాలె న్నశిరస్త్ర మయ్యరాతిశిరంబున్
బ్రాలె భువిఁ బుష్పవృష్టియు, బ్రాలెన్మఱి బాష్పవృష్టి రక్షోంగనకున్. 119

వ. తత్క్షణంబున సహస్రాక్షజిద్వధంబు నాకర్ణించి శోకోద్రేకంబున రక్షోఽధ్య
క్షునిముఖంబులు నితాంతక్లాంతంబులును నిశ్వాసధూసరంబులును నిర్గళద
శ్రునిష్యందంబులును నిర్వేలాక్రందంబులును నిరవధికఫూత్కారంబులును
నిగాఢకోపాటోపవిపాటలంబులును నిరూఢకుటిలితభ్రూవల్లికంబులును నిఖిల
భీకరవృత్తేక్షణంబులును నిర్దష్టాధరోష్ఠంబులును నిష్ఠురాట్టహాసంబులు నయ్యె,
ననంతరంబ పురందరారిప్రముఖవిక్రాంతు లపక్రాంతులును కుంభకర్ణాదిసోద
రులు నిహతులును బ్రహస్తపూర్వకసచివులు విధ్వస్తులును విరూపాక్షప్రభృతి
సేనాపతులు వ్యాపాదితులును నిఖిలబలంబు నిశీర్ణంబును లంక పౌరవధూజన
కరుణపరిదేవనోత్తరంగ యగుటయు నాతంకాతిశయరోషణుం డై రావ
ణుండు హార్యక్షుంబు హారిణింబలె నిక్ష్వాకునాయకుదయితను హింసింప నిశ్చ
యించి యంతికగతమంత్రిచే నివార్యమాణుండై సారథి సంచోదితరథుండును
దాశరథిజయవిహితసంగరుండును నగుచు సంగరాంగణంబున కరుగు దెంచి.

— * రామరావణయుద్ధము. * —

క. శరచాపపరిఘతోమరధరుఁ, డై నైకముఖభుజతఁ దానవిలో నొ
క్కరుఁడయ్యును లోచనగో, చరుఁ డయ్యెను బంధువర్గసహితునిభంగిన్. 121

క. దనుజేంద్రుఁడు ఖడ్గము గొని, వనచారులమస్తకములు వడినేయుచు నొ
య్యన నితఁడు నీకు నీకితఁ, డని యచ్చరలకును దెలుపునట్లు మెలంగెన్. 122

వ. తత్క్షణం బక్షోహిణీక్షోభకందళితామర్షుండును నతిపరుషవిశిఖదళితధ్వజుం
డును నర్ధచంద్రనికృత్తధనుష్కుండును, నస్త్రధారావిదారితసారథియు నతి
విస్మయనీయకరలాఘవుండు నగు రాఘవానుజుఁ డమర్షవేగముక్తం బైన
శక్తిచే యాతుధానుండు ముహూర్తమాత్రం బుపరాగంబున నిశాకరునింబలె
మూర్ఛానిమీలితుం జేసిన. 123

గీ. రాముఁ డంతట శక్తినిర్దళితహృదయు, ననుజుఁ గనుఁగొని శోకవిద్ధాత్ముఁ డగుచుఁ
గోపమునఁ జాపముం గొని కుండలించె, వెండి విధి దైత్యతలల్రవాలు కుండలించె.

చ. వలయితచిత్రచాపుఁడును వారితపంక్తిముఖుం డతిక్రుధా
విలమతి రాఘవుండు శరవృష్టి నిగిడ్చిన దైత్యకోటిలో
పల నొకఁడైనఁ దప్పిచని పట్టనముం జొరఁడయ్యె వేలుపుం
జెలువలలో నొకర్తు వరుఁ జెందకయున్నది లేదు చూడఁగన్. 125

వ. అప్పు డాంజనేయపురానీతమహీధరమహౌషధిసమేధితజీవితానుజాశ్లేషసుఖ
లబ్ధమనోరథుండును బ్రవర్ధమానసమరకౌతుకోపలంభుండును సంరంభోదం
చితపులకకంచుకితగాత్రుండును నగు దాశరథి యుద్ధమధ్యంబునందుఁ బురంద
రానుగ్రహంబుచే మాతలిసమానీతం బైనరథంబును విశంకటం బగుకంకటం
బును బరిగ్రహించె. 126

పంచపాది. సరిజోదబ్బె నటంచుఁ జూపుదురు దోశ్శౌండీర్య మన్యోన్యమున్
సరవిం గాంతురు రోమహర్షమును శస్త్రాశస్త్రిఁ బోరాడ మె
త్తురు మేల్మే లని సాహసించుతఱి నెంతో ప్రాణపర్యంత ని
ర్భరదుస్సంకట మైన నవ్వుదురు మూర్ఛ న్గాంత విశ్రాంతు లౌ
దురు ఘోరాజిని రామరావణు లమర్త్యల్ విస్మయం బందఁగన్.

వ. అనంతరం బవిశ్రాంతవిముక్తదివ్యాస్త్రులును నాఖండలవృత్రసన్నిభులును
నగునయ్యిరువురకును విచ్ఛిన్నంబు లగుమార్గణంబులును, విలూనంబు లగు
ధనుర్గుణంబులును వినిహతంబు లగుధురీణంబులును నిర్భిన్నంబు లగుసాం
యుగికరథంబులునుం గలుగునట్లుగా నిర్వైకల్యవిజయమనోరథంబు నిరతిశ
యవిశదయశోధనంబు నగునాయోధనం బయ్యె. 128

క. పాదినుండి కొనుట పూన్చుట, తుది నేయుట తెలియ దయ్యె దురుసున నచ్చోఁ
బదపడి యచ్చోటనె యున్నది యన రాఘవునిహస్త మలవడి యుండెన్. 129

చ. శరముల రాముఁ డర్ధపరిజల్పితచారువినాదపంక్తికం
ధరముఖ మెద్ద్రుంచె నది దారున మొల్చి వచించె శేషమ
త్తఱిఁ జతురత్వరీతి నలధన్వికి మాయికి సామ్య మై కనన్
ధరణిపతన్నిజాస్యములఁ దాఁ గని లజ్జితుఁ డయ్యె దైత్యుఁడున్. 130

చ. దనుజశరక్షతక్షరదుదంచిత శోణితబుద్బుదాంకచం
కనదమరేంద్రకంకటవిగాఢసహస్రవిలోచనాఢ్యుఁ డై
కనఁబడె రాఘవుండు బలఖండనరోషకషాయితాత్ముఁ డై
తనరు ధరాధరాహితువిధంబున దారుణసంగరంబునన్. 131

వ. అంత వారుణంబున వైశ్వానరంబును వైనతేయంబున వాతంధయంబును వాయవ్యంబున వారిదంబును వైభాకరంబునం దామిస్రంబును మాహేంద్రంబున దానవంబును వైష్ణవంబున మాహేశ్వరంబునుం గాఁ బరస్పరంబు నిట్ల
స్త్రంబుఁ బ్రత్యస్త్రంబుచే భేదించునయ్యిరువురకును నాహవాగ్రహంబున నవిదితంబు లై సప్తవాసరంబు లతిక్రమించె. 132

— * రావణుమరణమునకు విభీషణాదులు దుఃఖించుట. * —

మ. ధనురామ్నాయగురుండు రాముఁ డురుశస్త్రాశ్రిత్రికౌతూహల
ప్రణయుం డయ్యు విచారకర్శితసతి న్భావించి తొల్వేల్పుతే
నినవాంకూరశిరోగణం బపునరున్మేషంబుగాఁ ద్రుంచె మా
ర్గ్యుని బ్రహ్మాస్త్రముచే జగద్భయముతోఁ గూడ న్నిమేషంబునన్. 133

చ. ఘనభుజుఁ డాదశాస్యుఁ డతికంటకుఁ డీల్గిన లబ్ధకాము లై
యెనయఁగఁ బుష్పవృష్టిఁ గురియించునమర్త్యజనాళి కెల్ల శ్లా
ఘనపద మయ్యె రాముఁ డలకాముఁడు దా నటు మున్న చాలశ్లా
ఘనపదమై చెలంగెఁ బరికల్పితశూర్పణఖావికారుఁ డై. 134

వ. అనంతరంబ సమాలింగితరణవసుంధరుండును శరతల్పశయానుండును నధిగతనిమంగోపథానుండును నగుయాతుధానపతిం జేరి నేల [వాలి సోదరస్నేహసులభవై ధుర్యుండఁ గదర్యుండ నే నని విహితనిజదూషణుం డగుచు విభీషణుండు పెద్దయుంబ్రొద్దు విలపింపం దొడంగె. 135

గీ. అన్న సమసుఖదుఃఖులైనట్టిబంధు, జనులఁదోఁబుట్టు వగునిన్ను సాహసమున
విడిచితిఁ గులక్షయనిమిత్తవిహితధర్మ, పరుఁడనైతి నకీర్తి నేఁ బాయఁగలనె?

క. అనిఁ బ్రోవఁ గుంభకర్ణుం, డనుజుం డొకఁడుండె నీకు నతఁ డిపుడీల్గెన్
నినుఁ జంపుకొంటి నాబ్రతు, కున్నకై యిది విధి సహించుకొని యుండెడిఁగా.

వ. అనుచు విభీషణుండు విలపించుచుండఁ దద్వృత్తాంతంబు విని శుద్ధాంతంబున నుండి దీనంబుగా మొఱవెట్టుచు నంతరితయూథనాథలగుకరేణులకరణిఁ బ్రేక్షణీయ లగుతరుణీమణులతోడం గూడి వచ్చి సమరమధ్యంబున నశనిహతమం దరవసుంధరాధరంబుచందంబునం బడియున్న దశకంధరు నిరీక్షించి నిహతో పఘ్న మగులేఁదీఁగెక్రైవడి హా! నాథ! హా! నాథ యనుచు విషాదాకుల లై విషాదాహతదయితవిధురీకృత యైనకురరితెఱంగున మందోదరి యమందం బుగా నాక్రందింపం దొడంగె. 138

ఉ. సారెకుసారె దిగ్విజయసంభ్రమవేళలయందు నీవు ము
న్నారసి యేది చూచితివొ యాయమరాట్పురి సర్వలోకసా
ధారణవృత్తి వై మగిడిదైవవశంబునఁ జూడఁ బోయి తే
ధీరవరేణ్య నాదురదృష్టము నింకిట నేమిచెప్పదున్. 139

క. జనకుఁడు దనుజకులేశుఁడు, పెనిమిటి త్రైలోక్యవిజయబిరుదాంకుఁడు నా
తనయుఁడు మహేంద్రజైత్రుం, డని గర్వితనైననన్ను హా విధి చెఱిచెన్. 140

ఉ. ధారణిలో రఘూద్వహుఁడు ధర్మవిదుండును నైనరాముఁ డే
దారినొ యట్ల యగ్రజుని తావునఁ దమ్ముని దెచ్చి పూన్చువాఁ
డై రహి వాలిమున్నుకొని యంతటఁ బోకిటువచ్చె నేమొ మ
జ్జారె కకుత్స్థవంశసదృశం బొకొ యీదృశధర్మ మక్కటా. 141

గీ. లంక నీరయ్యెఁ బ్లవగవాలానలమున, మైథిలితపోఽనలమ్మున మడిసి తీవు
నింత శోకానలం బాత్మ నెఱియ సుఖిత, నైన ననుఁ జంపునే యాచితానలంబు.

వ. అని మఱియు దివసావసానసమయంబున సవితృప్రభయుంబలె భగవంతుండైన వైశ్వానరునియందుఁ బ్రవేశించి చంద్రునిఁ జంద్రికయుంబలె మేఘుని మెఱుం గుతెఱంగున ని న్ననుగమించి నిరంతరవిరహదహనదందహ్యమానం బయిన యీశరీరంబు శాంతిం బొందించెద నని కరుణంబుగాఁ బరిదేవనం బొనర్చు మందోదరిని మందిరంబునకుం బనిచి నిజానుమతిని నిశాచరపతికి యథావిధి

గాఁ బితృమేధంబు నిర్వర్తించి సవిధంబున సమేధమానవిషాదుం డై వర్తించు విభీషణు నశేషరాజ్యాధిపతిఁగా రఘుపతి యఖిలతీర్థాహృతంబు లగుతోయం బులఁ దోయదం బనలాకులం బగువనస్పతింబలె నభిషిక్తుం గావించె. 143

గీ. అంత రాఘవచరితపట్టాభిషేక, సముధిగతరాజ్యుఁ డగువిభీషణుఁడు పొలిచె
ననుదినవివృద్ధమండలుండగుచుఁజండ, రుచిసుధాపూరణమునఁజంద్రుండుపోలె.

క. సీత న్నిభృతవిభీషణ, సీత న్సతులం దుదారనిర్మలశీలన్
ఖ్యాతం గనుఁగొని మనుకుల, నేతకు మది హర్షశోకసబిడం బయ్యెన్. 145

— * సీత యగ్నిప్రవేశము. * —

వ. అనంతరం బరుంధతియుంబలె పవిత్రచారిత్రనిధి యన ధరిత్రీపుత్రి పతివ్రతా శిరోమణి యని తెలియంబడియును మర్త్యధర్ముం డైనపరమపురుషునకును లోకంబునకును బ్రత్యాయనంబునకై పురందరముఖు లగుబర్హిర్ముఖులును భగవంతుం డగునరవిందాసనుండును సాక్షులుగాఁ బునరుదయంబునకై వన రుహబంధునిం బ్రవేశించు నిందుకళయుంబలె సముజ్జ్వలజ్జ్వలనంబు బ్ర వేశం బొనరించె. 196

గీ. పూతచారిత్ర యయ్యును భూమిపుత్రి, నిజవిశుద్ధికినై హవ్యభుజునిఁ జొచ్చె
నతఁడు నపవిత్రవస్తుసంగతనిజాఘు, దమనుఁ డయ్యెను దత్ప్రవేశమునఁ జేసి. 147

క. అనలానుషంగమునఁ బా,వనఁగా జానకి నెఱింగి వైభాతికవే
ళను భానుఁడు ప్రభనుంబలె, నినకులుఁడు పరిగ్రహించె నెల్లరు మెచ్చన్. 148

వ. మఱియు దాశరథి యధిగతనిజప్రశంసావిధానుం డగువిధాతచేతఁ బ్రదర్శిత మానుండును నారూఢవిమానుండును మహారథుండు నగుదశరథునకుం బ్రణ మిల్లి తదీయశాసనంబు శిరసావహించి దురంబునఁ గాలధర్మంబు నొందినవా నరోత్కరంబును శాకశాసనవరంబునం బ్రతికించి వారిచే ననుగమ్యమానుం డును బ్రమోదమానమానసుండును సుగ్రీవునితోఁ గృతసంభాషణుండును నగుచు విభీషణుఁ గరుణారసంబుతో విలోకించుచు జానకీలక్ష్మణులతోడం గూడ నయోధ్యాప్రయాణాభిముఖుం డై కామచరంబును గౌబేరంబును నగు విమానం బధిరోహించె. 149

క. మణిపుష్పకగతుఁ డై తత్క్షణమున లంకోపకంఠదశకంఠరణాం
గణములు సింధువు సేతువు, నణుమధ్యకుఁ దెలిపికొనుచు నవ్విభుఁ డరిగెన్. 150

గీ. పుష్పకంబది యెంతెంతపొడవు పోవు, నంతకును నింగి విరివయ్యె నతివ చూడు
పుడమినొకపల్వలముబలె జడధిదోఁప, నగచరులు మారుతికిఁ దెల్పి నగెదరిందు.

క. ఎయ్యది దవుదవ్వులఁ గని, నెయ్యముతో నీకుఁ దెల్ప నేఁ గోరితినో
యొయ్యారి విచిత్రముగా, నియ్యెడ నది వెనుకఁబడి యదృశ్యతఁ జెందెన్. 152

వ. తరుణి ధరణిసుతా కనుఁగొను ముత్తుంగమహీరుహానీకం బగుఋశ్యమూకం బిది యిందుముఖి బిందుసరోవరం బిది గంధసింధురగమనా కబంధనిర్గంధన వసుంధర యల్లది కరభోరూ ఖరాదికలహస్థలం బిది మధురవర్ణాలాపా మన పర్ణశాల యిది కురంగలోచనా కుహనామృగమృగయావనం బిది కుటిలాయతకబరీ గోదావరీమహానది యిది కుంభికుంభస్తనీ కుంభసంభవాశ్రమం బిది విలాసవతీ విరాధవిధ్వంసనభూమి యిది యంగనాలలామా యత్రిమునీశ్వరాశ్రమం బిది విదేహరాజపుత్రీ విచిత్రకూటం బైనచిత్రకూటం బిది యని వీనులకు సుధలైన వింతవింతకథ లెఱింగించుచు భాగీరథీతీరంబునందుఁ బావనం బైనభరద్వాజతపోవనంబు చేరి మహీగర్భశుక్తిమౌక్తికమణి యగుమహిళామణిం జూచి మఱియు ని ట్లనియె. 153

గీ. సకియ నిద్రాణబర్హిణశ్వాసపార, ణాసుఖిత మయ్యె నిదిగో ఫణాధరంబు
కంబుకంఠి కంఠీరవకరజముల మృ, గంబు కండూవినోదనోత్కంఠి కంటె. 154

వ. అంత. 155

— * భరతాదులు రాము నెదుర్కొనుట. * —

సీ. మహితభరద్వాజవిహితాతిథేయుఁడై దవ్వుగాఁ జని యయోధ్యాసమీప
మొంది ప్రోల సమీరనందనావేదితోదంతుఁడై గురుని ముందఱ నిడికొని
యానందబాష్పధారాపూర్యమాణలోచనులైనసన్మంత్రిజనులతోడ
వచ్చు పావనతపోవ్రతరతు నాజానభక్తిసంభరితుని భరతుఁ గాంచి
గీ. సమధికోత్సాహవాత్సల్యసౌహృదములు, డెందమునఁ గందలింప నమందగతిని
యక్షరాజవిమానంబు నవతరింప, మానవాధీశుఁ డుత్కంఠమానుఁ డగుచు.

వ. విదేహరాజపుత్రిం గనుంగొని వెండియు ని ట్లనియె. 157

క. చదలుననుండి విమానం, బిది నాహృదయము నెఱింగి యెంత డిగియెనో
ముదితా యంతంతకు భువి, గదిసెడు నీమీఁదఁ బ్రేమగలుగుట ననఁగన్. 158

గీ. అతివతో నిట్లు ముచ్చట లాడికొనుచు, దండనిలిచినయినజుకై దండఁ బూని
ప్రణతుఁడైవిభీషణుఁడుమార్గంబుచూప,మండపమునకుడిగియెనమ్మనుజవిభుఁడు.

చ. ముదము దలిర్పఁ బాదుకలు ముందఱ నుంచి కడు న్వినీతుఁడై
పదముల మీఁద వ్రాలునతిభక్తిరతుఁ భరతు న్దయాళుఁడై
యదనున లేవనెత్తి యురమానిచి తా విడఁజాలఁడయ్యెఁ బో
పదపడి రాముఁ డాతనితపఃకృశదేహము సంస్పృశించుచుఁ. 160

గీ. ఆర్యసమ్మతసుఖదుఃఖుఁ డైనలక్ష్మ
ణునిని గౌఁగిటఁ జేర్చి కన్గొనుచు నలరె
భరతుఁ డతఁడును నలరె నాభరతు సుదృఢ
సహజభక్తివ్రతుని రాజ్యసౌఖ్యవిముఖు. 161

వ. అంత భరతుండును బురతోభివాదితపూర్వజోపలాలననిఘ్నుండగుశత్రుఘ్నుం డునుం దానును జనకనందనకుఁ బ్రణామం బొనర్చి యవరోధవధూసమేతు లగుసుగ్రీవదశగ్రీవానుజాదిరాజ్యాధిపతుల యథోచితోపచారవిధుల సంతోషితస్వాంతులం జేసి యామంత్రితమంత్రిలోకుండును నాలోకనానుగృహీత పౌరవర్గుండును నగునగ్రజన్ముని నిజావసథంబుఁ జేర్చె నందు. 162

సీ. రమణీయసుగుణాభిరాముఁ డారాముండు జానకీసౌమిత్రిసహితుఁ డగుచు
ననుపమవాత్సల్య యైనకౌసల్యకు నపయశశ్శల్యశోకాతిరేక
యైనకైకేయికి నతిపవిత్రచరిత్ర యైనసుమిత్రకు నతులభక్తి
గరిమసాష్టాంగంబుగ నమస్కృతులు చేసి తగనిజాలోకనితాంతహర్ష

గీ. కందళితలైనవారిచేఁ గలశజలధి
లహరికలచేతఁ బ్రతిమాకలానిధి బలె
మఱియు మఱియును బరిరభ్యమాణుఁడగుచు
డెందమునయందు నిర్భరానంద మొందె. 163

— * శ్రీరామపట్టాభిషేకము. * —

ఉ. బంధురతేజుఁ డజ్జలజబంధుతనూజుఁడు పంప దైత్యని
ర్గంధనుఁ డౌజగత్పతిని రామునిఁ దారభిషిక్తుఁ జేయఁగా
మంథరయానము న్విడిచి మంథర నాత్మఁ దలంచుచు న్వన
న్సింధులనుండి తీర్థములు సేనగఁ దెచ్చిరి వానరోత్తముల్. 164

గీ. అంత రాముఁ డలంకృతుఁ డై యమాత్యు
క్తప్తపట్టాభిషేక మంగీకరించి
పురమునకుఁ బోవ రథ మెుందెఁ బొందెనలమ
హారథుఁడు భరతుఁడును మనోరథమును. 165

వ. అప్పుడు నిజసేవావిచక్షణు లగుశత్రుఘ్నలక్ష్మణునులచేత విధూయమానధవళవాలవ్యజనుండును బరిజనాచారనిరతభరతోద్దస్తవిమలముక్తాతపత్రుండును విచిత్రవిహితమనుజవేషచారులును నారూఢశతాంగమాతంగులును నలంకృతాంగులును నగునాశరప్లవంగపుంగవులచే ననుగమ్యమానుండును బ్రవర్త్యమానశేషాక్షతలాజోపచారుండు నగురఘువీరుండు పౌరపురంధ్రీకదంబసరంభచలితమంజుమంజీరమణి కాంచీవలయవాచాలిత వాద్యమానమాంగళికభేరీమృదంగ శంఖాదివివిధరవశ్రవణసమయోచ్చలితసామోదపౌరసంబాధంబును సౌధాంతరగవాక్షచలితశ్రీతరుణీకటాక్షచ్ఛటానీలోత్పలదామ తోరణాభిరామరథ్యాంతరంబు నగునయోధ్యాపురంబుం బ్రవేశించి. 166

సీ. శ్రీతరుణీమణిస్థిరవిహారనికేత మై తనరారుసాకేత మెుంది
భక్తివినీతిసంపన్ను లై కొల్చుతమ్ముల నాదరించుచు మోదమెసఁగ
భానుతనూభవప్రముఖుల నెల్లను నిజనిజపదముల నెలవుపఱచి
జనకరాజన్యనందనతోడఁ గూడి స్వచ్ఛందుఁ డై సామ్రాజ్యసౌఖ్యములను

గీ. ననుభవించుచు ఘనసారహారరజాల, పాదసితకీర్తి వైభవామోదిని యగు
నిఖలమేదినిఁ బాలించె నీతిప్రబల, ధన్యగుణహారి రామాభిధానశౌరి. 167

ఉ. దుష్కవితానిరాకరణధూర్వహ చార్వహరాననోల్లస
త్పుష్కరవక్త్రనేత్ర మతిబోధన మానసుయోధనా మిళ
న్నిష్కపటప్రచార మనునీతిసరణ్యనుసార సారవ
ద్పుష్కయణీపమోమధురుభాషణ బంధుసమాజపోషణా ! 168

క. బాలామానసమోహన, లీలామకరాంక కేరళీ కుకురీ బం
గాలీ ధృతముకురీతాం,బూలకరంకాసిఖేటముఖనృపచిహ్నా ! 169

పంచచామరము. వరాటలాటభోటభోజవత్సమత్స్యగౌడగూ
ర్జరోత్కళాదిరాట్పరంపరాశిరఃకిరీటసం

ఖ్యరింఖదబ్జరాగరత్నకాంతిరంజితాంఘ్రియు
గ్మరోచమాన! యాచమానమానవామరద్రుమా! 170

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధాకర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రబంధపరిపూర్తిశోభితవిలాసం బైనయుష్టమాశ్వాసము. 171

సర్వము సంపూర్ణము.

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	బంతి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨	౧౬	ధీరు న్ద్దురు	ధీరున్ద్దురు
	౨౨	వాలంబు కంపన	వాలం బకంపన
౭	౨౯	సంశావతార	వంశావతారం
౧౬	౨	సుమంతుఁడు	సుమంత్రుఁడు
	౪	యవ్విరించి చం	యవ్విరించిచం
		చదా	చదా
౨౦	౭	కలంకదలంక	కలంకఁదలంక
	౧౦	ము న్వ్రేలుంగు	మువ్రేలుంగు
౨౨	౨౪	నీరధికుమారిం	నీరధికుమారీ
		జావకిం	జానికిం
౨౭	౨౭	సచిరసంకోచిత	నచిరసంకోచిత
౨౯	౪	నంభోజినీకు	నంభోజినీకుటుం
		టుంబ	బి
	౭	పోలికఁ్రతి	పోలికఁద్రి
౩౩	౭	ఝ్ఝాట	జ్ఝాట
౩౭	౨౯	జయింప దగు	జయింపఁ దగు
౪౦	౧	వాసిష్ఠుసద్మంబు	వాసిష్ఠసద్మంబు
౪౧	౧౬	విజృంభమాన	విజృంభమాణ
౪౨	౬	రోధో౽ంతర	రోదో౽ంతర
౪౩	౧౧	వేతండతండంబు	వేదండదండంబు
౪౫	౬	బెడ,గుఱులై తగ	బెడఁ,గురులై తగు
	౨౨	కరుఁ డెదిరించి	కరు నెదిరించి
౪౬	౧౪	బోఁటికిఁ	బోటికిఁ
౪౯	౧	వేతండ	వేదండ
	౯	సంతతస్ఫర్ధా	సంతతస్పర్ధా
౫౨	౨	జిలుగు	జిలుఁగు
౫౩	౨౬	నుదంచథ్వని	నుదంచద్ధ్వని
౫౯	౩	లేబోఁటి	లేబోటి
	౨౪	మయినారఘు	మయినఁరఘు

పుట.	బంతి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౦	౧౨	మం	మం (ఇట్లే
	౧౩	దర	ధర యంతట)
౬౧	౭	ని	నీ
	౮	శ్రుతము	శ్రుతము
౬౩	౧	జగత్రయి	జగత్త్రయి
౬౪	౧	బ్రాయమిచ్చు	బ్రాయమిచ్చి
౬౫	౨౫	కౌసల్యపదం	కౌసల్యపద
౬౬	౩	యనుఝ్ఝు	యనుజ్ఝి
	౧౩	పైందూళి	పెంధూళి
	౨౧	లోచక్షు	లోకచక్షు
	౨౫	నిశీథ	నిశీథ
	౨౭	నిషంది	నిష్యంది
౬౭	౧	మాలంబుగను	మాలంబును
	౨౧	లక్ష్మణుఁడు	లక్ష్మణుఁడ
	౨౩	బాగీరథి	భాగీరథ
	౨౫	జట్టా	జటా
	౨౬	ధరోధక్షురక్షీర	ధరోధఃక్షురక్షీర
౬౯	౭	రాత్రులుం	రాత్రులం
	౧౫	న్మధేథ	న్మదేథ
౭౨	౧౨	ప్రదర	ప్రదత
	౧౮	రింఖఝ్ఝురి	రింఖజ్ఝరి
౭౩	౩	నిశీధిని	నిశీథిని
	౧౮	వాని	వానిఁ
	౧౯	తమ్ములన	దమ్ములనఁ
౭౪	౧౧	దుద్యోత	దుద్యోత
	౧౩	మంచుపద	మంచుఁబద
౭౫	౨	తండ	దండ
౭౬	౭	కార్ష విగళత్వ	కాషవిగళత్వ
౭౮	౯	స్తోమ	స్తోమ

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట	బంతి.	తప్పు	ఒప్పు.
౭౯	౨	లాజా	జాలా
	౧౦	పిల్లగ్రోవి	పిల్లఁగ్రోవి
౮౨	౨౮	జత	తజ
౮౪	౨౪	కరిణి	కరణి
౯౦	౮	సంజ్ఞ	సంజ
	౧౩	మరు	మఱు
౯౧	౧౧	బోఁటి	బోటి
౯౩	౫	కేలిని	కీలిని
౯౪	౨౦	నింప	నించు
	౨౬	చెట్లని	చెట్లన
౯౫	౮	కొదుగ	కొదుఁగ
౯౬	౮	నన్దడించి	నన్దండించి
౧౦౭	౯	సర్వధా	సర్వథా
౧౦౯	౬	మరుదణేభ్యః	మరుద్గణేభ్యః
౧౧౧	౭	పంచముఖుని	పంక్తిముఖుని
౧౧౪	౨	రాధతక్రియ	రాధక్రియ
౧౨౧	౨౩	ప్రమాకుల	ప్రమాఁకుల
౧౨౯	౧	ప్రసోదంబునుం	ప్రబోధంబునం
		పథంబును	పథంబున
	౨౩	మోర్చితి, తత్త్వయ	మోర్చితిఁ, దత్త్వయ
౧౩౪	౬	మైధిలి	మైథిలి
	౮	రాకుమారు	రాకొమారు
౧౩౫	౧౨	సహాభుజ	సహజ
	౧౬	సదుఁగుఁడు	సుదుగుఁడు
౧౩౮	౧౩	సముత్త	సముత్తం
౧౩౯	౨౫	రంగముఁ	రంగమునఁ
౧౪౪	౮	బలెపవిత్ర	బలెఁబవిత్ర
	౧౨	జ్వాలనంనంబు	జ్వాలనంబునం